

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Μετέχουσες Σπουδάστριες:

Φωτεινή Κατσιφώλη
Βασιλική Ορφανού

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:

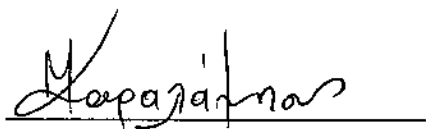
Μαρία Χαραλάμπους
Καθηγήτρια Εφαρμογών

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από
το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας
και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι)
Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 1990

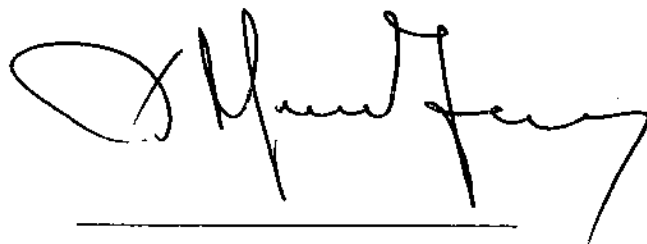
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	109
----------------------	-----

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας :

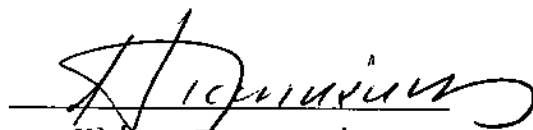
Μαρία Χαραλάμπους

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Dr. Χρήστος Μουζακίτης

~~Dr.~~ Καθηγητής Κοινωνικής
Εργασίας

Ηλίας Γιαννικάκης

Dr. Καθηγητής Κοινωνικής
Εργασίας

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η Μ Ε Λ Ε Τ Η Σ

Σ' αυτή τη μελέτη γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε θεωρητικά όσο γίνεται πληρέστερα τη μέθοδο της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένειες και να δούμε πως αυτή μπορεί να εφαρμοσθεί στην πράξη. Για να είναι πιο αποτελεσματική η μάθηση αυτό έγινε κάτω από εποπτεία.

Πιο συγκεκριμένα μετά την εισαγωγή στο θέμα στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στο θεσμό της οικογένειας και σε κάποιες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις πάνω στο θεσμό αυτό. Στη συνέχεια παρουσιάζεται πως προέκυψε η ανάγκη για οικογενειακή θεραπεία και πως έχει εξελιχθεί σαν μέθοδος από το 1950 που ξεκίνησε μέχρι και σήμερα.

Γίνεται αναφορά στο οικογενειακό σύστημα στα χαρακτηριστικά του και στον τρόπο με τον οποίο μπορεί αυτό να λειτουργεί. Αναλύονται οι πιο γνωστές θεωρίες της οικογενειακής θεραπείας που είναι : η ψυχαναλυτική θεωρία ,η συστηματική θεωρία και η μιχεβιοριστική θεωρία. Επίσης αναλύονται τα μοντέλα Οικογενειακής θεραπείας που είναι αποτέλεσμα των πιο πάνω θεωριών και είναι : η δομική οικογενειακή θεραπεία, το μοντέλο του "Murray Bowen", η στρατηγική οικογενειακή θεραπεία και η εντατική θεραπεία σύντομης διάρκειας.

Αναλύεται σε ποιές οικογένειες μπορεί να εφαρμοσθεί πιο αποτελεσματικά η μέθοδος ,τι ενδείξεις θα πρέπει να υπάρχουν και σε ποιές περιπτώσεις δεν ενδείκνυται σαν μέθοδος. Σημαντική είναι η αναφορά στις αρχές της οικογενειακής θεραπείας στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται και στις τεχνικές παρέμβασης.

Η πορεία της διεργασίας στη θεραπευτική της οικογένειας είναι ένα κεφάλαιο μεγάλης σπουδαιότητας, στο οποίο αναλύεται με πρακτικό τρόπο το δομικό μοντέλο του Minuchin το οποίο χρησιμοποιήσαμε στην περιπτωσιολογική μελέτη.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη συνδισασμένη οικογενειακή και ατομική θεραπεία και το θεωρητικό μέρος τελειώνει με το ρόλο του θεραπευτή, όπου αναλύονται οι τεχνικές που χρησιμοποιεί και οι δυσκολίες και παγίδες που αντιμετωπίζει κατά τη διάρκεια της θεραπείας.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία που ακολούθηθηκε στην περιπτωσιολογική μελέτη του θέματος. Παρουσιάζονται οι δυσκολίες που υπήρξαν στην ανεύρεση των περιπτώσεων εκείνων που η Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες θα ήταν βοηθητική και ο τρόπος επιλογής των δύο οικογενειών με τις οποίες ασχοληθήκαμε.

Για την κάθε οικογένεια δίνονται κάποια πληροφοριακά στοιχεία και γίνεται μια σύντομη αναφορά στο ιστορικό της. Στην παρουσίαση της εργασίας αναφερόμαστε στις πρώτες επαφές που έγιναν για τη συλλογή των στοιχείων, στην εκτίμηση, στους θεραπευτικούς στόχους και τον προγραμματισμό, στις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν, στα αποτελέσματα και την αξιολόγηση της όλης εργασίας με την κάθε οικογένεια.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Περίληψη μελέτης	III
Αναγνώριση	VII
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Σκοπός της μελέτης.....	2
Ορισμοί Όρων	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	6
1. Ο Θεσμός της Οικογένειας - Σύντομες Κοινωνιολο- γικές Αναφορές	6
2. Η Ανάγκη για Οικογενειακή Θεραπεία και η Εξέλιξή- της	16
3. Το Οικογενειακό Σύστημα - Χαρακτηριστικά και Λει- τουργία του	27
4. Θεωρίες και Μοντέλα Σχετικά με την Οικογενειακή Θεραπεία	57
5. Ενδείξεις και Αντενδείξεις στην Οικογενειακή Θε- ραπεία	67
6. Αρχές, Μέθοδοι και Τεχνικές Παρέμβασης στην Οι- κογενειακή Θεραπεία	78
6.1. Η Σύνθεση των Οικογενειακών Συγκεντρώσεων και Αρχική Συνέντευξη	86

6.2. Πορεία της διεργασίας στη θεραπευτική της Οικογένειας	91
6.3. Συνδιασμένη Οικογενειακή και Ατομική Θερα- πεία	115
6.4. Ο ρόλος του θεραπευτή.....	116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	128
1. Κοινωνική Εργασία με την Οικογένεια Βασιλείου.	133
2. Κοινωνική Εργασία με την Οικογένεια Νικολάου .	160

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	187
--------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A Διαγράμματα	192
B Συμπληρωματικά βοηθήματα	195

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	198
--------------------	-----

Α Ν Α Γ Ν Ω Ρ Ι Σ Η

Κατ' αρχήν θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους μας πρόσφεραν τη βοήθειά τους, για την πραγματοποίηση αυτής της εργασίας.

Ιδιαίτερα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κ. Μ.Χαραλάμπους, Καθηγήτρια Εφαρμογών των Τ.Ε.Ι. Πάτρας για την επιστημονική καθοδήγηση και τον προσανατολισμό για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας.Καθοριστική ήταν η συνεργασία μας μαζί της και πολύ μεγάλη η βοήθεια που πήραμε για την εξεύρεση του κατάλληλου θεωρητικού υλικού,την επιλογή των περιπτώσεων και στη συνέχεια για την εποπτεία της εργασίας με τις οικογένειες που διήρκεσε σε όλο το διάστημα που συνεργαστήκαμε με τις οικογένειες.

Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις δύο οικογένειες με τις οποίες συνεργαστήκαμε και η εργασία μαζί τους μας πρόσφερε τη δυνατότητα διεύρυνσης της εμπειρίας μας και αύξησε τις γνώσεις μας για την εφαρμογή της μεθόδου.

Ευχαριστούμε τους γονείς μας για την ηθική και οικονομική υποστήριξη που μας έδωσαν και που ήταν αρκετά σημαντική για την ολοκλήρωση αυτής της μελέτης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικογένεια είναι ένα βασικό κύτταρο από κοινωνιολογικής και ψυχολογικής πλευράς. Το άτομο ανήκει σε μια οικογένεια ενώ πριν ανήκε σε μια άλλη στην οποία μεγάλωσε. Παρόλο που η οικογένεια αλλάζει συνεχώς μορφές και λειτουργίες και ενώ έχει περάσει διάφορες κρίσεις και στάδια αμφισβήτησης δεν έχει βρεθεί ένα επαρκές αντικατάστατο για την πρωταρχική διαδικασία κοινωνικοποίησης του ανθρώπου, και για την εισαγωγή του και την καλλιέργειά του σε κάποιες βασικές πλευρές της ζωής.

Έτσι η οικογένεια είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση της σωστής προσωπικότητας του ατόμου. Η οικογένεια δεν είναι μόνο ο πατέρας και η μητέρα αλλά και το σωστό και εξισοροπημένο συναίσθημα που τους συνδέει έτσι ώστε να περνάει στο παιδί και στα μέλη της οικογένειας η θετική πλευρά της οικογενειακής συμβίωσης.

Οι πρόσφατες αλλαγές που συνέβησαν στην κοινωνία και οι οποίες προκλήθηκαν από τις εξελίξεις στην τεχνολογία, την ανάγκη για πιο άμεση επικοινωνία, τις αλλαγές στην εκπαίδευση και τη ζωή των μεγάλων πόλεων, έχουν επηρεάσει και αλλάξει τις λειτουργίες της οικογένειας και την εξελικτική ικανότητα του ανθρώπου, που ζει παραγωγικά μέσα στην κοινωνία.

Οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια έχουν αλλάξει. Η γυναίκα υποχρεώνεται να βγει από το σπίτι και να εργαστεί για να ενισχύσει την οικογένεια οικονομικά και πέρα απ' αυτό κάνει μια

προσπάθεια να αξιοποιήσει την προσωπικότητά της. Η θέση του άνδρα στη σημερινή οικογένεια δεν είναι σαφής, έχει χάσει αρκετά από τα προνόμια του γιατί δεν είναι πιά ο μοναδικός οικονομικός φορέας μέσα στην οικογένεια εφόσον εργάζεται και η γυναίκα. Έτσι χάνονται κάποια απ' τα προνόμια του, χάνει τη σταθερότητα και την ισορροπία του.

Όλες οι αλλαγές που έχουν γίνει στην οικογένεια την έχουν επηρεάσει κι έχουμε σαν αποτέλεσμα να περνάει κάποια κρίση. Τα μέλη της δυσκολεύονται να συνενοηθούν και συχνά διαχωρίζουν τους δρόμους τους. Οι σύζυγοι με τα καθημερινά αυξανόμενα διαζύγια και τα παιδιά με τη φυγή από το σπίτι και την εκδήλωση αρνητικών προτύπων συμπεριφοράς.

Είναι ανάγκη να δημιουργηθεί μια νέα μορφή οικογένειας που να τοποθετείται στα σύγχρονα πλαίσια και να γίνουν κάποιες αναπροσαρμογές. Γιατί αν δούμε την οικογένεια σαν κάτι κατεστημένο μπορεί να φτάσουμε στον αφανισμό της.

Η οικογένεια όμως είναι κάτι ρευστό και μπορεί να αναπροσαρμοστεί και για να γίνει αυτό χρειάζεται υποστήριξη και βοήθεια από κάποιες πηγές.

Στη σύγχρονα οργανωμένη κοινωνία υπάρχουν και δημιουργούνται προγράμματα από κρατικούς ή Ιδιωτικούς φορείς (Σχολές γονέων, Κέντρα Προστασίας της οικογένειας, κ.α.) με στόχο το παραπάνω και με ιδιαίτερες επιδιώξεις να βοηθήσουν την οικογένεια να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που δημιουργούνται απ' τις ραγδαίες αλλαγές που έχουν γίνει στην κοινωνία.

Σκοπός

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να γίνει μια κατά το δυνατό συνολική ανασκόπηση των θεωριών που υπάρχουν γύρω από τη

μέθοδο της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένειες. Να δούμε πως ξεκίνησε σαν μέθοδος και πώς έχει εξελιχθεί μέχρι σήμερα. Να γνωρίσουμε τα μοντέλα που ξεκινούν από αυτές τις θεωρίες και να δοθεί μια ευκαιρία κατανόησης του κάθε μοντέλου χωριστά.

Ακόμη σκοπός μας είναι να μελετήσουμε την πορεία της δι-εργασίας στη θεραπευτική της οικογένειας και τις τεχνικές και μέθοδοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν και πώς.

Επειδή στη διάρκεια των σπουδών μας δεν είχαμε την ευ-καιρία να έχουμε μια ολοκληρωμένη εμπειρία εργασίας με οικο-γένεια, παράλληλος σκοπός τέθηκε η δοκιμή της εφαρμογής της θεωρίας στην πράξη. Προσπαθήσαμε να γνωρίσουμε στην πράξη την εφαρμογή ενός μοντέλου κι αυτή η εργασία θέλαμε να γίνει κάτω από εποπτεία για να είναι πιο οργανωμένη και αποτελε-σματική η μάθηση.

Ορισμοί Όρων

α. Οικογένεια (Family)

"Η οικογένεια είναι θεσμοποιημένη βιο-κοινωνική ομάδα, που απαρτίζεται από ενήλικους, και τέκνα, κατιόντες των εγγάμων ανηλίκων" και που οι ελάχιστες λειτουργίες της είναι να παρέ-χει ικανοποιήσεις και έλεγχο των αναγκών του θυμικού, καθώς και μια κοινωνικοπολιτιστική κατάσταση για τη δημιουργία, ανατρο-φή και κοινωνικοποίηση των κατεόντων (Λεξικό Κοινωνικών επι-στημών, Unesco, Τόμος 2, σελ. 620).

β. Ρόλος (role)

Ρόλος είναι η συμπεριφορά, η διαγωγή ή η λειτουργία ενός ατόμου στο εσωτερικό μιας ομάδας. Ορίζεται ταυτόχρονα σαν ο τύπος της κοινωνικής συμπεριφοράς κάποιου, σε συνάρτηση με τα

κοινωνικά και τα πολιτικά σχήματα της ομάδας και σαν ένας τρόπος απόκρισης στην προσδοκία των άλλων. (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών "Πάμισος" , σελ. 333).

γ. Αξία (value)

Η αξία προσδιορίζει τα κοινής αποδοχής πολιτιστικά κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία συγκρίνεται και κρίνεται η σημασία - ηθική, αισθηματική ή γνωστική - των αντικειμένων, στάσεων , επιθυμιών και αναγκών". (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών Unesco, Τόμος 1, σελ. 53).

δ. Οικογενειακή θεραπεία (Family therapy)

Η οικογενειακή θεραπεία ορίζεται σαν μια διαδικασία σχεδιασμένης επέμβασης σε μια περιοχή δυσλειτουργίας στην οικογένεια. Η οικογενειακή θεραπεία συγκεντρώνεται στη δυναμική της λειτουργίας της οικογένειας σαν μια μονάδα και πρωταρχική θεραπευτική τεχνική αποτελούν μερικές μορφές πολλαπλής συνέντευξης. (Frances Scherz, μετάφραση Χρυσούλα Παπαδοπούλου (1985), σελ.1-2).

ε. Διπλός-δεσμός (Double -bind)

Σαν διπλός δεσμός ορίζεται η χρήση αρνητικών διαταγών, συγκρουόμενων μηνυμάτων, τα οποία είναι κρυμμένα μέσα σε κάθε παρότρυνση για θετική ανάπτυξη και αλλαγή .(Frances Scherz (1970), σελ.228).

στ. Θεραπευτική συμφωνία (Therapeutic alliance)

Θεραπευτική συμφωνία είναι η δημιουργία εμπιστοσύνης απ' τη πλευρά της οικογένειας ότι ο θεραπευτής θέλει να βοηθήσει και απ' τη πλευρά του θεραπευτή ότι η οικογένεια θέλει βοήθεια (Frances Scherz (1970) σελ. 237).

ζ) Συμβόλαιο (contract)

Το συμβόλαιο είναι μια συνειδητή συμφωνία ανάμεσα στην οικογένεια και τον θεραπευτή να εργασθούν με συγκεκριμένους τρόπους για να πετύχουν συγκεκριμένους σκοπούς. (Frances Scherz (1970) σελ.237).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ι. Ο θεσμός της Οικογένειας - Σύντομες Κοινωνιολογικές Αναφορές

Δεν είναι θέμα της παρούσας μελέτης να παρουσιάσει το σύνολο των κοινωνιολογικών προσεγγίσεων που έχουν γίνει σχετικά με το θεσμό της οικογένειας. Θα ήταν όμως παράλειψη αν δεν γινόταν μια πολύ σύντομη αναφορά σε κάποιες απ' αυτές.

Είναι γεγονός ότι οι κοινωνιολόγοι έχουν αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα στις μελέτες τους για την οικογένεια. Η οικογένεια είναι ένας θεσμός ο οποίος αλλάζει σχήμα και τύπο και εμφανίζεται με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικούς λαούς. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που προέρχονται από διάφορες θεωρητικές σχολές και αναφέρονται στην οικογένεια. Εδώ θεωρείται σκόπιμο να αναφερθούν κάποιες απ' αυτές.

Η φανξιοναλιστική προσέγγιση (με κύριο εκπρόσωπό της τον Parsons) όπως σημειώνει ο A. Wilson (1985) θεωρεί την οικογένεια σαν βασικό παράγοντα κοινωνικοποίησης και υποστηρίζει ότι παίζει έναν καίριο ρόλο στη διατήρηση της σταθερότητας της κοινωνίας. Οι φανξιοναλιστές έχουν δείξει ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια έχει προσαρμοσθεί στις πιέσεις της βιομηχανοποίησης και της αστικοποίησης.

Άλλες μελέτες εστιάζουν στην παθολογία της οικογένειας και την πιθανότητα "να σπάσει" κάτω από τις πιέσεις της σύγχρονης ζωής. Πάντως οι φανξιοναλιστές πιστεύουν ότι η οικογένεια έχει και θάπρεπε να συνεχίσει να έχει έναν θετικό και

ουσιαστικό ρόλο να παίξει στη κοινωνία, και ότι η πυρηνική οικογένεια είναι αναπόφευκτη, επειδή ταιριάζει στη διαμόρφωση της σύγχρονης ζωής.

Οι μαρξιστές αναγνωρίζουν την οικογένεια σαν μέσο για κοινωνικό έλεγχο αλλά σε αντίθεση με τους φανξιοναλιστές δεν θεωρούν την ύπαρξή της ευεργετική αλλά την βλέπουν σαν εμπόδιο στην επανάσταση. Ο Louis Althusser (1971) π.χ. συζητά για το πώς το κράτος επιτυγχάνει κοινωνικό έλεγχο μέσα από την οικογένεια. Κατά την άποψή του το κράτος δεν χρειάζεται ν' ασκήσει φυσικές δυνάμεις για να ελέγξει τον πληθυσμό εάν μπορεί να ελέγξει τι πιστεύουν οι άνθρωποι. Η εκπαίδευση, η θρησκεία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η οικογένεια είναι όλα κεντρικά στοιχεία της ιδεολογίας της κρατικής μηχανής. Ο πληθυσμός ελέγχεται μέσα από τη διεργασία της κοινωνικοποίησης μ' αυτά που τα άτομα μαθαίνουν και πιστεύουν. Η οικογένεια μεταφέρει την κυρίαρχη κουλτούρα της καπιταλιστικής κοινωνίας εμποδίζοντας τους ανθρώπους να δούν τον κόσμο όπως είναι πραγματικά.

Η ανάπτυξη του φεμινιστικού κινήματος έφερε στο προσκήνιο συζητήσεις για το ρόλο των γυναικών στην οικογένεια και την κοινωνία. Η Oakley (1974) αναπτύσσει τις ιστορικές αλλαγές που επέδρασαν στις μεταβολές του ρόλου των γυναικών στην οικογένεια. Αν και πριν από τη βιομηχανική επανάσταση η γυναίκα έπαιζε σημαντικό οικονομικό ρόλο στην οικογένεια, το 19^ο αιώνα θεωρήθηκε ότι η "σωστή" και "φυσική" της θέση έπρεπε να είναι στο σπίτι.

Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές μελέτες έχουν δείξει ότι οι ρόλοι των γυναικών αλλάζουν και ποικίλουν από κουλτού-

ρα σε κουλτούρα. Η φεμινιστική προσέγγιση της οικογένειας αναζητά γιατί οι ρόλοι, όπως της οικιακής εργασίας και της φροντίδας των παιδιών θεωρούνται σχεδόν αποκλειστικά ρόλοι των γυναικών. Η οικογένεια κοινωνικοποιεί τα νεαρά κορίτσια σε παραδοσιακούς ρόλους φύλου και οι γυναίκες παγιδεύονται από την πατριαρχική οικογένεια στην οποία κυριαρχούν οι απαιτήσεις των ανδρών.

Μια άλλη θεωρητική άποψη για την οικογένεια προέρχεται από την ομάδα αυτών που έχουν ονομασθεί "ριζοσπάστες ψυχολόγοι". Ο Ronald Laing (1960) κύριος εκπρόσωπος αυτής της προσέγγισης υποστηρίζει ότι η οικογένεια μπορεί να καταστρέψει την ανάπτυξη της ατομικότητας παρέχοντας στα μέλη της ένα περιβάλλον πολύ απαγορευτικό. Βλέπει μια σκοτεινή και δυσλειτουργική πλευρά της οικογένειας. Οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια είναι συχνά συγκεχυμένες, η αγάπη συνυπάρχει με θυμό, ζήλια και ντροπή. Η ένταση και εχθρότητα που υπάρχει μεταξύ των συζύγων μεταφέρονται στα παιδιά. Ισχυρές τριγωνικές σχέσεις διαμορφώνουν ένα συναισθηματικό πεδίο μάχης και το παιδί έχει μια ταυτότητα την οποία "σπρώχνεται" να αποκτήσει και εμποδίζεται να αναπτύξει μια ελεύθερη προσωπικότητα.

Ο David Cooper (1971) υιοθετεί μια παρόμοια προσέγγιση με το Laing. Υποστηρίζει ότι η οικογένεια καταστρέφει την εσωτερική ζωή του ατόμου εμποδίζοντας την ελεύθερη υιοθέτηση του "εαυτού". Αντί η οικογένεια να είναι δημιουργικό περιβάλλον για το παιδί, καταστρέφει τις ευκαιρίες για μια ανεξάρτητη ύπαρξη. Το παιδί διδάσκεται ένα ρόλο μάλλον, παρά αφήνεται να διαλέξει και να αναπτύξει αυτόν που θέλει.

Τα μέλη της οικογένειας αναπτύσσουν μια ανάγκη για αγάπη, η οποία ενώ φέρνει κάποια ευχαρίστηση γίνεται η βάση για κα-

ταπίεση, βία και ενοχή. Αυτή η προσέγγιση δείχνει τη σημασία και την πολυπλοκότητα των ψυχολογικών σχέσεων μέσα στην οικογένεια. Αυτό το σημείο έχει επισημάνει και η φεμινιστική προσέγγιση διερευνώντας πως η οικογένεια επηρεάζει την αυτοεικόνα των γυναικών.

Παρόλο που υπάρχουν τόσες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις οι οποίες βλέπουν με διαφορετικό τρόπο την οικογένεια, υπάρχουν και κάποια κοινά θέματα σε όλες αυτές τις θεωρίες που είναι ιδιαίτερης σημασίας και επιδρούν στην οικογένεια. Τα θέματα αυτά ασχολούνται με τρεις όψεις της οικογενειακής δομής που είναι :

α) Η σημασία των συγγενικών σχέσεων στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες.

Το να είναι κάποιος μέλος μιας οικογένειας εμπεριέχει σχέσεις με εκείνους τους ανθρώπους που ονομάζονται συγγενείς. Οι συγγενείς είναι οι άνθρωποι με τους οποίους υπάρχουν οικογενειακές σχέσεις εξαιτίας δεσμών αίματος ή γάμου (νόμου). Όλες αυτές οι σχέσεις έχουν ένα νόημα υποχρεώσεως. Μερικές φορές αυτές οι υποχρεώσεις έχουν νομική ισχύ όπως για παράδειγμα οι σχέσεις γονιών - παιδιών.

Το δίκτυο των σχέσεων μεταξύ των συγγενών μπορεί να είναι μεγάλης σημασίας και να υπάρχουν ισχυροί δεσμοί και συχνή επαφή μεταξύ των συγγενών. Άλλες φορές οι σχέσεις μπορεί να μην είναι τόσο έντονες, είτε γιατί υπάρχουν φυσικά εμπόδια όπως η απόσταση, είτε γιατί τα μέλη αποφασίζουν να διακόψουν την επαφή μεταξύ των συγγενών.

Η κοινωνιολογία έχει χρησιμοποιήσει δύο μοντέλα της οικογενειακής δομής για να βοηθήσει στην ανάλυση των συγγενικών σχέσεων. Αυτά είναι η εκτεταμένη οικογένεια και η πυρηνική

οικογένεια. Και οι δύο τύποι καλό είναι να θεωρηθούν σαν εργαλεία ανάλυσης ή σαν τύποι που δίνουν τη δυνατότητα για συγκρητική μελέτη. Είναι σχεδόν απίθανο ότι μπορεί να υπάρχουν με καθαρή μορφή μέσα στην κοινωνία. Πολλές από τις κοινωνιολογικές απόψεις ασχολούνται με τη σημασία των όρων "τροποποιημένη - εκτεταμένη οικογένεια", "απομονωμένη-πυρηνική οικογένεια", "ανεξάρτητη - πυρηνική οικογένεια".

Είναι σημαντικό έστω και για θεωρητικούς σκοπούς να κατανοήσει κανείς τη διαφορά μεταξύ των δύο όρων. Η εκτεταμένη οικογένεια χαρακτηρίζεται από ένα ευρύ πλέγμα συγγενών που ζούν και εργάζονται μαζί. Οι ανάγκες όλης της οικογενειακής ομάδας μπορεί να θεωρούνται περισσότερο σημαντικές απ' ότι οι επιθυμίες των μικρότερων ομάδων μέσα σ' αυτή. Το παιδί μεγαλώνοντας μέσα στην εκτεταμένη οικογένεια μαθαίνει να δέχεται την εξουσία των μεγαλύτερων μελών της οικογένειας.

Ο γάμος είναι ένα γεγονός για το σύνολο της οικογένειας. Έχει οικονομικές και συναισθηματικές υποχρεώσεις προς άλλη εκτεταμένη οικογένεια. Το νεαρό ζευγάρι δεν έχει ελεύθερες επιλογές. Για έναν άνδρα οι υποχρεώσεις που έχει προς τους συγγενείς του μπορεί να είναι το ίδιο σπουδαίες όπως αυτές που έχει προς τη νέα σύζυγο. Υπάρχουν πολλές μελέτες που δείχνουν τα προβλήματα των νεαρών γυναικών συζύγων που παντρεύονται μέσα σε μια δυνατή οικογενειακή ομάδα.

Η πυρηνική οικογένεια είναι μια πολύ μικρότερη μονάδα. Ο κεντρικός πυρήνας της οικογένειας είναι η σχέση μεταξύ των συζύγων. Ο γάμος τους και η δημιουργία ενός νέου νοικοκυριού μπορεί να σημαίνει το κόψιμο μερικών δεσμών με την ευρύτερη οικογένεια. Η πυρηνική οικογένεια δημιουργείται με τη γέννηση των παιδιών τα οποία γίνονται το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης της οικογένειας.

β) Οι λειτουργίες της οικογένειας .

Ένα δεύτερο μεγάλο θέμα του ενδιαφέροντος των κοινωνιολόγων εστιάζει στις λειτουργίες τις οποίες εκτελεί η οικογένεια.

Κατά πρώτον η οικογένεια προμηθεύει την κοινωνία με άτομα μέσα από την αναπαραγωγή ενώ ταυτόχρονα οι νόρμες του γάμου ελέγχουν τις πιθανές αποδιοργανωτικές δυνάμεις της σεξουαλικότητας.

Δεύτερον η οικογένεια παρέχει φυσική και οικονομική υποστήριξη για τα παιδιά τα πρώτα χρόνια που αυτά βρίσκονται σε εξάρτηση. Τα παιδιά παίρνουν την πρώτη κοινωνικοποίηση στην οικογένεια μαθαίνοντας τις ουσιαστικές ιδέες και αξίες που απαιτούνται για την ενήλικη ζωή. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα το παιδί μαθαίνει μερικές από τις παραδόσεις και τη κουλτούρα της κοινωνίας στην οποία έχει γεννηθεί.

Μέσω της κοινωνικοποίησης το παιδί θα μάθει τα πρότυπα της συμπεριφοράς που απαιτούνται σε συγκεκριμένους κοινωνικούς ρόλους π.χ. ρόλοι φύλου. Οι ενήλικες βρίσκουν οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη μέσα στην οικογένεια. Οι παραπάνω λειτουργίες συναντώνται σε όλους τους τύπους οικογενειακής δομής και είναι παγκόσμιες. Ίσως να υπάρχουν και άλλες λειτουργίες που θεωρούνται δευτερεύουσας σημασίας. Πολλές μελέτες έχουν γίνει για τον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια ασχολείται με θέματα εκπαιδευτικού - πολιτικού - θρησκευτικού περιεχομένου.

Η ανάπτυξη του σύγχρονου κράτους με τις αυξανόμενες κοινωνικές παροχές φαίνεται να έχει πάρει μερικές από τις όχι ουσιαστικές λειτουργίες της οικογένειας, αφήνοντας την ελεύθερη να συγκεντρωθεί στις πιο σημαντικές λειτουργίες, της κοινωνικοποίησης και της σταθεροποίησης της προσωπικότητας των ενηλίκων.

γ) Η αλλαγή των ρόλων μέσα στην οικογένεια.

Μέσα στην οικογένεια υπάρχουν τρεις βασικές σχέσεις ρόλων. Η σχέση παιδιού - οικογένειας, η σχέση συζύγου - συζύγου, και ο ρόλος των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων. Κάθε μια απ' αυτές τις σχέσεις έχει αλλάξει σημαντικά τους τελευταίους δύο αιώνες και αυτό έχει επηρεάσει τις αλλαγές στα δημογραφικά πρότυπα. Η πιο σημαντική αλλαγή στους ρόλους έχει συμβεί στη σχέση παιδιού - οικογένειας.

Όπως αναφέρει ο Aries (1962) πριν από το 18ο αιώνα δεν υπήρχε παιδική ηλικία και το παιδί είχε οικονομικό ρόλο μέσα στην οικογένεια. Τον 18ο αιώνα άρχισε να υπάρχει μια διαφορετική στάση αλλά μόνο για τα παιδιά που προέρχονταν από ευημερούσες οικογένειες. Τα παιδιά των υπόλοιπων οικογενειών συνέχισαν να είναι μια οικονομική αναγκαιότητα για τις οικογένειές τους. Τον 19ο αιώνα με τις αλλαγές που συμβαίνουν και τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, τα παιδιά βγαίνουν απ' την εργασία και μπαίνουν στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Αλλάζουν οι ρόλοι και οι γονείς ασχολούνται περισσότερες ώρες με τα παιδιά τους.

Η παιδική και εφηβική ηλικία περιλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του ανθρώπου και είναι δύσκολο να πούμε πότε κάποιος ενηλικιώνεται. Άλλοι λένε στα 16 χρόνια που τελειώνει η υποχρεωτική εκπαίδευση, άλλοι στα 18 χρόνια, και άλλοι στα 21. Η επέκταση της παιδικής ηλικίας δημιούργησε μια κουλτούρα στους νέους και επιτρέπει σ' ένα νεαρό άτομο να βρεί γνώση, διασκέδαση και ταυτότητα έξω απ' την οικογένεια. Οι γονείς έπρεπε να συνηθίσουν σε μια νέα γενιά ανθρώπων διαφορετική απ' αυτή που οι ίδιοι γνώριζαν.

Οι ρόλοι των νεαρών ατόμων έρχονται σε αντίθεση με την εμπειρία που βιώνουν οι ηλικιωμένοι. Οι οικογένειες δεν έχουν

την δυνατότητα να ζούν μαζί με τα ηλικιωμένα άτομα. Και αυτό γιατί υπάρχει έλλειψη χώρου, δεν υπάρχει οικονομική άνεση στα νέα ζευγάρια και η γυναίκα συνήθως εργάζεται και φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά. Στην πυρηνική οικογένεια ο ρόλος των ηλικιωμένων έχει παραμεληθεί και δεν θεωρούνται ότι μπορούν να προσφέρουν κάτι.

Η αλλαγή στη σχέση των συζύγων τοποθετείται μέσα στην ευρύτερη κοινωνική ζωή. Μελέτες σε μικροαστικές και εργατικές οικογένειες έχουν δείξει ότι οι σύζυγοι έχουν διαχωρισμένους ρόλους. Ο κυριότερος ρόλος του συζύγου είναι αυτού που κερδίζει τα προς το ζείν ενώ η γυναίκα φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά, και παράλληλα εργάζεται για ν' αυξήσει τα έσοδα της οικογένειας.

Οι έρευνες των Rapoport & Rapoport σε οικογένειες που και οι δύο σύζυγοι ενδιαφέρονται για τη καριέρα τους, δείχνουν ότι δημιουργούνται συναισθηματικά και πρακτικά προβλήματα για το ζευγάρι και ιδιαίτερα για τη σύζυγο.

Οι μελέτες της Oakley (1974-79) πάνω στην εργασία της γυναίκας και τη μητρότητα έφεραν ερωτήματα για το ρόλο των ανδρών στην οικογένεια.

Και πιο πρόσφατα μελέτες όπως του Jackson (1974) που αναφέρονται στη πατρότητα, επιχειρούν ν' αναπτύξουν περισσότερο τη κατανόηση για το ρόλο των ανδρών στην οικογένεια.

Οι μεταβαλλόμενες προσδοκίες της κοινωνίας από την οικογένεια μαζί με τις αλλαγές των ρόλων που έχουν συμβεί στην οικογένεια έχουν σαν αποτέλεσμα να δημιουργούνται συχνά προβλήματα ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και στις σχέσεις της με τον έξω κόσμο.

Οι M. Cancrini - L. Harrison (1981) αναφέρονται σε μερικά απ' αυτά τα προβλήματα. Θεωρούν την οικογένεια σαν ένα ανοιχτό σύστημα με συνεχείς ανταλλαγές εμπειριών με τον έξω κόσμο. Είναι επόμενο κάθε άτομο που την απαρτίζει να μεταφέρει στην οικογένεια τις εμπειρίες που έχει αποκτήσει έξω απ' αυτήν και αντίστροφα. Η αμοιβαία αυτή ανταλλαγή πολλές φορές δεν λειτουργεί καλά και δημιουργούνται διάφορα προβλήματα συγκρούσεις ή δυσκολίες.

Όταν η γυναίκα π.χ. εργάζεται είναι μοιρασμένη ανάμεσα στο σπίτι και στις δραστηριότητες που έχει έξω απ' αυτό και πολλές φορές είναι γεμάτη αισθήματα ενοχής, ότι παραμελεί τα παιδιά της και ότι αφιερώνει ελάχιστο χρόνο στον εαυτό της. Σε άλλη περίπτωση που δεν εργάζεται εξαρτάται οικονομικά από το σύζυγό της και έχει ελάχιστες εμπειρίες έξω από την οικογένειά της. Έτσι γίνεται ένα άτομο που ζει λίγους ρόλους.

Ένας άνδρας που δεν είναι ικανοποιημένος από τη δουλειά του και δεν έχει πολλά ενδιαφέροντα έξω από την οικογένεια καταλήγει να έχει ελάχιστη ανταλλαγή με τον εξωτερικό κόσμο και κατά συνέπεια έχει προβλήματα προσωπικής ισοροπίας.

Προβλήματα και συγκρούσεις δημιουργούνται στην οικογένεια κατά τη φυσιολογική διαδικασία της απαγκίστρωσης των παιδιών από τους γονείς και των γονιών από τα παιδιά, εξαιτίας του φόβου και της ανασφάλειας που δημιουργούν οι νέες καταστάσεις. Έτσι οι γονείς δυσανασχετούν όταν βλέπουν την προοδευτική απομάκρυνση των παιδιών τους επειδή αφιέρωσαν ολόκληρη τη ζωή τους σ' αυτά. Τα παιδιά απ' την άλλη μεριά διστάζουν ν' απομακρυνθούν από την άνετη οικογενειακή κατάσταση για ν' αντιμπίσουν τον εξωτερικό κόσμο όπου πρέπει να ζήσουν μόνο τους.

Από οποιαδήποτε προσέγγιση κι αν δει κάποιος την οικογένεια δεν θα αμφισβητήσει τη σπουδαιότητα της τόσο για το άτομο όσο και για την κοινωνία. Διεθνώς έχουν θεσπισθεί μέτρα που σκοπό έχουν να ενισχύσουν ή να προστατέψουν την οικογένεια και αυτά όλα μπορούσε να είναι θέμα μιας άλλης μελέτης. Εμείς εδώ θα εξετάσουμε έναν τρόπο μόνο βοήθειας προς την οικογένεια που είναι "η θεραπευτική της οικογένειας" ή "η κοινωνική εργασία με οικογένειες", και η οποία παρέχεται μέσα από διάφορες κοινωνικές οργανώσεις π.χ. Κέντρα Προστασίας της Οικογένειας, Συμβουλευτικούς Σταθμούς κ.α.

2. Η Ανάγκη για Οικογενειακή Θεραπεία και η Εξέλιξή της

" Η οικογένεια είναι ένα σύνολο το οποίο είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών του και το κάθε πρόσωπο είναι ένα ενσωματωμένο αλλά και διαφορετικό κομμάτι του συνόλου της οικογένειας. Η οικογένεια είναι ένα πολύπλοκο δίκτυο δυνάμεων που εκφράζονται μέσα από πολύπλοκες σχέσεις." (Scherz, 1970, Σελ. 224)

Όπως το άτομο έχει τη δική του ζωή που είναι επηρεασμένη από την μοναδική του βιοψυχοκοινωνική αναπτυξιακή δράση έτσι και η οικογένεια έχει τη δική της ζωή που εκφράζεται μέσα από τα συστήματα των σχέσεών της. Τα σχήματα που επηρεάζουν τη συμπεριφορά της οικογένειας ενσωματώνονται στο άτομο και δεν μπορούν να διαιρεθούν σε ξεχωριστά κομμάτια ανά άτομο αν θέλουμε να τα καταλάβουμε.

Για να κατανοήσουμε τις διαφορετικές πλευρές των συστημάτων των σχέσεων υπάρχει μια θεωρία που γίνεται όλο και περισσότερο παραδεκτή, η οποία λέει ότι το σύστημα σχέσεων του γάμου επηρεάζει πάρα πολύ το χειρισμό των προσπαθειών εξέλιξης από το άτομο και την οικογένεια και για να καταλάβουμε τα προβλήματα των ατόμων και της οικογένειας είναι απαραίτητο να καταλάβουμε τη φύση του γάμου.

Στους περισσότερους γάμους πέρα από τις συνηθισμένες συνειδητές αιτίες που οδηγούν στην επιλογή των συζύγων, οι υποσυνείδητες αιτίες αντιπροσωπεύουν τις παραμερισμένες ή τις εν δράση νευρωτικές συγκρούσεις για τις οποίες αναζητείται λύση μέσα στο σύντροφο. Όταν οι βασικές ανάγκες αλληλοεναρμονίζονται και οι δύο σύντροφοι είναι επικοδομητικά ικανοποιημένοι και οι προσωπικές συγκρούσεις μετριάζονται ή τροποποιούνται, ο

γάμος σταθεροποιείται μέσα σε γραμμές οι οποίες επιτρέπουν τη λογική ανάπτυξη των παιδιών. Σε τέτοιους γάμους οι γονείς μπορούν να επιτρέψουν αρκετές διαφορές ο ένας στον άλλον ενώ ταυτόχρονα διατηρούν εκείνο το είδος του γονικού συνασπισμού το οποίο εφοδιάζει τα παιδιά με τις απαραίτητες ελευθερίες και περιορισμούς για την ανάπτυξή τους.

Στους διαταραγμένους γάμους οι ανάγκες συχνά αλληλοεναρμόνίζονται αλλά δεν φτάνουν στην ικανοποίηση των συζύγων και έτσι οι ατομικές συγκρούσεις συνεχίζονται να υπάρχουν σ' όλη τη διάρκεια του γάμου ή βγαίνουν σε στιγμές έντασης μέσα στο κύκλο ζωής της οικογένειας. Η συζυγική σύγκρουση σε μερικούς διαταραγμένους γάμους δεν είναι μόνο ανοιχτή αλλά εμπεριέχεται ευρύτατα μέσα στο γάμο και η γονική λειτουργία του ζευγαριού είναι συγκρητικά ακμαία.

Σε κάθε γεγονός που συμβαίνει στην οικογένεια τα παιδιά επηρεάζονται ως προς την ανάπτυξή τους από τη φύση της συζυγικής ισορροπίας γιατί έχουν μέσα τους τους γονείς σαν πρότυπα οδηγούς και εκπαιδευτές τους. Τα παιδιά συμμετέχουν δραστήρια στην σταθεροποίηση και αλλαγή στην ισορροπία του γάμου και της οικογένειας. Με τα συμπτώματα που εκδηλώνουν εκφράζουν τις δικές τους και τις οικογενειακές συγκρούσεις και συχνά τα συμπτώματά τους είναι τα όργανα που παροτρύνουν τους γονείς να ζητήσουν βοήθεια και που αρχίζουν να πιέζουν για να έρθει μια αλλαγή μέσα στη συζυγική σταθεροποίηση. Έτσι για να καταλάβουμε τη φύση και το βαθμό της ατομικής διαταραχής είναι απαραίτητο να καταλάβουμε το συζυγικό σύστημα καθώς επίσης και τα συστήματα σχέσεων ολόκληρης της οικογένειας.

Μια δεύτερη βασική θεωρία είναι ότι οι οικογενειακές αναπτυξιακές ενέργειες είναι παράλληλες με τις ατομικές αναπτυ-

ξιακές ενέργειες. Τις ίδιες αναπτυξιακές ενέργειες τις οποίες πρέπει να διευθύνει το άτομο όπως είναι ο αυτοέλεγχος η υπευθυνότητα για τον εαυτό του, στενή σχέση και απόσταση, χωρισμό και εξάρτηση, εξατομίκευση και αλληλεξάρτηση πρέπει να τις διευθύνει και η οικογένεια εάν θέλουν και οι δύο να πετύχουν όσο το δυνατό μεγαλύτερη αυτογνωσία.

Όπως ακριβώς το άτομο συναντά κάθε γεγονός σε αναπτυξιακές αλληλουχίες οι οποίες συμπιπτουν εν μέρει αλλά έχουν και μεταβατικά έντονα σημεία, έτσι και η οικογένεια έχει παράλληλες καθώς και διαφορετικές ενέργειες με αλληλουχία και έντονα σημεία. Κάθε κανονικό μεταβατικό έντονο σημείο απαιτεί την αλλαγή στη φύση της συζυγικής ισορροπίας στη συνειδητή διαχείριση των ενεργειών και των ρόλων και στις αλλαγές στη φύση των σχέσεων και των αντικειμένων. Κάθε αλλαγή σ' αυτές τις πλευρές είναι μια πρόκληση προς το επόμενο εξελικτικό στάδιο για το άτομο και την οικογένεια αλλά επίσης μεταφέρει μαζί του και μια φυσιολογική αίσθηση απώλειας που συνοδεύεται από θρήνο και προσωρινή παλινδρόμηση του Εγώ που ακολουθείται από ενοποίηση της απώλειας και της κίνησης προς τα εμπρός.

Υπάρχει πάντα μια εσωτερική σύγκρουση ανάμεσα στην επιθυμία να παλέψεις για να συναντήσεις την ενέγεια και στην επιθυμία να μείνεις όπως είσαι. Κάθε αναπτυξιακή φάση και έντονο σημείο μέσα στην οικογένεια απαιτεί καινούριες αναγνωρίσεις, συνδέσεις, μεταφορές ρόλων και οικογενειακούς κανόνες. Κάθε καινούργια ενέργεια απαιτεί να υποστηρίξει ο ένας σύζυγος τον άλλον ουσιαστικά ενάντια σε κάθε υπερβολική οπισθοδρόμηση η οποία μπορεί να επηρεάσει τη διαχείριση των ατομικών και οικογενειακών αναπτυξιακών δράσεων.

Οι μεταβατικές έντονες στιγμές μπορεί να γίνουν κρίσιμες ή να δυσλειτουργούν για πολύ χρόνο εάν οι προηγούμενες οικογενειακές ενέργειες της ζωής δεν είχαν χειρισθεί καλά. Σε κάθε στάδιο αλλαγών μέσα στην οικογένεια η ενέργεια που πρέπει να ελεγχθεί απαιτεί οικογενειακή υποστήριξη, ανεκτικότητα για κάποια προσωρινή οπεσθοδρόμηση και την άδεια για να θρηνήσουν τις απώλειες που συνέβησαν από τις αλλαγές των σχέσεων που παρουσίαζαν αντιθέσεις.

Οι δύο αυτές βασικές θεωρητικές απόψεις για τα οικογενειακά και συζυγικά συστήματα καθώς επίσης και η σημασία της οικογενειακής εξέλιξης είναι η βάση της οικογενειακής θεραπείας, και έχουν οδηγήσει στις παρακάτω έννοιες οι οποίες επηρεάζουν την εφαρμογή της όπως αναφέρει η Frances Scherz (1970):

α) Όταν ένα μέλος της οικογένειας έχει πρόβλημα τότε και τα άλλα έχουν πρόβλημα. Το σύμπτωμα σ' ένα άτομο βοηθάει στην ισορροπία της οικογένειας καθώς και στη δική του ισορροπία. Για να σχεδιάσουμε τη θεραπεία του ατόμου πρέπει να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε το νόημα των συμπτωμάτων και τι εξυπηρετούν γι' αυτόν και την οικογένειά του. Δηλαδή έτσι καθορίζεται η λύση της θεραπείας.

Η παθολογία του ατόμου και η φύση του συμπτώματος δεν είναι στοιχεία που υπαγορεύουν την τακτική θεραπείας. Αλλά ο βαθμός στον οποίο η αιτία και το αποτέλεσμα της παθολογίας βρίσκονται μέσα στο οικογενειακό σύστημα και ο βαθμός στον οποίο η οικογένεια μπορεί σε μια συγκεκριμένη στιγμή να επιτρέψει την είσοδο μέσα στο σύστημα είναι στοιχεία για διαφοροποιημένες τακτικές θεραπείας. Τα στοιχεία που καθορίζουν τις ενέργειες ενός ανθρώπου δεν βρίσκονται μόνο στις δικές του ανάγκες

αλλά και στις αυτοπεριγραφόμενες ανάγκες ενός άλλου. Έτσι όλοι μέσα στην οικογένεια και στα διάφορα συστήματα των οικογενειακών σχέσεων μπορούν να χαρακτηριστούν σαν παραγωγί, συνεργάτες, νικητές και θύματα.

β) Η φύση της οικογενειακής δομής (Family Structure) δηλαδή οι συνασπισμοί, οι συγκρούσεις οι αντίθετες σχέσεις δείχνουν την οικογενειακή λειτουργία και βοηθούν στην ατομική εξέλιξη. Όταν στις αντίθετες σχέσεις υπάρχει λογική τακτοποίηση και ευκαμψία στις αλλαγές της οικογενειακής δομής, όταν οι συνασπισμοί είναι κατάλληλοι σ' αυτή τη φάση και όταν οι ρόλοι είναι τακτοποιημένοι και ολοκληρωμένοι οι εξελικτικές ανάγκες των ατόμων αντιμετωπίζονται σωστά και οι οικογενειακές ενέργειες περιβάλλονται από τη λογική.

Για να καταλάβουμε τη φύση της οικογενειακής δομής είναι σημαντικό να δούμε πως οι ρόλοι έχουν αποδωθεί και εκπληρούνται. Σε οικογενειακές συνεντεύξεις μπορούμε να δούμε προβλήματα στο φυσικό ή στο συναισθηματικό χωρισμό, στην αυτονομία του ατόμου, ανεπαρκής συνασπισμός των γονέων και διαταραγμένες σχέσεις και παθολογικές κρυφές συλλήψεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Η αποδοχή ενός παθολογικού ρόλου μπορεί να σημαίνει ενοχή και θυμό γι' αυτούς που το δέχονται.

γ) Η επικοινωνία μέσα στην οικογένεια είναι ένα κανάλι στο οποίο οι κανόνες, οι ρόλοι και οι διαδικασίες αναγνώρισης της ταυτότητας, η διαχείριση των συγκρούσεων και των αποφάσεων χειρίζονται.

Η επικοινωνία μπορεί να είναι καθαρή ή διαταραγμένη λεκτική ή μη λεκτική, φορτωμένη από συγκρούσεις ή ελεύθερη από συγκρούσεις. Τα μηνύματα όταν εκδηλώνονται φανερά και όταν είναι

υποσυνείδητα άλλοτε μπορεί να είναι δημιουργικά και άλλοτε καταστρεπτικά. Στις διαταραγμένες οικογένειες η επικοινωνία είναι σταθερή αλλά στεία κι αυτό φαίνεται στο ότι οι λέξεις είναι χωρισμένες από τα συναισθήματα, δηλαδή η επικοινωνία στην οποία φαίνεται η ανικανότητα "ν' ακούσουν" σωστά τους άλλους ή να τους ακούν με βάση τις προσωπικές τους ανάγκες. Με τη σημερινή αλλαγή στους ρόλους και στις οικογενειακές λειτουργίες μέσα στην κοινωνία δημιουργήθηκε η ανάγκη για περισσότερο ανοιχτή επικοινωνία απ' τις προηγούμενες περιόδους όταν οι ρόλοι ήταν σιωπηρά αποδομένοι. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη για πιο άμεση και καθαρή επικοινωνία μέσα στην οικογένεια.

Η οικογενειακή θεραπεία βασίζεται στη κατανόηση των σχημάτων επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια και παρεμβαίνει σε ότι δυσλειτουργεί εκείνη τη στιγμή στο οικογενειακό σύστημα.

Αυτές οι βασικές θεωρίες και έννοιες είναι οι βάσεις της οικογενειακής θεραπείας η οποία μπορεί να περιγραφεί σαν μια "σχεδιασμένη προσπάθεια να τροποποιηθούν τα στοιχεία των οικογενειακών σχέσεων τα οποία επηρεάζουν το έργο ζωής της οικογένειας και τα μέλη της". Η οικογενειακή θεραπεία λόγω αρχής απαιτεί δύο μέλη της οικογένειας να πάρουν μέρος κανονικά στη θεραπεία. Αυτή η αρχή δεν περιορίζει διάφορους συνδυασμούς θεραπείας που μπορούν να συμβούν ταυτόχρονα όπως το συζυγικό ζευγάρι, ο ένας σύζυγος, ολόκληρη η οικογένεια ή ένα άτομο. Η οικογενειακή θεραπεία είναι κλινική προσέγγιση και βασίζεται στα μοναδικά συστήματα σχέσεων της οικογένειας και στις συνειδητές και ασυνείδητες συνέπειες τους για τα μέλη της οικογένειας. Επειδή ενδιαφέρεται να καταλάβει το πρόβλημα του ατόμου και τις ανάγκες του βασίζεται στην ψυχαναλυτική θεωρία της προσωπικότητας μ' έναν ειδικό τρόπο. Δηλαδή η άποψη αυτή δεν θεωρεί το

άτομο σαν ένα άτομο αλλά σαν μέρος του συστήματος. Επίσης το ίδιο το οικογενειακό σύστημα πρέπει να γίνει κατανοητό.

Η οικογενειακή θεραπεία (family therapy) επικεντρώνεται στο τι, πώς, πότε και γιατί των αλληλεπιδρώντων συστημάτων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά μέσα στην οικογένεια, στις συναλλαγές που συμβαίνουν μέσα στα τωρινά δυσλειτουργούντα συστήματα σχέσεων, και στο πώς και γιατί τα μέλη συμμετέχουν και επηρεάζονται από τα συστήματα αυτά. Η οικογενειακή θεραπεία είναι μια ομαδική προσέγγιση που ασχολείται με περισσότερα από ένα μέλη της οικογένειας και χρησιμοποιεί γνώσεις και τεχνικές από δυναμικά μικρών ομάδων.

Αναγκαιότητα για οικογενειακή θεραπεία υπάρχει όταν συμβούν αλλαγές στην οικογενειακή δομή από ατυχήματα όπως θάνατος, διαζύγιο ή σοβαρή αρρώστεια ή αν οικονομικές δυσκολίες όπως οικονομικό στρές είναι υπερβολικές και δημιουργούν προβλήματα στο άτομο όταν αυτές οι νέες ενέργειες εμφανίζονται.

Σύμφωνα με το J. Triseliotis (1986 a) η Κοινωνική εργασία με Οικογένειες μοιράζεται με την κλασική οικογενειακή θεραπεία μερικές από τις θεωρητικές έννοιες και μερικούς τρόπους βοήθειας των οικογενειών. Οι περισσότερες από τις τεχνικές οικογενειακής θεραπείας δεν εξελίχθηκαν με σκοπό τις ανάγκες των πελατών των Κοινωνικών Λειτουργών υπάρχουν όμως κάποια βασικά κλινικά μοντέλα που απευθύνονται σ' έναν αριθμό οικογενειών με τις οποίες δουλεύουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν ιδέες και έννοιες που αναπτύχθηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια. Πρώτα επιλέγουν μέσα από τις ποικίλες θεωρητικές απόψεις αυτές τις έννοιες οι οποίες τους βοηθούν να κατανοήσουν τις ανάγκες και τη συμπεριφορά της οικογένειας. Αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί

για τη μελέτη και την εκτίμηση της λειτουργίας των ατόμων μέσα στο σύνολο της οικογένειάς τους και της λειτουργίας της οικογένειας μέσα στο σύνολο του περιβάλλοντός της συμπεριλαμβανομένης και της ευρύτερης κοινωνικής διαδικασίας.

Επίσης μπορούν να βοηθηθούν να αποφεύγουν την παγίδα να βλέπουν την οικογένεια σαν πηγή προβλημάτων.

Ένα δεύτερο σημείο είναι η επιλογή ενός σκελετού που βοηθάει στη μελέτη και εκτίμηση της οικογενειακής συμπεριφοράς και λειτουργίας. Η Γενική Θεωρία των Συστημάτων προσφέρει έναν ευπροσάρμοστο σκελετό μέσα στον οποίο μπορεί να οργανωθεί ένα τέτοιο θεωρητικό υλικό.

Το τρίτο βήμα είναι η ανάπτυξη και η προσαρμογή σε τρόπους βοήθειας οι οποίοι βασίζονται στη μορφή αξιολόγησης στην οποία έχουμε φτάσει και στους στόχους που έχουμε θέσει, δηλαδή να χρησιμοποιείται η αξιολόγηση για να θέτονται στόχοι οικογενειακής εξυπηρέτησης. Έτσι η Κοινωνική Εργασία έχει αξιοποιήσει ότι εϋπώθηκε στον τομέα της οικογενειακής θεραπείας και έχει φτιάξει μια δική της θεωρία την οποία και εφαρμόζει.

Στο J. Triselioti (1986 a) βρίσκουμε συγκεντρωμένα στοιχεία για την εξέλιξη της οικογενειακής θεραπείας. Η πρώτη ώθηση για οικογενειακή θεραπεία ήρθε από την Αμερική το 1950. Σύμφωνα με τις μελέτες της ψυχικής υγείας υπάρχει ένας σύνδεσμος μεταξύ των τρόπων επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια με την εμφάνιση της ψυχικής αρρώστειας και κυρίως της σχιζοφρένειας στα άτομα μέλη της οικογένειας.

Έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχει ένας αριθμός από σύνδρομα όπως "διπλό μήνυμα", "εξιλαστήριο θύμα", "Εγώ οικογενειακού συνόλου", "στέρηση διάκρισης", τα οποία είναι αποτέλεσμα σύγχυσης ή διαστρέβλωσης προτύπων επικοινωνίας μέσα στις οικογένειες.

νειες που συντελούν τελικά στην εμφάνιση της σχιζοφρένειας και ίσως και άλλων μορφών ψυχικής νόσου.

Ο Laing & Esterson σε μελέτες τους το 1964 στη Βρετανία ισχυρίστηκαν ότι το μπερδεμα των σχημάτων επικοινωνίας δεν είναι ακριβώς η αιτία της ψυχικής νόσου αλλά μάλλον η ψυχική ασθένεια είναι φτιαγμένη υπό το φως της οικογενειακής πορείας. Παρόλα αυτά όμως δίνουν σημαντική υποστήριξη στις σύντομες αμερικάνικες μελέτες. Συνέπεια των παραπάνω ήταν ένας αυξανόμενος αριθμός των θεραπειών και περισσότερο των ψυχιάτρων που άρχισαν να μετατοπίζουν την προσοχή τους από τον ίδιο τον ασθενή στην οικογένειά του. Αυτοί τότε ανέπτυξαν αυτό που έγινε γνωστό σαν "τεχνικές επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης" ως μέσο για θεραπεία.

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τον ίδιο τον ασθενή ή το φορέα του προβλήματος σε ολόκληρη την οικογένεια κατέληξε να θεωρείται σαν περισσότερο ριζοσπαστικός και απελευθερωτικός τρόπος συγκριτικά με την ενασχόληση των αναλυτών τα προηγούμενα χρόνια με τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου. Έτσι αφήνουν κατά μέρος πολλές μεθοδολογικές αδυναμίες στις μελέτες που αναφέρονται ότι δεν υπάρχει καθαρή απόδειξη ότι η αποτυχία της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας έχει σαν αιτία της την ψυχική νόσο.

Καμμία απ' αυτές τις μελέτες δεν εξετάζει πως οι συντελεστές της κουλτούρας και της υποκουλτούρας βοηθούν να διαμορφώνονται πρότυπα συμπεριφοράς και επικοινωνίας. Συμφωνούν ότι η διαταραγμένη συμπεριφορά προέρχεται από καταστρεπτικά και μπερδεμένα πρότυπα επικοινωνίας.

Ο Lewing το 1983 δέχεται ότι υπάρχουν μερικές αποδείξεις που συνδέουν σίγουρα τα πρότυπα επικοινωνίας στην οικογένεια με την σχιζοφρένεια ίσως και με άλλες μικρότερες μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τη Frances Scherz (1970) οι δυνάμεις που ήταν δοκιμαστικές στο 1950 έχουν μέχρι τώρα αποκτήσει σταθερή ώθηση ώστε να μπορεί να ειπωθεί ότι η οικογενειακή θεραπεία έχει κατακτήσει σε πολλές περιπτώσεις κοινωνικής εργασίας καθώς και στη ψυχιατρική μιας συγκεκριμένη μορφή θεραπευτικού μοντέλου. Παρόλο που υπάρχουν μερικές διαφορές στις θεωρίες που αποτελούν τη βάση και πολλές διαφορές στη χρήση των τεχνικών αυτοί που δέχονται την οικογενειακή θεραπεία σαν θεραπευτικό μοντέλο (Therapeutic model) συμφωνούν ότι αν δεν υπάρχουν συγκεκριμένες αντενδείξεις, η οικογένεια θα πρέπει να είναι το σύνολο που πρέπει να επικεντρώνεται η προσοχή για κάθε έρευνα και θεραπεία. Σε πολλές περιπτώσεις ατομικής θεραπείας (Atomic Therapy) έγινε φανερό ότι οι επιδιωκόμενοι στόχοι δεν ολοκληρώνονται εξαιτίας των δυνάμεων παρέμβασης μέσα στις οικογενειακές σχέσεις.

Οι εξελίξεις στην ψυχολογία του "Εγώ" κυρίως η δουλειά του Hartman και του Erikson οι οποίοι στάθηκαν στις έννοιες της προσαρμογής και της ταυτότητας και συμπεριλαμβάνουν την δυνατότητα του ατόμου να συμμετέχει στη μετατροπή του υπάρχοντος περιβάλλοντος και στη δημιουργία καινούργιου φέρνοντας τέτοια δυναμικά στοιχεία του περιβάλλοντος όπως είναι ο ρόλος, η τάξη και η οικογενειακή δομή.

Του Salivan οι θεωρίες σχετικά με τη σημασία των διαπροσωπικών σχέσεων στη θεραπεία ή συνεισφορά του Parson πάνω στην οικογένεια την κοινωνικοποίηση και τη διαδικασία αλληλεπίδρασης, του Jakson η δουλειά πάνω στην επικοινωνία καθώς και νέες γνώσεις από τις θεωρίες ομάδων μικρού δυναμικού είχαν και έχουν επίδραση πάνω στο κίνημα της εργασίας με περιπτώσεις προς την κατάκτηση της οικογενειακής θεραπείας.

Σύμφωνα με το Χ. Μουζακίτη (1986) ένας από αυτούς που θεωρείται σαν πρωτεργάτης στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας είναι ο Nathan Ackerman, ο οποίος χρησιμοποίησε την ψυχανάλυση για τη θεραπεία της οικογενειακής παθολογίας και δημιούργησε αυτό που ονομάζει "ολοκληρωμένη διασυνδεδετική οικογενειακή θεραπεία" (Integrative Family Therapy). Η οικογένεια σαν κοινωνική μονάδα θεωρήθηκε βασική για αυτό η θεραπεία του ατόμου έγινε δευτερεύουσας σημασίας. Ο Ackerman έλαβε υπόψη του και τα συγγενικά μέλη της οικογένειας και υποστήριξε ότι οι ρόλοι των μελών της οικογένειας καθορίζονται από πολιτιστικούς αλλά και από παρελθοντικούς παράγοντες σ' ένα γενεολογικό δένδρο τριών διαστάσεων τα παιδιά, οι γονείς και οι γονείς των γονέων.

Ο Bowen είναι ένας άλλος πολύ γνωστός ειδικός στη μέθοδο της οικογενειακής θεραπείας που ανέπτυξε κυρίως τη συστημική θεωρία σχετικά με την οικογένεια. Αναφέρθηκε στον τριγωνισμό (Triangulation) και βλέπει την οικογένεια σαν μια πολύ γενεολογική διεργασία όταν προσπαθεί να την κατανοήσει.

Ο John Halley υποστηρίζει ότι μια διαταραχή μέσα στην οικογένεια σε μια από τις αναπτυξιακές φάσεις της σαν αποτέλεσμα ενός εξωτερικού παράγοντα προξενεί συμπτώματα στη συμπεριφορά σ' ένα ή περισσότερα μέλη της οικογένειας. Έτσι προσπαθεί πρώτα ν' αλλάξει το κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια) μέσα στο οποίο ζει το άτομο και μετά προσπαθεί ν' αλλάξει το άτομο μέλος.

Ένας άλλος που έχει συνεισφέρει στην οικογενειακή θεραπεία είναι ο Gregory Bateson. Αναφέρεται στο διπλό τρόπο επικοινωνίας (Double Bind Communication) σε προβληματικές οικογένειες και υποστηρίζει ότι ο τρόπος αυτός επικοινωνίας μπορεί να θεωρηθεί σαν παράγοντας για την αιτιολογία της σχιζοφρένειας.

Η Virginia Satir έχει μεγάλη επίδραση στην οικογενειακή θεραπεία με την εφαρμογή του ψυχαναλυτικού και του αναπτυξιακού τρόπου παρέμβασης. Για να γίνουν αυτονόητοι οι τρόποι συνδιαλλαγής μέσα στην οικογένεια πρέπει να είναι γνωστές οι αναπτυξιακές φάσεις της. Υποστηρίζει ότι πρέπει να είναι γνωστή η χρονολογική ανάπτυξη της οικογένειας για να καθορισθούν οι ρόλοι που τα μέλη της έχουν.

Οι θεωρίες και συνεισφορές στην οικογενειακή θεραπεία είναι πολλές και πρέπει να μνημονευθούν τα ονόματα μερικών από τους πλέον διακεκριμένους όπως των : Minuchin, Fell, Weakland, Whitakar, Cuerin και Hoffman.

3. Το Οικογενειακό Σύστημα - Χαρακτηριστικά και Λειτουργία του

Η οικογένεια είναι ένα σύστημα το οποίο διαφοροποιείται και εκπληρώνει τις λειτουργίες του μέσω υποσυστημάτων όπως αναφέρει ο Χ. Μουζακίτης (1986). Υποσυστήματα μπορούν να δημιουργηθούν με βάση τη γενειά, το φύλο, την λειτουργία του μέλους στην οικογένεια και τα ενδιαφέροντά του. Ομάδες όπως σύζυγος - σύζυγος ή μητέρα - παιδί είναι υποσυστήματα. Το κάθε άτομο ανήκει σε διαφορετικά υποσυστήματα μέσα στα οποία έχει διαφορετική δύναμη και στα οποία μαθαίνει πως να διαφοροποιείται. Έτσι ένας άνδρας μπορεί να είναι γιός, ανηψιός, μεγαλύτερος αδελφός, μικρότερος αδελφός, σύζυγος, πατέρας, κλπ. Το ότι είναι μέλος διαφορετικών υποσυστημάτων του δίνει τη δυνατότητα να δημιουργεί διαφορετικές συμπληρωματικές σχέσεις.

Τα υποσυστήματα της οικογένειας είναι τέσσερα :

- α) το συζυγικό υποσύστημα
- β) το υποσύστημα των γονέων

γ) Το αδελφικό υποσύστημα

δ) το υποσύστημα γονέων - παιδιού

Το συζυγικό υποσύστημα σχηματίζεται όταν δύο άτομα αντίθετου φύλου ενώνονται για να σχηματίσουν μια οικογένεια. Απαιτούμενες ικανότητες στο ζευγάρι είναι να υπάρχει συμπληρωματικότητα και διευκόλυνση. Διείσδυση των ορίων του συστήματος. Έχουμε όταν με το νιόπαντρο ζευγάρι ζούν μαζί και τα πεθερικά. Όταν γεννιέται το πρώτο παιδί εμφανίζονται τρία νέα υποσυστήματα όπου βασική είναι η αναγνώρισή τους στη μελέτη της λειτουργικότητας της οικογένειας.

Τα νέα υποσυστήματα είναι των γονέων, το αδελφικό και το υποσύστημα γονιών - παιδιού. Το υποσύστημα των γονέων έχει συγκεντρώσει το ενδιαφέρον του στην υπευθυνότητά του για όλη την οικογένεια. Το αδελφικό υποσύστημα είναι το υποσύστημα στο οποίο τα παιδιά μαθαίνουν να σχετίζονται, να διαπραγματεύονται, να κάνουν φίλους, να συμπερίζονται και να διαφωνούν. Το υποσύστημα γονέων - παιδιών είναι η σχέση που υπάρχει μεταξύ γονέων και παιδιών κι ένα από τα πρόσωπα που συνθέτουν αυτό το υποσύστημα είναι διαφορετικής γενεάς.

Αδελφικό Υποσύστημα

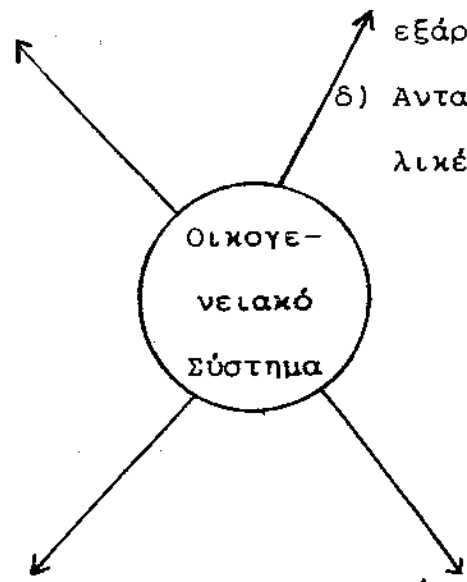
Πως τα παιδιά σχετίζονται
μεταξύ τους

- α) Αμοιβαία ενίσχυση
- β) Παχνίδι
- γ) Συναγωνισμός
- δ) Διαπραγμάτευση
- ε) Διαφωνίες
- ζ) κ.λ.π.

Συζυγικό Υποσύστημα

Πως λειτουργούν μαζί

- α) Λήψη αποφάσεων
- β) Διευθέτηση διαμάχης
- γ) Ανταπόκριση σε ανάγκες εξάρτησης
- δ) Ανταπόκριση στις σεξουαλικές ανάγκες

Υποσύστημα Γονέων και Παιδιών

Πως οι γονείς λειτουργούν μαζί ως ομάδα απέναντι των παιδιών

- α) Πως εκπληρώνουν αρχικές λειτουργίες όπως :
 1. Διδασκαλία
 2. Κοινωνικοποίηση
 3. Περιορισμός
 4. κ.λ.π.

Υποσύστημα Γονέων

- α) Συγκέντρωση στο παιδί
- β) Ευθύνες για όλη την οικογένεια
- γ) Επίδραση στη σχέση τους
- δ) Προσαρμογές πρέπει να γίνουν

Όταν το σύστημα της οικογένειας υφίσταται από διάφορους παράγοντες πίεση τότε τριγωνίζει ένα τρίτο πρόσωπο ή ένα πρόβλημα για να ελαττώσει την ανησυχία του. Το τρίτο πρόσωπο γίνε-

ται αντικείμενο προσοχής τουλάχιστον για το ένα απ' τα δύο άτομα. Ο τριγωνισμός είναι ένας τρόπος συσχέτισης μιας μονάδας τριών, και είναι μια διεργασία επικοινωνίας.

Παραδείγματα

α) Πατέρας + Μητέρα + (παιδί) Τρία πρόσωπα

β) Πατέρας + Μητέρα + (Αλκοόλ) Πρόσωπα και ένα πρόβλημα

Ο Halley μιλάει για διεστραμμένο τριγωνισμό (perret Triangulation). Στο είδος αυτό του τριγωνισμού το τρίγωνο είναι παθολογικό και μπορεί να οδηγήσει σε βία και πιθανή διάλυση του συστήματος.

Για να κατανοήσει κανείς τη λειτουργία της οικογένειας σαν σύστημα οι χώροι που πρέπει να εξερευνηθεί είναι οι πιο κάτω σύμφωνα με τη Μ. Χαραλάμπους (1986) J. Triseliotis (1986 β), Μ. Σουρραπά (1985).

α) Εκτίμηση της λειτουργίας των ορίων

Κάθε σύστημα έχει όρια, όρια έχουν και τα υποσυστήματα. Τα όρια ενός υποσυστήματος είναι οι νόμοι που καθορίζουν ποιός συμμετέχει και πως. Ο σκοπός των ορίων είναι να προστατέψουν τις διαφοροποιήσεις ενός συστήματος. Κάθε οικογενειακό υποσύστημα εκτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες και δημιουργεί συγκεκριμένες απαιτήσεις για το κάθε μέλος.

Για την καλή λειτουργία της οικογένειας τα όρια ενός υποσυστήματος πρέπει να είναι ξεκάθαρα και πρέπει να επιτρέπουν την επικοινωνία μεταξύ των μελών του υποσυστήματος με άλλα μέλη. Η καθαρότητα των ορίων είναι μια χρήσιμη παράμετρος εκτίμησης της λειτουργικότητας της οικογένειας. Τα ξεκάθαρα όρια βοηθούν στο σχηματισμό της ταυτότητας του κάθε ατόμου. Κάποια

όρια γύρω από το ζευγάρι, τον γονέα και τον αδελφό ή την αδελφή είναι απαραίτητα για τη διαφοροποίηση. Με άλλα λόγια τα μέλη της οικογένειας πρέπει να μπορούν να λάβουν υποστήριξη το ένα απ' το άλλο ενώ ταυτόχρονα να είναι ικανά να αναπτύσσουν ατομικότητα και αυτονομία.

Μερικές οικογένειες μπορεί να έχουν πολύ αδύναμα και μπερδεμένα όρια κι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση των ρόλων, έλλειψη αυτονομίας και δυσκολία να εκφράσουν τις ανάγκες τους. Άλλες οικογένειες μπορεί να γίνουν αποκομμένες ή να δημιουργήσουν πολύ αυστηρά όρια ανάμεσα στα μέλη τους πράγμα το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε ψευδοανεξαρτησία και έλλειψη υποστήριξης και φροντίδας. Τα όρια αυτά λέγονται αποσυνδεδεμένα.

Εξάλειψη των ορίων έχουμε όταν υπάρχει ελεύθερη συναλλαγή με το περιβάλλον, η οποία μπορεί να καταλήξει σε συγχώνευση μ' αυτό. Η απαγόρευση της συναλλαγής ή της επικοινωνίας με το περιβάλλον δημιουργεί μια παγωμένη, άκαμπτη και περιοριστική δομή κι έτσι έχουμε τα στεγανά όρια.

β) Ρόλοι συμπεριφοράς (behavioural roles)

Η έννοια του ρόλου μας δίνει μερικές ιδέες για το πως οι άνθρωποι χρησιμοποιούν ο ένας τον άλλον. Οι ρόλοι έρχονται σαν απάντηση στις ανάγκες του οικογενειακού συνόλου για να συμπληρώσει ο ένας τον άλλον. Το κάθε μέλος της οικογένειας προσπαθεί να του αποδίδονται ρόλοι που είναι κατάλληλοι για τις ανάγκες και τις επιθυμίες του ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο. Η ισορροπία χάνεται όταν απειλείται η συμπληρωματικότητα των ρόλων ή όταν αυτή χαλάει. Μερικές φορές κάποια μέλη της οικογένειας τοποθετούνται σε ρόλους με πολλές αρμοδιότητες και κάθε προσπάθεια απ' αυτούς ν' αλλάξουν συναντά την αντίδραση από την υπόλοιπη οικογένεια.

Η προσπάθεια της οικογένειας να διατηρήσει αυστηρά τους ρόλους έχει σαν αποτέλεσμα να καταναλώνεται μεγάλη ενέργεια και αληθινές σχέσεις να μην δημιουργούνται. Μερικές φορές οι οικογένειες δείχνουν να τοποθετούν ή να αποδίδουν ρόλους ιδιοσυγκρασίας στα μέλη τους όπως : ταραχοποιός ή εξιλαστήριο θύμα, καλός, κακός, ήσυχος, μίζερος, μέθυσος, άρρωστος, κατηγορητής, συμφιλιωτής, μεσολαβητής, καταστροφέας. Συνηθίζονται συγκρούσεις, ευθυγραμμίσεις και διαχωρισμοί.

γ) Κανόνες και κανονισμοί

Οι οικογένειες λειτουργούν με κανόνες και κανονισμούς άλλους φανερούς και άλλους υπονοούμενους. Οι κανόνες και οι κανονισμοί είναι απαραίτητοι και ποικίλουν από αυστηρούς σε ελαστικούς και από φανερούς σε υπονοούμενους ή υποθετικούς. Οι κανόνες αναπτύσσονται χωρίς καμμία συνειδητή αναγνώριση της υπέρβασής τους όπως και οι κανόνες που έχουν συνειδητοποιηθεί, πχ. τρόπος ντυσίματος χαιρετισμός, κ.λ.π. Όταν οι σιωπηροί και υπονοούμενοι κανόνες γίνουν φανεροί και σαφείς χάνουν πολύ από την ισχύ τους. Ο ηγέτης έχει μεγαλύτερη σχέση με τους κανόνες αλλά μπορεί πολύ εύκολα να παρεκκλίνει απ' αυτούς. Η οικογένεια προσπαθεί πιέζοντας και ελέγχοντας τα μέλη της να τα κάνει να ζήσουν σύμφωνα με τους δικούς της κανόνες. Αυτοί που δεν συμμορφώνονται θα έχουν να υποστούν και τις συνέπειες.

Το οικογενειακό σύστημα επηρεάζεται από νόρμες (norms) όπως αναφέρει ο Jordan (1979). Οι νόρμες της οικογενειακής ζωής έχουν την τάση να μην καθορίζονται γιατί τα σχήματα της οικογενειακής ζωής δεν καθορίζονται αυστηρά από ένα σύνολο κανόνων αλλά βαθμιαία αναπτύσσονται και είναι αποτέλεσμα μιας συναισθη-

ματικής ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες του καθενός από τα μέλη της οικογένειας. Αυτές οι νόρμες είναι το άθροισμα όλων των συγκρούσεων και συμβιβασμών, του ενδιαφέροντος του ενός για τον άλλον διαμέσου των οποίων η οικογένεια προσπαθεί να εξασφαλίσει την ασφάλεια, την ευτυχία και την αμοιβαία υποστήριξη των μελών της και έχει προστατέψει τα μέλη της από τυχόν αβεβαιότητες και δυστυχίες της κοινής τους ζωής.

Οι νόρμες μερικών οικογενειών που φαίνονται διασπαστικές και καταστρεπτικές για τους εαυτούς τους μπορεί ν'αντιπροσωπεύουν κάποια προσαρμογή στις εξωτερικές συνθήκες οι οποίες είναι πολύ αποδιοργανωτικές για την οικογένεια την οποία έχουν συνηθίσει λόγω της εμπειρίας της φτώχειας και της κακής στέγασης που έχουν ζήσει.

δ) Επικοινωνία

Τα είδη επικοινωνίας είναι η φανερή, η κεκαλυμμένη, η προφορική, με χειρονομίες νεύματα, με τη σιωπή και με τον τόνο της φωνής. Η επικοινωνία πρέπει να είναι σαφής και ξεκάθαρη χωρίς αντιφάσεις και διευκολύνεται όταν υπάρχουν κοινή γλώσσα, σκοποί και εμπειρίες ενώ δυσκολεύεται από τη συναισθηματική εμπλοκή. Απαραίτητα στοιχεία για τη λήψη αποφάσεων είναι η συλλογική σκέψη και η επικοινωνία. Τρόποι λήψης αποφάσεων είναι η συγκατάθεση, η υποχώρηση, η κυριαρχία και ο συμβιβασμός. Ο πιο ώριμος τρόπος λήψης αποφάσεων είναι με τη συμμετοχή όλων.

Μερικές φορές οι οικογένειες δεν εννοούν αυτό που λένε ή δεν λένε αυτό που εννοούν, και τα μέλη τους μπορούν να εμπλακούν σε διπλούς δεσμούς, παράδοξες μορφές επικοινωνίας, μυστικά και αντιφάσεις.

ε) Ισχύς και έλεγχοι

Κάθε οικογένεια πρέπει να αναπτύξει μια δομή ισχύος για τις διαδικασίες με τις οποίες παίρνει τις αποφάσεις για να χειρισθεί τους κανόνες τους ελέγχους κ.λ.π. Οι κανόνες και οι κανονισμοί προέρχονται από τη δομή ισχύος της οικογένειας. Αυτοί είναι απαραίτητοι για να αποφευχθεί η διάλυση. Στις οικογένειες κάποια μέλη π.χ. οι γονείς μπορεί να έχουν μεγάλη ποσότητα ισχύος ή μερικά παιδιά αρκετή ποσότητα και άλλα πολύ λίγη. Είναι σημαντικό μέσα σε μια οικογένεια να είναι γνωστό ποιός παίρνει τις αποφάσεις. Μετατροπές της ισχύος συμβαίνουν ύστερα από αρρώστεια, θάνατο, χάσιμο της δύναμης να κερδίζεις ή εξαιτίας του ποτού.

Όταν ένα μέλος της οικογένειας μετακομίζει ή φεύγει ή όταν ένα καινούργιο μπαίνει στην οικογένεια η ισορροπία της επηρεάζεται και νέες μορφές αλληλεπίδρασης αναπτύσσονται.

Ο έλεγχος εγκαθιδρύεται σε μια οικογένεια για να επιτευχθούν οι σκοποί της και μπορεί να πάρει τη μορφή τιμωρίας ή αμοιβής. Συχνά όμως συμβαίνουν και τα δύο. Τέσσερις πιθανές μορφές ελέγχου μπορούν να αναγνωρισθούν σε μια οικογένεια: 1) ένα αυστηρό βασίλειο (αυστηρά όρια, αισθήματα απρόσιτα ή απειλητικά), 2) εύκαμπτη προσέγγιση. Ανταποκρίνεται στο χώρο και στο χρόνο, 3) κανένας έλεγχος. Καθόλου δομή, καμμιά ιδέα για το ποιός ελέγχει, κανένας δεν φαίνεται ότι νοιάζεται, 4) ασταθής έλεγχος. Ταλαντευτικές αντιδράσεις από το θετικό στο επιτρεπτικό και αντίστροφα.

στ) Ανάπτυξη δομής (επίσημη, ανεπίσημη)

Η δομή καθορίζει και ελέγχει την άσκηση της εξουσίας της ιεραρχίας της και περιλαμβάνει τις έννοιες των ρόλων των σχέ-

σεων . Η επίσημη δομή εγκαθιδρύει μια ιεραρχία με τους ρόλους που την συνοδεύουν, έχει φανερούς σκοπούς και ξεκαθαρισμένη διαδικασία. Στην ανεπίσημη δομή οι διαδικασίες δεν είναι ξεκαθαρισμένες ούτε στα ίδια τα μέλη και οι σχέσεις είναι ανεπίσημες.

θ) Σκοπός

Ο σκοπός είναι συνήθως η κινητήρια δύναμη, ασκεί επίδραση στα μέλη και τα κινητοποιεί κανονίζοντας τη συμπεριφορά τους. Παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τους σκοπούς είναι το περιβάλλον, η εξουσία και το τι συμβαίνει σε άλλες οικογένειες. Το ζευγάρι έχει από την εποχή που σχηματίστηκε η οικογένεια ορισμένους σκοπούς. Την υποστήριξη και τη φροντίδα ο ένας του άλλου και τη διαπαιδαγώγηση και κοινωνικοποίηση των παιδιών που θα αποκτήσουν. Οι σκοποί χωρίζονται σε πρωτεύοντες, δευτερεύοντες, εκφραζόμενοι και μη συνειδητοί και ασυνήθειτοι.

η) Ανάπτυξη της ενότητας και του ηθικού

Το ηθικό και η ενότητα χρησιμοποιούνται πολλές φορές σαν συνώνυμα. Τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί μια έμφαση στη συνύπαρξη των μελών της οικογένειας. Αυτό όμως εξαρτάται από το κατά πόσο τα μέλη θέλουν και χρειάζονται να βρίσκονται μαζί και πόσο χωριστά το ένα από το άλλο, πως μπορεί να επιτευχθεί η ισορροπία μέσα στην οικογένεια να μπορούν δηλαδή τα μέλη να συνευρίσκονται αλλά και να έχουν την ατομική τους ελευθερία για να αναπτύξουν τα ξεχωριστά τους ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις τους. Όταν η οικογένεια λέει "εμείς" εννοεί ότι υπάρχει κοινή προέλευση, κοινές προσδοκίες και μοίρασμα της καθημερινής πραγματικότητας στην οικογενειακή ζωή.

Η ενότητα διευκολύνεται από :

- 1) Την ικανοποίηση κοινών ατομικών αναγκών για προστασία, ασφάλεια και αποργή.
- 2) Τα κοινά ιδανικά και ενδιαφέροντα
- 3) Από μια ατμόσφαιρα ισότητας και δικαιοσύνης
- 4) Από την ύπαρξη και κυριαρχία στενών δεσμών μεταξύ των μελών.

Η ενότητα παρεμποδίζεται από τους εξής παράγοντες:

1. Από την χωρίς έλεγχο εκδήλωση συμπεριφοράς (παρορμητική, επιθετική, κ.λ.π.).
2. Από τη μεγάλη απαγοήτευση προερχόμενη από τις σχέσεις
3. Από τον παράλογο εγωκεντρισμό των μελών - ανευθυνότητα
4. Από την υπερβολική αντιζηλία και ανταγωνισμό (μεταξύ συζύγων - μεταξύ παιδιών).

Γ) Η γ ε σ ί α

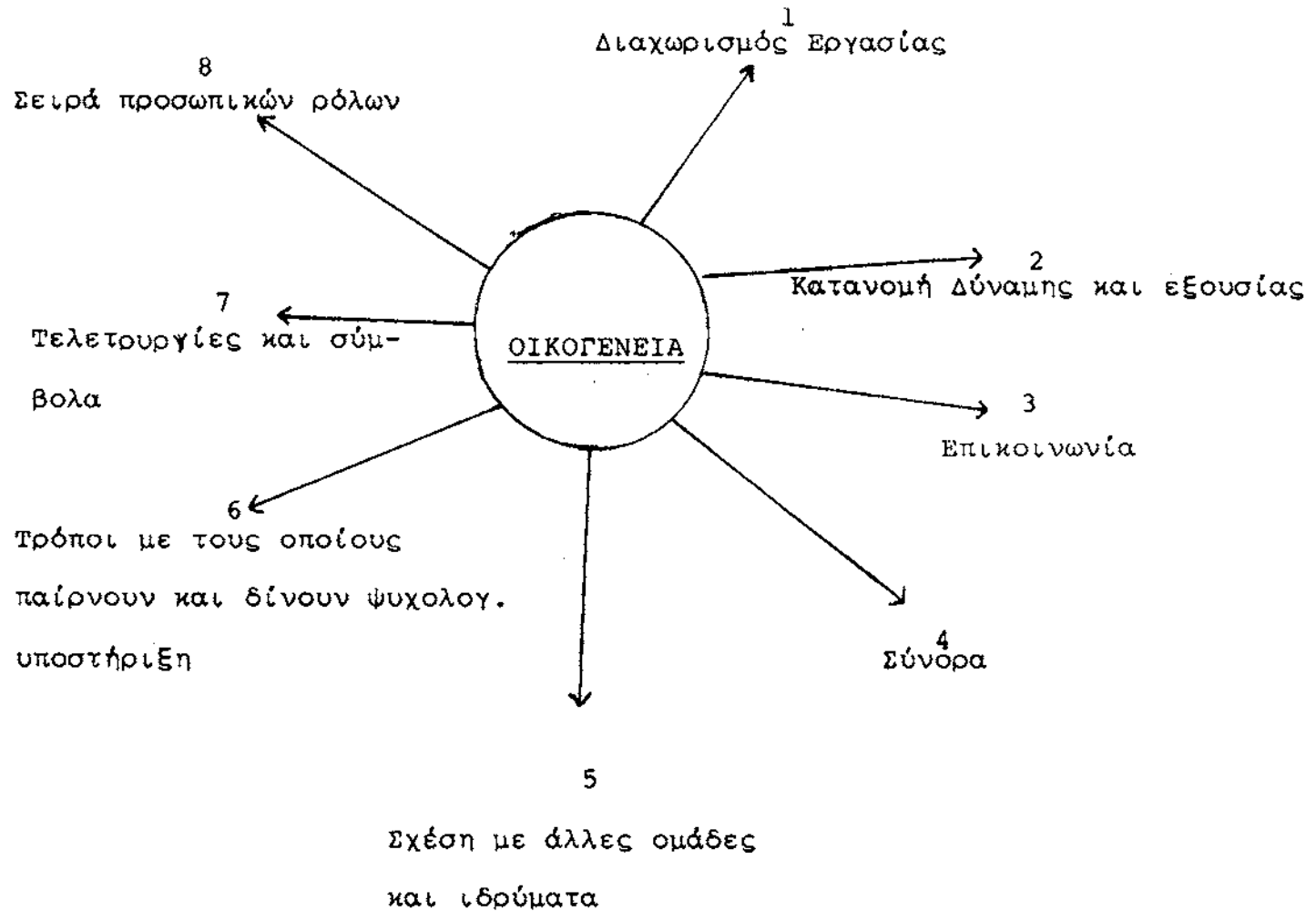
Η ηγεσία είναι η δύναμη που κινητοποιεί την οικογένεια. Η μελέτη της ηγεσίας προϋποθέτει και μελέτη των σχέσεων μέσα στην οικογένεια. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ο αρχηγός και τα μέλη σαν άτομα. Ο ώριμος αρχηγός είναι εκείνος που θα είναι ευαίσθητος στις ανάγκες των μελών της και απαλλαγμένος από διαταραχές χαρακτήρα. Τέτοιοι αρχηγοί επιδιώκουν δύναμη συγχρόνως με την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας χωρίς να εμποδίζουν την ανάπτυξη της για να καλύψουν προσωπικές τους ανάγκες.

Κάθε οικογένεια αναπτύσσει δική της κουλτούρα και εξαρτάται από την ευρύτερη κουλτούρα.

Ο Χ. Μουζακίτης (1986) αναφέρεται σε οκτώ κύριες περιοχές όπου σύμφωνα με το Scott Briar είναι σημαντικές για τη λειτουργία του οικογενειακού συστήματος. (βλέπε σχήμα 1).

Οι οκτώ κύριες περιοχές του Scott Briar

σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώνεται η οικογένεια

Σχήμα 1

Στις τρεις από τις οκτώ κύριες περιοχές έχουμε αναφερθεί πιο πάνω και είναι : α) η επικοινωνία , β) τα όρια της οικογένειας και γ) οι προσωπικοί ρόλοι . Επιπλέον ο Scott Briar θεωρεί και τα πιο κάτω σαν κύριες περιοχές,

δ) Διαχωρισμός εργασίας.

Μέσα στην οικογένεια υπάρχει διαχωρισμός εργασίας και το κάθε μέλος έχει αναλάβει να κάνει κάτι. Έτσι για να εκπληρωθούν οι σκοποί της οικογένειας άλλος έχει αναλάβει να εργάζεται, άλλος μαγειρεύει, άλλος κάνει κάποιες εξωτερικές δουλειές.

ε) Κατανομή δύναμης και εξουσίας

Ο τρόπος που αναπτύσσεται η εξουσία μέσα στην οικογένεια έχει σπουδαιότητα για την ικανότητά της να προσαρμοσθεί σε διάφορα γεγονότα. Η εξουσία κατανέμεται μεταξύ των συζύγων , των γονέων, γονέων και παιδιών και μπορεί να είναι απολυταρχική, δημοκρατική ή αναρχική.

στ) Τρόποι σχέσεων με άλλες ομάδες και ιδρύματα.

Οι τρόποι σχέσης της οικογένειας με άλλες ομάδες και ιδρύματα ή οργανισμούς είναι μεγάλης σπουδαιότητας και έχουν σχέση με την ικανότητά τους να προσαρμοστεί.

Παράδειγμα :

- 1) μερικές οικογένειες ζούν απομονωμένες απ' τους συγγενείς.
- 2) Άλλες οικογένειες έχουν στενή επικοινωνία και κάνουν χρήση των υπηρεσιών που προσφέρονται.

ζ) Τελετουργίες και σύμβολα

Όλες οι οικογένειες υιοθετούν κάποιες τελετουργίες και σύμβολα από την ευρύτερη κοινωνία που έχουν κάποια ιδιαίτερο-

τητα γι' αυτές. Αυτό το βλέπομε σε μικρές και μεγάλες γιορτές όπως το Πάσχα και τα Χριστούγεννα.

η) Τρόποι με τους οποίους παίρνουν και δίνουν ψυχολογική υποστήριξη.

Ο τρόπος που οι οικογένειες παίρνουν ουσιώδη ψυχολογική υποστήριξη είναι διαφορετικός. Μερικές οικογένειες έχουν τις πηγές τους μέσα στην οικογένεια και άλλες σε εξωτερικές πηγές. Για παράδειγμα κάποιες οικογένειες παίρνουν ψυχολογική υποστήριξη από τα μέλη τους ενώ άλλες από διάφορες κοινωνικές ομάδες. Πολλά μέλη οικογενειών βρίσκουν πιο ικανοποιητικές ασχολίες έξω από το σπίτι παρά μέσα.

Η λειτουργία της οικογένειας σαν σύστημα και οι χώροι στους οποίους αναφερθήκαμε επηρεάζονται από διάφορους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες όπως αναφέρει ο Jordan (1979).

Η V. Satir όταν αναφέρεται στην έννοια "λειτουργικές και δυσλειτουργικές" (Functional and Dysfunctional) οικογένειες εννοεί την διαφορά που υπάρχει στις συνθήκες στις οποίες ζούν οι οικογένειες που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Φαίνεται απίθανο να βρεθεί ένας αντικειμενικός ορισμός των λειτουργικών σχημάτων επικοινωνίας ο οποίος να μπορεί να εφαρμοσθεί σε μια πλούσια οικογένεια που ζεί σ' ένα προάστειο του Λονδίνου και σε μια οικογένεια γύφτων που ζεί σ' ένα τροχόσπιτο. Έστω κι αν αυτή η οικογένεια των γύφτων επικοινωνεί ξεκάθαρα έχει προβλήματα οικογενειακής διαβίωσης που η οικογένεια που ζεί στο προάστειο δεν έχει. Τέτοια προβλήματα όπως πολλά άτομα μαζεμένα μαζί, ανάγκη για συνεχείς μετακινήσεις, κοινωνική απομόνωση μπορούν να προκαλέσουν στην οικογένεια την ανάπτυξη σχημάτων αλληλεπίδρασης που να ταιριάζουν στην κατάστασή τους

αλλά να είναι διαφορετικά από εκείνα της οικογενειακής διαβίωσης στα προόστεια. Γι' αυτό σύμφωνα με διαφορετικά κριτήρια αξιολογείται αν η αλληλεπίδραση μιας οικογένειας γύφτων είναι "λειτουργική" από τα κριτήρια που θα χρησιμοποιήσουμε για να αξιολογήσουμε την αλληλεπίδραση της οικογένειας του προαστείου.

Επίσης ο τρόπος ζωής της οικογένειας των γύφτων που καθορίζεται από την κοινωνική και οικονομική της θέση μέσα στην κοινότητα μπορεί να θεωρηθεί από άλλες πιο σημαντικές ομάδες ότι αποτελεί ένα κοινωνικό πρόβλημα. Μερικοί Κοινωνικοί Λειτουργοί λαμβάνουν υπόψη τους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς παράγοντες στην προσπάθεια για την αξιολόγηση των σχημάτων αλληλεπίδρασης μέσα στην οικογένεια. Κάποιοι ριζοσπαστικοί Κοινωνικοί Λειτουργοί αμφισβητούν το κατά πόσο ένας εμπειρογνώμων της μεσαίας τάξης στις ανθρώπινες σχέσεις μπορεί να βοηθήσει μια οικογένεια που ζει στη φτώχεια, δεν έχει καλή στέγαση, ζει σ' ένα αστικό περιβάλλον και δεν της προσφέρεται καλύτερευση στην εκπαίδευση στην ψυχαγωγία ή στις ευκαιρίες δουλειάς.

Οι κριτικοί της δομής της Κοιν. Εργασίας πιστεύουν ότι πολλά απ' αυτά που γίνονται φαίνεται να αντιπροσωπεύουν την επιβολή από τους Κοιν. Λειτουργούς των κανόνων της κοινωνικής και οικογενειακής ζωής των κυρίαρχων τάξεων στις μειονεκτικές τάξεις. Αυτή η ενέργεια έχει σκοπό να δώσει ένα υποκατάστατο για τις υλικές και περιβαλλοντικές ανάγκες αυτών των τάξεων και να ελέγξει τα διασπαστικά στοιχεία μέσα σ' αυτές.

Αν η Κοιν. Εργασία θέλει να ενδιαφερθεί για την ποιότητα της οικογενειακής ζωής πρέπει να δείξει το ενδιαφέρον της γι' αυτά τα υλικά και περιβαλλοντικά προβλήματα πιο χειροπιαστά. Αυτό μπορεί να γίνει με την αναδιοργάνωση των γραφείων των Κοιν. Λειτουργών σύμφωνα με τις προτάσεις του Seeborn να υπάρχουν

Κοιν. Λειτουργοί που θα ασχολούνται με άτομα και οικογένειες πάνω σε εντοπισμένα κοινωνικά προβλήματα και θα υπάρχουν και Κοιν. Λειτουργοί που θα δουλεύουν για την κοινωνική και οικονομική απελευθέρωση των μειονεκτούντων τάξεων.

Ο Κύκλος Ζωής της Οικογένειας

Η οικογένεια δεν έχει ένα σταθερό σώμα, είναι ένας θεσμός ο οποίος αλλάζει μορφή και σχήμα. Μεταβάλλεται και προσαρμόζεται ανάλογα με τις εμπειρίες των μελών της και το επίπεδο ζωής της όπως αναφέρει ο G.G. Barnes (1984).

Ο Durall (1977) αναφέρει ότι ο κύκλος ζωής της οικογένειας περιλαμβάνει οκτώ επίπεδα και ένα χρόνο αργότερα οι Barhill και Longo (1978) χρησιμοποίησαν τα επίπεδα του Durall για να οριοθετήσουν εννέα "μεταβατικά στάδια", από τα οποία μια οικογένεια περνά από επίπεδο σε επίπεδο. Αυτά συνοπτικά είναι τα παρακάτω:

"Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΟΙ-
ΓΕΝΕΙΑΣ" (FAMILY LIFE CYCLE)
(Durall 1977)

"ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ"
(TRANSITION POINTS)
(Barhill & Longo 1978)

1. Παντρεμένα ζευγάρια - χωρίς παιδιά
2. Παντρεμένα ζευγάρια με πολύ μικρά παιδιά μέχρι 30 μηνών
3. Οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας - από 2 1/2 μέχρι 6 ετών

- 0-1 Η συμβίωση του ζευγαριού
- 1-2 Ανάπτυξη καινούργιων ρόλων καθώς ο άνδρας και η γυναίκα του ζευγαριού γίνονται πατέρας και μητέρα.
- 2-3 Νέες προσωπικότητες δημιουργούνται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν.

4. Οικογένειες με παιδιά στο σχολείο - από 6 έως 13 χρόνων.
3-4 Μεγαλώνοντας τα παιδιά αρχίζουν να φεύγουν από την οικογένεια με το σχολείο, την εκκλησία, τα σπόρς, κ.λ.π.
5. Οικογένειες με εφήβους από 13 έως 20 χρόνων
4-5 Με την αποδοχή της εφηβικής ηλικίας οι ρόλοι αλλάζουν και συνδέονται με των γονιών την ανάγκη να συμφωνήσουν με τις απότομες κοινωνικές και σεξουαλικές αλλαγές που εμφανίζονται στο γιό τους ή στη κόρη τους.
5-6 Επιτρέπεται στο παιδί ν' αναλάβει την ανεξαρτοποίηση του στο τέλος της εφηβείας και στην αρχή της ενηλικίωσης.
6-7 Η προετοιμασία για τα γηρατεία και η εκδοχή ότι τα παιδιά τους θα συνεχίσουν με τις δικές τους οικογένειες.
6. Γονείς που τα παιδιά τους είναι έτοιμα ν' αφήσουν το σπίτι για τη δικιά τους ζωή.
7-8 Αφήνουν τα παιδιά τους να φύγουν και αντιμετωπίζουν πάλι ο ένας τον άλλον σαν άντρας και γυναίκα - μια νέα πραγματικότητα.
7. Μεσήλικες γονείς

8. Γεροντικά μέλη της οικογένειας πολύ κοντά στο θάνατο

8-9 Αποδοχή της γεροντικής ηλικίας του στύλ των αλλαγών και των προβλημάτων της.

Είναι γεγονός ότι όλα αυτά τα συμβάντα επηρεάζουν φανερά το οικογενειακό σύστημα. Η ενηλικίωση των καινούργιων μελών απαιτεί την αναδημιουργία στη δομή της οικογένειας ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να διατηρήσει τη συνέχειά της.

Διάκριση Οικογενειών με Βάση το Είδος των Αλληλεπιδράσεων εντός του Συστήματος

Ανάλογα με την επικοινωνία που υπάρχει στα οικογενειακά υποσυστήματα οι οικογένειες χωρίζονται σε δύο κατηγορίες τις εννοποιημένες (Integrative) και τις φυγόκεντρες (Centrifugal) όπως αναφέρει ο Triseliotis (1986 β). Οι εννοποιημένες οικογένειες ή συγκεχυμένες όπως τις ονομάζει ο Minuchin έχουν την τάση να κάνουν μια ενδοσκοπήση και σκέπτονται με βάση την αλληλεπίδραση που έχουν ο ένας στον άλλον. Έχουν τη τάση να εσωτερικεύουν τις συγκρούσεις που γίνονται ανάμεσά τους και υπάρχει πολύ μεγάλη αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην άρνηση της αυτονομίας ή της ανεξαρτησίας.

Οι συναισθηματικές ανάγκες και η κοινωνικοποίηση παρέχονται κυρίως από το γονέα. Πάρα πολλές απαιτήσεις υπάρχουν από τα παιδιά και από το γάμο για να ικανοποιηθούν συναισθηματικά. Τα μέλη της οικογένειας δένονται το ένα με το άλλο σε διπλούς δεσμούς έτσι χαλούν την επικοινωνία και συγχωνεύουν τους ρόλους για να απομονώσουν ένα "προβληματικό" μέλος. Φοβούνται ν'αντιμετωπίσουν τις αλλαγές που συμβαίνουν και ο τρόπος συμπεριφοράς

που ονομάζεται "ξέσπασμα" χρησιμοποιείται απ' αυτούς για να αντιμετωπίσουν το άγχος. Οι έλεγχοι στο σπίτι είναι ανεκτικοί υπάρχει συνολική ψυχαγωγία και λιγότερο αυστηρή διαίρεση των ρόλων και της εργασίας.

Όσον αφορά τις φυγόκεντρες οικογένειες ή αποσυνδεδεμένες όπως τις ονομάζει ο Minuchin η συναισθηματική ικανοποίηση και η κοινωνικοποίηση δεν εξαρτάται απ' την πυρηνική οικογένεια. Υπάρχουν ορισμένοι ρόλοι κι ένα δίκτυο με σφιχτοδεμένες κοινωνικές σχέσεις, και το ευρύτερο δίκτυο σχέσεων ή συγγενών και φίλων με τους οποίους βρίσκονται σε πολύ στενή επαφή. Τα μέλη αυτής της οικογένειας αναζητούν σχέσεις και δραστηριότητες έξω από το άμεσο οικογενειακό σύνολο με σκοπό να βρουν συναισθηματική και κοινωνική ικανοποίηση και για ν' ασχοληθούν με τις εντάσεις που προκύπτουν από διάφορες οικογενειακές καταστάσεις. Ζητάνε μικρή ικανοποίηση από το γάμο και τα παιδιά και βασίζονται πολύ στο συγγενικό δίκτυο και στους γείτονες για καθοδήγηση και υποστήριξη. Έχουν πιο συγκεκριμένη προσέγγιση στη λύση των προβλημάτων τους και υπάρχει διαχωρισμός των ρόλων και λειτουργιών που έχει σαν σκοπό να δώσει έμφαση σε διαφορές ανάμεσα στις προσωπικότητες των μελών παρά σε ομοιότητες. Οι κανόνες, η πειθαρχία και οι έλεγχοι είναι αυστηροί. Τα παιδιά σπρώχνονται να αποκτήσουν από νωρίς ανεξαρτησία πριν ακόμα καλύψουν τις απαραίτητες συναισθηματικές ανάγκες τους.

Το ότι δεν γνωρίζουν την αλληλεπίδραση που έχει ο ένας στον άλλον κάνει τα μέλη να βλέπονται μεταξύ τους σαν τελείως διαφορετικοί κι ένα μέλος μπορεί ν' απορριφθεί. Τα αισθήματα που υπάρχουν μεταξύ τους είναι αισθήματα "κακίας" και όχι ενοχής. Τα μέλη αυτής της οικογένειας αντιδρούν είτε μέσα στην

οικογένεια είτε έξω απ' αυτή με μια ιδιαίτερη συμπεριφορά ή με φυσικές ανάγκες και όχι με συναισθηματικούς δεσμούς μέσα στην οικογένεια. Είναι πιο συνηθισμένο να βρουν σαν εξιλαστήριο θύμα ένα μέλος ή ν' απορρίψουν ένα άλλο. Για να εκτονωθούν συνήθως αντιδρούν με επίθεση, κλοπή, κάνοντας σκασιαρχείο, χρέη και εκτός ελέγχου πράγματα.

Οι οικογένειες αυτές δεν ενεργοποιούνται για να ζητήσουν βοήθεια και ο στόχος για βοήθεια μπορεί να είναι η ίδια η οικογένεια αλλά συχνά και συστήματα έξω απ' αυτήν ή και ένας συσχετισμός ανάμεσα στα δύο.

Για τις ενοποιημένες και φυγόκεντρες οικογένειες βρίσκουμε στοιχεία και στο Jordan (1972), ο οποίος υποστηρίζει ότι η τάση για πολύ στενούς συναισθηματικούς δεσμούς αντιπροσωπεύει μόνο το ένα άκρο σε μια συνεχόμενη γραμμή, στο αντίθετο άκρο της οποίας βρίσκονται τα μέλη που αναζητούν να δραπετεύσουν από κάθε είδους επαφή το ένα με το άλλο φεύγοντας από την οικογένεια προς τον έξω κόσμο. Αυτό παρουσιάζεται σε οικογένειες που τα μέλη τους αντιμετωπίζουν κάποια κοινωνικά προβλήματα διαφορετικά από την ψυχική ασθένεια.

Οι ρίζες και των δύο συναισθηματικών σχημάτων βρίσκονται σε μια σύγκρουση ανάμεσα σε κείνες τις ανάγκες και φιλοδοξίες που φέρνουν τα μέλη της οικογένειας κοντά για αμοιβαία βοήθεια και υποστήριξη, και στις ανάγκες και φιλοδοξίες που οδηγούν το κάθε μέλος στον έξω κόσμο. Αυτή η σύγκρουση φαίνεται περισσότερο σε οικογένειες που έχουν παιδιά στην εφηβική ηλικία των οποίων οι συναισθηματικές και κοινωνικές ομάδες είναι πολύ μεγάλες και προσπαθούν να μάθουν να ικανοποιούν τις ανάγκες τους έξω από την οικογένεια, σε μια περίοδο που οι ανάγκες για συναισθηματική υποστήριξη απ' τους γονείς τους είναι πολύ έντονες.

Τα παραδείγματα που δίνουν οι Laing και Esterson δείχνουν ότι στις οικογένειες με σχιζοφρενικά άτομα οι συναισθηματικοί δεσμοί είναι πολύ ισχυροί και οι γονείς δεν μπορούν ν' αφήσουν τα παιδιά τους ελεύθερα και συχνά προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα δικό τους αυτόνομο κοινωνικό σύστημα ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Ενώ αντίθετα σε μερικές οικογένειες το συναισθηματικό περιεχόμενο της οικογενειακής ζωής από συνήθεια αρνείται ή γίνεται προσπάθεια να μειωθεί η αξία του και προσπαθούν να ικανοποιήσουν όλες τις συναισθηματικές τους ανάγκες σε κοινωνικές δραστηριότητες μακριά απ' το σπίτι. Σ' αυτές τις οικογένειες οι συναισθηματικές κρίσεις θεωρούνται ότι αντιμετωπίζονται καλύτερα με εκρήξεις ενεργητικότητας έξω απ' τις δραστηριότητες της οικογένειας και τα κοινωνικά προβλήματα αντιμετωπίζονται από περιβαλλοντική και υλική σκοπιά.

Οι οικογένειες που περιγράφονται από τους Laing και Esterson αντιπροσωπεύουν την ιδέα ότι η οικογενειακή ζωή πρέπει να παρέχει την συναισθηματική βάση για τις ζωές όλων των μελών της και ότι μέσα στην οικογένεια πρέπει να ικανοποιούνται οι συναισθηματικές ανάγκες.

Μπορούμε να καταλάβουμε πολλά αν συγκρίνομε αυτό το σχήμα μ' αυτό που ο Harris δίνει για την οικογενειακή ζωή σ' ένα "μικρό μάλλον συντηρητικό τμήμα" της εργατικής τάξης, σε μια γειτονιά που η δουλειά είναι ασυνήθιστα βαρειά και χειρωνακτική, τα ημερομίσθια είναι χαμηλά και τα επίπεδα της στέγασης φτωχά. Ο γάμος σ' αυτές τις οικογένειες θεωρείται σαν ένα κλείσιμο συμφωνίας στην οποία ο άνδρας αποκτά σεξουαλικές και οικιακές υπηρεσίες σαν αντάλλαγμα για την οικονομική παροχή του.

Οι πολυμελείς οικογένειες και οι συνθήκες που ζούν εμποδίζουν κοινές ενέργειες από το σύζυγο και τη σύζυγο έξω από την

οικιακή σφαίρα και περιορίζουν τη συνεργασία μέσα σ' αυτή. Οι γυναίκες εξαρτώνται μεταξύ τους από τη βοήθεια που μπορούν να πάρουν η μία από την άλλη . Γι' αυτό το λόγο αναμένονται λίγα πράγματα από το γάμο και τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση του συζύγου είναι, να είναι καλός, να φέρνει χρήματα, να μην ξοδεύει χρόνο ή χρήματα πίνοντας με τους φίλους του και να μην "σ' ενοχλεί". Ενώ μια καλή σύζυγος πρέπει να είναι ένα "καλός διαχειριστής", να σε αφήνει να την "ενοχλείς", να έχει ζεστό φαγητό όταν έρχεται ο σύζυγος στο σπίτι, να οργανώνει το νοικοκυριό και να ανταποκρίνεται σ' αυτό όπως βολεύει το σύζυγο.

Από τη περιγραφή αυτής της οικογενειακής ζωής βλέπουμε ότι τα μέλη της οικογένειας δεν προσδοκούν να ικανοποιούνται οι συναισθηματικές τους ανάγκες μέσα στην οικογενειακή ομάδα. Αντί γι' αυτό περιμένουν οι συναισθηματικές και κοινωνικές τους ανάγκες να ικανοποιηθούν με τους μακρινούς τους συγγενείς και τις κοινωνικές σχέσεις. Έτσι έχουμε το σύζυγο στη δουλειά και στην ομάδα των ομοίων του να κυριαρχεί, ενώ η σύζυγος κυριαρχεί ανάμεσα στις γυναίκες γειτόνισές της και στις γυναικείες σχέσεις της.

Οι Laing και Esterson υποστηρίζουν ότι οι γονείς με σχιζοφρενικές κόρες έχουν στενούς οικογενειακούς δεσμούς και η συναισθηματική αλληλεξάρτηση δεν καταργεί τις κοινωνικές ανάγκες των μελών της οικογένειας, αλλά αυτές εκφράζονται μέσα στην οικογενειακή ομάδα. Οι οικογένειες αυτές χαρακτηρίζονται από τρία πράγματα:

Πρώτον : είναι απομονωμένες από τον υπόλοιπο κόσμο.

Δεύτερον : οι γονείς προσκολώνται στις κόρες τους χωρίς να τους επιτρέπουν καμμία αυτονομία μεταχειρίζοντάς τις σαν

μέρος του εαυτού τους και στερώντας τους κάθε κοινωνική ζωή έξω από την οικογένεια.

Τρίτον : οι γονείς δημιουργούν ένα είδος κοινωνικής ζωής για τους εαυτούς τους μέσα στην οικογένεια, χρησιμοποιώντας τις σχέσεις που έχουν με τα παιδιά τους για να καλύψουν την απομόνωση που τους κάνουν.

Αντίθετα οι ονομαζόμενες φυγόκεντρες οικογένειες προϋποθέτουν ότι μόνο μακριά από την οικογενειακή ζωή οι συναισθηματικές ικανοποιήσεις μπορούν να αποκτηθούν και οι συναισθηματικές ή κοινωνικές ανάγκες να ικανοποιηθούν. Εδώ θα γίνει μια σύγκριση για τη μορφή της οικογενειακής ζωής που παρουσιάζεται στις οικογένειες με σχιζοφρενικές κόρες, με οικογένειες που έχουν ανήλικους παραβάτες. Ενώ τα σχιζοφρενικά κορίτσια απομονώνονται από τους συνομηλίκους τους οι ανήλικοι παραβάτες έχουν συνήθως μια υπερβολικά γεμάτη κοινωνική ζωή. Είναι πολύ ενεργητικά μέλη μέσα σε μια ομάδα συνομηλίκων τους που συχνά είναι μια συμμορία αλλά έχουν επίσης και φίλες που τους παρέχουν ένα σύνολο από κοινωνικές δραστηριότητες που συχνά είναι διαφορετικές από εκείνες της ομάδας των συνομιλήκων τους. Οι γονείς αυτών των αγοριών συνήθως έχουν πάρα πολλές επαφές και δραστηριότητες έξω από το σπίτι κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους, απ'ότι οι γονείς των σχιζοφρενικών κοριτσιών.

Εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τους περιορισμούς που απορρέουν από την ύπαρξη μιας οικογένειας και παρόλο που κάνουν φανερή προσπάθεια να ελέγξουν τη συμμετοχή των γιων τους σε ομάδες ομοίων τους και τη σχέση τους με γυναίκες στην πραγματικότητα τους ζηλεύουν και υπονοούν μ' αυτά που λένε για τους εαυτούς τους και για τα παιδιά τους ότι ο μόνο τρόπος για να

ικανοποιήσει κανείς τις συναισθηματικές του ανάγκες και να είναι ευτυχισμένος είναι να δραπετεύσει όσο το δυνατό περισσότερο από τα δεσμά της οικογενειακής ζωής.

Αντίθετα από τις οικογένειες των σχιζοφρενικών παιδιών στις οποίες τα μέλη έρχονται πιο κοντά σε περιπτώσεις έντασης και αντιδρούν στην οικογενειακή ομάδα προσπαθώντας να δημιουργήσουν αρμονία, οι φυγόκεντρες οικογένειες αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες φεύγοντας μακριά απ' αυτό που βλέπουν σαν πηγή τους. Αν δεν καταφέρνουν να το πετύχουν εξαιτίας των υποχρεώσεων που έχουν απέναντι στην οικογένεια τότε απειλούν πως θα το κάνουν. Οι υπερβολικά ενοποιημένες και οι υπερβολικά φυγόκεντρες οικογένειες έχουν κάποιες δυνάμεις καθώς επίσης και σημαντικές αδυναμίες και οι αδυναμίες τους φαίνονται σε διάφορες καταστάσεις. Η αδυναμία της ενοποιημένης οικογένειας είναι να χειριστεί καταστάσεις δυσκολίας οι οποίες εκδηλώνονται στις επαφές των μελών της με τον κόσμο έξω από την οικογένεια. Ιδιαίτερα όταν οι απαιτήσεις των εξωτερικών σχέσεων συγκρούονται με τους ρόλους των μελών μέσα στην οικογένεια η οικογενειακή ομάδα έχει τη τάση να σφίγγει τον κλοιό γύρω από τα μέλη της, και να στρέφεται στον εαυτό της προσπαθώντας να αποζημιώσει κάθε μέλος του οποίου έχει στερήσει την κοινωνική επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο. Έτσι κάποια μέλη των οικογενειών αυτών αναγκάζονται να θυσιάσουν κάθε εκδήλωση αυτών των πλευρών των προσωπικοτήτων τους που δεν μπορούν να βρουν αποτελεσματική έκφραση μέσα στην οικογένεια για χάρη της ενοποίησης και της αμοιβαίας ικανοποίησης των συναισθηματικών αναγκών μέσα στην οικογένεια.

Οι αδυναμίες της φυγόκεντρης οικογένειας φαίνονται σε κάποιες άλλες καταστάσεις. Σε περίπτωση που ένα μέλος της οικογένειας

νειας χρειάζεται να εκφράσει συναισθήματα ή να ικανοποιήσει συναισθηματικές ανάγκες μέσα στην οικογένεια, τότε αυτό το άτομο μπορεί να μεταφέρει αυτές τις ανάγκες στις εξωτερικές σχέσεις με παραποιημένο τρόπο. Έτσι κάθε συναισθηματική ανάγκη, την οποία η οικογένεια εξαιτίας των φόβων που έχει να εμπλακεί στην έκφραση των συναισθημάτων ανάμεσα στα μέλη της, μπορεί να εξωτερικευθεί από το απορριπτόμενο μέλος.

Για παράδειγμα ένα παιδί του οποίου οι ανάγκες για τρυφερότητα δεν ικανοποιούνται μπορεί να κλέβει σύμβολα αυτής της τρυφερότητας από άλλους έξω από την οικογένεια. Ή ένας σύζυγος μπορεί να εκφράσει την απογοήτευση που έχει από τη γυναίκα του με επιθετικές εξωτερικές σχέσεις. Αυτά τα φαινόμενα δεν είναι πάντα εύκολο να τα αναγνωρίσει κανείς εξαιτίας της καθιερωμένης απαγόρευσης που ισχύει για την έκφραση των συναισθηματικών αναγκών στις φυγόκεντρες οικογένειες.

Ιδιαίτερα στη περίπτωση οικογενειών με παραβάτες ανήλικους υπάρχει άλλη μια αδυναμία. Αυτή είναι η αντίδραση των γονέων στην συναισθηματική ένταση μέσα στη σχέση τους, ιδιαίτερα αν κάποια φορά ο ένας ή και οι δύο τους μπλοκάρονται από τα φυσιολογικά κανάλια της συναισθηματικής εκτόνωσης σε δραστηριότητες έξω από την οικογένεια. Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να συμβεί αρκετά συχνά τουλάχιστον στη ζωή του ενός γονέα κατά τη διάρκεια των εφηβικών χρόνων του παιδιού τους μέσω των προβλημάτων της εμμηνόπαυσης, ή το θάνατο, ή τη σοβαρή ασθένεια κάποιου παππού ή κάποιας γιαγιάς από τον οποίο ο γονέας μπορεί να έχει εξαρτηθεί πολύ.

Ο Jordan υποστηρίζει την άποψη ότι υπάρχει σ' όλες τις οικογένειες ένα είδος συναισθηματικού καθεστώτος, ένας σιωπηρά

συμφωνημένος διαμερισμός των ρόλων καθένας μ' ένα στερεότυπο στη συμπεριφορά του και στο συναισθηματικό του περιεχόμενο. Στις φυγόκεντρες οικογένειες τα στερεότυπα είναι ιδιαίτερα άκαμπτα και τα συναισθήματα που επιτρέπονται να εκφραστούν σε κάθε ρόλο είναι καθορισμένα και περιορισμένα. Αν της μητέρας ο ρόλος είναι ισχυρός και ανεξάρτητος μια πηγή υποστήριξης για την υπόλοιπη οικογένεια, κάποια εμπειρία όπως ο θάνατος της μητέρας της ή το χάσιμο όλων των φίλων της θ' απειλήσει ολόκληρη τη συναισθηματική σταθερότητα της οικογένειας. Δημιουργεί ανάγκες μέσα της οι οποίες δεν μπορούν να ικανοποιηθούν ούτε μέσα στην οικογένεια ούτε έξω απ' αυτήν. Σ' αυτή την περίπτωση μπορεί ν' αρνηθεί αυτές τις ανάγκες ή να τις μεταβιβάσει σε άλλα μέλη της οικογένειας που μπορούν να τις εκφράσουν με περισσότερη ασφάλεια σε σχέσεις έξω από την οικογένεια.

Αυτή η μεταβίβαση των συναισθημάτων από ένα "παγιδευμένο" μέλος της οικογένειας σε ένα άλλο μέλος το οποίο μπορεί να εξωτερικεύσει αυτά τα συναισθήματα επειδή έχει καλύτερη προσέγγιση του έξω κόσμου, είναι προϊόν μιας σιωπηρά συμφωνημένης γενικής ιδέας για την οικογενειακή ζωή, η οποία υποστηρίζει ότι η συναισθηματική σύγκρουση εκτονώνεται με περισσότερη ασφάλεια στις εξωτερικές σχέσεις απ' ότι μέσα στην οικογένεια.

Δύο παραδείγματα των αντίθετων αντιδράσεων από τις ενοποιημένες και φυγόκεντρες οικογένειες εν όψη ενός προβλήματος το οποίο περιέχει ένα μίγμα από συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες όπως είναι η μετακόμιση της οικογένειας μπορούν να παρουσιαστούν σε διάγραμμα. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα (σελ. 53) τα σχήματα αντιπροσωπεύουν μια εισβολή στα συναισθήματα και τη συμπεριφορά του εφήβου από τους γονείς και ιδιαίτερα από τη

μητέρα. Και τα δύο προκύπτουν από μια κατάσταση η οποία δημιουργεί ένα μείγμα συναισθημάτων στη μητέρα έχοντας απ'αυτήν απαιτήσεις που συγκρούονται, συναισθήματα τα οποία δεν μπορεί να καταφέρει να εκτονώσει παρά μόνο μέσω του γιού της.

Στη πρώτη περίπτωση μερικά από αυτά τα συναισθήματα μεταβιβάζονται στο παιδί μ' ένα μπερδεμένο τρόπο. Στο παιδί αποδίδονται φόβοι για τον έξω κόσμο τους οποίους έχει η μητέρα του και όχι αυτό και τα συναισθήματα που έχει το παιδί λένε στη μητέρα πως δεν υπάρχουν τέτοιοι φόβοι.

Στη δεύτερη περίπτωση η συμπεριφορά του παιδιού εντείνεται και τονίζεται υπερβολικά μέχρι το σημείο της μανίας από τη μεταβίβαση συναισθημάτων από τη μητέρα που αυτή φοβάται ότι ίσως είναι καταστρεπτικά και γι' αυτό τα αρνείται. Και τα δύο σχήματα είναι αποτέλεσμα συναισθηματικών συγκρούσεων οι οποίες σε άλλες οικογένειες θα είχαν εκφρασθεί με λιγώτερο επιβλαβή τρόπο, ανοικτά και μέσα από διαφωνίες ανάμεσα στους γονείς.

Στην ενοποιημένη οικογένεια όμως που η "αρμονία" θεωρείται ότι είναι το πιο σπουδαίο και οι γονείς αγωνίζονται για να διατηρήσουν μια βιτρίνα ότι δήθεν συμφωνούν σε όλα και ότι είναι πλήρως ικανοποιημένοι από τη ζωή που κάνουν, μια τέτοια ανοικτή σύγκρουση θα θεωρείται επικίνδυνη και εκφράζεται μέσα από συγκρούόμενες απαιτήσεις που έχουν από τη κόρη τους.

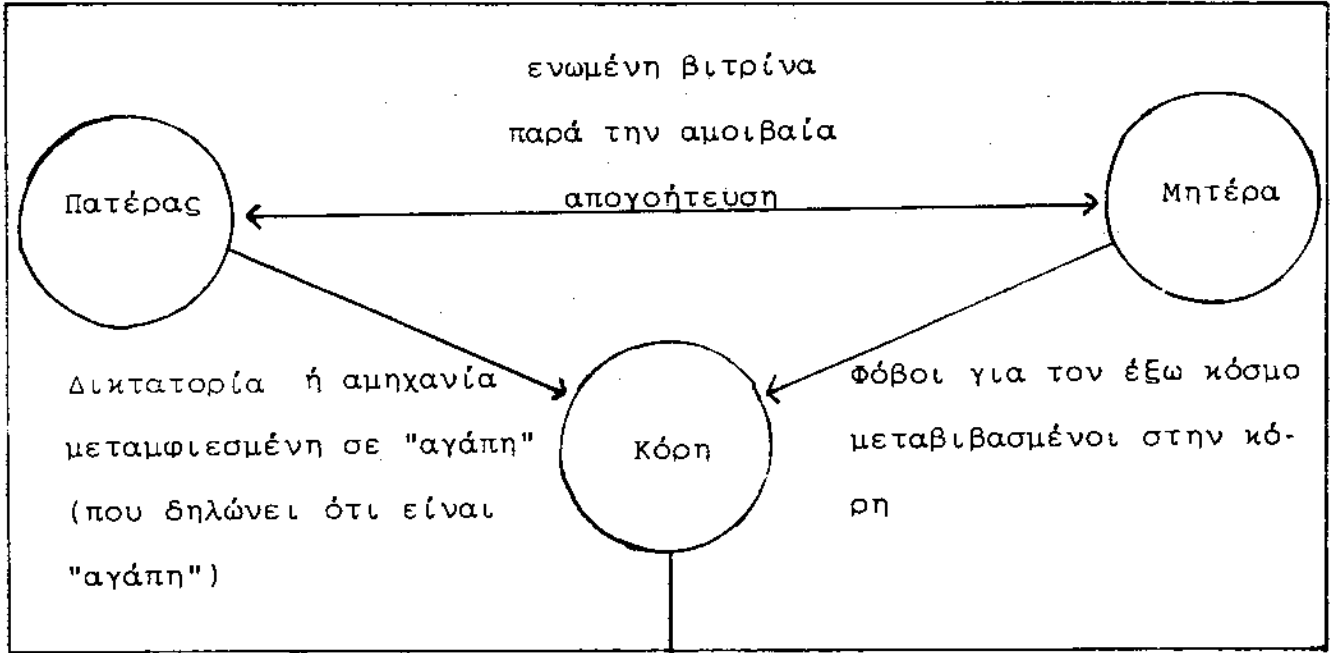
Στη φυγόκεντρη οικογένεια η έκφραση των συναισθημάτων της κατάθλιψης και της ανησυχίας που δημιουργούνται στη μητέρα από το χάσιμο όλων της των φίλων, θα συγκρουόταν με το στερεότυπο ρόλο της ισχυρής συζύγου και μητέρας και θα υπέσκαπτε την εύθραυστη ισορροπημένη σχέση με τον άντρα της αντί να προκαλέσει μια επικίνδυνη αναστάτωση του κατεστημένου αρνείται τα συναισθήματά της και τα μεταβιβάζει στο γιό της.

(απομάκρυνση)

ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

αποκοπή από την έξω κόσμο

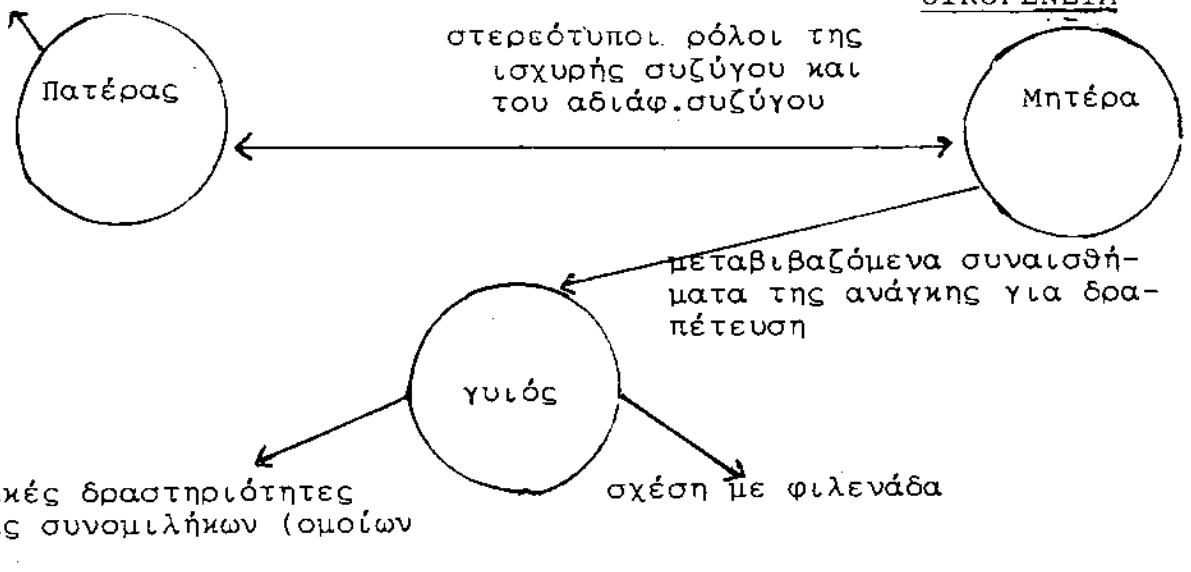

σποραδικές προσπάθειες για να δραπέτεύσει από τις συναισθηματικές απαιτήσεις της οικογένειας, θεωρείται σαν ασθένεια από τους γονείς.

Περιορισμένη δραπέτευση μέσω της δουλειάς και των κοινωνικών επαφών

ΦΥΓΟΚΕΝΤΡΗ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Διάγραμμα I: Αντιδράσεις μιας ενοποιημένης και μιας φυγόκεντρης οικογένειας σε ένα πρόβλημα (Jordan 1972)

Ανάλογα με τον τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων τους η Μ. Σουρραπά (1975) κατανέμει τις οικογένειες σε τέσσερις κατηγορίες:

1. Η επαρκής οικογένεια. Είναι αυτή που έχει κάνει αρκετά καλή προσαρμογή όσον αφορά τις διάφορες καταστάσεις που χρειάζεται ν' αντιμετωπίσει στον κύκλο της ζωής της. Οι πολύ σοβαρές καταστάσεις όπως είναι ο θάνατος του πατέρα ή της μητέρας, η χρόνια ασθένεια κάποιων μελών της μπορεί να την ακινητοποιήσουν προσωρινά και να την κάνουν να περάσει μια κρίση. Θ' αναζητήσει όμως τη βοήθεια φίλων ή συγγενών για να μπορέσει ν' αποκτήσει μια νέα προσαρμογή.

2. Η χαώδης οικογένεια. Είναι μια οικογένεια που είναι κοινωνικά και ψυχολογικά αποδιοργανωμένη και φαίνεται να ενεργεί σαν μια οικογένεια αδελφών. Οι ρόλοι μεταξύ γονέων και παιδιών δεν είναι διαφοροποιημένοι και υπάρχει σύγχυση. Κανένας δεν ξέρει τι πρέπει να κάνει και γονείς και παιδιά τσακώνονται σαν να είναι όλοι παιδιά και αισθάνονται ανίκανοι να φέρουν σε πέρας ευθύνες τους. Αυτές οι οικογένειες έχουν βασικές δυσκολίες σε θέματα εμπιστοσύνης, αυτοελέγχου και ταυτότητας γενικότερα.

3. Η νευρωτική οικογένεια. Σ' αυτή την οικογένεια υπάρχουν πολλές παράλλαγές και βαθμοί νευρωτισμού. Το γενικό σύμπτωμα είναι το άγχος που δεν είναι πάντα τόσο έντονο ώστε να εμποδίζει την καλή λειτουργία της οικογένειας. Η επικοινωνία στη νευρωτική οικογένεια χαρακτηρίζεται από κακή αντίληψη του τι συμβαίνει με νευρωτικές διαστρεβλώσεις των καταστάσεων όπως προβολή, μεταβίβαση και χρησιμοποίηση διαφόρων μηχανισμών άμυνας σε σημείο που να συσκοτίζουν και να διαφοροποιούν τις ανάγκες και επιθυμίες σε περιοχές που υπάρχουν συγκρούσεις και προβλήματα. Παρ' όλα αυτά μπορεί να υπάρχει κι ένα συναίσθημα αυτονομίας εμπιστοσύνης και μια αίσθηση ταυτότητας σε διάφορους βαθμούς

που εξαρτάται από τη σοβαρότητα του προβλήματος. Σε αντίθεση με τα προβλήματα χαρακτήρα που υπάρχουν στη χαώδη οικογένεια, η νευρωτική οικογένεια αναγνωρίζει το παθολογικό της κατάστασης της. Το άγχος πολλές φορές φαίνεται στον τρόπο που μιλάει στο τρόπο που κινείται κανείς. Οι οικογένειες και τα άτομα διαφέρουν σημαντικά στο τρόπο που εκδηλώνουν τη νευρωτική συμπεριφορά τους και πολλές φορές η εφηβική ηλικία είναι μια κρίσιμη περίοδος όταν κανείς δεν έχει λύσει παλιότερες συγκρούσεις μέσα του.

4. Ψυχωτική οικογένεια. Αυτή η οικογένεια μπορεί να παρουσιάζει κοινωνική και ψυχολογική αποδιοργάνωση αλλά διαφορετική από αυτή της χαώδους οικογένειας που είναι πρωτόγονη και έχει προβλήματα χαρακτήρα λιγώτερο σοβαρά απ' ό,τι η ψυχωτική οικογένεια. Το παρελθόν μπορεί να είναι παρόμοιο με τις χαωτικής οικογένειας και οφείλεται σε σοβαρές δυσκολίες και σε προσκόλιση στα πρώτα στάδια ανάπτυξης αλλά για λόγους που δεν είναι γνωστοί άλλες οικογένειες παράγουν ένα ψυχωτικό μέλος ενώ σ' άλλες τα μέλη τους συμπεριφέρονται μ' έναν παράξενο τρόπο.

Οικογένειες που παρουσιάζουν προβλήματα όπως της εξάρτησης, της κακής υγείας και της δυσπροσαρμοστικότητας ονομάζονται πολυπροβληματικές όπως τις αναφέρει η Μ. Δημοπούλου - Λαγωνίκα (1983).

Η κοινωνική λειτουργικότητα αυτών των οικογενειών είναι διαταραγμένη και ο βαθμός και το είδος της παθολογικής λειτουργικότητας ποικίλει σημαντικά. Σταδιακά επικράτησε ο όρος "οικογένειες σκληρού πυρήνα" και σαν οικογένειες που δύσκολα αγγίζονται και βοηθούνται. Είναι οικογένειες που βρίσκονται συνήθως περιθωριοποιημένες σε φτωχογειτονιές μεγάλων πόλεων με κύριο χαρακτηριστικό το χαμηλό οικονομικό εισόδημα, την περιορι-

σμένη ή ανύπαρκτη εκπαίδευση, τη κακή σωματική και ψυχική υγεία την ανεργία, την οικογενειακή αποδιοργάνωση, την παραπτωματοκότητα των ανηλίκων, την κακοποίηση κυρίως παιδιών και γυναικών, το χαμηλό ηθικό, τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, την απόγνωση και απελπισία.

Είναι οικογένειες που κατατρέχονται από πολλά οικονομικά και ενδοοικογενειακά προβλήματα και είναι παγιδευμένες σ' ένα στείρο κοινωνικό περιβάλλον, ξένες και "αδιάφορες" προς οποιαδήποτε βοηθητική παρεμβολή κοινωνικού λειτουργού. Δεν είναι κινητοποιημένες για να βελτιώσουν σταθερά και μόνιμα την κατάστασή τους και έχουν εχθρική και αδιάφορη στάση προς τις κοινωνικές οργανώσεις και τους Κοινωνικούς Λειτουργούς. Δεν έχουν δυνατότητα να "δούν" πέρα απ' τα όριά τους και ακυρώνουν το ραντεβού τους στα γραφεία των Κοινωνικών Λειτουργών ή δεν έρχονται καθόλου για την αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων τους αλλά παρά μόνο για την ικανοποίηση μεμονωμένων αναγκών. Π.χ. για την παροχή επιδομάτων ή για την εισαγωγή του παιδιού τους σε κάποιο Ίδρυμα.

Ο βασικός παθολογικός πυρήνας δυσλειτουργίας της οικογένειας εξακολουθεί να υπάρχει και ν' αναπαράγει συνεχείς προβληματικές καταστάσεις που αποδιοργανώνουν σταδιακά την προσωπικότητα των παιδιών που μεγαλώνουν μέσα σ' αυτή. Έτσι τα νέα παιδιά "μαθαίνουν" πρότυπα συμπεριφοράς αποδιοργανωμένα, τα οποία υποσυνείδητα συνήθως αναπαράγουν στη δική τους ενήλικη ζωή.

4. Θεωρίες και Μοντέλα Σχετικά με την Οικογενειακή Θεραπεία

Οι πιο γνωστές θεωρίες πάνω στην οικογενειακή θεραπεία είναι η Ψυχαναλυτική θεωρία, η Συστημική θεωρία και η Μπιχεβιοριστική θεωρία

1. Ψυχαναλυτική θεωρία (Psychoanalytic perspective)

" Ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης Sigmount Freud εργαζόμενος με τους ασθενείς του διαπίστωσε ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά και η ψυχοπαθολογία είχαν τις ρίζες τους στην παιδική ηλικία και ήταν αποτέλεσμα της προβληματικής συναλλαγής μεταξύ του παιδιού και των γονιών και κυρίως με τη μητέρα. Το παιδί εσωτερικεύει τους γονείς ή πιο σωστά την αντίληψή του για τους γονείς μέσα από εικόνες, ιδέες φαντασιώσεις ή συναισθήματα που τα έφερε μέχρι την ενηλικίωσή του σαν ενδοψυχικά χαρακτηριστικά" (Χ.Πρωτονοτάριος, Εκλογή , τεύχος 57 Απρίλιος 1982, σελ. 31)

Το ψυχαναλυτικό μοντέλο, σύμφωνα με τον John Triseliotis (1986 β) εξετάζει την οικογένεια από εξελικτική άποψη χρησιμοποιώντας τις θεωρίες για τα στάδια εξέλιξης του παιδιού όπως εκείνες του Erikson, του Klein , Foubairn κ.α. Ακόμα και η συμπεριφορά των ενηλίκων εξετάζεται με βάση τις εμπειρίες του ατόμου σε κάθε στάδιο εξέλιξης και πώς αυτό μετακινήθηκε ή απέτυχε να μετακινήθει από το ένα στάδιο στο άλλο.

Έννοιες που χρησιμοποιούνται για την εξέταση της λειτουργίας είναι : έμμονη ιδέα, αποχωρισμοί, προβολή, εσωστρέφεια, μεταβίβαση , κ.α. Η ψυχαναλυτική άποψη ξεχωρίζει με την έννοια που δίνει σημασία στις διαδικασίες του υποσυνείδητου οι οποίες ονομάζονται συμπεριφορά της επίδρασης.

Η ψυχαναλυτική μέθοδος βοήθειας δίνει μεγάλη σημασία στο παρελθόν και στις σχέσεις που δεν λειτούργησαν καλά σ' αυτό. Κατά τη διάρκεια της θεραπείας υπάρχει μια κατάσταση "μεταβίβασης" (Transference) η οποία αναπτύσσεται ανάμεσα στο θεραπευτή και τον πελάτη η οποία είναι απαραίτητη για μια αποτελεσματική ερμηνεία. Η ψυχαναλυτική άποψη στέκεται στις παράλογες και παιδαριώδεις πλευρές της προσωπικότητας και προσπαθεί να βρεί τρόπους για να δουλέψει πάνω σ' αυτές.

Σύμφωνα μ' αυτή την θεωρία το κύριο μέρος της θεραπείας βασίζεται στην αλλαγή του ατόμου η οποία είναι ξεχωριστή από την αλλαγή μέσα στην οικογένεια. Κι αυτό γίνεται μεταβιβάζοντας στο πελάτη μέσω της επικοινωνίας μία ενόραση και δουλεύοντας με τις ασυνείδητες άμυνές τους.

Ο θεραπευτής χρησιμοποιεί τη μεταβίβαση ακούει, παρατηρεί και ερμηνεύει τις αντιστάσεις προσπαθώντας να διαλύσει τις παθολογικές άμυνες και συγκρούσεις. Τα αισθήματα για σπουδαία πρόσωπα και γεγονότα από το παρελθόν μπορούν να μεταβιβαστούν σε καινούργιους ανθρώπους και καταστάσεις. Η ερμηνεία αυτών των αισθημάτων δίνεται στο άτομο ή στο οικογενειακό σύνολο και απευθύνεται στα αισθήματα και τις αντιλήψεις οι οποίες τους εμποδίζουν να δούν τι ακριβώς συμβαίνει. Έτσι εάν τα μέλη της οικογένειας ακούσουν και δεχτούν αυτή την εναλλακτική εξήγηση θα αλλάξει και η συμπεριφορά τους.

Οι θεραπευτές μερικές φορές για διαγνωστικούς σκοπούς συναντούν τα μέλη της οικογένειας μαζί, αλλά συνήθως δουλεύουν με τον πελάτη τον ίδιο ξεχωριστά ή με ζευγάρια. Τα θέματα που συζητούνται κατά την διάρκεια της θεραπείας επιλέγονται από τον ίδιο τον πελάτη.

Ο Umana (1980)είπε ότι "θα πρέπει να καταλήξουμε στο ότι το ψυχαναλυτικό μοντέλο θεραπείας της οικογένειας προς το παρόν δεν έχει αποδείξεις γι' αυτά που υποστηρίζει όσον αφορά το εξαγόμενο της έρευνας στην αποτελεσματικότητά του σαν θεραπευτική μέθοδος".

2. Συστημική Θεωρία (Systems Perspective)

Κατά τον John Triseliotis (1986,β) η θεωρία αυτή προέρχεται από τη θεωρία των γενικών συστημάτων η οποία εξετάζει τη συμπεριφορά μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό της περιβάλλον. Η συστημική θεωρία για ότι έχει σχέση με τις οικογένειες δίνει μεγάλο βάρος στη μορφή της αλληλεπίδρασης η οποία χαρακτηρίζει τις υπάρχουσες σχέσεις συμπεριλαμβανομένου και του συστήματος επικοινωνίας της οικογένειας.

Σ' αυτό το μοντέλο είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι ιδιότητες του συστήματος της οικογένειας οι οποίες δεν μπορούν να εντοπιστούν σε κάθε μέλος ατομικά. Η οποιαδήποτε συμπεριφορά μέσα στην οικογένεια, ακόμα και η αποκλίνουσα συμπεριφορά εξυπηρετεί στη διατήρηση της οικογενειακής ισορροπίας και υπάρχει αντίσταση σε κάθε αλλαγή ακόμη και όταν είναι σε βάρος κάποιου, γιατί απειλείται η οικογενειακή ισορροπία.

Για παράδειγμα η προβληματική συμπεριφορά ενός εφήβου μπορεί να παρακινείται από άλλα μέλη της οικογένειας και δείχνει την ένταση που υπάρχει μέσα στην οικογένεια. Η ενοχλητική συμπεριφορά του εφήβου δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να ασχοληθούν με ένα πρόβλημα έξω από αυτούς.

Το μοντέλο αυτό σύμφωνα με τη θεωρία της αλληλεπίδρασης εξετάζει τη συμπεριφορά της οικογένειας σαν αποτέλεσμα όλων των μελών. Με τον ίδιο τρόπο η συμπεριφορά ενός μέλους εξαρτάται και επηρεάζεται από τη συμπεριφορά άλλων μελών.

Η θεωρία αυτή ερμηνεύει τη συμπεριφορά της οικογένειας σύμφωνα με τα γεγονότα που συμβαίνουν τώρα και όχι με γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν. Ο θεραπευτής κατά τη διάρκεια της θεραπείας δεν ασχολείται με την εξήγηση της συμπεριφοράς της οικογένειας μέσω της ενόρασης, αλλά ασχολείται με το να διευκρινίζει τις δυσκολίες που υπάρχουν μέσα στις σχέσεις. Ενδιαφέρεται για το "πως", "πότε" και "που" και όχι για το "γιατί".

Οι συστημικοί θεραπευτές κατά τη διάρκεια των συναντήσεων ενδιαφέρονται να συναντούν όσο το δυνατόν περισσότερα μέλη της οικογένειας μαζί. Τους ενδιαφέρει να δούν τις μορφές της οικογενειακής αλληλεπίδρασης τη στιγμή που συμβαίνουν δηλαδή τους τρόπους επικοινωνίας, τις συγκρούσεις που συμβαίνουν, τα παιδιά να χρησιμοποιούνται σαν εξιλαστήρια θύματα και τις μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας.

Κύριος στόχος της παρέμβασης είναι να αλλάξουν οι τρόποι αλληλεπίδρασης μέσα στο σύστημα, έτσι ώστε όταν χρειαστεί οποιαδήποτε αλλαγή να μην υπάρχει φόβος για τη διατήρηση της ισορροπίας της οικογένειας. Το αποτέλεσμα είναι να εξαλείφονται όλες οι μορφές αλληλεπίδρασης που είναι καταστρεπτικές.

Ο θεραπευτής είναι αυτός που θέτει τους στόχους της θεραπείας, που δέχεται την ευθύνη για τις στρατηγικές της οικογένειας και γενικά αυτός που ελέγχει και όχι αυτός που αντιδρά όπως στη ψυχαναλυτική άποψη. Αρκείται στο να δίνει κατευθύνσεις, να κάνει προτάσεις, να δίνει ρόλους, να χειρίζεται μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας και να δίνει πρότυπα προς μίμηση.

Σύμφωνα με τον Χ. Πρωτονοτάριο (1982) η οικογένεια είναι ένα σύστημα και τα στοιχεία που αποτελούν ένα σύστημα είναι: α) τα όρια του συστήματος που είναι: οι τρόποι συναλλαγής των με-

λών της οικογένειας μεταξύ τους και με το εξωτερικό περιβάλλον
β) ένταση, στρές και σύγκρουση : κατά τη διάρκεια ζωής μιας οικογένειας γίνονται συνεχής μεταβολές συνέπεια εξωτερικών παραγόντων. Οι αλλαγές αυτές μπορούν να δημιουργήσουν ένταση και στρές και αν είναι έντονες μπορούν να οδηγήσουν σε σύγκρουση που συχνά οδηγεί στη λύση ενός προβλήματος, γ) ισορροπία ή ομοιόσταση : μέσα σε κάθε σύστημα η ισορροπία εκφράζεται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τις σχέσεις των μελών, δ) ανατροφοδότηση : η αλληλεπίδραση του συστήματος της οικογένειας με το εξωτερικό περιβάλλον δηλαδή τα ερεθίσματα που στέλνει προς τα έξω και ταυτόχρονα οι πληροφορίες που συλλέγει αποτελούν ένα κύκλωμα που ονομάζεται ανατροφοδότηση, ε) ανοιχτό και κλειστό σύστημα : πως το κάθε σύστημα δέχεται και δίνει ερεθίσματα από και προς το περιβάλλον του, στ) οικογενειακή δομή : η οικογένεια λειτουργεί σύμφωνα με ορισμένους τύπους συναλλαγής, οι τύποι αυτοί συναλλαγής καθορίζουν την λειτουργική και ιεραρχική σχέση μεταξύ των μελών.

3. Μπιχεβιοριστική Θεωρία (Behavioural Perspective)

Σύμφωνα με το John Triseliotis (1986,β) η θεραπεία της συμπεριφοράς εφαρμόζεται σαν θεωρία κοινωνικής μάθησης (Social Learning theory). Η θεωρία αυτή βασίζεται στην ανάλυση και αλλαγή της συμπεριφοράς και υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά του ατόμου είναι αποτέλεσμα μάθησης και ότι μαθαίνεται μπορεί να αλλάξει.

Από τους υποστηρικτές της θεωρίας της μάθησης αναγνωρίζονται τρεις κύριες αιτίες συμπεριφοράς : 1) θεσμικοί και φυσικοί παράγοντες , 2) ιστορικές αιτίες δηλαδή εμπειρίες του παρελθόντος να έχουν συμβάλει στη μάθηση της συμπεριφοράς, 3) σύγχρονες / σημερινές αιτίες δηλαδή τα συμβάντα της τωρινής ζωής

δρούν σαν παράγοντες που προωθούν τη συμπεριφορά.

Τα τελευταία δέκα χρόνια το ενδιαφέρον των μηχεβιοριστών έχει επεκταθεί από το άτομο στις δυάδες. Η οικογένεια είναι αυτή που επηρεάζει τη συμπεριφορά των ατόμων, γι' αυτό σκοπός είναι να αλλάξουν τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς της οικογένειας. Κύριος στόχος της θεραπείας είναι να αλλάξει τα δυαδικά σχήματα (duadic patterns) που υπάρχουν στην οικογένεια. Ο θεραπευτής στο μοντέλο αυτό προσπαθεί να δει τα μέλη σε δυαδικά σχήματα, δηλαδή γονιός-παιδί, σύζυγος-σύζυγος, αδελφός-αδελφός.

Η αλλαγή που ενδιαφέρει το θεραπευτή απευθύνεται είτε σε μια δυάδα, είτε σε περισσότερες δυάδες ταυτόχρονα. Σε αντίθεση με το ψυχαναλυτικό μοντέλο δεν ενδιαφέρεται για το παρελθόν και την αιτιότητα, αλλά δίνει σημασία στις σημερινές μορφές συμπεριφοράς. Ενδιαφέρεται να αλλάξει τη συμπεριφορά και δεν στέκεται στο είδος της θεραπείας που βασίζεται στην ενόραση. Μ' αυτό που υποστηρίζει είναι πιο κοντά στη συστημική άποψη εκτός από το ότι η συστημική άποψη ενδιαφέρεται για αλλαγή σε όλο το σύστημα και όχι στο άτομο ή σε δυάδες.

Κύριος σκοπός των μηχεβιοριστών είναι να εξαλείψουν την ανεπιθύμητη συμπεριφορά ή να αυξήσουν την επιθυμητή συμπεριφορά, που επιθυμεί η οικογένεια. Η εκτίμηση της συμπεριφοράς γίνεται με την εξακρίβωση, παρατήρηση και την καταγραφή της συχνότητας της συμπεριφοράς που πρέπει να αλλάξει και των συμβάντων που προηγήθηκαν ή ακολουθούν αυτή τη συμπεριφορά. Τα συμπτώματα που χαρακτηρίζουν μια συμπεριφορά είναι σημαντικότερα από τις αιτίες. Από το θεραπευτή παρατηρούνται οι αλληλεπιδράσεις της οικογένειας και παίρνονται λεπτομερές πληροφορίες έτσι ώστε να βοηθήσουν στη διάγνωση.

Οι μηχεβιοριστές προσπαθούν να θεραπεύσουν τα συμπτώματα της συμπεριφοράς με την ηθική παρότρυνση, με αμοιβές ή τιμωρίες και πιο πολύ προσπαθούν ν' αλλάξουν το περιβάλλον που διατηρεί την "αποκλίνουσα" συμπεριφορά (Deviant behaviour).

Από τα παραπάνω επιχειρώντας μια γενική παρατήρηση θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ψυχαναλυτική και μηχεβιοριστική θεωρία δίνουν έμφαση στα θέματα της οικογένειας και των ζευγαριών, σε ότι σχετίζεται με τις σχέσεις τους μέσα στην οικογένεια ενώ η συστημική θεωρία ασχολείται και με τις ευρύτερες σχέσεις της οικογένειας με την κοινότητα.

Οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις είχαν σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση διαφορετικών μοντέλων οικογενειακής θεραπείας, που παρουσιάζονται παρακάτω, στα οποία αναφέρεται ο Χ.Πρωτονοτάριος (1982).

Δ ο μ ι κ ή Ο ι κ ο γ ε ν ε ι α κ ή Θ ε ρ α π ε ί α (Structural Family Therapy).

Ο S. Minuchin υποστηρίζει ότι το οικογενειακό σύστημα λειτουργεί δια μέσου υποσυστημάτων. Τα υποσυστήματα έχουν όρια που τα διαφοροποιούν. Αυτά τα όρια αποτελούνται από κανόνες που ορίζουν το ποιός μετέχει στο κάθε υποσύστημα και με ποιό τρόπο. Όπως και το οικογενειακό σύστημα έτσι και τα υποσυστήματα δέχονται πιέσεις από διάφορες πλευρές και διέπονται από τις αρχές προσαρμογής στις νέες συνθήκες. Προβλήματα στην οικογένεια επομένως εντοπίζονται στη δομή της. Εάν έλθει μια οικογένεια για θεραπεία ο Minuchin διερευνά που και πως αυτή η δομή έχει γίνει δυσλειτουργική και παρεμβαίνει για να την αλλάξει.

Μ ο ν τ έ λ ο " M u r r a y B o w e n "

Το μοντέλο του Bowen βασίζεται σε οκτώ έννοιες αλλά εδώ θα ασχοληθούμε με δύο που είναι πιο βασικές. Η πρώτη είναι η διαφοροποίηση (εγώ) δηλαδή η διαφοροποίηση των λειτουργιών του συναισθήματος και της νόησης. Όταν το συναίσθημα είναι διαφοροποιημένο από τη νόηση τότε και το εγώ είναι διαφοροποιημένο και ανεξάρτητο στις σχέσεις του για τα άλλα άτομα.

Υπάρχουν άνθρωποι στους οποίους το συναίσθημα και η νόηση είναι τόσο ενωμένα έτσι ώστε να έχουν τα περισσότερα προβλήματα και να είναι περισσότερο εξαρτημένοι από τους γύρω τους. Φυσικά δεν υπάρχουν άνθρωποι που να έχουν τέλεια διαφοροποιημένα το συναίσθημα αντί τη νόηση ενώ υπάρχουν άλλοι που είναι περισσότερο διαφοροποιημένοι και συμερίζονται τα συναισθήματα των άλλων χωρίς να ταυτίζονται με αυτά. Η νόηση πρέπει να είναι διαφορετική από την εγκεφαλική αντιμετώπιση των καταστάσεων που είναι μια διαδικασία άμυνας και υπεκφυγής.

Η δεύτερη βασική έννοια είναι το τρίγωνο ή ο τριγωνισμός. Το τρίγωνο αποτελείται από τρία άτομα. Δύο άτομα μπορεί να έχουν μια καλή σχέση όσο η σχέση αυτή ισορροπεί ενώ όταν η ισορροπία τους κλονιστεί τότε εμπλέκουν ένα τρίτο πρόσωπο το πιο ευπαθές για να δημιουργήσουν ένα τρίγωνο. Όταν μια ένταση αυξάνεται και το αρχικό τρίγωνο δεν αντέχει μπλέκονται και άλλα άτομα και δημιουργείται έτσι μια αλυσίδα από τρίγωνα.

Ο Bowen πιστεύει ότι ο βαθμός διαφοροποίησης του "Εγώ" ενός ατόμου εξαρτάται από την οικογένεια καταγωγής του και όταν δουλεύει με τους δύο ή τον ένα σύζυγο δεν ασχολείται με τα προβλήματα της σημερινής πυρηνικής οικογένειάς τους αλλά

τους στέλνει τον καθένα χωριστά στην οικογένεια καταγωγής τους και τους βοηθάει να ξαναδιαπραγματευθούν ένα διαφοροποιημένο "Εγώ" μέσα στην οικογένεια καταγωγής τους. Έτσι ο Bowen πιστεύει ότι όταν ένα άτομο καταφέρει να έχει ένα διαφοροποιημένο "Εγώ" μέσα στην οικογένεια προέλευσής του τότε τα προβλήματα που προκύπτουν στη σημερινή του πυρηνική οικογένεια λύνονται πιο εύκολα.

Σ τ ρ α τ η γ ι κ ή Ο ι κ ο γ ε ν ε ι α κ ή Θ ε ρ α π ε ί α

Το μοντέλο αυτό αναπτύχθηκε από την ομάδα της Mara Selvini - Palazzoli στο "Κέντρο Οικογενειακής Θεραπείας" στο Μιλάνο. Είναι μια ομάδα ψυχοθεραπείας και κάθε περίπτωση αναλαμβάνεται από τέσσερις θεραπευτές συγχρόνως.

Στη διάρκεια της συνέντευξης οι δύο θεραπευτές είναι με την οικογένεια και την παρακολουθούν πίσω από ένα καθρέφτη μονής κατεύθυνσης. Έτσι παρατηρούν την οικογένεια με άνεση χωρίς να εμπλέκονται συναισθηματικά στα προβλήματά της. Είκοσι λεπτά πριν το τέλος της συνέντευξης γίνεται μια διακοπή και οι θεραπευτές συσκέπτονται, σχηματίζουν μια γνώμη για το πρόβλημα και αναθέτουν γραπτά ένα έργο στην οικογένεια μέχρι την επόμενη συνάντηση.

Συνήθως το έργο αυτό είναι μια παράδοση εντολή που βάζει την οικογένεια σε δίλημμα. Αν πραγματοποιηθεί αυτή η εντολή τότε η οικογένεια συμβάλει στην αλλαγή και στη λύση του προβλήματος. Εάν όχι τότε είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση του προβλήματος και πιέζεται να συνεργαστεί με τους θεραπευτές στην επόμενη συνάντηση. Αυτός ο τρόπος δουλειάς της ομάδας Palazzoli βοηθά στη διερεύνηση του οικογενειακού συστήματος και κάθε μέλος καλείται να πεί πως βλέπει "τη σχέση" μεταξύ

δύο άλλων μελών της οικογένειας. Αυτό βοηθάει στην εξάλειψη των μηχανισμών άμυνας που θα λειτουργούσαν ανρωτούσαν τα μέλη για τις σχέσεις μεταξύ τους.

Ε ν τ α τ ι κ ή Θ ε ρ α π ε ί α Σ ύ ν τ ο μ η ς Δ ι ά ρ - κ ε ι α ς

Στο Πάλο Άλτο της Καλιφόρνιας λειτουργεί το "Κέντρο Εντατικής Σύντομης Θεραπείας". Ιδρυτές του είναι οι Paul Waltzlawick, John Weakland και Richard Fisch. Οι αρχές που στηρίζεται το μοντέλο είναι ίδιες με τη Στρατηγική Οικογενειακής Θεραπείας αλλά διαφέρει στη μέθοδο που εφαρμόζει και αποτελείται από τέσσερις βαθμίδες : α) Ξεκάθαρος προσδιορισμός του προβλήματος, β) Διερεύνηση των λύσεων που η οικογένεια έχει δώσει μέχρι σήμερα, γ) Ξεκάθαρος προσδιορισμός του αποτελέσματος που θέλει ο ασθενής να πετύχει, δ) διατύπωση και εφαρμογή ενός σχεδίου που θα φέρει τη συμφωνηθείσα αλλαγή.

Ο προσδιορισμός του προβλήματος βοηθάει το θεραπευτή ν' ασχοληθεί με το πραγματικό πρόβλημα. Στη δεύτερη βαθμίδα γίνεται η διερεύνηση των λύσεων που η οικογένεια έχει δώσει μέχρι σήμερα και έτσι βλέπουμε τι διαιωνίζει το πρόβλημα. Με την τρίτη βαθμίδα προστατεύεται ο θεραπευτής από τη διαιώνιση ή τη χειροτέρευση του προβλήματος και ταυτόχρονα υποχρεώνεται ο ασθενής να συνειδητοποιήσει το πρόβλημά του και να συνεργαστεί για τη λύση του. Η εφαρμογή του σχεδίου εξαρτάται από τα είδη των λύσεων που έχουν επιδιωχθεί και έχουν αποτύχει από τον ασθενή ή την οικογένειά του.

Ο χρόνος θεραπείας σύμφωνα μ' αυτό το μοντέλο δεν ξεπερνά τις δέκα συναντήσεις. Η χρήση του παράλογου κι εδώ είναι εκτεταμένη.

5. Ενδείξεις και Αντενδείξεις για Οικογενειακή Θεραπεία

Η οικογενειακή θεραπεία μπορεί να εφαρμοσθεί σε όλες τις οικογένειες όπως αναφέρει η Frances Scherz (1970) αλλά όχι οποιαδήποτε στιγμή μέσα στον κύκλο ζωής της. Για να εφαρμοσθεί οικογενειακή θεραπεία σε μια οικογένεια απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει αναγνώριση του προβλήματος και επιθυμία και ικανότητα για να εργασθεί πάνω στο πρόβλημα σαν οικογένεια.

Την πρωταρχική ανάγκη θα πρέπει να τη δούμε με βάση το κατά πόσο σχετίζεται με τις δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια και την ενασχόληση του κάθε ατόμου με τις προσωπικές του ανάγκες. Εάν συμβαίνει το πρώτο τότε θα πρέπει να συγκεντρωθεί το ενδιαφέρον στις φανερές συγκρούσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.

Όταν η πρωταρχική ανάγκη είναι η γρήγορη αλλαγή στη δομή της οικογένειας σε κρίσιμες στιγμές που δημιουργούνται από δυσκολίες στη ζωή, κι αυτές μπορεί να είναι αλλαγές στη δουλειά ή κάποια αρρώστεια, το χάσιμο κάποιου μέλους της οικογένειας, αλλαγές στις αντικειμενικές σχέσεις που απαιτούνται από τις δραστηριότητες ωρίμανσης, κρίσεις μεταβίβασης των ρόλων οι οποίες φέρνουν καινούριες δραστηριότητες στο "Εγώ" ή κρίσεις που προκύπτουν από αντιδράσεις σε παλιές συγκρούσεις, η οικογένεια μπορεί πιο συχνά ν' ασχοληθεί φέρνοντας καλύτερα αποτελέσματα σαν σύνολο επειδή αυτές οι δυσκολίες, οι κρίσεις αγγίζουν έντονα ολόκληρη την οικογένεια. Έτσι μπορούμε να δούμε σε μια κατάσταση πένθους μέσα στην οικογένεια με στοιχεία παλινδρόμησης και ενοποίησης, τα μέλη να μπορούν να εκδηλώνουν συναισθήματα και να δώσουν υποστήριξη ο ένας στον

άλλον και έτσι να αυξήσουν την ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν τέτοιες καταστάσεις.

Η οικογενειακή θεραπεία μπορεί να προσφέρει πολλά στα μέλη της οικογένειας που παρουσιάζουν χρόνια διαταραγμένη λειτουργία η οποία έχει σαν αποτέλεσμα τη δυσλειτουργία της οικογένειας και του κάθε ατόμου ή καθυστερήσεις στην ανάπτυξη του "Εγώ" (Ego) του κάθε ατόμου. Αυτές οι οικογένειες λέγονται χαοτικές και βλέπουμε να έχουν έντονη έλλειψη κοινωνικότητας. Συχνά αυτές οι οικογένειες προσανατολίζονται στη δράση και δεν έχουν ικανότητα να σκέπτονται. Έχουν μικρή ανεκτικότητα στις αποτυχίες ή στο άγχος και εξάρτηση από κάποια μέλη ή από τον εξωτερικό κόσμο που μπορεί να είναι ακραία. Η ικανότητά τους να δούν τον εαυτό τους μέσα από ενδοσκόπηση είναι περιορισμένη και μπορούν να μάθουν να βλέπουν να καταλαβαίνουν και ν' αλλάζουν τη συμπεριφορά όταν αυτή παρουσιαστεί μέσα από αλληλεπιδράσεις μιας οικογένειας.

Η οικογένεια που ζεί σ' ένα συμβιωτικό σύστημα δεν μπορεί ν' ανεχθεί θεραπεία ξεχωριστών μελών. Εδώ κύριο έργο της οικογενειακής θεραπείας είναι να βοηθηθούν τα μέλη να αποκτήσουν την αίσθηση της ιδιαιτερότητάς τους σαν άτομα δίνοντας περισσότερη σημασία στο δικαίωμά τους να είναι διαφορετικοί δημιουργώντας διαφορές ρόλων.

Ελαττώματα και καθυστερήσεις στην ανάπτυξη του "Εγώ" είναι αποτέλεσμα προβλημάτων συναισθηματικού αποχωρισμού, αναστολής των σεξουαλικών αναγκών, των παιδικών τρόπων αντιμετώπισης της ζωής των παιδιών και όλα αυτά μπορούν να γίνουν αντικείμενο για οικογενειακή θεραπεία. Το άτομο που έχει το πρόβλημα συχνά δεν συνειδητοποιεί ή συνειδητοποιεί λίγο το πρόβλημά του

και δεν αλλάζει αν δεν αλλάξει το οικογενειακό σύστημα που θα τον βοηθήσει ν' αλλάξει προς το καλύτερο ή θα τον κάνει να αναπτύξει συμπτώματα που να ενοχλούν και τον ίδιο.

Αυτός που έχει συμπτώματα νευρωτικά και συμπτώματα ανικανότητας τα οποία τον αγχώνουν μπορεί εάν αυτά τα συμπτώματα είναι δυνατό να αλλάξουν να ωφεληθεί από την οικογενειακή θεραπεία γιατί εκεί του δίνεται η άδεια να απαλλαγεί από την ευθύνη να μεταφέρει το βάρος της οικογένειας. Το πόσο οι νευρωτικές δυσκολίες, οι καθυστερήσεις και τα ελαττώματα στην ανάπτυξη μπορούν να αντιμετωπιστούν από την οικογενειακή θεραπεία είναι ένα ανοιχτό ερώτημα. Σε μερικές περιπτώσεις ίσως να είναι η πιο κατάλληλη σε άλλες ίσως να είναι πιο κατάλληλη η ατομική θεραπεία.

Έχει γίνει αποδεκτό ότι ένα παιδί που έχει πρόβλημα και μπορεί να ωφεληθεί από την ατομική θεραπεία συχνά επιλέγουμε την οικογενειακή θεραπεία των γονιών ή των γονιών και των παιδιών μαζί, κι αυτό γίνεται γιατί αν δεν αλλάξει το οικογενειακό σύστημα τότε το παιδί δεν έχει πιθανότητα να χρησιμοποιήσει την προσωπική θεραπεία αποτελεσματικά. Τα μέλη μιας οικογένειας που είναι εξασθενημένα λόγω ηλικίας και απαιτούν προστατευτική φροντίδα αλλά είναι ικανά να πάρουν μέρος στη θεραπεία είναι πιο αποτελεσματική η θεραπεία όταν παίρνουν μέρος και τα παιδιά τους μαζί μ' αυτούς.

Αυτή η θεραπευτική προσέγγιση (Therapeutic approach) είτε με την οικογένεια ολόκληρη είτε με κάποιο συνδυασμό των μελών της εξαρτάται από τη φύση και το βαθμό της αμοιβαίας απήχησης μέσα στα συστήματα. Δηλαδή ποιος παίρνει μέρος στην τρέχουσα συναισθηματική δυσλειτουργία σε ποιά έκταση και για ποιούς λόγους. Εξαρτάται από το πως συνδέεται η απήχηση με την πρωταρχική ανάγκη. Εξαρτάται από τη φύση του περιεχομένου το οποίο σχετίζεται με τους παράγοντες που μεσολαβούν ανάμεσα στις γενεές. Επίσης εξαρτάται από το βαθμό ανάγκης για συναισθημα-

τική απόσταση ανάμεσα στο ζευγάρι, από τη φύση των προβλημάτων αποχωρισμού και εξατομίκευσης, από την ενεργητικότητα που διαθέτουν για να δουλέψουν πάνω στο πρόβλημα όπως κι απ' το βαθμό συναισθηματικής εξάντλησης ή κάποιας φυσικής αρρώστειας που έχει ένα μέλος της οικογένειας.

Οι άμεσοι στόχοι τους οποίους έχουμε βάλει αποτελούν έναν απ' τους παράγοντες απόφασης για την θεραπεία. Η αλλαγή ή ενίσχυση των ρόλων, το δυνάμωμα μιας καινούριας ή κομματιασμένης οικογένειας, η εκτόνωση μιας κρίσης, η ταλάντευση ανάμεσα στον αποχωρισμό και στην αλληλεξάρτηση είναι ενδείξεις που μαζί και με άλλες μπορούν να οδηγήσουν στην οικογενειακή θεραπεία.

Δεν υπάρχει καμμία οικογένεια η οποία ανάλογα με τη φύση του κοινωνικού προβλήματος, τη φύση του συμπτώματος και της παθολογίας, την οικονομική κατάσταση και το στυλ επικοινωνίας, που να μην μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι επιδεκτική οικογενειακής θεραπείας.

Από την πείρα της συγγραφέα βγαίνει το συμπέρασμα ότι τεχνικές οικογενειακής θεραπείας μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ιατροπαιδαγωγικούς σταθμούς και στις ψυχιατρικές και ιατρικές κλινικές εξωτερικών ασθενών. Μέσα σ' αυτά τα περιβάλλοντα το κύριο πρόβλημα εφαρμογής είναι στην τροποποίηση της έννοιας του "εντοπισμένου ασθενή" (Identified Patient). Είναι δύσκολο για την οικογένεια και το θεραπευτή να κάνει εξερεύνηση και θεραπεία της οικογένειας όταν αντιμετωπίζονται οι προσωπικές ανάγκες του ασθενή. Όμως η εστίαση του ενδιαφέροντος πάνω στην οικογένεια θα ελαττώσει τα προβλήματα που βοήθησαν να δημιουργηθεί ο "εντοπισμένος ασθενής" ιδιαίτερα στις συναισθηματικές πλευρές της σωματικής αρρώστειας.

Είναι γνωστό ότι τα αντικρουόμενα συναισθήματα που δημιουργούνται ανάμεσα στην οικογένεια όταν ένα μέλος είναι άρρωστο μπορούν να εμπλακούν κατά τη διάρκεια της αναρώσής του, εάν τα συναισθήματα της οικογένειας δεν αντιμετωπισθούν έγκαιρα. Η χρόνια συναισθηματική ή σωματική αρρώστεια, το εάν ο ασθενής είναι μέσα ή έξω από το νοσοκομείο, οι χρόνιες αναπηρίες, τα διανοητικά διαταραγμένα ή καθυστερημένα παιδιά δημιουργούν προβλήματα για ολόκληρη την οικογένεια.

Η εχθρότητα των μελών της οικογένειας το άγχος, η ενοχή, οι κρυμμένοι φόβοι, η μετατόπιση των συναισθημάτων επηρεάζουν τα πάντα στις δραστηριότητες της ζωής. Όταν όλα αυτά μπορούν να γίνουν φανερά και να αντιμετωπισθούν σαν οικογενειακό πρόβλημα, το "άρρωστο" μέλος της οικογένειας αλλά και τα υπόλοιπα μέλη μπορούν να ωφεληθούν.

Στην παραδοσιακή δομή των ιατροπαιδαγωγικών σταθμών για παράδειγμα, η χρησιμοποίηση του Κοινωνικού Λειτουργού για την εκτίμηση και την εργασία με τους γονείς και η χρησιμοποίηση του ψυχιάτρου για την εκτίμηση και δουλειά με το παιδί μπορεί να χρειασθεί ν' αλλάξει ανάλογα με την πολυπλοκότητα της περίπτωσης και να συσχετισθεί με ειδικές γνώσεις και ειδικές ικανότητες. Είναι πιο αποτελεσματικό και για τον ψυχίατρο αλλά και για τον Κοινωνικό Λειτουργό να δούν την οικογένεια σαν ενιαίο σύνολο προτού προχωρήσουν στην εξερεύνηση και στο σχεδιασμό της θεραπείας. Αυτές οι αλλαγές είναι πιο εύκολο να γίνουν με λιγώτερη δυσκολία μεταβίβασης όταν ολόκληρη η οικογένεια έχει πάρει αρχικά μέρος και γνωρίζει τους λόγους για τους οποίους παίρνονται αυτές οι αποφάσεις θεραπείας.

Οι προσαρμογές αυτές είναι πιο πολύπλοκες όταν πρόκειται για θέματα που αφορούν το παιδί. Η μέθοδος της οικογενειακής

θεραπείας απαιτεί κάποιες αλλαγές πάνω στα καθιερωμένα χαρακτηριστικά των χώρων στους οποίους γίνεται . Για παράδειγμα καθώς γίνονται γνωστά περισσότερα πράγματα σχετικά με το νόημα και την ένταση των οικογενειακών σχέσεων πάνω στο παιδί, φαίνεται ότι όταν ένα παιδί τοποθετείται μέσα σ' ένα θετό σπιτι θα πρέπει να βοηθηθεί όσο το δυνατόν περισσότερο να γίνει μέρος του σπιτιού, ενώ ταυτόχρονα θα παραμείνει και μέλος της αρχικής του οικογένειας. Θα πρέπει να αποκτήσει και να αναπτύξει την ικανότητα να δημιουργεί σωστές σχέσεις και έτσι δεν θα παραμείνει ένας ξένος.

Έτσι το παιδί και τα μέλη της θετής οικογένειας είναι αναγκαίο να δουλευθούν σαν ενιαίο σύνολο. Όταν υπάρχουν φυσικά γονείς χρειάζεται να συνεχίσουν να λειτουργούν σαν γονείς και θα πρέπει να ενθαρυνθούν να διατηρήσουν επαφή με το παιδί και τους θετούς γονείς. Έτσι η οικογενειακή θεραπεία μπορεί να περιλαμβάνει και τις δύο οικογένειες σαν ενιαίο σύνολο ή τους θετούς γονείς και το παιδί σαν ενιαίο σύνολο ή τους φυσικούς γονείς και το παιδί πάλι σαν σύνολο.

Παρόλο που αυτό είναι πολύ δύσκολο η προσέγγιση αυτή μπορεί να βοηθήσει το θετό παιδί και την οικογένεια του να δούψουν πάνω στα τρέχοντα προβλήματα των σχέσεών τους.

Ο ασθενής μέσα σ' ένα νοσοκομείο ίσως είναι πολύ άρρωστος σωματικά και ψυχολογικά για να πάρει μέρος στη θεραπεία. Παραισθήσεις, καταθλίψεις ή κρίσιμη αρρώστεια μπορεί να εμποδίσουν αυτού του είδους την θεραπεία. Όταν οι ασθενείς γίνονται καλά ή έχουν επαφή με την πραγματικότητα μπορούν να συσχετισθούν με την οικογένεια. Στα ψυχιατρεία όταν η οικογένεια έρθει σε επαφή με τον ασθενή στην οικογενειακή θεραπεία τότε η κατάσταση του εντοπισμένου ασθενή μπορεί ν' αλλάξει προς το

καλύτερο . Οι θυμοί και οι φόβοι της οικογένειας για την αρρώστεια μπορούν να μετριασθούν ή να εξαφανισθούν. Έτσι η ευθύνη όλων αναγνωρίζεται και αντιμετωπίζεται μέσα στην οικογενειακή αλληλεπίδραση. Ακόμα και στην περίπτωση που το νοσοκομείο είναι μακριά από την οικογένεια και οι επισκέψεις είναι λίγες κάποιος χρόνος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θεραπευτικούς σκοπούς του ασθενή με τα μέλη της οικογένειάς του.

Υπάρχουν βέβαια οικογένειες και οικογενειακές καταστάσεις για τις οποίες δεν ενδείκνυται η οικογενειακή θεραπεία.

Όταν σ' ένα γάμο η συναισθηματική ενέργεια κατευθύνεται σε κάποια άλλη σχέση έξω από την οικογένεια ή σε διαζύγιο ή θεραπεία της οικογένειας δεν πρέπει να διαλέγεται.

Οι προβληματισμοί των νέων και των εφήβων πάνω στην αποδέσμευσή τους από την οικογένεια και οι έγνοιες τους που έχουν σχέση με τον έξω κόσμο χρειάζονται ατομική θεραπεία. Ενήλικα παιδιά που έχουν ηλικιωμένους γονείς συχνά χρειάζονται ατομική θεραπεία. Εχθρικές επιθέσεις και συνεχής απόσυρση από ένα μέλος της οικογένειας ή άρνηση ενός μέλους να πάρει μέρος στη θεραπεία, καθιστούν την οικογενειακή θεραπεία μη αποτελεσματική.

Όταν ένα μέλος της οικογένειας ασχολείται με κάποια άλλη θεραπεία ίσως και τότε η οικογενειακή θεραπεία να μην είναι δυνατή. Όταν η οικογένεια δεν επιθυμεί να υπάρχει πολύ στενή επαφή αυτό θα την εμποδίσει να πάρει μέρος στη θεραπεία. Όταν ο ένας γονιός επιμένει να διατηρεί την ευθύνη για το πρόβλημα και σ' αυτή την περίπτωση δεν επιχειρείται οικογενειακή θεραπεία.

Η συναισθηματική εξασθένιση, η φυσική αρρώστεια, προβλήματα στην αυτοεκτίμηση των ατόμων απαιτούν την ατομική θεραπεία να προηγηθεί πριν την οικογενειακή. Η οικογένεια μ' έναν γονέα έχει προβλήματα που απαιτούν ειδική θεραπεία. Αυτή η οικογένεια ίσως να μην θελήσει να μπει στην οικογενειακή θεραπεία. Η μητέρα ή ο πατέρας που μπορεί να είναι απορροφημένοι με προβλήματα στη δουλειά ή να χρειάζεται να λύσουν προσωπικές τους δυσκολίες ή να βρούν καινούριο σύντροφο είναι προβλήματα που χρειάζονται ατομική θεραπεία.

Στις οικογένειες με ένα γονέα η ανάγκη να βρεθούν νέοι τρόποι να τα βγάλει πέρα ιδιαίτερα όταν τα παιδιά είναι στην εφηβεία μπορεί να οδηγήσουν στην ατομική θεραπεία ή στη συνδιασμένη ατομική και οικογενειακή θεραπεία. Επίσης υπάρχουν και ειδικά προβλήματα για το θεραπευτή στις οικογένειες με τον ένα γονιό. Είναι δυνατό να θεωρηθεί σαν υποκατάστατο αυτού του γονέα μέσα στην οικογένεια και να μπει στο οικογενειακό σύστημα με τέτοιο τρόπο ώστε η οικογενειακή θεραπεία να μην είναι αποτελεσματική. Οι δικές του ταυτίσεις με την οικογένεια μπορεί να αυξηθούν και έτσι να μπλεχτεί μέσα στο οικογενειακό σύστημα καταστροφικά.

Εκτός από τις οικογένειες που δεν ενδείκνυται για οικογενειακή θεραπεία υπάρχουν και κάποιες οικογένειες που παρουσιάζουν αντίσταση στη συνεργασία τους με κάποιους ειδικούς. Σ' αυτές τις περιπτώσεις υπηρεσίες όπως τα δικαστήρια ασκούν εξουσία και προσπαθούν να επιτευχθεί αυτή η συνεργασία.

Η Judith E. Gourse και Martha Chescheir (1981) αναφέρονται στη χρησιμοποίηση της εξουσίας με σκοπό την επίτευξη της συνεργασίας των γονέων στη θεραπεία με προβληματικά παιδιά. Η αναφορά εξουσίας στην Κοινωνική Εργασία συχνά συνδέεται με

εικόνας πίεσης των πελατών, παρέμβασης στην αυτοδιάθεση τους και μ' ένα κατώτερο θεραπευτικό αποτέλεσμα.

Υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα για το πώς οι Κοινωνικοί Λειτουργοί μπορούν να συνεργαστούν με γονείς οι οποίοι δεν προσφέρουν μ' ενθουσιασμό τη συνεργασία τους. Το να δουλεύεις μ' ένα παιδί χωρίς τη συνεργασία των γονιών του είναι μια πηγή απογοήτευσης για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς. Συχνά οι Κοινωνικοί Λειτουργοί είναι επιφυλακτικοί στο ν' ασχοληθούν με γονείς οι οποίοι βλέπουν το παιδί σαν το μόνο που χρειάζεται προσοχή και δεν είναι πρόθυμοι να καταλάβουν τους εαυτούς τους και τη σχέση τους με το παιδί τους.

Όταν αντιμετωπίζουν σύγκλιση με τους πελάτες που είναι δύσκολο να συνεργασθούν, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί μπορεί να μην δούν την κατάπληξη και το φόβο που νιώθουν οι γονείς όταν έχουν ένα παιδί που χρειάζεται τη βοήθεια ενός ειδικού. Δύο θέματα εξουσίας παρουσιάζονται σε περιπτώσεις αντίστασης των γονεών που παίρνουν μέρος στη θεραπεία : α) η εξουσία του Κοινωνικού Λειτουργού που βασίζεται στην αρμοδιότητά του και στο ρόλο του και β) η εξουσία που βασίζεται στην υπονοούμενη δύναμη αναφορικών πηγών όπως είναι τα δικαστήρια ή το σχολείο.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί είναι προβληματισμένοι και αισθάνονται άβολα στο να χρησιμοποιήσουν εξουσία με τη συμμετοχή του δικαστηρίου στις περιπτώσεις τους. Σ' αυτόν τον προβληματισμό των Κοινωνικών Λειτουργών συμβάλουν παράγοντες όπως το ενδιαφέρον για την αυτοδιάθεση του πελάτη. Η στάση του Κοινωνικού Λειτουργού στη χρησιμοποίηση της εξουσίας επηρεάζει το αποτέλεσμα της θεραπείας, ανησυχία για τη χρησιμοποίηση της εξουσίας στη θεραπεία φέρνει σημαντικά θέματα για κλινική εφαρμογή.

Η εξουσία εμφανίζεται σαν μια σχέση ανάμεσα σε ανθρώπους που βρίσκονται σε μια οργάνωση και έχουν σαν σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Είναι πάντοτε νομιμοποιημένη και είναι σαν μια ειδική μορφή επίδρασης όταν ένα άτομο έχει συγκεκριμένες ευθύνες απέναντι στη συμπεριφορά ενός άλλου. Όταν ο Κοινωνικός Λειτουργός έχει να κάνει με πελάτες που δεν συνεργάζονται η εξουσία του πηγάζει ως επί το πλείστον από τη δύναμη του νομικού συστήματος να παρεμβαίνει στις ενέργειες του ατόμου.

Ο Elliot Studt περιγράφει δύο τύπους πελατών, τον αυτοδιαχειριζόμενο πελάτη ο οποίος ζητάει εκούσια τη βοήθεια και τη βρίσκει συνήθως σε Συμβουλευτικούς σταθμούς για την οικογένεια και σε ψυχιατρικές κλινικές εξωτερικών ασθενών. Υπάρχουν όμως και οι μη εκούσιοι πελάτες οι οποίοι κανονίζεται να δουλέψουν με πρόσωπα εξουσίας πάνω σε περιοχές προσωπικής τους λειτουργίας. Τα γραφεία που είναι αρμόδια για την κακομεταχείριση και εγκατάλειψη, τα ιδρύματα για τους ψυχικά ασθενείς ή για άτομα με βαριά νοητική ανεπάρκεια και οι σωφρονιστικές υπηρεσίες ασχολούνται πολύ συχνά με τέτοιες περιπτώσεις. Τα δικαστήρια παραπέμπουν τους ασθενείς στις ψυχιατρικές και οικογενειακές υπηρεσίες και έτσι δημιουργούν μια ομάδα από μη εθελοντές ασθενείς οι οποίοι πρέπει να δουλέψουν σε συγκεκριμένες περιοχές συμπεριφοράς με άτομα εξουσίας.

Όμως μέχρι που μπορεί να φτάσει ο Κοινωνικός Λειτουργός για να εξασφαλίσει τη "συμμόρφωση" (compliance) του ασθενή με τα σχέδια της θεραπείας; Ο Stadt κάνει διάκριση ανάμεσα στο να βάλει τον πελάτη να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα της κατάστασης και ανάμεσα στις εξουσιαστικές ενέργειες οι οποίες μπορούν να βάλουν σε δοκιμασία την αυτοδιάθεση του πελάτη.

Στη σωφρονιστική φιλολογία υπάρχουν πολλά παραδείγματα, χρησιμοποίησης εξουσίας σαν βοήθεια για να εμπλέξουμε στη θεραπεία άτομα που αντιστέκονται, και η χρησιμοποίηση της εξουσίας δεν θεωρείται ότι βάζει σε κίνδυνο την αυτοδιάθεση του πελάτη. Στην πραγματικότητα θεωρείται ότι παίζει θετικό ρόλο στην ενθάρρυνση της συμμετοχής του πελάτη.

Ο Harres Gottesteld υποστηρίζει ότι μια εξουσιαστική προσέγγιση που χαρακτηρίζεται από τη σοβαρή δήλωση των πιθανών αποτελεσμάτων μιας βίαιης συμπεριφοράς που δημιουργεί προβλήματα και της ικανότητάς του Κοινωνικού Λειτουργού να χρησιμοποιεί την τιμωρία συνδισασμένη είναι κάτι που προτιμάται από τους πελάτες.

Ο Yehuda Nir και η Rhoda Cutler δηλώνουν ότι η εξουσία του δικαστηρίου είναι θετική και χρήσιμη για να έρθουν σε θεραπεία οι πελάτες των οποίων η αυτοεκτίμηση έχει ισοπεδωθεί από την αναζήτηση της βοήθειας.

Ο Rhoda Michaels και ο Harrey Trager δουλεύοντας σαν Κοινωνικοί Λειτουργοί και από τη συνεργασία τους με την αστυνομία διαπίστωσαν ότι η παρέμβαση του δικαστηρίου βοηθάει να πάρουν μέρος στη θεραπεία πελάτες οι οποίοι δεν θα συμμετείχαν εθελοντικά.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί χρησιμοποιούν την εξουσία τους με δύο τρόπους : σαν κλινικοί και σαν αντιπρόσωποι Κοινωνικών Ιδρυμάτων : 1) από την εξουσία μιας θέσης ρόλου που θα βοηθήσει να πάρουν μέρος στη θεραπεία πελάτες που αντιστέκονται και 2) από διάφορες ενέργειες εξουσίας οι οποίες δίνουν σημασία σε κάθε σημείο των αποφάσεων του πελάτη οι οποίες οδηγούν από απλή αντιμετώπιση της πραγματικότητας σε σοβαρή νομική παρέμβαση στις ζωές των πελατών.

6. Αρχές ,Μέθοδοι και Τεχνικές Παρέμβασης στην Οικογενειακή Θεραπεία

Όπως και με άλλο τρόπο έχει αναφερθεί ενωρίτερα η οικογενειακή θεραπεία προσπαθεί να τροποποιήσει ή ν' αλλάξει τα μέρη εκείνα μέσα στο οικογενειακό σύστημα σχέσεων τα οποία παρόλο που είναι σταθεροποιημένα δεν είναι για κάποιο λόγο λειτουργικά και γι' αυτό δημιουργούν πρόβλημα στις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής. Σύμφωνα με τη Frances Scherz (1970) οι στόχοι της θεραπείας μπορεί να περικλείουν βοήθεια σε μια κρίση όταν η ικανότητα να τα βγάλει πέρα κανείς με τα προβλήματα είναι περιορισμένη, το άγχος είναι μεγάλο, το έδαφος για προσφορά βοήθειας είναι γόνιμο όταν πρόκειται για ένα μικρό χρονικό διάστημα δυσλειτουργίας.

Η βοήθεια μπορεί να είναι μακροπρόθεσμη για τη τροποποίηση ή την αλλαγή των ρόλων που δυσλειτουργούν στην οικογένεια ή τη δημιουργία ρόλων εκεί που δεν υπάρχουν ή εκεί που υπάρχουν λίγοι. Ή μπορεί να δοθεί βοήθεια σε οικογένειες που τα μέλη είναι δεμένα το ένα με το άλλο από τη συμβίωση για να επιτευχθεί εξατομίκευση.

Οι μακροπρόθεσμοι ή άμεσοι στόχοι μπορεί να περιλαμβάνουν βοήθεια στα μέλη της οικογένειας έτσι ώστε να υπάρχει καλύτερη εναρμόνιση του ενός με τις ανάγκες του άλλου, για ν' "ακούν" αυτά που λέγονται και εννοούνται από τα άλλα μέλη, να μάθουν πως να επικοινωνούν πιο άμεσα, να εκφράζουν ειλικρινά τα συναισθήματά τους και να ξεπεράσουν τους φόβους τους και γενικά να γνωρίσουν διαφορετικούς τρόπους να νιώθουν και να συμπεριφέρονται.

Η προσέγγιση μπορεί να είναι και βραχυπρόθεσμη όταν πρόκειται να επιτευχθεί απομάκρυνση κατά την διάρκεια κρίσιμων αναπτυξιακών φάσεων για το άτομο και την οικογένεια ή περισσότερο μακροπρόθεσμοι όταν πρόκειται για αναπτυξιακές δυσκολίες που προέρχονται από την οικογενειακή αλληλεπίδραση. Επίσης μπορεί να δοθεί βοήθεια για τη δημιουργία ενός νέου γάμου ή να δοθεί η δυνατότητα σε μια οικογένεια ν' αποκτήσει περισσότερη συνοχή όταν υστερεί σ' αυτό.

Αρχή της οικογενειακής θεραπείας είναι να δίνει έμφαση σε θέματα του παρόντος στην οικογενειακή αλληλεπίδραση σαν πεδίο για θεραπεία. Εστιάζεται σε ειδικά θέματα δυσλειτουργίας μέσα στην οικογένεια και δεν προσπαθεί ν' ασχοληθεί με όλα τα προβλήματα. Υπάρχουν και ειδικές περιπτώσεις στην οικογενειακή προσέγγιση όπως εργασία με ζεύγη συζύγων, με την οικογένεια ή και με άλλους συνδιασμούς ταυτόχρονα, που βασίζονται στα θέματα που θεωρούνται άμεσης ανάγκης, στην ενέργεια και την ευελιξία και στους στόχους που περιλαμβάνονται σ' αυτά.

Παρόλο που τα θέματα άμεσης ανάγκης αναφέρονται σε κάποιο υποσύστημα υπάρχει ενδιαφέρον για όλη την οικογένεια, και η μεθοδολογία της θεραπείας αλλάζει όταν οι στόχοι και οι ανάγκες απομονώνονται και επιτυγχάνονται.

Ο προσανατολισμός της οικογενειακής θεραπείας στρέφεται σε πράξεις που έχουν σχέση με τα προβλήματα που υπάρχουν στην τρέχουσα κατάσταση της ζωής. Αφού ο προσανατολισμός της οικογενειακής θεραπείας είναι πάνω σε πράξεις και η φύση της είναι βασικά πειραματική και επειδή ο θεραπευτής χρησιμοποιεί τα πρώτα στοιχεία που έχει για να επέμβει στη διαδικασία, η φάση αυτή μπορεί να ονομαστεί ερευνητική θεραπεία (Exploratory Treatment).

Η θεραπευτική έμφαση δίνεται στη διατήρηση και αύξηση των στοιχείων εκείνων τα οποία επιδρούν σαν πιο θετικά και παρεμβαίνουν στα στοιχεία που δυσλειτουργούν με σκοπό την αλλαγή τους. Ο θεραπευτής πρέπει να υποστηρίζει τις προσαρμοστικές ικανότητες μέσα στα οικογενειακά συστήματα και να στέκεται λιγότερο στη δουλειά για τα αίτια στο κάθε άτομο και το παθολογικό αποτέλεσμα. Όταν ένα μέλος της οικογένειας κάνει συνδέσεις του δικού του παρελθόντος που είναι χρήσιμες, ο θεραπευτής μπορεί να τον ενθαρρύνει έτσι ώστε να βρεθούν ομοιότητες και διαφορές από παρελθοντικές εμπειρίες με τωρινές αλλά αυτά έχουν πάντα σχέση με τις συναλλαγές και την αλληλεπίδραση μέσα στην οικογένεια. Απ' τα στοιχεία που έχουμε εάν εμφανισθεί ανάγκη ν' αναζητήσουμε εμπειρίες του παρελθόντος το κάνουμε κι έτσι προκύπτει ένα καινούργιο θέμα που απαιτεί μετατόπιση της θεραπευτικής προσέγγισης.

Ο θεραπευτής μπορεί να εκπαιδεύσει την οικογένεια στους διάφορους τρόπους επικοινωνίας προτείνοντας δικούς του τρόπους επικοινωνίας σαν πρότυπο, δείχνοντάς της πως η μεταφορά του προβλήματος καταστρέφει την επικοινωνία, και τονίζοντάς της τη σημασία της επικοινωνίας του διπλού επιπέδου και των διπλο - δεμένων μηνυμάτων. (Double-bind messages). Ενθαρρύνει την ανάπτυξη κατάλληλων ρόλων, την αποφασιστικότητα και βοηθάει στη διατήρηση της γενετικής ισορροπίας. Αποθαρρύνει την εξάρτηση απ' αυτόν και θεωρεί την οικογένεια υπεύθυνη να δουλέψει πάνω στα προβλήματά της.

Ο θεραπευτής προτείνει "ασκήσεις για το σπίτι" (Homework) που είναι σχετικές με τα προβλήματα που δουλεύονται στα θεραπευτικά μαθήματα. Ασχολείται με τους φόβους και τα συναι-

σθήματα , την αντίσταση για αλλαγή, με τους φόβους καταστροφής της οικογένειας και προσπαθεί να βοηθήσει να φανούν τα κρυμμένα συναισθήματα. Σημαντικό είναι να βοηθηθεί η οικογένεια ν' ασχοληθεί μέσα απ' τις δικές της διαδικασίες, με τη σχέση ανάμεσα στη συμπεριφορά και τα συναισθήματα.

Ο θεραπευτής μπορεί ν' ασχοληθεί με τις ακατάλληλες άμυνες που κυριαρχούν μέσα στην οικογένεια, μπορεί να εκθέσει τα μυστικά και τους μύθους που κάνουν την οικογένεια να δυσλειτουργεί και μπορεί να δείξει τη φύση και το νόημα των δυσλειτουργούντων συμμαχιών και συγκρούσεων. Μπορεί να βοηθήσει να εκδηλωθούν τρυφερά συναισθήματα, κρυμμένες δυνάμεις, και επιμένει στην ανάγκη για αλλαγή γιατί η ευθύνη πέφτει σε όλους ανάλογα με τους ρόλους του καθενός μέσα στην οικογένεια και με βάση την ηλικία.

Συνεντεύξεις με τα άτομα ή άλλους συνδιασμούς των μελών της οικογένειας μπορούν να γίνουν κατά τη διάρκεια της θεραπείας ή παροδικά όταν το ζητούν τα μέλη της οικογένειας και με απόφαση του θεραπευτή. Όταν έχει καθορισθεί απ' το θεραπευτή συνάντηση με τα δύο μέλη του ζευγαριού, τότε αυτός μπορεί ν' αρνηθεί να τους πάρει συνέντευξη όταν δεν είναι παρόντες και οι δύο. Κατά τη διάρκεια της εξερεύνησης συνηθίζονται οι επισκέψεις στο σπίτι για να μπορέσει ο θεραπευτής να καταλάβει τα δυναμικά της οικογένειας και το στυλ της ζωής της, πράγματα που δεν φαίνονται στις συνεντεύξεις στο γραφείο. Συνεντεύξεις θεραπείας γίνονται στο σπίτι όταν ο θεραπευτής νομίζει ότι είναι απαραίτητο να βοηθήσει στη διαχείριση του νοικοκυριού ή στη φροντίδα του παιδιού. Επίσης θεραπεία στο σπίτι γίνεται όταν υπάρχουν μικρά παιδιά τα οποία δεν μπορούν

ν' αντέξουν τους περιορισμούς του γραφείου ή όταν η οικογένεια για προσωπικούς λόγους δεν μπορεί να έρθει στο γραφείο.

Όταν η θεραπεία προχωράει πέρα από την ανακούφιση των συμπτωμάτων ή της κρίσης τότε χρειάζεται να δοθεί σημασία σε άλλες τεχνικές. Είναι σημαντικό ν' ασχοληθούμε με την ερμηνεία των κινήτρων της διαπροσωπικής συμπεριφοράς και λιγότερο με το τι, το πως και τ' αποτελέσματα αυτής της συμπεριφοράς. Δίνεται περισσότερη ενθάρρυνση στα μέλη της οικογένειας να εξετάσουν μεταξύ τους, τη συμπεριφορά τους σε σχέση με τα κρυμμένα κίνητρα και ίσως να τους δοθούν λιγότερες οδηγίες και καθοδήγηση από το θεραπευτή.

Μερικές οικογένειες ζητούν την ανακούφιση των συμπτωμάτων μόνο και άλλες θέλουν να εργασθούν πάνω στο νόημα της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων που υπάρχουν μέσα στην οικογένεια. Μερικές μετατοπίζονται από την οικογενειακή θεραπεία στη συζυγική και στην ατομική αφού οι πρωταρχικές ανάγκες ικανοποιούνται και επανακαθορίζονται.

Η Α. Καραστεργίου - Κατσικά (1982) παρουσιάζει συνοπτικά ένα αριθμό από τις πιο αντιπροσωπευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην οικογενειακή θεραπεία βασισμένη κυρίως στο έργο των Minuchin, Haley & Feldman. Οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιούνται απ' τους θεραπευτές μέσα σ' ένα κλίμα εμπάθειας, σεβασμού, ενδιαφέροντος και ειλικρίνειας προς την οικογένεια.

Οι τρεις πρώτες τεχνικές αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο ο θεραπευτής χειρίζεται τη συνέντευξη ενώ οι υπόλοιπες στους ανασχηματισμούς που επιχειρεί στις ενδοοικογενειακές σχέσεις.

1) Έλεγχος (Control)

Ο θεραπευτής διατηρεί τον έλεγχο της οικογενειακής συνέντευξης. Αυτός καθορίζει πότε και που θα συναντά την οικογένεια ποιά άτομα θα παίρνουν μέρος στη θεραπεία και γενικά καθορίζει τους κανόνες που διέπουν τη θεραπεία και τον τρόπο με τον οποίο θα τηρούνται. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να κρατά και τον έλεγχο της οικογένειας έξω από το χώρο της συνέντευξης.

2) Ισορροπία (Balance)

Οι παρεμβάσεις του θεραπευτή πρέπει να στρέφονται σε όλα τα μέλη της οικογένειας και να αποφεύγονται οι συμμαχίες ανάμεσα σ' αυτόν και σ' ένα ή περισσότερα μέλη της οικογένειας. Είναι αναγκαίο να μην κρατά ο θεραπευτής ουδέτερη στάση αλλά οι συμμαχίες ανάμεσα σ' αυτόν και στα μέλη της οικογένειας θα πρέπει να αλλάζουν συνεχώς.

3) Επίκεντρο (Focus)

Το επίκεντρο της θεραπείας είναι απαραίτητο να είναι η οικογένεια που αποτελείται από αλληλεπιδρώντα μέρη παρά μεμονωμένα τα μέλη της οικογένειας. Η θεωρητική βάση της οικογενειακής θεραπείας στηρίζεται στην άποψη ότι τα συμπτώματα ενός μέλους της οικογένειας είναι ένδειξη της οικογενειακής παθολογίας.

4) Αναπαράσταση (Enactment)

Ο θεραπευτής ζητά από την οικογένεια να αναπαραστήσει σκηνές της οικογενειακής ζωής. Έτσι έχει την ευκαιρία να πάρει άμεσες πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη της οικογένειας π.χ. μαλώνουν, υποστηρίζουν το ένα το άλλο κ.α. επί-

σης με τον τρόπο αυτό ο θεραπευτής απομακρύνεται από τη συζήτηση κι έτσι του δίνεται η ευκαιρία να δει την κατάσταση πιο αντικειμενικά και να σκεφτεί πως θα κατευθύνει στη συνέχεια τη θεραπεία.

5) Αντιπαράθεση (Confrontation)

Είναι η διεργασία η οποία φέρνει τα άτομα της οικογένειας αντιμέτωπα με κάποια στοιχεία της συμπεριφοράς τους. Αυτό μπορεί να γίνει είτε προφορικά από τον θεραπευτή ο οποίος περιγράφει τις παρατηρήσεις του πάνω στην πρόσφατη κατάσταση των οικογενειακών υποθέσεων, είτε με τη χρήση διαφόρων τεχνικών, και η πιο συνηθισμένη απ' αυτές είναι η προβολή στην οικογένεια μετά το τέλος της συνέντευξης, της ταινίας βίντεο που γυρίστηκε κατά τη διάρκειά της.

6) Ερμηνεία (Interpretation)

Ο όρος αυτός προέρχεται από τις ψυχαναλυτικές θεραπείες. Στην οικογενειακή θεραπεία χρησιμοποιείται ελάχιστα και μόνο για να υποδείξει συσχετισμούς ανάμεσα σε γεγονότα και τρόπους συμπεριφοράς.

7) Δοκιμή (Rehearsal)

Αυτή η τεχνική δίνει την ευκαιρία στα μέλη της οικογένειας να εξασκήσουν τους πιο επιθυμητούς τρόπους συμπεριφοράς κάτω από την επίβλεψη του θεραπευτή. Αυτό συνήθως ακολουθεί μετά από μεγάλη συζήτηση για μια συγκεκριμένη περίπτωση κατά την οποία διευκρινίζονται οι επιθυμητές αλλαγές και διατυπώνονται σε ακριβή ορολογία συμπεριφοράς.

8) Απόδοση ρόλων (Role - playing)

Είναι παρόμοια τεχνική με τη δοκιμή με τη διαφορά ότι εδώ ένα άλλο άτομο διαλέγεται να παίξει το ρόλο εκείνου που χρειάζεται ν' αλλάξει η συμπεριφορά.

9) Αναθεώρηση ορισμού (Relabelling)

Είναι μια τεχνική στην οποία ο θεραπευτής δίνει καινούργιο ορισμό σε μερικούς τομείς της συμπεριφοράς της οικογένειας εκτός από εκείνον που έδινε μέχρι τώρα η οικογένεια. Για παράδειγμα εάν ο άνδρας διαμαρτύρεται ότι η γυναίκα του γκρινιάζει διαρκώς ο θεραπευτής μπορεί να το σχολιάσει σαν μια επιθυμία της γυναίκας του για δημιουργία πιο στενής σχέσης μεταξύ τους.

10) Ανάθεση καθήκοντος (Task)

Η ανάθεση ενός καθήκοντος κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης είτε για το χρονικό διάστημα μεταξύ των συναντήσεων είναι μια συνηθισμένη τεχνική που χρησιμοποιείται. Η υποχρέωση αυτή με την οποία δεσμεύεται η οικογένεια πρέπει να προέρχεται από το περιεχόμενο των συζητήσεων που διεξάγονται στην ώρα της θεραπείας και να αφορά μια μικρή αλλαγή στη συμπεριφορά που θα συμφωνηθεί. Η επιτέλεση έστω κι ενός μικρού και ασήμαντου καθήκοντος δίνει στην οικογένεια την αίσθηση της ικανότητας που είναι τόσο απαραίτητη στην προσπάθεια για αλλαγή. Ενώ η αποτυχία σχετικά με το καθήκον δίνει στο θεραπευτή και στην οικογένεια πληροφορίες για τα αίτια που την κάνουν ανίκανη να λειτουργήσει σωστά.

Η ανάθεση ενός καθήκοντος έχει σκοπό την αλλαγή του συστήματος της οικογένειας. Ένα ειδικό είδος καθήκοντος είναι

αυτό που ονομάζεται "παράδοξο καθήκον" (paradoxical task). Αυτό απευθύνεται στην οικογένεια που προβάλλει αντίσταση. Ο θεραπευτής παραγγέλλει στα μέλη της οικογένειας να εξακολουθήσουν να συμπεριφέρονται ο ένας στον άλλο ακριβώς όπως μέχρι τη στιγμή εκείνη. Επιλέγει το παράδοξο καθήκον όταν πιστεύει ότι η απροθυμία που δείχνει κάποιο μέλος ή ολόκληρη η οικογένεια να του επιτρέψει να είναι αυτός κυρίαρχος κατά τη διάρκεια της θεραπείας, θα μπορούσε να οδηγήσει το μέλος αυτό ή την οικογένεια σε απόρριψη κάθε πρότασής του. Έτσι όταν τους παραγγέλλει να συνεχίσουν την ίδια συμπεριφορά η ανάγκη τους ν' αντισταθούν στο θεραπευτή τους οδηγεί ν' αλλάξουν τη συμπεριφορά αυτή.

Η τεχνική του παράδοξου απαιτεί μεγάλη θεραπευτική εμπειρία από το θεραπευτή και επιτηδειότητα ώστε να εκλαμβάνεται στα σοβαρά από την οικογένεια και να μην εμφανίζεται σαν προσπάθεια εξαπατήσεως. Πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο σε περιπτώσεις που κρίνεται απόλυτα απαραίτητη δηλαδή στις οικογένειες που δεν επιθυμούν αλλαγή και αντιστέκονται σε όλες τις άλλες προσπάθειες του θεραπευτή. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις μπορεί η χρήση της να είναι πολύ επιζήμια.

6.1. Η Σύνθεση των Οικογενειακών Συγκεντρώσεων και Αρχική Ενέντευξη

Όπως αναφέρουν οι F. Beatman, S. Sherman, A. Leader (1966) μερικοί θεραπευτές για να καθορίσουν τη σύνθεση των οικογενειακών συγκεντρώσεων κοιτάζουν πρώτα με ποιόν σχετίζεται το παρουσιαζόμενο πρόβλημα και περιορίζουν τη συγκεντρωση σ' αυτά τα μέλη μόνο. Για παράδειγμα οι οικογενειακές συγκεντρώσεις μπορούν να περιοριστούν μόνο στους γονείς όταν το θέμα είναι συζυγικό ή στους γονείς και στο παιδί που έχει κάποιο πρόβλημα παραλείποντας τα "υγιή παιδιά".

Άλλοι θεραπευτές ζητούν να συμμετέχουν τα άτομα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν σωστά τη γλώσσα, παραλείποντας τα παιδιά κάτω των εννέα χρόνων υποστηρίζοντας ότι η λεκτική επικοινωνία είναι πρωταρχική και σπουδαία μέσα στην ομαδική συνέντευξη. Κατά την άποψη των συγγραφέων στην οικογενειακή συγκέντρωση πρέπει να παίρνουν μέρος όλα τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας και κάποια σημαντικά μέλη της τρίτης γενεάς, παππούδες, γιαγιάδες, κ.λ.π.

Μερικές φορές μπορεί να είναι χρήσιμο να πάρουν μέρος στη συγκέντρωση και κάποια μακρινά αλλά σημαντικά μέλη για την οικογένεια, όπως ένας θείος, μια νοσοκόμα, μια οικιακή βοηθός ή ακόμα κι ένα οικογενειακό κατοικίδιο ζώο.

Αυτή η άποψη στηρίζεται στο ότι η οικογενειακή συγκέντρωση έχει σαν σκοπό να δει ο θεραπευτής τον ψυχολογικό χώρο στον οποίο ζούν τα άτομα και πως είναι δεμένα μεταξύ τους. Οι οποιεσδήποτε χωριστές αναφορές των μελών της οικογένειας δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τη φυσική συγκέντρωση της οικογένειας σε μια θεραπευτική συνάντηση.

Ο θεραπευτής αποκτά μια ολοκληρωμένη κατανόηση του οικογενειακού συστήματος αλλά μπορεί να διακρίνει μέσα από πολλές περιπτώσεις ότι παιδιά που θεωρούνται "υγιή" είναι πιο άρρωστα απ' το παιδί που θεωρείται "άρρωστο". Οι γονείς ίσως έχουν παραβλέψει ή ενισχύσει αυτή την αρρώστεια επειδή ήταν σχετική με αμυντικές λειτουργίες και αξίες της οικογένειας. Τα μωρά και τα μικρά παιδιά επηρεάζονται απ' τις συγκρούσεις των άλλων μελών της οικογένειας και παρότι μιλούν σπάνια, με τη συμπεριφορά τους ή το σώμα τους μπορεί να εκφράσουν στη συγκέντρωση αυτά που θέλουν να πούν με λόγια.

Η εμπειρία έχει δείξει ότι καταστάσεις που δεν ήταν αντιληπτές έγιναν φανερές όταν ένα μικρό παιδί περιλαμβάνεται στην οικογενειακή συγκέντρωση.

Οι συγκεντρώσεις μ' ολόκληρη την οικογένεια δεν είναι η μοναδική προσέγγιση θεραπείας. Ανάλογα με το θεραπευτικό σκοπό θα καθορισθεί αν θα γίνει θεραπεία σε ολόκληρη την οικογένεια σε κάποιες υποομάδες της οικογένειας ή σε χωριστά άτομα. Κατά τη διάρκεια της θεραπείας το επίκεντρο μπορεί να μετακινηθεί και αλλαγές μπορεί να γίνουν. Αν ο θεραπευτής αρχίσει τη θεραπεία με ολόκληρη την οικογένεια θα πρέπει να το καταλάβει και ο ίδιος αλλά να βοηθήσει να το καταλάβουν και τα μέλη της οικογένειας το τι θα εξυπηρετήσει η συνάντηση όλων μαζί ή συνάντηση μόνο με τους γονείς, ή με τους γονείς και το παιδί ή ένα άτομο μόνο του.

Μερικοί θεραπευτές δεν είναι δεκτικοί στη μετακίνηση του επίκεντρου της θεραπείας και υποστηρίζουν ότι η οικογενειακή θεραπεία αρχίζει και τελειώνει με τη συγκέντρωση της οικογενειακής ομάδας, κανένα μέλος δεν πρέπει να συναντάται μόνο του και η οικογενειακή θεραπεία πρέπει να διαχωρίζεται τελείως από την ατομική. Υποστηρικτές αυτής της άποψης πιστεύουν ότι ο θεραπευτής στην οικογενειακή συνάντηση θα πρέπει να δίνει προσοχή σε διαδικασίες αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας που συμβαίνουν στην οικογενειακή ομάδα και σπάνια να δίνει προσοχή σε ατομικές αντιδράσεις ενός προσώπου.

Η άποψη των συγγραφέων του άρθρου είναι ότι κάθε άτομο δεν είναι μόνο μέλος μιας οικογενειακής ομάδας αλλά και μια πλήρη αυτόνομη οντότητα. Γι' αυτό οι οικογενειακές συγκεντρώσεις δεν θα πρέπει να διατηρούνται αναγκαστικά σαν η μόνη πορεία θεραπείας και ο θεραπευτής θα πρέπει να στέκεται

στο ανθρώπινο πρόβλημα και εκεί που αυτό οδηγεί είτε μέσα από συγκεντρώσεις με ολόκληρη την οικογένεια, με υποομάδες ή με άτομα. Έτσι ο θεραπευτής πρέπει να έχει στο νού του ότι κάθε πρόσωπο μέσα στην οικογενειακή ομάδα είναι και άτομο και μέλος της οικογένειας. Δεν μπορεί να ενδιαφέρεται μόνο για τη μια πλευρά και να θυσιάζει το ένα ή το άλλο μέρος της ταυτότητας του ατόμου.

Ο θεραπευτής πρέπει να ασχολείται με τις πολλαπλές επικοινωνίες που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης. Τα μέλη της οικογένειας επηρεάζονται από την ασυνήθιστη κατάσταση που δημιουργεί η συνέντευξη και έτσι ίσως να μιλάνε για θέματα που δεν συζητιώνται στο σπίτι ή μπορεί να γίνεται το αντίθετο. Το άγνωστο μιάς συνέντευξης μπορεί να ενεργοποιήσει τις άμυνες της οικογένειας.

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ο θεραπευτής μπορεί να διακρίνει τις συνηθισμένες διαδικασίες μέσα στην οικογένεια παρόλο που μπορεί να εκφραστούν διαφορετικά μέσα σ' αυτήν.

Η παρουσία του θεραπευτή μέσα στην οικογένεια φέρνει αλλαγές στο συναισθηματικό πεδίο και στη δομή της οικογένειας από την εμφάνιση του σαν καινούριο πρόσωπο. Τι είδους άνθρωπος είναι ο θεραπευτής, άντρας ή γυναίκα, σίγουρος ή αβέβαιος, τολμηρός ή επιφυλακτικός, σκληρός ή μαλακός είναι θέματα που επηρεάζουν τη φύση και την ποιότητα της αλληλεπίδρασης μέσα στην οικογενειακή συγκέντρωση.

Οι σκέψεις, οι ενέργειες τα συναισθήματα και οι θεραπευτικές επιλογές του θεραπευτή βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με την οικογένεια. Δηλαδή όλα τα μέλη της οικογένειας επηρεάζουν ο ένας τον άλλο με μια κυκλική διαδικασία.

Ο S. Minuchin (1983) αναφερόμενος στην αρχική συνέντευξη υποστηρίζει ότι οι στόχοι της συνέντευξης της οικογένειας είναι ένας παράγοντας που καθορίζει πως ο θεραπευτής θα κάνει αυτή τη συνάντηση. Η αρχική συγκέντρωση είναι μια συνάντηση ανάμεσα σε δύο κοινωνικές ομάδες αγνώστων. Στόχος του θεραπευτή είναι να δημιουργήσει τη θεραπευτική ομάδα. Επίσης πρέπει να αρχίσει να κάνει διαγράμματα για τη δομή της οικογένειας, να διευρύνει την εστία της προσοχής του και να κάνει μια προσωρινή θεραπευτική συμφωνία με την οικογένεια.

Η αρχική συνάντηση μπορεί δοκιμαστικά να χωριστεί σε τρία στάδια. Στο πρώτο ο θεραπευτής ακολουθεί τους εθιμοτυπικούς κανόνες συμπεριφοράς. Στο δεύτερο στάδιο ρωτάει κάθε μέλος χωριστά ποιά νομίζει ότι είναι τα προβλήματα μέσα στην οικογένεια. Στο τρίτο στάδιο ερευνά την οικογενειακή δομή και βοηθά την οικογένεια να εκδηλώσει το οικογενειακό της πρόβλημα. Αυτά τα στάδια μπορεί να διαφοροποιηθούν από έναν έμπειρο θεραπευτή.

Η πρώτη σχέση του θεραπευτή με την οικογένεια θεωρείται σαν σχέση οικοδεσπότη - επισκέπτη. Η οικογένεια νιώθει άβολα, τα μέλη της δεν ξέρουν το θεραπευτή και απλά υποθέτουν ότι είναι κάποιος ειδικός που θα τους βοηθήσει στα προβλήματά τους.

Αυτό που ενδιαφέρει πρώτα το θεραπευτή είναι να κάνει την οικογένεια να νιώσει άνετα. Συστήνεται και βοηθάει και τα μέλη της οικογένειας να συστηθούν σ' αυτόν. Ίσως τα ονόματα να του είναι γνωστά από κάποια τηλεφωνική συνομιλία και προσπαθεί να συνδιάσει τα ονόματα με κάθε μέλος της οικογένειας. Αυτό δείχνει ότι έχει κάνει κάποια προετοιμασία για την οι-

κογένεια. Πριν τη συνάντηση θα πρέπει να έχει βάλει αρκετές καρέκλες στο δωμάτιο και μερικά ήσυχα παιχνίδια στην περίπτωση που υπάρχουν μικρά παιδιά. Όταν η οικογένεια καθίσει κάτω ο θεραπευτής θα πρέπει να προσέξει τον τρόπο που έχουν καθίσει. Αρκετά συχνά ο τρόπος που κάθονται τα μέλη της οικογένειας δίνει στο θεραπευτή κάποιες πληροφορίες για τους οικογενειακούς δεσμούς. Αυτό όμως δεν είναι πολύ σημαντικό στοιχείο στο οποίο ο θεραπευτής δεν θα πρέπει να δώσει πολύ σημασία.

Στην αρχή ο θεραπευτής θα πρέπει να κάνει μια μικρή συνομιλία μαζί τους και σε περίπτωση που θα χρησιμοποιήσει ραδιοκασετόφωνα ή βίντεο, θα πρέπει να τους το εξηγήσει και μετά να τους ρωτήσει αν δυσκολεύτηκαν να έρθουν.

6.2. Π ο ρ ε ί α τ η ς Δ ι ε ρ γ α σ ί α ς σ τ η θ ε - ρ α π ε υ τ ι κ ή τ η ς Ο ι κ ο γ ε ν ε ι α ς

Ο S. Minuchin (1983) σημειώνει ότι απ' τη στιγμή που ο θεραπευτής καταλάβει ότι η οικογένεια αισθάνεται άνετα ρωτάει ποιο είναι το πρόβλημα που τους έφερε σ' αυτή τη συνάντηση. Αυτή η ερώτηση αναφέρεται στο λόγο που έφερε κοντά έναν ειδικό που προσφέρει βοήθεια και μια οικογένεια που έχει ανάγκη. Η απάντηση που θα δώσει η οικογένεια θα είναι ένα στοιχείο που θα δείχνει, το πώς η οικογένεια καθορίζει τα όρια της με τον έξω κόσμο και τι εικόνα θέλει να δώσει για τον εαυτό της.

Μια οικογένεια με πολύ αδύνατα όρια με τον έξω κόσμο μπορεί ν' αρχίσει να εμπλέκει το θεραπευτή στις διάφορες συγκρούσεις και διαμάχες της. Άλλες οικογένειες προσπαθούν να προστατευθούν δίνοντας μόνο μερικά γενικά στοιχεία, χωρίς ν'

ανοιχτούν στο θεραπευτή αν αυτός δεν ενωθεί μαζί τους στο θεραπευτικό σύστημα.

Η πρώτη ερώτηση του θεραπευτή είναι γενική και δεν απευθύνεται σε κάποιο μέλος της οικογένειας ιδιαίτερα. Μπορεί να κρίνει χρήσιμο ο θεραπευτής να απευθύνει αυτή την ερώτηση σ' ένα συγκεκριμένο μέλος. Για παράδειγμα αν οι γονείς κάθονται μαζί μπορεί να κάνει σ' αυτούς την ερώτηση κοιτάζοντας προς το μέρος τους. Μερικές φορές το παιδί θα ρωτήσει πρώτο εξαρτάται από τις πολιτισμικές αξίες της οικογένειας ή απ' το κοινό σύστημα αξιών που έχουν. Για παράδειγμα δουλεύοντας με μια φτωχή οικογένεια ο θεραπευτής υποθέτει ότι στη μητέρα έχει δοθεί η υπευθυνότητα να προσέχει τα παιδιά και να έρχεται στις θεραπευτικές συναντήσεις. Σ' αυτή τη περίπτωση αν ο θεραπευτής κάνει την πρώτη του ερώτηση στη μητέρα ο πατέρας μπορεί ν' αποδεσμευτεί και να πάρει το μήνυμα ότι δεν θεωρείται απ' το θεραπευτή σημαντικό πρόσωπο στην οικογένεια. Αν όμως ο θεραπευτής απευθύνει την ερώτηση στον πατέρα έχει κάνει την επαφή μαζί του και η ίδια η ερώτηση είναι μια μορφή συμμετοχής, έστω κι αν ο πατέρας απευθύνει την ερώτηση στη γυναίκα του.

Μετά ο θεραπευτής αρχίζει να επεκτείνει την επαφή του μέσα στην οικογένεια. Για παράδειγμα αν παρουσιάσει το πρόβλημα τότε ο θεραπευτής ρωτάει τον πατέρα ποιά είναι η γνώμη του για το πρόβλημα και δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν στον τρόπο που ο κάθε γονέας παρουσιάζει το πρόβλημα. Ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο ο κάθε γονέας παρουσιάζει το πρόβλημα ή ακόμα και ένας κυματισμός της φωνής οδηγούν το θεραπευτή να διερευνήσει αυτό το σημείο.

Η μητέρα μπορεί να σταθεί στην ανυπακοή του παιδιού και ο πατέρας μπορεί ν' αλλάξει αυτό λέγοντας ότι το παιδί είναι ανυπάκουο με τη μητέρα του. Αν με τη βοήθεια του θεραπευτή εμβαθύνουν περισσότερο ο πατέρας μπορεί να πεί ότι το παιδί τον υπακούει αλλά ότι η γυναίκα του είναι πολύ επιεικής. Εδώ φαίνεται ότι πριν λίγο το πρόβλημα ήταν η ανυπακοή του παιδιού ενώ τώρα φαίνεται μια διαφωνία ανάμεσα στους γονείς. Το επόμενο βήμα του θεραπευτή εξαρτάται από την εκτίμησή του για την οικογένεια. Εδώ μπορεί να ενθαρρύνει τη σύγκρουση των γονέων έτσι ώστε να μετακινηθεί η ταμπέλα του "προβληματικού" παιδιού και να δοθεί έμφαση σε μια πιθανή δυσλειτουργία του συζυγικού υποσυστήματος. Αν μια τέτοια σύγκρουση ανάμεσα στους συζύγους εμφανιστεί αρκετά νωρίς στη πρώτη συνάντηση ο θεραπευτής θα πρέπει να το σημειώσει σαν στοιχείο για μελλοντική εξερεύνηση και ν' αλλάξει θέμα πηγαίνοντας σε κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας.

Ο θεραπευτής εκτός απ' το ότι ακούει το περιεχόμενο του προβλήματος κοιτάζει και τον τρόπο που συμπεριφέρονται τα μέλη. Προσέχει τη μη λεκτική επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς, αν τα παιδιά είναι ανήσυχα, αν κινούνται τριγύρω, αν ο ένας γονιός μιλάει και ο άλλος τον διακόπτει για να τροποποιήσει αυτό που λέει, αν τα άλλα μέλη ακούνε τη στιγμή που κάποιος απ' την οικογένεια μιλάει. Ο θεραπευτής πρέπει να μάθει πως αλληλεπιδρά η οικογένεια σε περιπτώσεις έντασης. Παρατηρώντας την μέσα απ' τις λεκτικές επικοινωνίες είναι ένα πρώτο βήμα γι' αυτή την κατανόηση.

Όταν ο θεραπευτής έχει μάθει το πως βλέπουν το πρόβλημα οι γονείς ζητάει τη γνώμη ενός τρίτου μέλους. Αυτό το πρόσωπο δεν θα πρέπει να είναι το "προβληματικό" παιδί γιατί αυτή τη

στιγμή βρίσκεται σε αμυντική θέση. Αν ο θεραπευτής απευθυνθεί σ' αυτό το πρόσωπο τότε αυτό μπορεί να αισθανθεί ότι ο θεραπευτής δέχεται τα όσα λέγονται γι' αυτό. Αν όμως απευθυνθεί σε κάποιο άλλο μέλος μπορεί να εμφανισθεί μια διαφορετική άποψη του προβλήματος και ν' ανοίξει μια καινούργια περιοχή οικογενειακών προβλημάτων.

Ο θεραπευτής σε κάποιο σημείο θα πρέπει να έρθει σε επαφή με όλα τα μέλη της οικογένειας που είναι παρόντα ακόμα και με τα μικρά παιδιά. Ένα πολύ μικρό παιδί μπορεί να μην το ρωτήσει να παρουσιάσει την άποψή του για το πρόβλημα αλλά μπορεί ν' ανταλλάξει κάποιες λέξεις ή τρυφερές χειρονομίες μαζί του και να το κάνει να αισθανθεί ότι είναι μέρος της συνάντησης. Δεν είναι απαραίτητο να δημιουργείται αυτή η επαφή με όλα τα μέλη της οικογένειας αλλά ο θεραπευτής θα πρέπει στην πρώτη συνάντηση να έχει καταφέρει έτσι ώστε τα μέλη να αισθάνονται ότι συμμετέχουν με το θεραπευτή στην εξερεύνηση των προβλημάτων. Μέχρι αυτή τη στιγμή ο θεραπευτής προσπαθεί να καταλάβει τον τρόπο που λειτουργεί η οικογένεια. Παίρνει μια ιδέα για την οικογενειακή δομή και παρατηρεί τη σειρά με την οποία τα μέλη μιλάνε, και κοιτάζει τον τρόπο που συσχετίζονται τα μέλη μεταξύ τους. Προσπαθεί να δει μήπως αναπτύσσεται κάποια δυαδική αλληλεπίδραση.

Την ίδια στιγμή ο θεραπευτής σχεδιάζει τρόπους που θα κάνουν την οικογένεια ν' αποκαλυφθεί. Είναι ο αρχηγός της συνάντησης και κατευθύνει την επικοινωνία. Κάνει διαγράμματα της οικογενειακής δομής και νιώθει ότι οι παρεμβάσεις του έχουν σκοπό να ελέγξουν κάτι. Η θέση του στην οικογένεια έχει ενισχυθεί από τις αλληλεπιδράσεις με τα μέλη της ανάλογα με τη δομή της οικογένειάς τους. Μέχρι τώρα ο θεραπευτής τους έχει

βοηθήσει να περιγράψουν ένα πρόβλημα σ' αυτόν. Τώρα αλλάζει και παρατηρεί πως χειρίζεται η οικογένεια την κατάσταση με τους δικούς της όρους. Έτσι αρχίζει να οργανώνει την οικογένεια σε υποσυστήματα και προσπαθεί να μάθει περισσότερα πράγματα δίνοντας περισσότερη ελευθερία, ανάλογα με την εκτίμηση που έχει κάνει για την οικογένεια.

Αν έχει παρατηρήσει κάποια διαφωνία ανάμεσα στους συζύγους τους βάζει να μιλήσουν γι' αυτό και προσπαθεί να πάρει περισσότερες πληροφορίες. Όταν τα μέλη του υποσυστήματος που δραστηριοποιήθηκε απ' το θεραπευτή μιλάνε μεταξύ τους τότε αυτός δεν χρειάζεται να παρέμβει και προσπαθεί ακούγοντάς τους να διευρύνει τη σκέψη του πάνω σ' αυτά που λέγονται. Η οικογένεια αυτή τη στιγμή λειτουργεί στο σπίτι. Αν οι δύο σύζυγοι συζητούν θέματα σχετικά με τα παιδιά ο θεραπευτής παρατηρεί αυτή τη δυάδα και την αντίδραση των άλλων μελών της οικογένειας στην αλληλεπίδραση της δυάδας αυτής.

Ο θεραπευτής σ' αυτό το σημείο κατευθύνει κάποια μέλη να μιλήσουν μεταξύ τους και προσπαθεί να διασθάνεται τον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια λειτουργεί. Εμφανώνει σε διαφωνίες και παρατηρεί πως χειρίζεται μια διαφωνία και πως λύνει ένα πρόβλημα η οικογένεια. Συγκεντρώνει πληροφορίες για το επόμενο βήμα του, στο οποίο μπορεί να συμπεριλάβει ένα ακόμη μέλος στη συζήτηση τη συγκεκριμένη ή προσπαθεί να εξερευνήσει μια διαφορετική δυάδα. Προσπαθεί να δει αν τα όρια του συστήματος είναι διαφοροποιημένα, αν υπάρχει ευλυγισία και αναζητεί συνδιασμούς που δυσλειτουργούν.

Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνει ο θεραπευτής την οικογένεια σε υποσυστήματα τον βοηθάει στη διερεύνηση της εστίας του προβλήματος. Συχνά η οικογένεια έρχεται για θεραπεία μ'

έναν εντοπισμένο ασθενή και προσπαθεί να διατηρήσει αυτή της την άποψη. Ο θεραπευτής όμως ξέρει από την αρχή ότι ο εντοπισμένος ασθενής εκφράζει δυσλειτουργούσες πλευρές των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων. Για να μπορέσει να προσεγγίσει προβλήματα του εντοπισμένου ασθενή πρέπει ν' αλλάξει αυτές τις δυσλειτουργούσες πλευρές και επεκτείνει την εστία της έρευνας από τον εντοπισμένο ασθενή σε άλλα σημεία της οικογενειακής οργάνωσης.

Ο θεραπευτής παρουσιάζει την ανάγκη να μάθει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η οικογένεια και προσφέρει τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει αυτό. Η οικογένεια μπορεί στην αρχή ν' ανταποκριθεί σ' αυτό το μήνυμα αλλά μετά από λίγο καιρό στενεύει και πάλι η εστία του προβλήματος προς τον εντοπισμένο ασθενή. Για να διευρυνθεί η εστία του προβλήματος ο οικογενειακός θεραπευτής μπορεί να διαλέξει έναν άλλο "ασθενή" με τον οποίο θ' ασχοληθεί και μπορεί να συζητήσει διαφορετικά προβλήματα. Είναι σημαντικό να σταθεί σε θετικά στοιχεία του εντοπισμένου ασθενή και να βοηθά την οικογένεια να τ' αναγνωρίσει.

Η αρχική συνέντευξη καθορίζει τι θα συμβεί με την οικογένεια κατά τη διάρκεια της θεραπείας. Στοιχεία έντασης πρέπει να διερευνηθούν και ο θεραπευτής πρέπει να ξέρει το μέγεθος της έντασης που η οικογένεια μπορεί ν' αντέξει. Όταν η οικογένεια αρχίσει να αισθάνεται πολύ άβολα ο θεραπευτής πρέπει να περιμένει και να βοηθήσει την οικογένεια να αισθανθεί και πάλι άνετα.

Πολύ σημαντικό στις θεραπευτικές παρεμβάσεις είναι τελιώνοντας την αρχική συνέντευξη να έχει δημιουργήσει την επιθυμία στην οικογένεια να θέλει να έρθει πάλι και στην επόμενη συνάντηση.

Σημαντικό είναι να δούμε τα επόμενα βήματα της οικογενειακής θεραπείας. Η οικογένεια όπως υποστηρίζει έρχεται για θεραπεία ζητώντας βοήθεια για το παρουσιαζόμενο πρόβλημα. Όμως βλέπουμε τα μέλη της οικογένειας να αφομοιώνουν τεχνικές εμπάθουσας του θεραπευτή και την επιμονή του για αλλαγή.

Δίνει στα μέλη της οικογένειας να καταλάβουν ότι δεν υπάρχει σιγουριά για το κύρος των εμπειριών τους και ότι οι εμπειρίες τους είναι αμφισβητήσιμες. Αυτή δεν είναι μια τεχνική αναμέτρησης αλλά μάλλον ο θεραπευτής υποστηρίζει τα μέλη της οικογένειας και τους θυμίζει ότι υπάρχει και κάτι πέρα από αυτά που έχουν αντιληφθεί. Η αμφισβήτηση των εμπειριών των μελών της οικογένειας πρέπει να υποστηρίζεται από προηγούμενες εμπειρίες δικές του.

Για παράδειγμα μια γυναίκα έρχεται για θεραπεία επειδή ο σύζυγός της έχει προσωπικά προβλήματα και δυσκολίες στις σχέσεις του με τους δύο γιούς τους. Στην πρώτη συνάντηση ο θεραπευτής βλέπει τους δύο συζύγους μόνους. Ο σύζυγος υποστηρίζει ότι αυτός είναι το προβληματικό μέλος της οικογένειας. Παρουσιάζει τον εαυτό του σαν διανοούμενο και λογικό και επειδή είναι λογικός είναι και σίγουρος ότι έχει δίκιο. Γι' αυτό έχει την τάση να είναι αυταρχικός. Ο θεραπευτής εκείνη τη στιγμή παρεμβαίνει λέγοντας ότι ένας άνθρωπος που ενδιαφέρεται τόσο για το λογικό και το σωστό πρέπει συχνά να απαγορεύεται στη ζωή. Αποδοκιμάζει το σύζυγο που ποτέ δεν επιτρέπει στη γυναίκα του να καταλάβει την απαγοήτευση που νιώθει και να την αφήσει να τον βοηθήσει. Εδώ ο θεραπευτής μπλοκάρει μια δυσλειτουργούσα σχέση από την άποψη της ευρείας πραγματικότητας. Η παρατήρηση του θεραπευτή φαίνεται σωστή για

τον άντρα γιατί παραδέχεται την απογοητευσή του και ταιριάζει και στην επιθυμία της γυναίκας που δεν μπόρεσε ποτέ να βρεί μια ευκαιρία να βοηθήσει τον άντρα της. Και οι δύο σύζυγοι δέχονται τους τρόπους που χρησιμοποιεί ο θεραπευτής οι οποίοι τους προβληματίζουν και απαιτούν να γίνουν αλλαγές που είναι ευπρόσδεκτες και από τους δύο γιατί αναγνωρίζουν τις ανάγκες της γυναίκας και προτείνουν κάποιες εναλλακτικές λύσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο άνδρας.

Στην επόμενη συνάντηση οι γονείς φέρνουν και τα παιδιά μαζί τους. Οι γονείς έχουν εκτελέσει τη δραστηριότητα που τους ανατέθηκε από το θεραπευτή και αισθάνονται πιο κοντά. Ο σύζυγος πιστεύει ότι η γυναίκα του τον υποστηρίζει, και αυτή είναι ευχαριστημένη από τη μείωση της αυταρχικότητας που εκδηλώνει και την αύξηση της ευαισθησίας σαν απάντηση στην υποστήριξή της. Όταν έρχεται ολόκληρη η οικογένεια για θεραπεία φαίνεται ότι τα παιδιά και η μητέρα έχουν σχηματίσει ένα στενό σύνδεσμο ο οποίος απομονώνει τον πατέρα και αφήνει ένα μεγάλο μέρος από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης στη μητέρα. Όταν ο πατέρας βάζει κανόνες αυτό το κάνει με εξουσιαστικό τρόπο που κάνει τη μητέρα να αισθάνεται απαγορευμένη και αβοήθητη. Τα παιδιά αρχίζουν να συμπεριφέρονται άσχημα με τρόπους που προκαλούν την οργή του πατέρα προς αυτά. Το μικρότερο παιδί φέρεται πολύ άσχημα και η σχέση ανάμεσα σ' αυτό και στον πατέρα του είναι ιδιαίτερα τεταμένη.

Οι στόχοι του θεραπευτή έχουν σκοπό να διαλύσουν το στενό σύνδεσμο της μητέρας με τα παιδιά, να ξεκαθαρίσουν τα όρια γύρω από το υποσύστημα των συζύγων και να αυξηθεί η προσέγγιση μεταξύ των συζύγων και του πατέρα με τα παιδιά. Έτσι

οι τεχνικές του πρέπει να υποστηρίζουν τον πατέρα έστω και αν διαφωνεί μαζί του. Γι' αυτό αναθέτει μια δραστηριότητα που θα φέρει κοντά τον πατέρα και το μικρότερο γιό αφήνοντας απέξω τη μητέρα. Μ' αυτή τη δραστηριότητα δείχνει να εγκρίνει τις ικανότητες του πατέρα για λογική σκέψη και κατευθύνει αυτές τις ικανότητες θετικά προς το γιό του που τον θεωρούσε πάντοτε ενοχλητικό. Ο πατέρας θα πρέπει να συναντηθεί με το γιό του τουλάχιστον τρεις φορές κατά τη διάρκεια της εβδομάδας και όχι περισσότερο από μια ώρα την κάθε φορά. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα ο πατέρας θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την ικανότητά του για την παρατήρηση και ανάλυση του γιού του έτσι ώστε στην επόμενη συνάντηση να μπορέσει να περιγράψει στο θεραπευτή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γιού του.

Μ' αυτό τον τρόπο ο θεραπευτής γίνεται ένας παρατηρητής εξ αποστάσεως και μπαίνει στην επαφή πατέρα και γιού. Ο πατέρας ο οποίος στις σχέσεις του μ' αυτό το γιό έκανε υποτιμητικές, παρορμητικές και εξουσιαστικές κινήσεις νιώθει ότι ο θεραπευτής τον ενθαρρύνει να χρησιμοποιεί τις λογικές ικανότητες του όταν έρχεται σε επαφή με το γιό του εμποδίζοντας την παρορμητικότητά του. Η μητέρα αισθάνεται ότι υποστηρίζεται στην επιθυμία της να γίνει ο σύζυγός της καλός πατέρας.

Ο πατέρας, η μητέρα και ο γιός μπαίνουν σε διαφορετικές θέσεις μετά την παρέμβαση του θεραπευτή και δέχονται αυτές τις αλλαγές στις θέσεις τους γιατί ο θεραπευτής τους προσφέρει λύσεις που είναι μέσα στις δυνατότητές του και έχει κρατήσει την υπόσχεσή του για πιο ικανοποιητικές ρυθμίσεις. Αυτός ο μετασχηματισμός της οικογένειας διατηρείται και όταν ο θεραπευτής δεν είναι εκεί γιατί έχουν αναπτυχθεί νέα δυναμι-

κά ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και τα νέα σχήματα αλληλεπίδρασης υποστηρίζονται από αυτά.

Οι θέσεις των μελών της οικογένειας μετακινούνται κύρια για τρεις λόγους :

Πρώτα γιατί προβληματίζονται για την αντίληψη που έχουν για την πραγματικότητα.

Δεύτερο γιατί τους δίνονται εναλλακτικές δυνατότητες που τους φαίνονται λογικές.

Τρίτο απ' τη στιγμή που δοκιμάζουν νέα σχήματα αλληλεπίδρασης, εμφανίζονται νέες σχέσεις μεταξύ τους οι οποίες είναι αυτοενισχυόμενες. Κατά τη διάρκεια του μετασχηματισμού της οικογένειας ο θεραπευτής πρέπει να τους βοηθήσει έτσι ώστε να μην αντιμετωπίζουν την απειλή μεγάλης αποδιοργάνωσης. Η ικανότητα ενός ετόμου να μετακινηθεί από τη μια κατάσταση στην άλλη εξαρτάται από την υποστήριξη που δέχεται το άτομο. Όταν η μετακίνηση τείνει προς το άγνωστο τότε το άτομο βρίσκεται σε μια κατάσταση κινδύνου. Γι' αυτό είναι σημαντικό να υποστηρίξουμε την οικογένεια και έτσι να διευκολύνουμε τη μετακίνηση από τη μια θέση στην άλλη.

Η θεραπευτική επαφή γίνεται σ' ένα επίπεδο οικειότητας και όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες. Το περιεχόμενο μιας συνάντησης εξαρτάται από πολλούς ιδιοσυγκρατικούς παράγοντες όπως το στυλ αλληλεπίδρασης της οικογένειας και η προσωπικότητα του θεραπευτή. Έτσι το περιεχόμενο της θεραπείας έχει σχέση με τις τρέχουσες εμπειρίες μιας οικογένειας. Η δομή της οικογένειας και τα δυναμικά της φαίνονται από το περιεχόμενο των επικοινωνιών μεταξύ τους καθώς και από τη σειρά των επικοινωνιών. Επίσης το περιεχόμενο μιας συνάντησης επηρεάζεται και από τις ιδέες που προτείνει ο θεραπευτής.

Έτσι δύο θεραπευτές μπορεί να φτάσουν τους ίδιους στόχους για μια οικογένεια, αλλά οι τρόποι που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη αυτών των στόχων να διαφέρουν φανερά γιατί το στυλ των θεραπειών εξαρτάται από τις δικές τους εμπειρίες από τη ζωή.

Για παράδειγμα το στυλ του Minuchin είναι προϊόν των εμπειριών από την παιδική του ηλικία του τρόπου που μεγάλωσε και του τρόπου δουλειάς του. Το θεραπευτικό στυλ του Minuchin οργανώνεται σε δύο κύρια σημεία : στο πως να διατηρήσει την ατομικότητα και πως να υποστηρίξει την αμοιβαιότητα. Προσπαθεί πάντα να διατηρήσει τα όρια που καθορίζουν τη ταυτότητα του ατόμου και δεν αφήνει ένα μέλος της οικογένειας να μιλήσει για τα άλλα όταν είναι παρόντα στη συνάντηση. Αυτό το κάνει λέγοντας σ' ένα μέλος της οικογένειας "αυτός σου παίρνει τη φωνή σου". Ξεχωρίζει τα μέλη που κάθονται μαζί και μπορεί να κάνει χειρονομίες σαν τροχονόμος για να εμποδίσει κάποιες διακοπές . Αποθαρύνει τη χρησιμοποίηση ενός μέλους της οικογένειας σαν αποθήκη για τις μνήμες των άλλων.

Είναι γεναιόδωρος στις θετικές εκδηλώσεις για τα ατομικά χαρακτηριστικά, τα ρούχα ή μια φράση που ανταποδίδεται με επιτυχία. Ενθαρρύνει και ενώνεται με τους αδύναμους της οικογένειας δίνοντάς τους υποστήριξη και βοηθώντας τους να κερδίσουν την αποδοχή και ν' αλλάξουν την κατάσταση τους. Ιδιαίτερα υποστηρίζει τον αγώνα των αναπτυσσόμενων παιδιών για τη κατάλληλη για την ηλικία τους ανεξαρτησία. Για να ενθαρρύνει την αμοιβαιότητα προσπαθεί με το χιούμορ και αποδέχοντας τις αδυναμίες των ατόμων. Αντί να πεί σ' ένα μέλος της οικογένειας ν' αλλάξει λέει σ' ένα άλλο μέλος που έχει σχέση με το πρώτο να το βοηθήσει ν' αλλάξει γιατί δεν μπορεί να το κάνει μόνο του.

Ουσιαστικά μετατρέπει τα άλλα μέλη της οικογένειας σε συν-θεραπευτές και αποφεύγει να κάνει ατομικές ερμηνείες. Πλησιάζει τις συγκρούσεις της οικογένειας μέσα από διαφορετικές απόψεις. Αντί ν' αφήνει τους ανθρώπους να μιλάνε για γεγονότα του παρελθόντος έχει τη τάση να δίνει στις καταστάσεις μια αμεσότητα φέρνοντάς τους στη συνάντηση. Για παράδειγμα όταν δουλεύει μ' έναν ανορεκτικό ασθενή τρώει με την οικογένεια. Αν οι σύζυγοί μιλάνε για μια σύγκρουση τους ζητά να την παραστήσουν.

Έχει μάθει να αποδεσμεύει τον εαυτό του και κατευθύνει τα μέλη της οικογένειας, έτσι ώστε να εκδηλώνουν το δικό τους πρόβλημα ενώ τους παρατηρεί. Συνεχώς παρατηρεί τη σειρά και το ρυθμό των επικοινωνιών της οικογένειας παίρνοντας συνειδητές αποφάσεις για το πότε θα μιλήσει και σε ποιόν. Σαν θεραπευτής έχει την τάση να συμπεριφέρεται σαν μακρινός συγγενής. Του αρέσει να λέει ανέκδοτα σχετικά με τις δικές του εμπειρίες και σκέψεις και συμπεριλαμβάνει πράγματα που έχει διαβάσει ή ακούσει τα οποία είναι σχετικά με τη συγκεκριμένη οικογένεια.

Προσπαθεί ν' αφομοιώσει τη γλώσσα της οικογένειας και να φτιάξει μεταφορές χρησιμοποιώντας του μύθους και τη γλώσσα της οικογένειας. Αυτές είναι τεχνικές προσαρμογής οι οποίες είναι ζωτικές στη διαδικασία της ένωσης.

Σ' αυτό το σημείο θεωρούμε σκόπιμο να παρουσιάσομε με πρακτικό τρόπο το δομικό μοντέλο για να γίνουν πιο κατανοητές οι τεχνικές της παρέμβασης και η πορεία που ακολουθεί ο θεραπευτής σύμφωνα μ' αυτό, που θεωρείται σαν το πιο αντιπροσωπευτικό και το οποίο ακολουθήσαμε στην περιπτωσιολογική μελέτη.

Ο Minuchin (1983) αναφερόμενος στη δομική προσέγγιση υποστηρίζει ότι η δομή της οικογένειας δεν είναι άμεσα ορατή στον θεραπευτή. Τα δεδομένα του θεραπευτή πάνω στη δομή της οικογένει-

ας επιτυγχάνονται μέσα από την εμπειρία κατά τη διάρκεια της εργασίας να ενωθεί με την οικογένεια. Ο θεραπευτής ανταποκρίνεται στα γεγονότα των λεκτικών επικοινωνιών κατά τη διάρκεια της συνάντησης, κάνει παρατηρήσεις και θέτει ερωτήματα. Αρχίζει να εντοπίζει τα όρια και τα σχήματα των συναλλαγών και κάνει υποθέσεις σχετικά με το ποιά σχήματα είναι λειτουργικά και ποιά είναι δυσλειτουργικά. Αρχίζει δηλαδή να βγάζει ένα χάρτη της οικογένειας. Ο οικογενειακός χάρτης επιτρέπει στο θεραπευτή να οργανώνει τις διαφορετικές πληροφορίες που συγκεντρώνει. Τον βοηθά να διατυπώνει υποθέσεις για περιοχές μέσα στην οικογένεια που λειτουργούν καλά και για άλλες που δυσλειτουργούν. Επίσης του επιτρέπει να καθορίσει τους θεραπευτικούς στόχους.

Ενώ ο θεραπευτής συγκεντρώνει πληροφορίες για το δομικό χάρτη εισαγάγει και πειραματικές, τεχνικές εμβάθυνσης. Κατά κάποιο τρόπο η παρουσία του μέσα στην οικογένεια είναι μια τεχνική εμβάθυνσης δηλαδή ένας τρόπος απόκτησης κρυμμένων πληροφοριών. Ο οικογενειακός θεραπευτής θεωρείται σαν ένα μέρος του θεραπευτικού συστήματος που δρά και αντιδρά. Διατηρεί την ελευθερία του να είναι αυθόρμητος στις πειραματικές του τεχνικές εμβάθυνσης.

Η χρησιμοποίηση του εαυτού είναι διαφορετική απ' αυτή που κάνει ο θεραπευτής που δουλεύει ψυχοδυναμικά. Σύμφωνα με την ψυχοδυναμική θεραπεία η αλλαγή στο άτομο συμβαίνει μέσα από τη γνωστική, συγκινησιακή εκ νέου αντιμετώπιση του απωθημένου παρελθόντος. Ο θεραπευτής διδάσκεται να κρατάει τις προσωπικές του αντιδράσεις υπό έλεγχο και πρέπει να έχει την ικανότητα να ελέγχει τις παρορμήσεις του και να παρατηρεί προσεκτικά τις εσωτερικές διαδικασίες του. Πρέπει να ξέρει να ξεχωρίζει τις α-

ντικειμενικές αντιδράσεις του και τις αντιδράσεις που προέρχονται από το δικό του παρελθόν, οι οποίες προκαλούνται από την τωρινή συμπεριφορά του πελάτη διαμέσου της αντιμεταβίβασης. Ο ρόλος του θεραπευτή εδώ είναι να βοηθήσει τον πελάτη να κοιτάξει τον εαυτό του και τη σχέση του με σημαντικά στοιχεία του παρελθόντος.

Η οικογενειακή θεραπεία έχει διαφορετικές απόψεις για την αλλαγή. Σύμφωνα με αυτές η αλλαγή συμβαίνει μέσα από τη διαδικασία σύνδεσης του θεραπευτή με την οικογένεια και η προσπάθεια που κάνει να μετατρέψει δυσλειτουργούντα σχήματα συναλλαγής. Όταν συνδεθεί με την οικογένεια δεν προσπαθεί να εμποδίσει τις αυθόρμητες αντιδράσεις γιατί είναι συνδιασμένες με το σύστημα. Προσπαθεί να εμβαθύνει μέσα στη δυσλειτουργούσα δομή με ερωτήσεις και άλλες μεθόδους και προσπαθεί να εντοπίσει περιοχές πιθανής ευκαμψίας και αλλαγής.

Μια οικογένεια συνήθως δεν δέχεται τεχνικές εμβάθυνσης που δεν ταιριάζουν με το οικογενειακό σύστημα. Όταν όμως ανταποκριθεί μπορούν να συμβούν τρία πράγματα. Η οικογένεια μπορεί να αφομοιώσει τις ιδέες που εισαγάγει ο θεραπευτής χωρίς δυσκολία. Αυτό φέρνει μάθηση αλλά όχι ανάπτυξη. Η οικογένεια επίσης μπορεί να αντιδράσει έτσι ώστε να προσαρμόσει τον εαυτό της, είτε επεκτείνοντας τα σχήματα συναλλαγής της, είτε ενεργοποιώντας εναλλακτικά σχήματα. Τέλος μπορεί η οικογένεια να αντιδράσει στις ιδέες που εισάγει ο θεραπευτής όπως θα αντιδρούσε σε μια καινούργια κατάσταση.

Ένα παράδειγμα θα δείξει πως ο θεραπευτής ερευνά και αξιολογεί τις έρευνές του μέσα στο θεραπευτικό σύστημα. Σε μια οικογένεια ο εντοπισμένος ασθενής (E.A.) είναι ένα διαβητικό κορίτσι δέκα πέντε χρονών που αρνείται να ακολουθήσει μια δίαιτα,

παραποιεί τα τέστ των ούρων της και δεν μπορεί να χειριστεί τις ενέσεις ινσουλίνης από μόνη της. Η μητέρα, ο πατέρας, ο εντοπισμένος ασθενής και η μικρότερη αδερφή της συναντιούνται στην οικογενειακή θεραπεία.

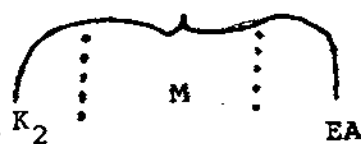
Ο πατέρας ξεκινάει τη συζήτηση. Περιγράφει την εκδήλωση της αρρώστειας της κόρης του και πως έχει επηρεαστεί η οικογένεια. Όταν τελειώνει αγγίζει τη γυναίκα του στον ώμο και λέει, "τώρα μίλα εσύ". Ο θεραπευτής αστειεύεται και λέει ότι μοιάζει με σκιταλοδρομία. Η οικογένεια γελάει. Η μητέρα συνεχίζοντας περιγράφει πως η αρρώστεια της κόρης της την έχει επηρεάσει και λέει ότι πρέπει πάντα να την παρακολουθεί για να βεβαιωθεί ότι η κόρη της τρώει πάντα τα κατάλληλα πράγματα. Όταν μιλάει η μητέρα διατηρεί μια επαφή με τα μάτια με όλα τα μέλη της οικογένειας. Το διαβητικό κορίτσι διακόπτοντας τη μητέρα της περιγράφει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στο φαγητό. Μιλάει με διακοπές κάνοντας μεγάλες παύσεις οι οποίες συμπληρώνονται από τη μητέρα. Ο θεραπευτής εδώ επεμβαίνει και ρωτάει τη μικρότερη κόρη πως ενεργοποιεί τη μητέρα της. Τονίζει ότι ο πατέρας ενεργοποίησε τη μητέρα αγγίζοντάς την και δίνοντάς της οδηγία να κάνει κάτι. Η μεγαλύτερη κόρη την ενεργοποίησε κάνοντας μεγάλες παύσεις τις οποίες η μητέρα συμπλήρωνε. Η μικρότερη κόρη λέει ότι αυτή δεν νομίζει ότι ενεργοποιεί τη μητέρα της. Σ' αυτό το σημείο ο θεραπευτής έχει τα στοιχεία, για να φτιάξει ένα χάρτη στον οποίο η μητέρα είναι κεντρική και φαίνεται να ασχολείται υπερβολικά με τον εντοπισμένο ασθενή. (Διάγρ. 1)

(Τα σύμβολα των σχεδίων από 1-8 εξηγούνται στο τέλος του κεφαλαίου σελ. 114).

Τώρα ο θεραπευτής προχωράει και βάζει έναν κανόνα. Κανένας δεν θα μιλάει για κάποιον άλλο και κανένας δεν θα μαντεύει τις σκέψεις και τα συναισθήματα κάποιου άλλου μέλους της οικογένειας. Συνεχίζοντας ο θεραπευτής ρωτάει τον πατέρα αν υπάρχει κάποιο άλλο πρόβλημα στην οικογένεια. Αυτός λέει ότι η γυναίκα του ανησυχεί όταν αυτός λείπει από το σπίτι. Εδώ ο θεραπευτής σημειώνει ότι ο πατέρας δεν τήρησε τη συμφωνία, τη στιγμή που ο πατέρας αρχίζει να λέει "Ω! Δεν πρέπει να μιλάω για κάποιον άλλο. Αυτό είναι ένα καλό σημάδι που δείχνει ότι ο πατέρας έχει αρκετές ικανότητες για να χρησιμοποιήσει τις ιδέες που εισαγάγει ο θεραπευτής. Η μεγαλύτερη κόρη λέει ότι ο πατέρας της δεν ενδιαφέρεται αρκετά γι' αυτήν και παραπονιέται ότι δεν παρακολούθησε το σχολικό της κονσέρτο. Ενώ η μικρότερη κόρη λέει ότι δεν τη βοηθάει στα μαθήματά της. Σ' αυτό το σημείο μπορεί να σχεδιαστεί ένας καινούργιος χάρτης στον οποίο η μητέρα συνασπίζεται με τις δύο κόρες της απέναντι στον πατέρα που είναι περιφερειακός (Διάγρ. 2)

Διάγρ. 2

Αυτοί οι δύο χάρτες δηλώνουν ένα στόχο: Να καθοριστεί ένα όριο γύρω από το υποσύστημα των δύο συζύγων που θ' αυξήσει την απόσταση ανάμεσα στη μητέρα και στον εντοπισμένο ασθενή και θα φέρει τον περιφερειακό πατέρα πιο κοντά στην οικογένεια. Ο θεραπευτής μαλώνει και τα δύο κορίτσια που δεν τήρησαν τον κανόνα και τους λέει ότι συνέχισαν το παράπονο της μητέρας για το ότι ο πατέρας δεν μένει αρκετό χρόνο στο σπίτι, μετατρέποντας έτσι το παράπονο μιας συζύγου για τον άντρα της σε παρά-

πονο των θυγατέρων για τον πατέρα τους.

Αργότερα οι δύο σύζυγοι αρχίζουν να λογομαχούν για τα οικονομικά προβλήματα καθώς και για τις δυσκολίες που ο σύζυγος έχει με τη δουλειά του. Τότε επεμβαίνει η μεγαλύτερη κόρη και λέει ότι έχει κάποιες οικονομίες που μπορεί η οικογένεια να χρησιμοποιήσει. Η μητέρα τότε αρχίζει να λογομαχεί με την κόρη εγκαταλείποντας τη λογομαχία με το σύζυγό της. Τώρα που έχει αρχίσει η σύγκρουση ανάμεσα στους συζύγους ο χάρτης παίρνει νέα μορφή (Διάγρ. 3).

Διάγρ. 3
$$\frac{\Pi - \begin{array}{|l|} \hline \text{I} \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|l|} \hline \text{M} \\ \hline \end{array}}{\begin{array}{|l|} \hline \text{K}_1 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{|l|} \hline \text{K}_2 \\ \hline \end{array}} \text{ γίνεται } \frac{\Pi}{\begin{array}{|l|} \hline \text{K}_1 \\ \hline \end{array}} \quad \frac{\begin{array}{|l|} \hline \text{M} \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|l|} \hline \text{I} \\ \hline \end{array} - \text{K}_1}{\begin{array}{|l|} \hline \text{K}_2 \\ \hline \end{array}}$$

Σ' αυτή την οικογένεια οι σύζυγοι αλλάζουν την κατεύθυνση της σύγκρουσης μετατρέποντας τη σύγκρουση ανάμεσα στους συζύγους σε σύγκρουση ανάμεσα στη μητέρα ή τον πατέρα με την κόρη. Ο θεραπευτής ζητά και από τις δύο κόρες να μετακινήσουν τις καρέκλες τους κοντά στη δική του και να καθίσουν με τις πλάτες γυρισμένες στους γονείς τους. Και ζητά από τους γονείς τους να συνεχίσουν τη φιλονικία τους και να την φτάσουν σ' ένα αποτέλεσμα. Το κάνουν και τα δύο κορίτσια και μοιάζουν ν'απολαμβάνουν αυτή τη διευθέτηση των καθισμάτων. Η πρώτη συνάντηση είναι μια πρώτη χαρτογράφηση της οικογένειας η οποία δίνει στο θεραπευτή ένα στόχο για την οικογένεια και δηλώνει κάποια βήματα για να πετύχει αυτό το σκοπό. Σε άλλες συναντήσεις θ' ακολουθήσουν εκτιμήσεις που θα προσδιορίσουν το χάρτη, θα τον βελτιώσουν και θα τον κάνουν πιο ακριβή.

Πιθανά επικίνδυνα σημεία της δομικής ανάλυσης

Η χρησιμοποίηση της δομικής ανάλυσης παρόλο που είναι αποτελεσματική έχει από τη φύση της και αδύνατα σημεία. Υπάρχει κίνδυνος να μην λάβουμε υπόψη μας την αναπτυξιακή διαδικασία ή όλα τα πιθανά οικογενειακά υποσυστήματα. Επίσης υπάρχει κίνδυνος να ενωθούμε και να υποστηρίξουμε μόνο ένα υποσύστημα ενάντια στα άλλα.

Παράλειψη της οικογενειακής διαδικασίας

Ένα παράδειγμα στο οποίο φαίνεται πόσο σοβαρό μειονέκτημα είναι να μην είναι ενήμερος ο θεραπευτής για την αναπτυξιακή διαδικασία της οικογένειας είναι το παρακάτω : Μια οικογένεια που αποτελείται από τη μητέρα, μια κόρη ηλικίας εικοσιπέντε χρόνων, ένα γιό δεκαοχτώ χρόνων και μια κόρη δέκα χρόνων έρχονται για θεραπεία. Η μεγαλύτερη κόρη αρραβωνιάζεται και ένα μήνα αργότερα η μικρότερη αναπτύσσει μια φοβία για το σχολείο και πρέπει να τοποθετηθεί στο παιδικό τμήμα κάποιου ιδρύματος. Μέσα σε τρεις εβδομάδες αρχίζει να πηγαίνει σχολείο μέσα στο νοσοκομείο όπου μένει για έξι εβδομάδες. Τότε ο γιός αρχίζει να τσακώνεται άγρια με τη μητέρα και μητέρα και γιός εντάσσονται σε οικογενειακή θεραπεία. Ο θεραπευτής τώρα δουλεύει μ' ένα υποσύστημα χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τη σχέση, του υποσυστήματος με τ' άλλα υποσυστήματα ή να εντάξει την αναπτυξιακή διαδικασία ολόκληρης της οικογένειας.

Αν δούμε την οικογένεια σαν ένα σύστημα γίνεται φανερό ότι μετά από το θάνατο του πατέρα η μεγαλύτερη κόρη ενώθηκε με τη μητέρα δημιουργώντας ένα σύστημα υποστήριξης μέσω της αλληλε-

πίδρασης. Αυτή η δομή λειτουργεί καλά μέχρις ότου η μεγαλύτερη κόρη αρχίζει ν' αποσύρεται από την οικογένεια μετά τον αρραβώνα της. Η μητέρα για να μπορέσει ν' αντιμετωπίσει αυτό το χωρισμό δημιουργεί έναν ισχυρό δεσμό με το δεκάχρονο παιδί. Η μικρότερη κόρη αντιδρά στην αίσθηση της μητέρας ότι εγκαταλείπεται μόνη της και αποσύρεται από το εξωοικογενειακό σύστημα παραμένοντας στο σπίτι για να καθησυχάζει τη μητέρα της. Η απομάκρυνση του μικρότερου παιδιού από το θεραπευτή ο οποίος λαμβάνει υπόψη του μόνο τη συμπεριφορά του κοριτσιού απομακρύνει άλλη μια πηγή υποστήριξης από τη μητέρα η οποία αντιμετωπίζει ένα τρίτο χάσιμο μέσα σε έξι χρόνια. Τότε, αρχίζει να ζητά μεγαλύτερη επαφή με το γιό της. Όμως ισχυροί ανταγωνισμοί αναπτύσσονται από την αυξημένη επαφή του γιού με τη μητέρα όταν ο γιός προσπαθεί να αποκτήσει ατομική αυτονομία που είναι κατάλληλη για την ηλικία του. Αυτό είναι το καινούργιο αποτέλεσμα των παρεμβάσεων του θεραπευτή. Ο θεραπευτής εδώ λειτούργησε με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξηθεί το στρές της οικογένειας ενώ θα μπορούσε να δώσει υποστήριξη και να ανορθώσει τη μητέρα συναισθηματικά μετά το χάσιμο της μεγαλύτερης κόρης της.

Η ανικανότητα να δούμε τη σημασία που έχει το γεγονός ότι τα μέλη μιας οικογένειας συμπληρώνουν το ένα το άλλο είναι χαρακτηριστικό της ατομικής προσέγγισης στη θεραπεία. Αλλά και ένας θεραπευτής που δουλεύει με την άποψη των συστημάτων μπορεί να αντιμετωπίσει προβλήματα αν δουλεύοντας με το ένα υποσύστημα παράβλεψει το αντίκτυπο που θα έχουν οι παρεμβάσεις του στα άλλα.

Παράβλεψη μερικών οικογενειακών υποσυστημάτων

Ένα αγόρι δεκατεσσάρων χρόνων ξεκόβεται από το περιβάλλον και αρχίζει να δρά με τρελλούς τρόπους. Έχει παραισθήσεις και μιλά σε φανταστικά ζώα. Οι γονείς του είναι ένας επιχειρηματίας σαράντα έξι χρόνων και μια νοικοκυρά σαράντα δύο, οι οποίοι τον πάνε σ' ένα ψυχίατρο που κάνει τη διάγνωση ότι έχει σχιζοφρενική κατάπτωση. Η πρόγνωση ήταν ελλειπής και ο θεραπευτής αισθάνεται ότι η κατάσταση του αγοριού θα χειροτέρευε και θα εξελισσόταν σε χρόνια σχιζοφρένεια εφόρου ζωής.

Ο Ψυχολόγος του νοσοκομείου στον οποίο στάλθηκε το αγόρι προτείνει να γίνει θεραπεία της οικογένειας χωρίς να μπει το αγόρι στο νοσοκομείο και επειδή φαίνεται να μην υπάρχουν άλλες ελπίδες ο ψυχίατρος και οι γονείς συμφωνούν. Ο θεραπευτής εκτιμά ότι οι αλληλεπιδράσεις του υποσυστήματος των συζύγων είναι λίγες και χωρίς ανταμοιβή. Έτσι η μητέρα και το παιδί έχουν μια υπερβολικά κοντινή σχέση η οποία κρατά το παιδί σε μια παιδαριώδη κατάσταση και προσκολλημένο στη μητέρα ενώ παραμερίζει τον πατέρα (Διάγρ. 4).

Διάγρ. 4 $\Theta \frac{M : \Gamma}{\Pi}$

Η θεραπευτική στρατηγική είναι να δουλέψει ο θεραπευτής με τους ενήλικες και να προσπαθήσει να αυξήσει τις αλληλεπιδράσεις της συζύγου με το σύζυγο. Όταν το παιδί παίρνει μέρος στις οικογενειακές συναντήσεις με παρατηρήσεις που φαίνεται να μην έχουν σχέση με την περίπτωση ο θεραπευτής δεν αντιδρά σ' αυτές και προτείνει στους γονείς να μην απενδρούν όταν το αγόρι κάνει παρατηρήσεις ψυχωτικής φύσεως. Πείθει τους γονείς να βγαίνουν έξω μια βραδιά την εβδομάδα χωρίς το αγόρι, κάτι που δεν

έχουν κάνει για πολλά χρόνια (Διαγρ. 5).

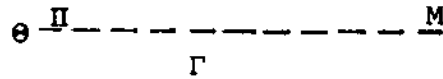
Διάγρ. 5 $\theta \frac{M \equiv \equiv \equiv \Pi}{\Gamma}$

Την πρώτη φορά που οι γονείς βγαίνουν έξω μόνοι τους γυρίζουν στο σπίτι και βρίσκουν το αγόρι να έχει σχίσει όλα του τα ρούχα με ξυράφι. Ο θεραπευτής αυτό το ερμηνεύει σαν αντίδραση του συστήματος για αλλαγή. Λέει στους γονείς ότι αυτό είναι ένα ενθαρρυντικό σημάδι ότι βελτιώνονται και η βελτίωση τους θα εκδηλωθεί με αυξήσεις στα συμπτώματα του παιδιού. Την επόμενη φορά που βγαίνουν έξω το αγόρι χτυπάει ένα παράθυρο το σπάζει και κόβει το καρπό του και έπειτα γυρνάει στους δρόμους γυμνό. Οι γονείς το πάνε στο νοσοκομείο εκείνο το βράδυ και ο ψυχίατρος θέλει να το κλείσει στο νοσοκομείο. Και πάλι όμως ο θεραπευτής πείθει τους γονείς ότι είναι μια αντίδραση στην αυξημένη τους επαφή και ότι είναι αποτέλεσμα του θεραπευτικού σχεδίου.

Η εκτίμηση από το θεραπευτή των δυναμικών της οικογένειας μπορεί να είναι σωστή αλλά οι θεραπευτικές παρεμβάσεις είναι γεμάτες από έκταση και πιθανόν επικίνδυνες. Σ' αυτή την περίπτωση ο θεραπευτής θα μπορούσε να κάνει συναντήσεις με τον πατέρα και το γιό στις οποίες η μητέρα θα ήταν παρούσα αλλά δεν θα συμμετείχε. Θα μπορούσε να έχει συναντήσεις με το γονιό μόνο του δείχνοντας ενδιαφέρον γι' αυτόν και εντάσσοντάς τον στην θεραπεία. Μια τέτοια επίγνωση ότι το παιδί είναι ένα άτομο που υποφέρει αντί του ότι είναι ένα μέλος του συστήματος που αντιδρά σε προσπάθειες για αναδόμηση με αντιθεραπευτικές μεθόδους που διατηρούν το σύστημα θα αυξανόταν όλη η θεραπευτική κατάσταση χωρίς να επιβραδύνεται η πρόοδος προς το στόχο (Διάγρ. 6).

ΣΑΣ Γ

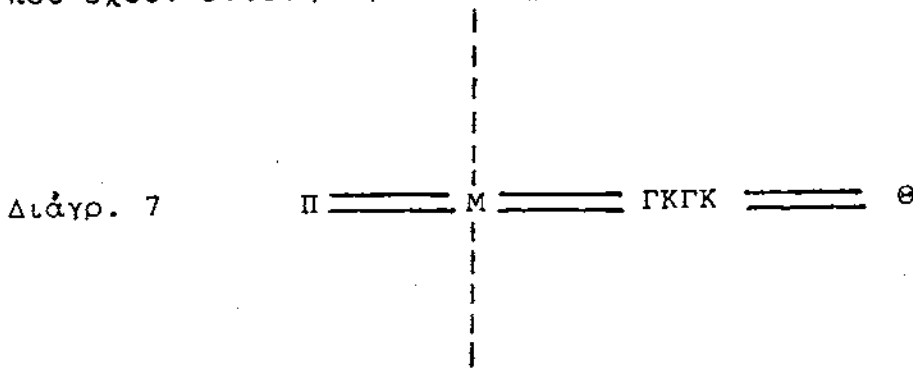
Διάγρ. 6

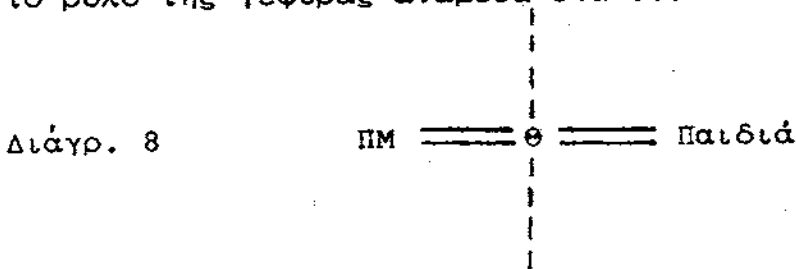
Ένωση και υποστήριξη μόνο ενός υποσυστήματος

Ένα άλλο παράδειγμα του κινδύνου να παραβλέψουμε μέρη ενός συστήματος είναι μια οικογένεια που αποτελείται από το σύζυγο τη σύζυγο και τα τέσσερα παιδιά. Δύο αγόρια είκοσι ενός και δέκα οχτώ χρόνων και δύο κορίτσια ηλικίας δέκα έξι και δώδεκα, χρόνων. Το μεγαλύτερο αγόρι πριν από ένα χρόνο έφυγε από το σπίτι και μπήκε σε μια ομάδα από χίππεις. Δημιούργησε μια σταθερή σχέση μ' ένα κορίτσι και μπλέχτηκε με το κάπνισμα της μαριχουάνας και δοκίμασε το L.S.D. και άλλα ναρκωτικά. Τον έφεραν πίσω στην οικογένεια αφού αυτός και η φιλενάδα του είχαν μπει στο νοσοκομείο για τοξική ψύχωση. Μέσα στην οικογένεια αυτός είναι ο αρχηγός του υποσυνόλου των αδελφών και αμφισβητεί την εξουσία των γονέων του και ιδιαίτερα του πατέρα του. Η μητέρα μερικές φορές ενώνεται με τα παιδιά ενάντια στον πατέρα παραπονούμενη για την αυταρχική του στάση. Ο θεραπευτής αισθάνεται ότι οι γονείς και ιδιαίτερα ο πατέρας δεν επιτρέπει στα παιδιά την αυτονομία που είναι απαραίτητη και κατάλληλη για τους εφήβους. Βλέπει τα παιδιά να προσπαθούν για την ελευθερία από τους υπερβολικά αυστηρούς γονείς και δένεται στενά με το υποσύνολο των αδελφιών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο πατέρας να αυξάνει τις απαιτήσεις του και να γίνεται περισσότερο αναποτελεσματικός. Η σύζυγος παγιδεύεται ανάμεσα στον άντρα της που τώρα είναι πιο απαιτητικός και ανίσχυρος, και στα παιδιά

που έχουν έντονη την υποστήριξη του θεραπευτή (Διάγρ. 7).

Σ' αυτή την περίπτωση η επέμβαση του θεραπευτή εντείνει έ-
να ήδη άκαμπο σύστημα. Το όριο του υποσυστήματος των αδελφιών
γίνεται πιο άκαμπο μέχρι του σημείου που οι γονείς να μην μπο-
ρούν να ασκήσουν τη λειτουργία τους για κοινωνικοποίηση. Εάν ο
θεραπευτής είχε υποστηρίξει τους γονείς στις απαιτήσεις του
για σεβασμό θα μπορούσε να είχε ζητήσει απ' τους γονείς να σε-
βαστούν τα δικαιώματα των παιδιών. Μιλώντας τη γλώσσα της υπευ-
θυνότητας, στο υποσύστημα των γονέων και τη γλώσσα των δικαιω-
μάτων στο υποσύστημα των αδελφιών θα μπορούσε να είχε παίξει
το ρόλο της γέφυρας ανάμεσά στα δύο υποσυστήματα (Διάγρ. 8).

Ένας θεραπευτής μπορεί να ενωθεί μ' ένα υποσύστημα με σκο-
πό να δει πως αντιδρά το σύστημα σαν σύνολο που είναι ένα ουσι-
ώδες μέρος της διαγνωστικής διαδικασίας. Αλλά το να διατηρεί κά-
ποιος τον εαυτό του μέσα σε μια δυσλειτουργούσα οργάνωση είναι
μια πράξη που δηλώνει ανικανότητα να βλέπει ο θεραπευτής. Αυτή
η παγίδα της δομικής οικογενειακής θεραπείας μπορεί να αποφευ-
χθεί αν ο θεραπευτής προσαρμοστεί στο οικογενειακό σύστημα μέ-
χρι του σημείου που να του επιτρέπει να ζεί και να εκτιμά την
ένταση και τον πόνο που νιώθουν τα μέλη της οικογένειας.

Υπόμνημα

-----	Σεκάθαρα όρια	(clear boundary)
.....	Διάχυτα (συγκεψυμένα όρια)	(diffuse boundary)
————	Αυστηρά	(rigid boundary)
==	Ένωση	(affiliation)
	Υπερεμπλοκή	(overinvolvement)
——— ———	Εύγκρουση	(conflict)
}	Συνασπισμός	(coalition)

6.3. ΣΥΝΔΙΑΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Η Scherz (1970) αναφερόμενη στην Συνδιασμένη οικογενειακή και Ατομική Θεραπεία (Combined Family and Individual Treatment) σημειώνει ότι είναι συνηθισμένο φαινόμενο οι συνδιασμένες μορφές οικογενειακής θεραπείας όπως οι γονείς μαζί και το παιδί χωριστά. Αυτοί οι συνδιασμοί μπορεί να γίνουν όταν χρειάζεται ένα ζευγάρι να δουλέψει για τις σχέσεις του και μπορεί να επιτρέψει την ατομική θεραπεία ενός παιδιού ή εφήβου που έχει τα δικά του προσωπικά προβλήματα. Αυτό μπορεί να γίνει όταν οι γονείς ζητούν να βοηθηθούν στη δημιουργία και ενίσχυση των γενετικών ορίων και ένας έφηβος ζητά να σκιαγραφηθεί η δική του ευθύνη για τις πράξεις του.

Η σύγκρουση ανάμεσα στους ηλικιωμένους γονείς και στα ενήλικα παιδιά τα οποία δεν μπορούν να αντέξουν την παρουσίαση εχθρικών συναισθημάτων της οικογένειας μπορεί να οδηγήσει σε μια συνδιασμένη συμπύκτουσα θεραπεία. Οι νεαροί ενήλικες που προσπαθούν για την χειραφετησή τους από την οικογένεια και για τα προσωπικά τους προβλήματα στις σχέσεις τους με τον ευρύτερο κόσμο μπορεί να χρειάζονται θεραπεία σαν μέλη της οικογένειας καθώς και ατομικά.

Οι νεώτεροι έφηβοι που έχουν να αντιμετωπίσουν συγκρούσεις εξάρτησης σαν μέλη του οικογενειακού συστήματος όπως και προσωπικές επιθυμίες, φόβους στις σεξουαλικές πλευρές των σχέσεων τους μπορεί να χρειάζεται να μελετηθούν μόνοι τους ή και μαζί με την οικογένειά τους. Κατά τη διάρκεια της οικογενειακής θεραπείας μερικά μέλη της οικογένειας μπορεί να βγούν όταν η τρέχουσα ανάγκη έχει εκτιμηθεί ότι βρίσκεται κυρίως σε άλλα μέλη

ή όταν είναι πολύ μικρά κάποια μέλη για να πάρουν μέρος στη θεραπεία.

Η ομαδική θεραπεία μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί σε συνδιασμό με την οικογενειακή. Όταν φόβοι και άγχη εμποδίζουν ή καθυστερούν την κίνηση προς την οικογενειακή θεραπεία η ομαδική θεραπεία μπορεί να εφαρμοστεί λιγότερο. Όταν για το συζυγικό ζευγάρι είναι βασική η συναισθηματική απόσταση η ομαδική θεραπεία μπορεί να είναι πιο ανεκτή ενώ η οικογενειακή θεραπεία ασχολείται με λιγότερο φορτωμένο συναισθηματικό περιεχόμενο. Οι έφηβοι μπορούν να δουλέψουν πάνω σε δικά τους προβλήματα στην ομαδική θεραπεία ενώ άλλου είδους συγκρούσεις αντιμετωπίζονται από την οικογενειακή θεραπεία.

Οι αλλαγές στην μεθοδολογία της θεραπείας γίνονται ανάλογα με τη βασική ανάγκη τα τρωτά σημεία και τις αλλαγές στους ρόλους.

6.4. Ο Ρ ό λ ο ς τ ο υ θ ε ρ α π ε υ τ ή

Η Scherz (1970) αναφερόμενη στο ρόλο του θεραπευτή υποστηρίζει ότι η οικογενειακή θεραπεία χρειάζεται μεγάλο βαθμό επαγγελματικής γνώσης και επιδεξιότητας. Η συγκέντρωση των σχετικών γεγονότων η αναγνώριση των θεμάτων με τη μεγαλύτερη ανάγκη για θεραπεία, η γνώση της αλληλεπίδρασης, η ικανότητα να επικοινωνεί με όλα τα μέλη, οι ατομικές αμυντικές στάσεις, η ικανότητα να δημιουργεί θεραπευτικές συμμαχίες με όλους μέσα στην οικογένεια και να καταλαβαίνει τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στη φύση της θεραπευτικής συμμαχίας με το ζευγάρι κι αυτής που κάνει με τα παιδιά, απαιτεί μια νέα βάση γνώσεων και ένα νέο συστατικό που έρχεται να προστεθεί στη συνηθισμένη αυτογνωσία

και στον έλεγχο των αντιτιθέμενων ταυτοτήτων, το συστατικό της ταύτισης με όλους.

Οι θεραπευτές πρέπει να μάθουν να βλέπουν ότι τα μέλη μιας οικογένειας παίρνουν μέρος σ' ένα σύστημα σχέσεων και όχι να τα βλέπουν σαν άτομα. Αυτό είναι αρκετά δύσκολο. Έτσι είναι ευκολότερο ν' ασχοληθεί ο θεραπευτής με τη θεραπεία ενός ατόμου έχοντας το οικογενειακό σύνολο παρόν παρά να διατηρήσει την έμφαση σ' όλο το σύνολο. Όπως όλες οι θεραπείες έτσι και η διαδικασία της οικογενειακής θεραπείας δεν είναι ομαλή και συνεχής.

Μέσα στην οικογενειακή θεραπεία υπάρχουν καινούργιες και διαφορετικές παγίδες για το θεραπευτή. Η οικογένεια μπορεί να αντιστέκεται στην αλλαγή και να προσπαθεί να τον τραβήξει μέσα στο δυσλειτουργιών σύστημα ή να τον κρατήσει απ' έξω απ' αυτό με πολλούς τρόπους.

Επίσης η οικογένεια ίσως να προσπαθήσει να τον κάνει διαίτητή να πάρει το μέρος του ενός ή του άλλου, να εμπλακεί σε αλληλοεξωντοτικές διαμάχες με τέτοιους τρόπους ώστε να μην μπορεί να μπει στο σύστημα. Η οικογένεια μπορεί να τον αναγκάσει να ταυτιστεί με τον έναν ή τον άλλον ή να συνασπιστούν εναντίον του μέσα από μια ενωμένη βιτρίνα αντίστασης. Μέσα απ' αυτές τις τακτικές δεν μπορεί να ξεφύγει τελείως. Έτσι ο θεραπευτής μπορεί να πέφτει που και που σε τέτοιου είδους παγίδες εξαιτίας της έντασης που έχουν πάνω σ' αυτόν και στην οικογένεια. Η αναγνώριση από τον θεραπευτή αυτών των παγίδων αντίστασης δεν κάνει ικανό να αποδεσμεύσει τον εαυτό του και έτσι να μπορεί να γίνει μια κίνηση για θεραπεία.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων φάσεων της εξερεύνησης και θεραπείας είναι σημαντικό ο θεραπευτής να μην πάρει το μέρος κανενός μέλους, αλλά όταν θα έχει γίνει μια σταθερή συμμαχία θα μπορεί να το κάνει αυτό με σωστό τρόπο. Ο θεραπευτής πρέπει να είναι προετοιμασμένος για την έκφραση συναισθημάτων και τρόπων, για φόβους άγχη και αξίες που ίσως δεν συμφωνούν με τη δική του κουλτούρα και μπορεί να είναι προσωπικά απεχθή σ' αυτόν. Αυτά είναι δύσκολο να τα αντέξει γιατί εκδηλώνονται φανερά κατά την παρουσία του .

Εάν τα αρνητικά συναισθήματα εκδηλωθούν φανερά ή καλυμμένα στην οικογένεια μπορεί να αυξήσουν ή με λάθος τρόπο να αναχαιτήσουν την προβληματική συμπεριφορά. Αν ο φόβος του θεραπευτή γίνεται αντιληπτός από την οικογένεια μπορεί να τους φανεί αδύνατο να εκθέσουν τους δικούς τους φόβους . Έτσι ο θεραπευτής δεν θα πρέπει να εκφράζει την αποδοκιμασία του σε μερικές οικογένειες.

Η ποικιλία των τεχνικών που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας θεραπευτής είναι μεγάλη και ο καθένας έχει το δικό του στυλ στην εφαρμογή των θεωριών και των τεχνικών. Το αν θα πρέπει να ασχολούνται ένας ή δύο θεραπευτές , με μια οικογένεια είναι μια ερώτηση που έχει σχέση με το περιβάλλον μέσα στο οποίο γίνεται η θεραπεία. Σε νοσοκομεία και κλινικές που μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ομαδική προσέγγιση μπορούν δύο θεραπευτές ν' ασχοληθούν. Σε μια συνάντηση που γίνεται με μια οικογένεια που υπάρχει και παιδί όπου είναι καθιερωμένος ο ένας θεραπευτής είναι πιο συνηθισμένο να συνεχίζεται αυτό. Αυτοί που υποστηρίζουν τη χρησιμοποίηση δύο θεραπευτών νομίζουν ότι μεγάλο μέρος της οικογενειακής αλληλεπίδρασης μπορεί να περάσει απαρατήρητη από τον ένα θεραπευτή ή ότι οι δικές του δυσκολίες ταύτισης μπορούν να

ανακατευτούν με την κατανόηση και την παρέμβασή του.

Επίσης ο ένας θεραπευτής μπορεί ν'αντιπροσωπεύει ένα πρό-
τυπο για την οικογένεια ενώ ο άλλος να αντιπροσωπεύει ένα άλ-
λο όπως στις περιπτώσεις που υπάρχει πρωταρχική ανάγκη για τη
δημιουργία αρσενικών και θηλυκών ρόλων μέσα στο γάμο. Επίσης
μπορεί οι δύο θεραπευτές να διαφοροποιούνται φανερά και έτσι να
περνάνε στην οικογένεια το μήνυμα ότι οι διαφορές δεν είναι α-
παραίτητα καταστρεπτικές.

Οι δύο θεραπευτές μπορούν να πάρουν το μέρος ο ένας του
άλλου ανοιχτά όταν αυτό χρειάζεται. Όταν χρησιμοποιούνται δύο θερα-
πευτές χρειάζεται μεγάλη συνεργασία και επικοινωνία καθώς επίσης και
επαγγελματικός σεβασμός για τις γνώσεις του καθενός και για τις δια-
φορές τους πράγμα που είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Υπάρχουν και πε-
ριπτώσεις όπου η χρησιμοποίηση δύο θεραπευτών ενδείκνυται για διαγνω-
στικούς σκοπούς. Σε μερικές περιπτώσεις απαιτείται από την αρχή να υπάρ-
χουν ξεχωριστοί θεραπευτές για διαφορετικά μέλη της οικογένειας.

Για παράδειγμα τα μέλη μιας οικογένειας δεν μπορούν να μοι-
ραστούν ένα θεραπευτή εξαιτίας υπερβολικών φόβων ή αναγκών ε-
ξάρτησης και έτσι προηγείται η ατομική θεραπεία. Σε τέτοιες πε-
ριπτώσεις αν και όταν η οικογενειακή θεραπεία γίνει δυνατή
πρέπει να πάρουν μέρος και οι δύο θεραπευτές ή η οικογένεια να
μεταβιβαστεί σ' ένα καινούργιο θεραπευτή εξαιτίας της ανάπτυ-
ξης ισχυρών μεταβιβάσεων. Επίσης υπάρχουν άλλες οικογένειες που
είναι τόσο μεγάλες ώστε ο θεραπευτής να μην μπορεί να έχει την
επαγρύπνηση που χρειάζεται για να δει την αλληλεπίδραση μέσα
στην οικογένεια.

Ο Jordan (1972) μιλώντας για το ρόλο του θεραπευτή υποστη-
ρίζει την άποψη της V. Satir ότι ο θεραπευτής είναι ένα άτομο

με γνώσεις, με αποθέματα γνώσεων και έχει το ειδικό πλεονέκτημα ότι μπορεί να μελετάει την οικογένεια του πελάτη σαν ένας έμπειρος παρατηρητής ενώ ταυτόχρονα παραμένει έξω απ' αυτή. Μπορεί να δει τα πράγματα από τη θέση του κάθε ατόμου και να συμπεριφερθεί σαν αντιπρόσωπος του καθενός. Βλέπει τις αλληλεπιδράσεις και τα άτομα που παίρνουν μέρος και έχει μια μοναδική άποψη της κατάστασης. Η οικογένεια μπορεί να τον εμπιστευθεί και τον βλέπει σαν "παρατηρητή" που μπορεί να αναφέρει αντικειμενικά αυτά που βλέπει και ακούει και περισσότερο μπορεί να αναφέρει αυτά που η οικογένεια δεν μπορεί να δει και να παρουσιάσει. Έτσι λοιπόν ο θεραπευτής θα πρέπει να βλέπει τον εαυτό του σαν πρότυπο επικοινωνίας.

Παρομοίως ο Aserman λέει : "ότι ο θεραπευτής θεωρείται από την οικογένεια σαν ένας μεγαλύτερος συγγενής ίσως σαν παπούς ή γιαγιά που είναι προικισμένος με κάποια ειδικά χαρίσματα σχετικά με τα προβλήματα της οικογένειας. Παρατηρεί, συμμετέχει, υποστηρίζει, δραστηριοποιεί, προβληματίζει και επανενώνει τις οικογενειακές διαδικασίες."

Ο Jordan (1972) αναφέρεται στις συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις και τα στοιχεία μεταβίβασης που συμβαίνουν στο Κοινωνικό Λειτουργό και στα μέλη μιας οικογένειας, κατά την διάρκεια των οικογενειακών συναντήσεων και υποστηρίζει ότι τα συναισθήματα που απορρέουν από μια οικογενειακή κατάσταση και είναι πολύ απειλητικά για να εκφραστούν μέσα στην οικογένεια, αυτά τα συναισθήματα μπορούν να μεταβιβασθούν στο Κοινωνικό Λειτουργό.

Μεταβιβάσεις γίνονται μέσα από μια διαδικασία αλληλεπίδρασης. Όταν ο Κοινωνικός Λειτουργός μέσα στις πρώτες συναντήσεις με την οικογένεια εντοπίζει συναισθήματα άρνησης, ασκούν έντο-

νη πίεση σ' αυτόν και τον κάνουν να ενεργεί με ένα τρόπο με τον οποίο θα συμφωνεί μ' αυτά που η οικογένεια θα θεωρεί σαν ανάγκες της. Έτσι η οικογένεια εμπλέκει τον Κοινωνικό Λειτουργό σε μια αμυντική στάση που έχει σκοπό να προστατέψει το συναισθηματικό κατεστημένο μέσα στην οικογένεια και με τη βοήθεια μιας συναισθηματικής αλληλεπίδρασης, τον εφοδιάζουν μ' ένα ρόλο με τον οποίο εξασφαλίζουν την ασφάλειά τους από συναισθήματα τα οποία είναι περισσότερο απειλητικά γι' αυτούς.

Ένας Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να οργανώσει έτσι τη δουλειά του που να είναι δύσκολο στην οικογένεια να κάνει οτιδήποτε άλλο από το να επικοινωνεί ο ένας με τον άλλο και να αναλύουν τις επικοινωνίες τους. Η Satir αναφέρεται σε μια τέτοια μέθοδο. Όταν μια μητέρα παραπονείται για τη συμπεριφορά του έφηβου γιου της ο Κοινωνικός Λειτουργός της εξηγεί πως δουλεύει το γραφείο και της λέει ότι πρέπει να φέρει τον άντρα της το γυιό της και την κόρη της. Όταν όμως έρχονται όλοι τους γίνονται ερωτήσεις για την οικογενειακή δομή και το πως επικοινωνούν και ιδιαίτερα για τα ξεκαθαρισμένα μηνύματα αξιών. Έτσι η οικογένεια πείθεται να σκεφθεί τις δυσκολίες της με βάση τα σχήματα της επικοινωνίας της πράγμα που είναι σίγουρο ότι θα την βοηθήσει αρκετά.

Όμως η Κοινωνική Εργασία δεν είναι οργανωμένη με τέτοιο τρόπο που να επιτρέπει αυτή την προσέγγιση. Έτσι οι πελάτες των Κοινωνικών Υπηρεσιών καθορίζουν το δικό τους κοινωνικό πρόβλημα σύμφωνα με τους δικούς τους όρους και έτσι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να εμπλακούν στα συναισθηματικά δυναμικά της οικογένειας και τους δίνεται να παίξουν ένα ρόλο ο οποίος δεν είναι απαραίτητα το είδος του ρόλου που αισθάνεται ότι θάπρεπε να παίξει.

Υπάρχει και η καθησυχαστική εικόνα του Κοινωνικού Λειτουργού που χτίζεται πάνω στο μύθο ότι έχει τον έλεγχο, καταλαβαίνει τι συμβαίνει καλύτερα από τους πελάτες, κάνει αντικειμενική διάγνωση και σχεδιασμό και έχει επιδεξιότητες και μια επιλογή από μεθόδους εργασίας που είναι διαθέσιμες σ' αυτόν. Αυτός ο μύθος βοηθάει τον Κοινωνικό Λειτουργό να προστατευθεί από την επώδυνη πραγματικότητα μιας δουλειάς στην οποία εργάζεται χωρίς άμυνα σε συναισθηματικές σχέσεις με δύσκολους ανθρώπους οι οποίοι έχουν μια έντονη διαίσθηση του τι συμβαίνει, και μια μεγάλη και επικίνδυνη ικανότητα να κάνουν καταστροφικά πράγματα να συμβαίνουν.

Στην πραγματικότητα ο Κοινωνικός Λειτουργός είναι ένα πρόσωπο που έχει ν' αντιμετωπίσει μια ομάδα από άλλους ανθρώπους οι οποίοι έχουν μια κοινή ζωή, τις ίδιες αξίες και τα ίδια σχήματα συμπεριφοράς. Το μορφωτικό του επίπεδο και η κοινωνική του τάξη είναι αρκετά διαφορετική από τις οικογένειες και η οικογένεια είναι πιθανό να γνωρίζει αυτή τη διαφορά. Έτσι υπάρχει πιθανότητα να γνωρίζουν ότι οι δικές τους οικογενειακές νόρμες που είναι η βάση για τη ζωή τους δεν είναι ίδιες με τις νόρμες του Κοινωνικού Λειτουργού κι αυτό μπορεί να τους βάλει σε θέση άμυνας.

Οι F. Beatman, S. Sherman, A. Leader (1966) αναφέρουν ότι οι πελάτες μπορεί να βλέπουν το θεραπευτή με φόβο, μίσος, εχθρότητα, παντοδυναμία ή μεγάλη αγάπη, τα οποία ο θεραπευτής δεν πρέπει να εκφράζει ούτε να αισθάνεται. Είναι σημαντικό ο θεραπευτής να μπορεί να δει τη διαφορά στα μεταβιβασμένα συναισθήματα και σ' αυτά που ανήκουν στη πραγματικότητα, κι αυτό πρέπει να ισχύει και για τους πελάτες αλλά και για τον εαυτό του. Όταν θα μπορέσει να κάνει αυτή τη διάκριση δεν θα αρνεί-

ται τα πραγματικά του συναισθήματα αλλά θα προσπαθεί να τα ουδετεροποιήσει και να μείνει ένας άνθρωπος ζωντανός που θ' ανταποκρίνεται συναισθηματικά.

Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων με την οικογένεια ο θεραπευτής παίρνει ταυτόχρονα πολλούς ρόλους καισημασίες από όλα τα μέλη της οικογένειας . Έτσι μπορεί σε μια συνέντευξη να θεωρηθεί σαν μητέρα, πατέρας, μεγάλος αδελφός, παπούς, γιαγιά. Εκτός από τις μεταβιβάσεις στο θεραπευτή τα μέλη της οικογένειας εκφράζουν μεταβιβασμένα συναισθήματα ο ένας προς τον άλλο.

Για παράδειγμα ο σύζυγος που βλέπει τη σύζυγό του σαν μητέρα μπορεί μέσα στη συνάντηση να συσχετιστεί με τη γυναίκα του και τον άντρα θεραπευτή σαν αυτοί να ήταν γονείς του. Έτσι ο σύζυγος μπορεί να "παντρέψει" το θεραπευτή με τη γυναίκα του και την ίδια στιγμή η γυναίκα σύζυγος μπορεί να βλέπει το θεραπευτή σαν το "βρωμερό αρσενικό" όπως βλέπει τον άντρα της και τον πατέρα της.

Οι διασταυρώσεις αυτές είναι ένα απόθεμα παλαιότερων σχέσεων τα οποία μπορούν να βοηθήσουν το θεραπευτή στη διάρκεια της θεραπείας.

Περιπτώσεις μεταβίβασης από τα μέλη της οικογένειας προς το θεραπευτή μπορεί να υπάρξουν όταν κάποιο μέλος πεθαίνει ή φεύγει και ο θεραπευτής τοποθετείται στο ρόλο του και είναι αυτός που θ' αντισταθμίσει την λανθασμένη λειτουργία που είναι αποτέλεσμα αυτού του αποχωρισμού.

Οι παραπάνω ειδικοί αναφέρονται και στο θέμα της εχεμύθειας και εμπιστευτικότητας και υποστηρίζουν ότι είναι ένα πλαίσιο που περιλαμβάνει θέματα ηθικής και αυτό εξυπηρετεί σκοπούς λειτουργικούς αλλά και επαγγελματικούς.

Μερικοί θεραπευτές δουλεύοντας με την οικογένεια παραβιάζουν την εχεμύθεια (privacy) και εμπιστευτικότητα (Confidentiality). Όπως υποστηρίζουν ο Grosser και Paul το τωρινό ενδιαφέρον μερικών επαγγελματιών είναι σχετικό με τις αντιδράσεις που δημιουργήθηκαν δύο ή τρεις γενιές πριν μ' αυτό που είπε ένας θεραπευτής ότι ο ασθενής του εκδήλωνε κοινωνικά μη αποδεκτές σκέψεις και συμπεριφορά Αυτό θεωρήθηκε εισβολή στην εχεμύθεια και παραβίαση της κοινωνικής ηθικής.

Η οικογενειακή θεραπεία πρέπει να σέβεται την εχεμύθεια των μελών της οικογένειας και ότι υπάρχει εχεμύθεια ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και το θεραπευτή.

Το τι είναι προσωπικό ή εμπιστευτικό καθορίζεται από την κοινωνική τάξη την κουλτούρα, τις διάφορες διανοητικές και ψυχολογικές ικανότητες των μελών της οικογένειας και από την ιδιοσυγκρασία του κάθε μέλους. Η εχεμύθεια είναι βασική για τον υγιή αποχωρισμό και την αυτονομία του ατόμου μέσα στην οικογένεια ή σε κάποια κοινωνική κατάσταση. Όμως σε κάποιο άτομο που υποτίθεται ότι είναι υγιής ή εχεμύθεια του μπορεί να κακομεταχειριστεί. Μπορεί να γίνει αιτία να ενθαρρύνει παθογενείς δυνάμεις ή δυνάμεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη. Ίσως να ενθαρρύνει αμυντικούς ή καταπιεστικούς σκοπούς ανάμεσα στην οικογένεια ή και ανάμεσα στην οικογένεια και τον θεραπευτή.

Κατά τη διάρκεια της θεραπείας μπορεί να εκφρασθεί σαν αντίσταση. Αμυντικές λειτουργίες όπως αποκάλυψη, αποφυγή, απόκρυψη μπορούν να θεωρηθούν σαν εκδηλώσεις μιας φυσικής ανάγκης για εχεμύθεια. Δουλεύοντας με μια οικογένεια ο θεραπευτής μπορεί ν' αναγνωρίσει ένα γονιό που επικαλείται το δικαίωμα της "εχεμύθειας" για τα συναισθήματα του θυμού του. Έτσι για παράδειγμα ο γονιός μπορεί να εκφράσει τυπικά το ενδιαφέρον

του για την ευτυχία ενός άλλου μέλους της οικογένειας, ενώ οι κινήσεις του, η βλοσυρότητα που βγαίνει από τα δόντια του και ο επιθετικός τόνος της φωνής του εκφράζουν το "ιδιωτικό" του συναίσθημα το οποίο δεν του είναι ούτε προσωπικά άγνωστο αλλά ούτε και σε κανένα μέλος της οικογένειας.

Ένα άλλο παράδειγμα όπου οι γονείς και τα παιδιά μπορεί να δηλώνουν ότι η μητέρα δεν δείχνει ιδιαίτερες προτιμήσεις ενώ η συμπεριφορά της κατά τη διάρκεια της θεραπείας και η συμπεριφορά της στο σπίτι όπως αναφέρεται διαψεύδουν αυτό που υποστηρίζουν, στη πραγματικότητα η μητέρα έχει ιδιαίτερη προτίμηση για τη μικρότερη κόρη. Και στις δύο περιπτώσεις που αναφέρθηκαν τα μέλη των οικογενειών προσπαθούν να καλύψουν τα συναισθήματά τους με διάφορους τρόπους μυστικότητας. Δηλαδή μπορεί να δείχνουν ότι χαρακτηρίζονται από ιδιωτικότητα η οποία είναι κάτι λογικό ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι ιδιωτικότητα αλλά κρυφές συνεννοήσεις που μπορεί να είναι και παθολογικές. Τέτοιες κρυφές συνεννοήσεις μέσα σ' ολόκληρη την ομάδα ή σε μέρη της ομάδας είναι δυνατό να ενισχυθούν απ' την οικογένεια αλλά και από το θεραπευτή σαν δικαιολογημένη ιδιωτικότητα.

Δύσκολο για το θεραπευτή είναι να ξεχωρίσει την παθογενή ή αμυντική μυστικότητα από την λογική ανάγκη για ιδιωτικότητα, αυτό μπορεί να το καταφέρει μέσα από τις πράξεις της οικογένειας και από τις μη λεκτικές επικοινωνίες με τις οποίες τα μέλη της οικογένειας μπορούν να δώσουν στοιχεία έτσι ώστε να μπορέσει να καταλάβει τι δεν είναι και τόσο ιδιωτικό για την οικογένεια όσο φαίνεται ότι είναι. Όταν η ιδιωτικότητα χρησιμοποιείται με σκοπό να καλύψει κάποια συναισθήματα θα πρέπει

να αναγνωρισθεί αμέσως. Ο θεραπευτής πρέπει να το χειριστεί αμέσως αντιμετωπίζοντάς το έμεσα ή να το μεταχειρισθεί ανάλογα με το θεραπευτικό σκοπό που έχει.

Όμως τι μπορεί να γίνει στις περιπτώσεις της δικαιολογημένης ιδιωτικότητας; Τι γίνεται με τις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού, τις εξωσυζυγικές σχέσεις του ενός συζύγου ή τον αυνανισμό του εφήβου; Πρόκειται για πληροφορίες οι οποίες πρέπει να γίνουν σεβαστές σαν προσωπικές και να συζητούνται μόνο στις συνεντεύξεις με το ίδιο το άτομο ή και με τα μέλη με τα οποία μοιράζονται αυτές τις πληροφορίες. Ο θεραπευτής αποφεύγει την αποκάλυψη αυτών των πληροφοριών κατά τη διάρκεια της θεραπείας με την οικογένεια, μέχρι να γίνουν γνωστές σε ολόκληρη την οικογένεια.

Για παράδειγμα υπάρχουν οικογένειες στις οποίες οι σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού είναι δουλειά όλων, και οικογένειες στις οποίες οι εξωσυζυγικές σχέσεις του πατέρα είναι γνωστές στη μητέρα και ο πατέρας το γνωρίζει αυτό αλλά δεν λέγεται τίποτα πάνω σ' αυτό.

Όταν το περιεχόμενο των σκέψεων ενός μέλους της οικογένειας παραμένει κρυφό από τα υπόλοιπα μέλη και από ότι φαίνεται δεν πρέπει να γίνει γνωστό, τότε ο θεραπευτής μπορεί να το χρησιμοποιήσει αυτό θεραπευτικά στις συγκεντρώσεις όλης της οικογένειας και όταν ασχολείται με την ψυχολογική σημασία που μπορεί να έχει κάτι τέτοιο για τα μέλη της οικογένειας. Συναισθήματα όπως : φόβος, ενοχή, ντροπή, που ξεκινούν από μια κρυφή ενέργεια ή σκέψη, εκδηλώνονται μέσα από τις συναντήσεις με την οικογένεια. Αυτά μπορούν να γίνουν φανερά μέσα από μη λεκτικές επικοινωνίες ή άλλου είδους αλληλεπιδράσεις που συμβαί-

νουν μέσα στην οικογένεια και τα οποία μπορεί ο θεραπευτής να χειρισθεί ανοικτά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι Ι

Μ Ε Θ Ο Δ Ο Λ Ο Γ Ι Α

Σκοπός της μελέτης μας ήταν να γνωρίσουμε καθετί που υπήρχε θεωρητικά σχετικά με την Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες και στη συνέχεια να δούμε πως αυτά μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη μέσα από περιπτώσεις οικογενειών.

Η μελέτη αυτή δεν μπορούσε να γίνει σε άλλη πόλη εφόσον απαιτούσε εβδομαδιαία εποπτεία με την υπεύθυνη καθηγήτρια κάτι που ήταν αδύνατο να γίνει αν εμείς βρίσκόμασταν σε μακρινές αποστάσεις. Η παραμονή μας όπως στην Πάτρα ήταν πολύ δύσκολη γιατί στα κριτήρια για την πρακτική των σπουδαστών στην Πάτρα δεν περιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί λόγοι. Έτσι η παραμονή μας ήταν αμφίβολη για μεγάλο χρονικό διάστημα, και μετά από πολλές προσπάθειες καταφέραμε να κάνουμε την πρακτική μας σε δύο υπηρεσίες της Πάτρας στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Αγ. Ανδρέας και στη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας.

Από την πλευρά των υπηρεσιών αλλά και από την πλευρά των οικογενειών χρειάσθηκε να ξεπεραστούν αρκετά εμπόδια για να επιτύχουμε το σκοπό μας. Οι δυσκολίες που συναντήσαμε από πλευράς υπηρεσιών οφείλονταν κατά ένα μέρος στον τρόπο οργάνωσης και δουλειάς των δύο Κοινωνικών Υπηρεσιών. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των Κοινωνικών Υπηρεσιών και στα δύο πλαίσια δεν ασχολούνταν με τη μέθοδο Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένειες κι αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν περιπτώσεις οικογενειών που εμείς θέλαμε ν' ασχοληθούμε. Το ότι δεν ασχολούνταν με Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες οφείλεται σε διάφορους λόγους όπως : ο μικρός αριθμός των Κοινωνικών Λειτουργών στην κάθε υπηρεσία, η απασχόλησή τους με θέματα που δεν είναι σχε-

τικά με την Κοινωνική Εργασία (γραφική εργασία, στατιστικά στοιχεία), έλλειψη οργάνωσης των υπηρεσιών, έλλειψη γνώσεων πάνω σε τέτοια ειδικά θέματα, έλλειψη επιμορφωτικών σεμιναρίων και μη καλή συνεργασία μεταξύ τους.

Οι περιπτώσεις που είδαμε κατά τη διάρκεια της πρακτικής μας ήταν αρκετές κι αυτές που επιλέχτηκαν για δουλειά με οικογένειες ήταν στη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας επτά και στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο ο Αγ. Ανδρέας οκτώ. Οι οικογένειες αυτές είχαν ανάγκη βοήθειας αλλά στάθηκε δύσκολο να συνεχιστεί η συνεργασία με τις περισσότερες απ' αυτές για διάφορους λόγους. Ο τρόπος που είχαν μάθει να συνεργάζονται με τις υπηρεσίες ήταν εντελώς διαφορετικός. Τους παρείχαν οικονομική βοήθεια με τη μορφή επιδομάτων, υποστήριξη σε περιστατικά έκτακτης ανάγκης και λιγώτερη βοήθεια σε χρόνια προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Κάποιες απ' αυτές τις οικογένειες έμεναν μακριά από την πόλη της Πάτρας και ήταν δύσκολη η συνεργασία μαζί τους για μακρό χρονικό διάστημα στην απόσταση αυτή.

Όλες αυτές οι δυσκολίες ήταν πολύ σοβαρές και ήταν ανασταλτικοί παράγοντες για να δουλέψουμε με έναν ικανοποιητικό αριθμό οικογενειών.

Άλλοι λόγοι που δεν συνεχίστηκε η συνεργασία μας με κάποιες απ' αυτές τις οικογένειες ήταν η οικογενειακή τους κατάσταση και η φύση των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν. Σύμφωνα με την Frances Scherz οι οικογένειες που είδαμε με τα πιο κάτω χαρακτηριστικά δεν ενδείκνυνται για Κοινωνική Εργασία με οικογένειες. Αρχικά συναντήσαμε δύο οικογένειες που είχαν ένα μέλος το οποίο λόγω κάποιας φυσικής αρρώστειας είχε εξασθενήσει συναισθηματικά και χρειαζόταν ατομική βοήθεια. Στη συνέ-

χεια συναντήσαμε τρεις περιπτώσεις ατόμων που ήταν εγκατελειμένα χωρίς οικογενειακό περιβάλλον και είχαν ανάγκη από ατομική συναισθηματική υποστήριξη. Άλλες δύο περιπτώσεις ήταν αδέρφια έφηβοι και πιά μικρής ηλικίας που είχαν εγκαταλειφθεί από τον έναν ή και από τους δύο γονείς και παρουσιάζουν προβλήματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Έτσι ενδείκνυνταν περισσότερο για Κοινωνική Εργασία με Άτομα. Επίσης δύο περιπτώσεις ήταν οικογένειες με ένα γονέα ο οποίος ήταν αποροφημένος στο να λύσει δικές του δυσκολίες και να βρεί έναν καινούργιο σύντροφο. Οι περιπτώσεις αυτές δεν ενδείκνυνται για Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες. Τέλος δύο περιπτώσεις οικογενειών με οικονομική εξαθλίωση και έλλειψη αυτοδιάθεσης από μέρους τους ν' ασχοληθούν και να προσπαθήσουν για τα προβλήματά τους έκανε αδύνατη τη συνεργασία μαζί τους.

Υπήρξε και μια οικογένεια με την οποία ξεκίνησε κάποια συνεργασία, έγιναν κάποιες συναντήσεις αλλά η συνεργασία αυτή σταμάτησε γιατί από την πλευρά της οικογένειας δεν υπήρχε καμμία συνέπεια και η επιθυμία για βοήθεια δεν ήταν αρκετή.

Οι περιπτώσεις που καταλήξαμε μετά από όλες αυτές που είδαμε ήταν δύο, μια από κάθε υπηρεσία. Ο χρόνος που θα συνεργάζομασταν με τις δύο οικογένειες ήταν μέχρι το τέλος της πρακτικής μας άσκησης γιατί η αρμοδιότητά μας με τις δύο οικογένειες ίσχυε για όσο είμασταν εκπαιδευόμενες στις δύο υπηρεσίες. Η συνεργασία με την μία οικογένεια που προέκυψε στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Αγ. Ανδρέας κράτησε έξι μήνες από τον Απρίλιο μέχρι το Σεπτέμβριο. Ενώ η συνεργασία με την περίπτωση που προέκυψε στη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας κράτησε οκτώ μήνες από τον Ιούνιο μέχρι και τον Ιανουάριο. Το χρονικό

διάστημα της συνεργασίας με τη μια οικογένεια ξεπέρασε το χρόνο της πρακτικής άσκησης ύστερα από συνενόηση με την υπηρεσία και την υπεύθυνη Κοινωνική Λειτουργό γιατί εκτιμήθηκε ότι η οικογένεια βρισκόταν σ' ένα κρίσιμο σημείο για να διακοπεί η συνεργασία και υπήρχαν σοβαροί λόγοι που έπρεπε να συνεχιστεί. Η συνεργασία τελείωσε με την παραπομπή της οικογένειας στο Κέντρο Ψυχικής Υγείας, κι αυτό εκτιμήθηκε ότι έπρεπε να γίνει λόγω των ειδικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η οικογένεια.

Υπήρχαν πολλοί λόγοι που βοήθησαν θετικά στη συνεργασία με τις δύο οικογένειες. Σύμφωνα με την Frances Scherz οι δύο οικογένειες που ασχοληθήκαμε ενδείκνυνται για Κοινωνική Εργασία με οικογένειες γιατί κατ' αρχήν είχαν συνειδητοποιήσει τα προβλήματά τους και είχαν αποκτήσει κάποια επιθυμία και ικανότητα να εργασθούν πάνω σ' αυτά, σαν οικογένειες. Οι οικογένειες αυτές βρισκόνταν και σε καταστάσεις κρίσεις και μπορούσαν ν' ασχοληθούν αποτελεσματικά σαν σύνολο επειδή αυτές οι κρίσεις είχαν έντονο αντίκτυπο σ' ολόκληρη την οικογένεια. Τέτοιες καταστάσεις ήταν αλλαγές που συνέβαιναν στις αντικειμενικές σχέσεις που απαιτούνταν από τις δραστηριότητες ωρίμανσης και κρίσεις μεταβίβασης ρόλων οι οποίες φέρνουν νέες δραστηριότητες στο "Εγώ".

Άλλο ενδεικτικό στοιχείο για τις οικογένειες αυτές ήταν η χρόνια διαταραγμένη λειτουργία η οποία τις χαρακτήριζε και στις οποίες φαίνονταν σοβαρά ελαττώματα στα χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου ή καθυστερήσεις στην ανάπτυξη του "Εγώ" τους. Επίσης τις οικογένειες αυτές χαρακτήριζε μειωμένη ικανότητα να σκέπτονται και ανεκτικότητα στις απογοητεύσεις και στο άγχος.

Και στις δύο οικογένειες υπήρχε "αναγνωρισμένος ασθενής" ο οποίος δεν υπήρχε πιθανότητα ν' αλλάξει αν δεν άλλαζε και ολόκληρο το οικογενειακό σύστημα.

Μέλη των οικογενειών αυτών που βρίσκονταν στην εφηβική ηλικία περνούσαν μεταβατικές κρίσεις ταυτότητας. Οι κρίσεις αυτές ήταν σχετικές με τον έλεγχο και τη διαχείριση των παρορμήσεων των εφήβων και των γονιών και τις αναστολές ή την εκδήλωση επιθετικών και σεξουαλικών παρορμήσεων που εκδηλώνονται στον έφηβο. Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκρούσεων με τους γονείς οι οποίοι ζήτησαν βοήθεια για ολόκληρη την οικογένειά τους εξαιτίας των αλληλομπλεκόμενων δυνάμεων μέσα στις συγκρούσεις τους.

Οι οικογένειες αυτές είχαν ακόμη πολύ μικρή ικανότητα να "δούν" τους εαυτούς τους μέσα από ενδοσκόπηση, να καταλάβουν τη συμπεριφορά τους και να την αλλάξουν. Η συνεργασία με ολόκληρη την οικογένεια ήταν βοηθητική για τα μέλη της στο να καταλάβουν καλύτερα τη συμπεριφορά τους και να προσπαθήσουν να την αλλάξουν μέσα από διαδικασίες αλληλεπίδρασης.

Σημαντικές ενδείξεις για Κοινωνική Εργασία με τις δύο οικογένειες ήταν η επιθυμία τους να δουλέψουν πάνω στα προβλήματα τους, η φύση των προβλημάτων τους και το ότι οι οικογένειες αποτελούνταν από όλα τα μέλη τους. Βέβαια η μια από τις δύο οικογένειες ήταν μονογονεϊκή αλλά το ότι όλα τα μέλη της ζήτησαν βοήθεια για μερικά προβλήματά τους και τα προβλήματα αυτά σχετίζονταν με όλα τα μέλη, ήταν λόγοι για συνεργασία με ολόκληρη την οικογένεια.

Στην συνέχεια θα αναφερθούμε στην κάθε οικογένεια δίνοντας γι' αυτήν κάποια πληροφοριακά στοιχεία, πριν προχωρήσουμε στην εργασία με την οικογένεια.

Κοινωνική Εργασία με την Οικογένεια Βασιλείου*

Εδώ θα παρουσιαστούν μερικά στοιχεία για την οικογένεια για να γίνει πιο εύκολη η παρακολούθηση της πορείας της εργασίας με την οικογένεια.

Σημειώνεται δε ότι τα παρουσιαζόμενα στοιχεία δεν ήταν γνωστά στην έναρξη της εργασίας με την οικογένεια αλλά αποκτήθηκαν στην πορεία.

1. Πληροφοριακά στοιχεία

Μέλη	Ηλικία	Επάγγελμα	Εκπαίδευση
Βασιλείου Σπύρος	50	επιχειρηματίας	απόφοιτος Δημοτικού
Βασιλείου Άννα	47	οικιακά	απόφοιτος Δημοτικού
Βασιλείου Γιάννης	19		τελειόφοιτος Λυκείου

2. Παρουσιαζόμενο πρόβλημα - Αίτημα

Ο κος Βασιλείου ήρθε για πρώτη φορά στην Κοινωνική Υπηρεσία του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου τον Απρίλιο του 1989.

***Σημείωση :**

1. Για την εξασφάλιση του απόρρητου τα ονόματα που χρησιμοποιούνται είναι διάφορα των πραγματικών. Θεωρήθηκε προτιμότερο να δοθεί άλλο όνομα στην οικογένεια αντί να χρησιμοποιηθούν τα αρχικά του πραγματικού ονόματος. Επίσης παραλείπονται κάποιες πληροφορίες που θα έβαζαν σε κίνδυνο την διασφάλιση του απόρρητου.

2. Στην οικογένεια έγινε γνωστό ότι μέρος της συνεργασίας με την εκπαιδευόμενη Κοινωνική Λειτουργό μπορεί να αποτελέσει εκπαιδευτικό υλικό με τη διαβεβαίωση της τήρησης της εχεμύθειας.

Ο λόγος για τον οποίο ζήτησε βοήθεια ήταν σχετικά με το γιό του με τον οποίο εδώ και λίγο καιρό αντιμετωπίζει διάφορα προβλήματα εξαιτίας του υπερβολικά υπερπροστατευτικού τρόπου που τον έχουν μεγαλώσει σαν μοναχογιό. Τα προβλήματα αυτά σύμφωνα με την εκτίμηση του πατέρα ήταν σχετικά με καθημερινές προσωπικές ανάγκες του Γιάννη (όπως ντύσιμο ανάλογα με τις εποχές, δέσιμο κορδονιών), δυσκολίες με το άλλο φύλο, θέματα σχέσεων με τους συνομιλήκους του και πόνοι στο στήθος και την πλάτη που μετά από επίσκεψη σε παθολόγο και παιδοψυχίατρο εξηγήθηκαν σαν ψυχοσωματικά συμπτώματα".

Το αίτημα του κου Βασιλείου ήταν "να βρεθεί από την Κοινωνική Υπηρεσία μια κοπέλα που να γνωρίζει κάποια ξένη γλώσσα και να έχει κάποια ειδικότητα σε θέματα ψυχολογίας για να κάνει παρέα στο γιό του μέσω μαθημάτων που θα του έκανε. Η πρόφαση της ξένης γλώσσας θα ήταν μια δικαιολογία από τον ίδιο για το γιό του για την παρουσία της κοπέλας στο σπίτι τους".

3. Σύντομο ιστορικό της οικογένειας

α) Σχηματισμός της οικογένειας

Ο κος και η κα Βασιλείου παντρεύτηκαν το 1966 σε ηλικία 27 και 24 χρόνων αντίστοιχα. Απέκτησαν το γιό τους Γιάννη αφού έχασαν δύο παιδιά κατά τη διάρκεια των τοκετών.

Ο κος Βασιλείου κατάγεται από αγροτική οικογένεια και όταν ενηλικιώθηκε ύστερα από έντονες συγκρούσεις με τον πατέρα του έφυγε από το σπίτι του. Η κα Βασιλείου είναι κόρη παπά και είχε έναν προηγούμενο γάμο πριν παντρευτεί τον κο Βασιλείου.

β) Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο

Η οικογένεια ανήκει στη μεσαία αστική τάξη σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν και λαμβάνοντας υπόψη και το μορφωτικό της επίπεδο. Η ίδια τοποθετεί τον εαυτό της στην ανώτερη αστική τάξη κρίνοντας μόνο από την οικονομική τους άνεση.

Η οικογένεια Βασιλείου κατοικεί σε κεντρικό δρόμο της πόλης σε νοικιαζόμενο διαμέρισμα για επαγγελματικούς λόγους. Το σπίτι αποτελείται από τέσσερα δωμάτια με άνετους χώρους και είναι αρκετά περιποιημένο και καθαρό.

Τα έσοδα της οικογένειας προέρχονται από τη δουλειά του κου Βασιλείου η οποία τους εξασφαλίζει μεγάλη οικονομική άνεση. Μαζί του εργάζεται και η σύζυγός του η οποία τον βοηθά αρκετά στη δουλειά του. Η οικογένεια διαθέτει ιδιοκτησίες εντός, και εκτός της πόλης σε προάστεια.

γ) Κατάσταση υγείας των μελών

Τα μέλη της οικογένειας Βασιλείου δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα υγείας και γενικά η υγεία τους είναι καλή. Η κα Βασιλείου έχει μια μικρή μορφή αναιμίας και χρειάζεται να ακολουθεί ειδική διαίτα σε κάποια χρονικά διαστήματα.

Ο Γιάννης τον τελευταίο καιρό παρουσιάζει κάποιους ψυχοσωματικούς πόνους όπως έχει διαγνωστεί από ειδικούς γιατρούς, κι αυτό έχει αναστατώσει αρκετά την οικογένεια. Κατά το διάστημα της συνεργασίας μας στον κο Βασιλείου συνέβει ένα τροχαίο ατύχημα το οποίο δεν είχε σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του, αλλά τον κράτησε για δύο εβδομάδες μακριά από τη δουλειά του.

δ) Σχέσεις στην Οικογένεια - Σύστημα Αξιών

Κατά την οικογένεια τα πράγματα είναι αρμονικά με μόνο σημείο διαμάχης αυτά που προβληματίζουν τη σχέση τους, με το Γιάννη. Ο κος Βασιλείου έχει κυρίαρχο ρόλο μέσα στην οικογένεια για όλα όσα συμβαίνουν, ενώ η κα Βασιλείου παρόλο που διαφωνεί μαζί του τελικά συμβιβάζεται με τη γνώμη του.

Ο Γιάννης μέχρι πριν λίγο καιρό δεν είχε γνώμη μέσα στην οικογένεια, δεν έπαιρνε κάποιες πρωτοβουλίες και είχε μάθει να κάνουν οι άλλοι τα πάντα γι' αυτόν. Ο ίδιος χαρακτηρίζει τον εαυτό του σαν "τεμπέλη" και δεν τον προβληματίζει το μέλλον του γιατί βασίζεται όπως λέει στην οικονομική άνεση του πατέρα του.

Ο κος και η κα Βασιλείου ήθελαν πολύ να σπουδάσει ο γιός τους και τον πίεσαν να δώσει εξετάσεις για δεύτερη φορά στις οποίες και πάλι απέτυχε. Δεν είχαν κάποια συγκεκριμένη επιθυμία για το τι θα σπουδάσει όπως και ο ίδιος και ο μόνος λόγος που τον προέτρεπαν σ' αυτό ήταν, να σπουδάσει όπως και τα παιδιά άλλων οικογενειών οι οποίες ανήκαν στην ίδια κοινωνική τάξη.

Ο κος και η κα Βασιλείου επιδιώκουν ν' αποκτήσουν όλο και περισσότερα χρήματα για να αυξήσουν την περιουσία τους (στη συνέχεια οι σχέσεις της οικογένειας περιγράφονται διαφορετικά σύμφωνα με την εκτίμηση που έγινε).

ε) Σχέσεις της οικογένειας με την κοινότητα

Οι συγγενείς της οικογένειας μένουν σε χωριά του ίδιου νομού. Οι σχέσεις μεταξύ τους είναι χαλαρές και δεν συναντιούνται συχνά. Έχουν πολλούς οικογενειακούς φίλους με τους οποί-

ους συναντιούνται συχνά και πηγαίνουν μαζί διακοπές. Ο κος Βασιλείου κάνει πολλά ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους στο εξωτερικό και έχει κάποιες προσωπικές δραστηριότητες, όπως το ψάρεμα.

Ο Γιάννης έχει πολλούς φίλους με τους οποίους βγαίνει συνέχεια και του αρέσει να παίζει μπάσκετ. Η κα Βασιλείου δεν έχει καμιά προσωπική δραστηριότητα. Ασχολείται με το σπίτι και την εργασία του συζύγου της.

Εργασία με την Οικογένεια Βασιλείου

(Μέθοδολογία παρέμβασης - Θεραπευτικοί στόχοι - Αποτελέσματα)

Υπενθυμίζουμε ότι η εργασία με την οικογένεια Βασιλείου έγινε στο διάστημα της εξαμήνης πρακτικής άσκησης από τον Απρίλιο μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1989. Για τη συχνότητα και το είδος των συναντήσεων βλέπε παράρτημα Α.

1. Πρώτες επαφές

Το πρόβλημα της οικογένειας Βασιλείου ξεκίνησε από τη στιγμή που εμφανίστηκαν τα ψυχοσωματικά συμπτώματα του Γιάννη. Οι πόνοι αυτοί που του δημιουργήθηκαν αναστάτωσαν όλη την οικογένεια και στάθηκαν εμπόδιο στο διάβασμα του Γιάννη για να ξαναδώσει εξετάσεις. Από κεί ξεκίνησαν οι φόβοι του ότι πάσχει από κάποια σοβαρή ασθένεια και η ανησυχία του κος και της κας Βασιλείου ότι μπορεί να χάσουν το γιό τους. Μεγάλη δυσκολία υπήρχε στην προσπάθεια των δύο γονιών ν' αλλάξουν κάποια σημεία στη συμπεριφορά τους όπως υποδείχθηκε από ειδικούς για να μην είναι τόσο υπερπροστατευτικοί με το γιό τους, αφού τώρα κατάλαβαν τις διαφορές που έχει ο Γιάννης με τους συμμαθητικούς του.

Για το λόγο αυτό ο κος Βασιλείου ζητά μια κοπέλα με ειδικές γνώσεις για να μπορέσει να βοηθήσει το γυιό του περνώντας αρκετές ώρες μαζί του, και πρότεινε να μείνει σε κάποιο από τα διαμερίσματά τους, που βρίσκεται κοντά στο σπίτι τους και να πληρώνεται για τη βοήθεια που θα τους προσφέρει. Συζητήθηκε γιατί προτείνει αυτό για λύση και είπε ότι "θα ήταν κατά τη γνώμη του πιο βοηθητικό να έχει κάποιον ειδικό κοντά του περισσότερες ώρες". Ζήτησε κοπέλα γιατί έτσι πίστευε ότι θα βοηθούσε το γυιό του και στις δυσκολίες που έχει με το άλλο φύλο.

Οι τρόποι που ο κος και η κα Βασιλείου έχουν βρεί για ν' αλλάξουν την κατάσταση είναι οι πιο κάτω: αρχικά ζήτησαν τη βοήθεια παθολόγου και κάποιου παιδοψυχιάτρου για τους πόνους του Γιάννη οι οποίοι τους έδωσαν τη διάγνωση ότι είναι ψυχοσωματικά συμπτώματα και τους είπαν ότι πρέπει να βοηθήσουν τον γυιό τους να ανεξαρτοποιηθεί. Ο κος Βασιλείου για να πετύχει αυτή την ανεξαρτοποίηση του γιου τους στράφηκε σε διάφορες λύσεις πολλές φορές κρυφά από την γυναίκα του και άλλες φορές σε συνενόηση μαζί της.

Φρόντισε ο γυιός τους να μετακομίσει σε κάποιο κοντινό τους διαμέρισμα για να αναλάβει κάποιες ευθύνες μόνος του. Τότε του γνώρισε ο ίδιος κάποια κοπέλα για να τον προτρέψει να δημιουργήσει σχέσεις με το άλλο φύλο. Επίσης φρόντισε να του δημιουργήσει κάποια χόμπυ επιβάλλοντάς του ν' ασχοληθεί μ' αυτά. Ο ίδιος άρχισε να διαβάζει διάφορα βιβλία τα οποία ήταν σχετικά με τα θέματα που τους απασχολούσαν και προσπαθούσε να πείσει το γυιό του και τη γυναίκα του να διαβάζουν αυτά τα βιβλία γιατί έτσι πίστευε ότι θα βοηθηθούν όλοι τους. Τα βιβλία αυτά ήταν πάρα πολλά και τα διάβαζε μανιωδώς ξενυχτώντας μέχρι που η γυναίκα του και ο γυιός του είχαν αρχίσει ν' ανησυχούν γι' αυτό.

Η οικογένεια Βασιλείου έκανε αυτά αλλά παρόλες τις προσπάθειες τους δεν άλλαξε τίποτα. Το πρόβλημα συνέχισε να τους απασχολεί πιο έντονα και γι' αυτό ο κος Βασιλείου ζήτησε βοήθεια από την υπηρεσία με το αίτημα που προαναφέρθηκε.

Ο κος Βασιλείου ενημερώθηκε για το ρόλο της Κοινωνικής Υπηρεσίας και τι είδους βοήθεια αυτή μπορεί να του προσφέρει. Συζητήθηκαν οι όροι της υπηρεσίας και έγινε γνωστό ότι για να υπάρξει συνεργασία πρέπει να συμφωνήσει μ' αυτούς. Ένας από τους όρους της συνεργασίας ήταν ότι έπρεπε να ενημερώσει και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Ο κος Βασιλείου είχε κάποιες δυσκολίες πάνω σ' αυτό οι οποίες συζητήθηκαν και τελικά συμφωνήθηκε η συνεργασία, αφού έγινε κατανοητό απ' αυτόν ότι το αρχικό του αίτημα δεν μπορούσε να ικανοποιηθεί από την υπηρεσία και δεν θα ήταν βοηθητικό.

Από την αρχή της συνεργασίας ο κος Βασιλείου είχε πολλές αντιστάσεις οι οποίες έπρεπε να ξεπεραστούν και γι' αυτό χρειάστηκε να περάσει αρκετό διάστημα μέχρι να δοθεί δυνατότητα συνεργασίας με όλη την οικογένεια. Ο κος Βασιλείου δυσκολευόταν αρχικά να μιλήσει στη γυναίκα του για τη συνεργασία μας επειδή δεν ήξερε ποιά θα ήταν η αντίδρασή της, αφού νωρίτερα είχαν ζητήσει βοήθεια από άλλους ειδικούς. Επόμενη αντίστασή του ήταν για τον τρόπο που έπρεπε να εμπλακεί ο γυλιός του στη συνεργασία.

2. Εκτίμηση

Στη μεθοδολογία της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένειες προκειμένου να γίνει η εκτίμηση της κατάστασης σύμφωνα με τους Μ. Σουρραπά (1985) J. Triseliotis, (1986), Μ. Χαλαάμπους (1986) βασικό είναι να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τον τρόπο που

λειτουργεί η οικογένεια σαν σύστημα και να εξερευνήσουμε την οικογενειακή δομή. Σημαντικό είναι να γνωρίσουμε τα διάφορα υποσυστήματα και την αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ τους, να γίνει εκτίμηση της λειτουργίας των ορίων, να δούμε τους ρόλους συμπεριφοράς, τις δυαδικές αλληλεπιδράσεις και τους κανόνες για τους οποίους λειτουργεί η οικογένεια.

Επίσης βασικό είναι να κατανοήσουμε την επικοινωνία μεταξύ των μελών και πως όλα τα πιό πάνω συνδέονται με την παρούσα κατάσταση που αντιμετωπίζει η οικογένεια. Την περίοδο που αναλαμβάνεται η περίπτωση, η κατάσταση έχει ως εξής :

α) Υποσυστήματα

Εάν θελήσουμε να δούμε την οικογένεια Βασιλείου μέσω των υποσυστημάτων της ξεκινώντας από το συζυγικό υποσύστημα θα δούμε ότι η επικοινωνία σ' αυτό δεν είναι ξεκάθαρη, υπάρχουν μυστικά, συμβιβασμοί, έλλειψη πρωτοβουλιών και επιφανειακά η σχέση τους φαίνεται αρμονική. Η επικοινωνία τους γίνεται μέσω του γιου τους και δεν υπάρχει απευθείας επικοινωνία μεταξύ τους αφού δεν μιλάνε ποτέ για δικά τους θέματα. Το υποσύστημά τους είναι ανοικτό με επίκεντρο το Γιάννη.

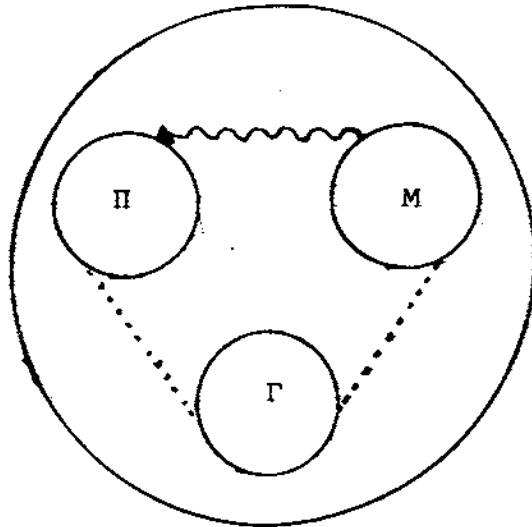
Στο υποσύστημα των γονέων βλέπουμε τον κο και την κα Βασιλείου αρκετά υπερπροστατευτικούς με το γιό τους, νοιάζονται πάρα πολύ γι' αυτόν σε σημείο να κάνουν τα πάντα για λογαριασμό του πιστεύοντας ότι αυτό είναι σωστό γιατί εκφράζει την αγάπη τους. Στο υποσύστημα γονέων παιδιού φαίνεται ότι οι γονείς δεν έχουν δώσει καθόλου ευκαιρίες στο γιό τους για κοινωνικοποίηση και μεγάλοι περιορισμοί έχουν γίνει στο να αποφασίζει αυτός για τον εαυτό του. Στη διάρκειά της συνεργασίας στο υποσύστημα γονέων παιδιού δημιουργήθηκαν αρκετές

συγκρούσεις οι οποίες ήταν καθοριστικές για την εξέλιξη της κατάστασης της οικογένειας.

β) Όρια

Τα όρια της οικογένειας είναι πολύ αδύναμα και υπερδεμένα κι αυτό οδηγεί σε σύγχυση των ρόλων, έλλειψη αυτονομίας των μελών και αδυναμία στο να εκφραστούν και να εκπληρωθούν οι ανάγκες τους. Ανάμεσα στα υποσυστήματα τα όρια δεν είναι ξεκάθαρα ο Γιάννης υπερδεύεται στο συζυγικό υποσύστημα και χρησιμοποιείται σαν μέσο επικοινωνίας των δύο συζύγων. Οι γονείς από την πλευρά τους επεμβαίνουν καθ' ολοκληρίαν στη ζωή του Γιάννη και έτσι δυσκολεύεται η επικοινωνία μεταξύ τους και του Γιάννη με τον έξω κόσμο.

Η συλλογική σκέψη δεν είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων της οικογένειας αλλά κυριαρχεί ο κος Βασιλείου αποφασίζοντας για όλα ενώ τα υπόλοιπα μέλη συμβιβάζονται μαζί του. Η επικοινωνία μεταξύ τους δεν είναι ξεκάθαρη και ο κος Βασιλείου κάνει ότι ο ίδιος νομίζει σωστό κρατώντας μυστικά από τα υπόλοιπα μέλη. Σχήμα 1.

..... συγκεχυμένα όρια

←~~~~ συμβιβασμός της μητέρας με τη γνώμη του πατέρα

γ) Επικοινωνία

Ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας υπάρχουν πολλές κρυφές συνενοήσεις. Αυτό είναι ένα δυσλειτουργιών σημείο της οικογένειας το οποίο κάνει την επικοινωνία μεταξύ τους μπερδεμένη. Πολλές φορές π.χ. η κα Βασιλείου δεν λέει στο σύζυγό της πόσο αργά γύρισε το βράδυ ο Γιάννης στο σπίτι γιατί ξέρει ότι αυτό θα δημιουργήσει φασαρία. Η ίδια προσπαθεί να χειριστεί το γεγονός αυτό φωνάζοντας στο γυιό της γι' αυτό, και παρόλο που το κρύβει από το σύζυγό της προσπαθεί πιέζοντας το γυιό της να μην ξανασυμβεί αυτό. Αυτό είναι ένα θέμα που συνεχώς φέρνει τα μέλη της οικογένειας σε σύγκρουση και ξεκινάει από την υπερβολική ανησυχία των γονιών για το γυιό τους.

Κρυφές συνενοήσεις υπάρχουν και μεταξύ πατέρα και γιου. Για παράδειγμα σε κάποια από τις οικογενειακές συναντήσεις η κα Βασιλείου εξέφρασε εκνευρισμένη την ανησυχία της για την απουσία του γιου της το προηγούμενο βράδυ και ο κος Βασιλείου δικαιολόγησε την απουσία του λέγοντας ότι ήταν μαζί χωρίς αυτό να είναι αλήθεια. Σχήμα 2.

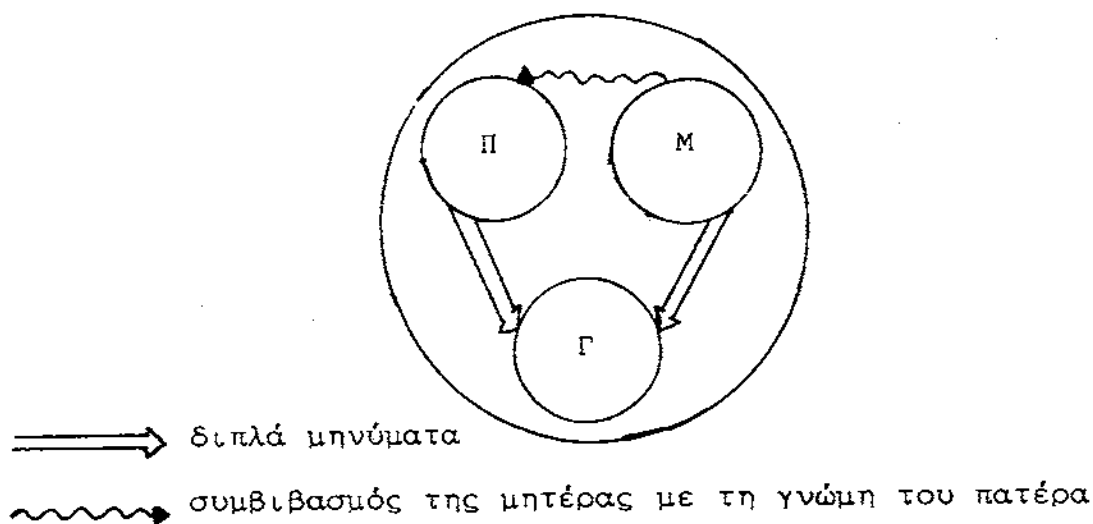

~~~~ συνασπιμοί, κρυφές συνενοήσεις.

Στον τρόπο επικοινωνίας της οικογένειας υπάρχουν επίσης και μηνύματα διπλού επιπέδου. Ο κος και η κα Βασιλείου για παράδειγμα, δίνουν το μήνυμα στο γυιό τους ότι θέλουν ν' ανεξαρ-

τοποιοηθεί προτρέποντάς τον να μετακομίσει σε άλλο διαμέρισμα και να ζεί μόνος του, για να αναλάβει την αυτοεξυπηρέτησή του. Από την άλλη όμως πλευρά συνεχίζουν να ελέγχουν τη ζωή του, π.χ. πηγαίνουν να δούν αν ήπλε τό γάλα του, βρίσκονται συνεχώς κοντά του με πολλή αγωνία για το αν τα καταφέρει μόνος του και συνεχίζουν να του προτείνουν και να σκέπτονται αυτοί πράγματα για τον ίδιο.

Ένα άλλο παράδειγμα που δείχνει τα διπλά μηνύματα που στέλνουν οι γονείς στο Γιάννη είναι ότι ταυτόχρονα με τη μετακόμισή του στο άλλο διαμέρισμα φρόντισαν να γνωρίσει μια κοπέλα η οποία τον επισκεπτόταν εκεί μετά από συνηνοήσεις μαζί τους. Με τον τρόπο αυτό καθυσήχασαν τις ανησυχίες τους για τις σχέσεις του Γιάννη με το άλλο φύλο. Σχήμα 3.

δ) Προσωπικοί ρόλοι

Ο κος Βασιλείου είναι ο αρχηγός της οικογένειας η θέση του μέσα σ' αυτή είναι κυρίαρχη και αυταρχική και έχει την ευθύνη για τα περισσότερα θέματα που την αφορούν. Ο ίδιος έχει κάθε περιθώριο να αναπτύξει την ατομικότητά του αφού αυτός κανονίζει τα πάντα ενώ παράλληλα βρίσκεται σε πολύ στενή σχέση

με το γυιό του και τη γυναίκα του. Το ότι ασχολείται με τα πάντα γύρω από την οικογένεια του τον ευχαριστεί αλλά και τον κουράζει αφού όλα τα κάνει με πάρα πολύ άγχος. Όλα αυτά τον απορροφούν ολοκληρωτικά αλλά ο ίδιος το θεωρεί σαν εκδήλωση ενδιαφέροντος.

Με τον τρόπο του μεταφέρει τις ανησυχίες του και στα άλλα μέλη της οικογένειας και δυσκολεύει πολλές φορές τις σχέσεις τους.

Η κα Βασιλείου φαίνεται σχεδόν πάντα να συμφωνεί με τις αποφάσεις του συζύγου της αλλά πολλές φορές επιχειρεί να χειρισθεί ή να επηρεάσει κάποια θέματα με το δικό της τρόπο και όχι σε συνενόηση με το σύζυγό της. Τον βοηθά αρκετά στη δουλειά του, φροντίζει για το σπίτι αλλά παρόλα αυτά δεν κατέχει δυναμική θέση μέσα στην οικογένεια, και ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα όσον αφορά τη θέση της γυναίκας. Εκτός από τη δουλειά και το σπίτι δεν έχει άλλα ενδιαφέροντα που να της δίνουν τη δυνατότητα να αναπτύξει την ατομικότητά της και να κάνει κάτι διαφορετικό.

Ο Γιάννης δεν μετέχει ενεργά σε θέματα που τον αφορούν και δεν του δίνονται ευκαιρίες για ευθύνες και πρωτοβουλίες από τους γονείς του. Συνήθως τα βρίσκει όλα έτοιμα και οτιδήποτε πρέπει να κάνει το κάνει ύστερα από κατευθύνσεις που παίρνει από τους γονείς τους.

Όπως βλέπουμε οι ρόλοι δεν είναι μοιρασμένοι μέσα στην οικογένεια, ο πατέρας κατέχει τους περισσότερους ρόλους κι αυτοί είναι ρόλοι και των άλλων μελών και η μητέρα και ο γυιός έχουν πολύ λίγους ρόλους.

ε) Κανόνες και κανονισμοί

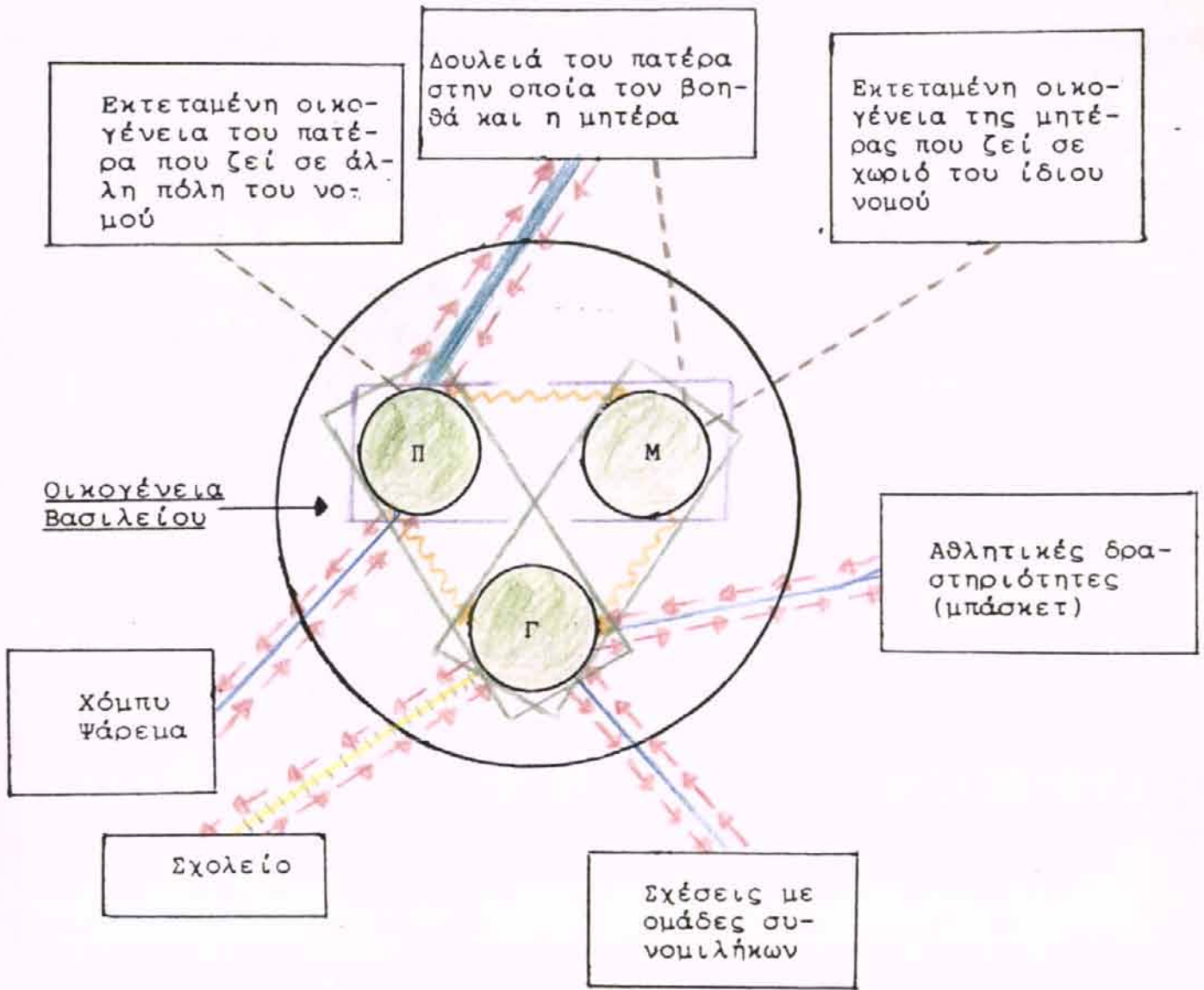
Στην οικογένεια Βασιλείου υπάρχουν φανεροί και υπονοούμενοι κανόνες. Ο κος και η κα Βασιλείου λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική τους θέση πιέζουν το Γιάννη να σπουδάσει, πλιό πολύ για τη γνώμη του κόσμου και για να δείξει ότι μπορεί να καταφέρει κάτι σημαντικό στη ζωή του όπως και οι ίδιοι. Ένας άλλος κανόνας είναι ότι οι δύο γονείς προσπαθούν να εκδηλώνουν προς τα έξω όσο το δυνατό πλιό πολλά θετικά στοιχεία της οικογένειας τους κρύβοντας με κάθε τρόπο τα αρνητικά. Απαιτούν από το γυιό τους να διατηρεί αυτή την εικόνα κι όταν αυτός κάνει κάτι που τους "εκθέτει" όπως λένε κοινωνικά δημιουργούνται μεταξύ τους καυγάδες.

Ο Γιάννης όπως φαίνεται έχει διαφορετική αντίληψη πάνω σ' αυτό και δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη γνώμη του κόσμου. Επίσης οι γονείς πιστεύουν ότι ο Γιάννης πρέπει να συμφωνεί με τη γνώμη τους και ότι δεν πρέπει να τους "αντιμιλά". Υπονοούμενος κανόνας της οικογένειας είναι ότι ποτέ τα μέλη δεν μιλάνε ανοιχτά μεταξύ τους για σεξουαλικά θέματα.

Αυτή η εκτίμηση έγινε μετά από ένα αριθμό συναντήσεων κι όλα αυτά φαίνεται να έχουν δημιουργήσει μια χρόνια κατάσταση στην οικογένεια η οποία την οδήγησε σε κρίση έτσι ώστε να εκδηλωθεί το πρόβλημα. Ανακεφαλαιώνοντας βλέπουμε το σύστημα της οικογένειας να λειτουργεί με τον πλιό πάνω τρόπο.

Συνοπτικά παρουσιάζουμε στοιχεία της δυναμικής της οικογένειας (δομή - σχέσεις) και τις σχέσεις της με τον έξω κόσμο, στο παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα

Υπόμνημα

Χαλαρές συνδέσεις

Ισχυρές συνδέσεις

Προς τα που ρέει η ενέργεια

Συνέσεις που ασκούν πίεση

Πολύ ισχυρή σύνδεση

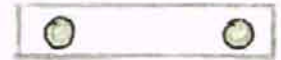

Δύσκολη επικοινωνία

ανοικτό σύστημα

κλειστό σύστημα

Το πρόβλημα της οικογένειας εστιάζεται στη δομή και τις σχέσεις της όπως έχουν αναπτυχθεί όλα αυτά τα χρόνια. Οι γονείς με τη στάση τους και χωρίς να το καταλαβαίνουν δημιούργησαν μια κατάσταση η οποία έγινε αιτία να εμφανισθούν τα προβλήματα αυτά τα οποία εκδηλώθηκαν με τη συγκεκριμένη αφορμή των πόνων του Γιάννη. Τώρα ο Γιάννης αντιδρά είτε με τα ψυχολογικά συμπτώματα είτε έχοντας κάποιες απόψεις διαφορετικές απ' των γονιών του. Αυτά γίνονται αιτία που ζητούν οι γονείς βοήθεια από κάποιον ειδικό. Αυτός τους συστήνει ν' αλλάξουν κάποια στοιχεία στη συμπεριφορά τους κι από εκεί ξεκινούν όλες οι δυσκολίες αφού δεν είχαν τρόπο να το κάνουν αυτό.

Η κατάσταση αυτή φαίνεται να λύνει κάποια θέματα στις δυσλειτουργούσες σχέσεις των γονιών και εξυπηρετούσε για την ισοροπία της οικογένειας.

3. Θεραπευτικοί Στόχοι - Προγραμματισμός

Έχοντας υπόψη το πως διαμορφώθηκε η συμφωνία με την οικογένεια Βασιλείου, το αρχικό αίτημα, το χρόνο που θα διαρκούσε η συνεργασία και την εκτίμηση που έγινε πιο πάνω σε σχέση με τη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας καταλήγουμε στο σχηματισμό ενός σχεδίου θεραπείας.

Στην αρχή της συνεργασίας ο Γιάννης παρουσιάζεται σαν "εντοπισμένος ασθενής" αλλά αργότερα από τα στοιχεία που προκύπτουν το πρόβλημα τοποθετείται σ' ολόκληρη την οικογένεια. Έτσι έγινε προσπάθεια για όσο το δυνατό γρηγορότερη συνεργασία με όλη την οικογένεια για να φανεί πως βλέπουν όλοι μαζί το πρόβλημα, πως αλληλεπιδρούν και πως επικοινωνούν σαν οικογένεια.

Ο γενικός σκοπός της συνεργασίας με την οικογένεια Βασιλείου ήταν ν' αλλάξουν μέσα στο οικογενειακό σύστημα οι πλευρές των σχέσεων που δυσλειτουργούν και δημιουργούν πρόβλημα στη ζωή της οικογένειας και εμποδίζουν την ανεξαρτοποίηση των μελών της.

Ειδικότερα σκοπός ήταν να ενισχυθεί το ζευγάρι να φτιάξει το δικό του υποσύστημα με πιό στερεά όρια σε σχέση με το Γιάννη και να ενισχυθεί ο Γιάννης να ξεφύγει από το συζυγικό υποσύστημα και ν' αναπτύξει την ατομικότητά του. Όλοι μαζί χρειάζονται ενίσχυση να τροποποιήσουν τη στάση τους που μέχρι τώρα δεν είναι βοηθητική.

Προϋπόθεση ήταν να εξαλειφθούν οι διάφορες αντιστάσεις του κου Βασιλείου για να συνεχιστεί η συνεργασία με όλη την οικογένεια. Άλλος στόχος ήταν να υπάρξει ενότητα των μελών της οικογένειας ταυτόχρονα όμως με την επίτευξη εξατομίκευσης των μελών που είναι πολύ στενά δεμένα από τη συμβίωση.

Επίσης στόχοι περιλάμβαναν βοήθεια στα μέλη της οικογένειας Βασιλείου να εναρμονισθούν ο ένας με τις ανάγκες του άλλου, να "ακούν" αυτά που λένε και εννοούν και να ξεπεράσουν τους φόβους τους να εκφράσουν ειλικρινά τα συναισθήματά τους. Σημαντικό ήταν να βοηθηθούν οι σύζυγοι έτσι ώστε η επικοινωνία μεταξύ τους να γίνει πιό άμεση και καθαρή και να μην χρησιμοποιούν σαν μέσο επικοινωνίας το γυιό τους. Επίσης να σταθεροποιήσουν τη συμπεριφορά τους προς αυτόν υιοθετώντας κάποιο κοινό τρόπο.

Άλλος στόχος ήταν να συνειδητοποιήσουν τα μέλη την πραγματικότητα και να υποστηριχθούν να προσαρμοσθούν σε μια νέα κατάσταση. Έτσι ο Γιάννης χρειαζόταν να υποστηριχθεί για να σταθεροποιήσει και να κάνει πιό έντονη την απαίτησή απ' τους

γονείς για περισσότερη ανεξαρτοποίηση.

Από την αρχή έγινε γνωστό στην οικογένεια και συμφωνήθηκε το ποιός θα έπαιρνε μέρος στις συναντήσεις ανάλογα με τη σκοπιμότητα της χρονικής στιγμής της συνεργασίας και την εξέλιξη των πραγμάτων. Συμφωνήθηκε ότι θα γίνονταν ατομικές συναντήσεις, συναντήσεις με κάποια από τα μέλη της οικογένειας και συνεργασία με ολόκληρη την οικογένεια.

Καθορίσθηκε η χρονική διάρκεια, ο χώρος συνεργασίας που ήταν στο σπίτι της οικογένειας Βασιλείου ή στο Γραφείο της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Νοσοκομείου. Συμφωνήθηκε ότι η διάρκεια της κάθε συνάντησης θα ήταν μια ώρα. Μετά από κάποιες συναντήσεις με την οικογένεια αφού είχε προσδιορισθεί το πρόβλημα κλείστηκε το θεραπευτικό συμβόλαιο (contract) το οποίο καθόριζε τους τρόπους που θα συνεργαζόμασταν για να επιτευχθούν οι συγκεκριμένοι στόχοι οι οποίοι είχαν γίνει γνωστοί στην οικογένεια και τους είχε αποδεχτεί.

4. Παρέμβαση (Μεθοδολογία - Τεχνικές)

Υπολογίζοντας το χρόνο που θα διαρκούσε η συνεργασία και ακολουθώντας το δομικό μοντέλο η παρέμβαση έγινε σε ειδικά θέματα δυσλειτουργίας μέσα στην οικογένεια και δεν έγινε προσπάθεια ν' ασχοληθούμε με όλα τα προβλήματα της οικογένειας. Οι ενέργειες προσανατολίζονταν πάνω στα προβλήματα που υπήρχαν στην τρέχουσα κατάσταση της ζωής της οικογένειας, και όχι σε παρεθλοντικά γεγονότα.

Για παράδειγμα οι λόγοι που μπορεί να δημιουργήσαν το πρόβλημα μπορεί να ήταν τα δύο παιδιά που έχασε το ζευγάρι κατά τη διάρκεια του τοκετού ή το ότι ο πατέρας διώχθηκε από τους

γονείς του. Εμείς δεν ασχοληθήκαμε μ' αυτά και το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο πρόβλημα που υπάρχει στις σχέσεις των μελών από τον τρόπο που μεγάλωσαν οι γονείς το γυιό τους, και στον τρόπο που επικοινωνούν σήμερα.

Αρχικά χρειάστηκε να βοηθηθούν τα μέλη να νιώσουν άνετα στις συναντήσεις έτσι ώστε ν' αρχίσουν να μιλάνε για το πρόβλημα που τους έκανε να ζητήσουν βοήθεια. Ο πατέρας και η μητέρα εύκολα ένωσαν άνετα στις συναντήσεις να μιλήσουν για το πρόβλημα ενώ ο Γιάννης στην αρχή δυσκολευόταν και ήθελε να μιλάει για γενικά θέματα.

Βασικό από την αρχή ήταν να υποστηριχθούν οι προσαρμοστικές ικανότητες μέσα στα υποσυστήματα των οικογενειακών σχέσεων, και η εργασία βασίστηκε λιγότερο στα αίτια και στο παθολογικό αποτέλεσμα, ενώ ενδιαφέρον υπήρχε για τις αλληλεπιδράσεις και τις διάφορες συναλλαγές μέσα στην οικογένεια.

Από το ξεκίνημα της συνεργασίας με την οικογένεια Βασιλείου χρειάστηκε από την πλευρά μου ικανότητα για τη συγκέντρωση των γεγονότων που ήταν σχετικά με το πρόβλημα, ικανότητα επικοινωνίας με όλα τα μέλη ανεξάρτητα από τις αμυντικές στάσεις του καθενός και τη συμπεριφορά του. Χαρακτηριστικά για την οικογένεια αυτή χρειάστηκε προσπάθεια να εξαλειφθούν οι αντιστάσεις που υπήρχαν. Για παράδειγμα ο κος Βασιλείου είχε αρκετές αντιστάσεις και ήταν δύσκολο να μετακινηθεί από τις απόψεις του σε μικρό χρονικό διάστημα.

Απαραίτητη ήταν η συνεργασία με τον ψυχίατρο που η οικογένεια αρχικά συνεργαζόταν ενώ τελευταία κατά διαστήματα τον επισκεπτόταν ο Γιάννης. Ήταν χρήσιμο να γνωρίζω τη γνώμη κι ενός άλλου ειδικού, που είχε κάποια επαφή με την οικογένεια.

Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε με τον ψυχίατρο καταλήξαμε σ' έναν κοινό στόχο που ήταν σχετικός με κάθε προσπάθεια που θα ήταν βοηθητική για την ανεξαρτοποίηση του Γιάννη.

Κατά τη διάρκεια της συνεργασίας με την οικογένεια υπήρξε κίνδυνος εμπλοκής με το δυσλειτουργών σύστημα. Χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια για να καταλάβει ο κος Βασιλείου πως μπορούσαμε να συνεργαστούμε αφού προσπαθούσε με διάφορους τρόπους να παραποιήσει τη συνεργασία για να επιτύχει το αρχικό του αίτημα. Επέμενε με έντονο τρόπο να ορισθεί ένα ποσό αμοιβής για τη συνεργασία μας και να περνάω περισσότερες ώρες στο σπίτι τους. Αυτό δείχνει τον τρόπο που λειτουργεί ο κος Βασιλείου, και όπως θέλει να χειρίζεται όλα τα θέματα έτσι ήθελε να χειρισθεί και τη συνεργασία μας. Έγιναν πολλές συζητήσεις μέχρι να πεισθεί ο κος Βασιλείου ότι η συνεργασία μας έπρεπε να διατηρηθεί σε επαγγελματικά πλαίσια και ότι δεν ήταν δυνατό να δέχουμε τις προσκλήσεις του για επαφές κοινωνικού χαρακτήρα. Πέρασε μεγάλο χρονικό διάστημα για να γίνει αυτό και προς το τέλος της συνεργασίας ο κος Βασιλείου σταμάτησε να κάνει τις διάφορες προτάσεις του.

Για την εξερεύνηση της δομής της οικογένειας σημαντικό ήταν ν' ακούω προσεχτικά αυτά που έλεγαν τα μέλη αλλά κυρίως προσπάθησα να καταλάβω τον τρόπο που λειτουργεί η οικογένεια. Παρατηρούσα πως μιλούσαν τα μέλη και πως σχετίζονταν το ένα με το άλλο. Στις συναντήσεις σημαντικό ήταν να γίνουν κάποια διαγράμματα για την οικογενειακή δομή που βοήθησαν στη χρησιμοποίηση στρατηγικών που ήταν πιο αποτελεσματικές στο να αποκαλύψει η οικογένεια τον εαυτό της.

Προσπάθησα και έβαλα σε δοκιμασία την αντίληψη των μελών για την πραγματικότητα και για το πόσο αμφισβητήσιμες μπορεί να είναι οι εμπειρίες τους. Αυτό δεν ήταν μια τεχνική αναμέτρησης ανάμεσα σε μένα και την οικογένεια αλλά προσπάθησα να τους δώσω να καταλάβουν ότι υπάρχει κάτι πιά πέρα απ' αυτά που έχουν αντιληφθεί. Συγκεκριμένα ο κος Βασιλείου στρεφόταν μόνος του σε διάφορες λύσεις που θα βοηθούσαν το γυιό του να ανεξαρτοποιηθεί και να δραστηριοποιηθεί. Αγόρασε ένα κομπιούτερ για να απασχολείται ο Γιάννης χωρίς ο ίδιος να το επιθυμεί. Σ' αυτό και σ' άλλα παρόμοια θέματα χρειάστηκε να αμφισβητηθούν οι ιδέες του και να καταλάβει ότι δεν ήταν βοηθητικές.

Υπήρξαν στιγμές που η οικογένεια προσπάθησε να με κάνει διαιτητή στις συζητήσεις. Ζητούσαν να πάρω το μέρος του ενός ή του άλλου λέγοντας "ποιός έχει δίκιο απ' όλους μας" ή "ποιός έχει δίκιο απ' τους δύο μας". Χρειάστηκε προσπάθεια ν' αντισταθώ στις παγίδες αυτές.

Σημαντικό από την αρχή της συνεργασίας ήταν να κλειστεί ένα θεραπευτικό συμβόλαιο το οποίο θα ρύθμιζε τα θέματα και τους τρόπους με τους οποίους θα συνεργαζόμασταν. Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις ομοιότητες και διαφορές του τρόπου που παρουσίαζε το κάθε άτομο το πρόβλημα. ο πατέρας και η μητέρα θεωρούσαν σαν πρόβλημα τους πόνους που παρουσίαζε ο γυιός τους και τη δυσκολία τους ν' αλλάξουν τη συμπεριφορά τους. Ο Γιάννης πίστευε ότι το πρόβλημα ήταν οι καθημερινές τους διαφωνίες.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε εκτός από τη λεκτική επικοινωνία και στη μη λεκτική. Πολλά μηνύματα δίνονταν από τον κος Βασιλείου σε μη λεκτική επίπεδο. Έκανε διάφορους μορφασμούς και

προσπαθούσε να εκφράσει κάποια πράγματα με κινήσεις των χεριών του.

Οι σκοποί των συναντήσεων ήταν κάθε φορά γνωστοί και ξεκάθαροι στην οικογένεια πριν γίνει η συνάντηση όπως και το ποιά μέλη θα έπαιρναν μέρος. Η τεχνική της οργάνωσης, της οικογένειας σε υποσυστήματα βοήθησε στη διερεύνηση της εστίας του προβλήματος. Η οικογένεια ξεκινώντας τη συνεργασία παρουσιάστηκε έχοντας το Γιάννη σαν "εντοπισμένο ασθενή" και φάνηκε να θέλουν οι δύο γονείς να διατηρήσουν την έμφαση πάνω σ' αυτό. Έγινε προσπάθεια να φανούν θετικά στοιχεία του "εντοπισμένου ασθενή" τα οποία η οικογένεια αναγνώρισε. Αφού έγινε αυτό χρειάστηκε να εξερευνηθούν θέματα πέρα απ' τον "εντοπισμένο ασθενή".

Σημαντικό ήταν στο τέλος κάθε συνάντησης να δημιουργηθεί η επιθυμία στην οικογένεια για επόμενη συνάντηση. Στη διάρκεια της συνεργασίας απαραίτητη ήταν η υποστήριξη στα υποσυστήματα της οικογένειας αλλά και στα άτομα χωριστά έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μετακίνησή τους από τη μια θέση στην άλλη και να επέλθει αλλαγή.

Η παρέμβαση βιασίσθηκε στους στόχους τους οποίους είχαμε βάλει. Οι γονείς παροτρύνθηκαν να φύγουν μόνοι διακοπές με φίλους τους και χωρίς το Γιάννη, ο οποίος έμεινε και ανέλαβε τη δουλειά του πατέρα του όσο αυτός έλειπε. Ο κος Βασιλείου είχε μεγάλη δυσκολία να το δεχτεί και εκδήλωσε διάφορες ανησυχίες και φόβους γι' αυτό. Οι ανησυχίες του αυτές συζητήθηκαν και καθυσηχάστηκαν και εξηγήθηκε στον κος Βασιλείου ότι αυτή ήταν μια καλή ευκαιρία ν' αφήσει το γυιό του να πάρει κάποιες πρωτοβουλίες εφόσον και ο ίδιος το επιθυμούσε και να δει ο ίδιος αλλά και ο Γιάννης της δυνατότητές του αν μείνει μόνος του. Ε-

πίσης τόνισα ότι αυτό θα ήταν καλό και για τη δική τους σχέση, να πάνε διακοπές μόνοι τους μετά από τόσα χρόνια.

Όλα αυτά εξυπηρετούσαν τον πρώτο στόχο που ήταν σχετικός με το στένεμα των ορίων του συζυγικού υποσυστήματος και την απομάκρυνση του Γιάννη απ' αυτό. Για να επιτευχθεί ο ίδιος στόχος χρειάστηκε ν' ασχοληθούμε με θέματα της καθημερινής τους ζωής γιατί σ' αυτά εκδηλωνόταν το πρόβλημα. Πολύ βοηθητική σ' αυτό ήταν η δεύτερη οικογενειακή συνάντηση στην οποία έγιναν συμφωνίες για τέτοια θέματα, που απασχολούσαν όλους τους. Ο Γιάννης πήρε την πρωτοβουλία να γράψει κάποια απ' αυτά που τον ενοχλούσαν από την συμπεριφορά των γονιών του, και άλλα θέματα που ενοχλούσαν τους γονείς από τη δική του συμπεριφορά.

Αυτά που ενοχλούσαν το Γιάννη ήταν η διαφορετική αντίληψη που είχε αυτός και οι γονείς του για τη δουλειά, και το ότι δεν του άφηναν περιθώρια να πάρει μόνος του πρωτοβουλίες ακόμη και για καθημερινά θέματα και ότι για ασήμαντα θέματα βρίσκονταν συνεχώς πάνω του και τον καθοδηγούσαν. Επίσης ένα άλλο θέμα ήταν η παρέμβασή τους στις σχέσεις του με το άλλο φύλο.

Τα θέματα που προβληματίζαν τους γονείς και αφορούσαν το Γιάννη ήταν σχετικά με το ποιός θα κάνει τα ψώνια του σπιτιού και γιατί αυτός δεν παίρνει μέρος σ' αυτά, για το κομπιούτερ που του είχαν αγοράσει και δεν το χρησιμοποιούσε για να βοηθάει μ' αυτό τον πατέρα του στη δουλειά. Άλλο θέμα είχε σχέση με την ώρα που ξύπναγε το πρωί ο Γιάννης για ν' αρχίσει νωρίς να δουλεύει. Από την πλευρά μου υποστήριξα την πρωτοβουλία που πήρε ο Γιάννης κι όλα αυτά τα θέματα συζητήθηκαν και

με αμοιβαίες συμφωνίες που έγιναν από τα μέλη κατέληξαν σε πρακτικές λύσεις τις οποίες ο Γιάννης έκανε γραπτές. Όσον αφορά το πρώινο ξύπνημα του Γιάννη βρέθηκε από κοινού κάποια ώρα, για το κομπιούτερ αποφασίστηκε να το αναλάβει σιγά -σιγά, για τα προσωπικά του θέματα ότι θα πάψουν οι γονείς να ανακατεύονται, για τα ψώνια ο Γιάννης υποσχέθηκε ότι θα συμμετέχει και ο πατέρας του θα τον άφηνε ελεύθερο να δουλέψει με το δικό του τρόπο.

Μετά τις συμφωνίες αυτές ορίσθηκε ένα διάστημα δέκα ημερών μέσα στο οποίο θα δοκίμαζαν πως λειτουργούν όλα αυτά και θα γινόταν συζήτηση για το πως τα πήγαν. Στην επόμενη επικοινωνία διαπιστώθηκε ότι τα μέλη της οικογένειας τηρούσαν τις συμφωνίες. Στη συνέχεια η οικογένεια ζήτησε να περάσει ένα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για να δούν κατά πόσο είναι δυνατό να σταθεροποιηθούν οι αλλαγές κι αν στο μεταξύ χρειάζονταν κάποια βοήθεια θα τη ζητούσαν.

Η παρέμβαση αυτή είναι η ανάθεση καθήκοντος η οποία σκοπεύει στην αλλαγή του συστήματος και γι' αυτή περισσότερα στοιχεία δίνονται στο θεωρητικό μέρος.

Οι αντιστάσεις που είχε ο κος Βασιλείου για να μιλήσει στη γυναίκα του και στο γυιό τους για τη συνεργασία μας συζητήθηκαν σε κάποιες ατομικές συναντήσεις που ήταν σκόπιμο να γίνουν και τονίσθηκε πόσο σημαντική ήταν η συμμετοχή τους στη συνεργασία εφόσον επρόκειτο για θέμα που αφορούσε όλους τους. Έγινε προσπάθεια να καταλάβει ο κος Βασιλείου ότι μόνος του δεν μπορούσε να είναι βοηθητικός για να λυθούν τα προβλήματα στην οικογένειά του.

Χρειάσθηκε να παροτρυνθούν οι γονείς να δώσουν κάποιες ευκαιρίες εξατομίκευσης στο γυιό τους κι αυτό έγινε συζητώντας μαζί τους κάποια πράγματα για την ηλικία του Γιάννη και

τις ανάγκες του. Εξηγήθηκε ότι ο Γιάννης βρισκόταν σ' ένα φυσιολογικό μεταβατικό στάδιο της ζωής του και ότι κάθε ενέργεια που θα γινόταν γύρω από την ανεξαρτοποίησή του θα γινόταν προσεχτικά έτσι ώστε να μην απειληθεί η ισορροπία της οικογένειας.

Σε μια από τις οικογενειακές συναντήσεις υπήρξε έντονη σύγκρουση μεταξύ των μελών για τα παράπονα που είχε ο καθένας τους. Όλα τα μέλη χρειάστηκαν ενίσχυση να εκφράσουν τα συναισθήματά τους κάτι που μέχρι τώρα δυσκολεύονταν να κάνουν. Μέσα απ' αυτή τη σύγκρουση εκδηλώθηκαν θετικά και αρνητικά συναισθήματα και τα μέλη ήρθαν πιο κοντά συναισθηματικά το ένα με το άλλο.

Θετικό αντίκτυπο σε σχέση με τη δραστηριοποίηση του Γιάννη είχε το διάστημα που ο πατέρας του παρέμεινε στο νοσοκομείο μετά από τροχαίο ατύχημα. Ήταν μια ευκαιρία για πρώτη φορά ο Γιάννης να αναλάβει κάποια από τα καθήκοντα του πατέρα του. Αυτό αξιοποιήθηκε στη συνέχεια της συνεργασίας, για ν' αλλάξει στο μυαλό του πατέρα η ιδέα που είχε για τις δυνατότητες του Γιάννη, και να συνειδητοποιήσει ο Γιάννης ότι μπορεί να κάνει κάποια σημαντικά πράγματα μόνος. Στο σημείο αυτό υποστηρίχθηκαν οι γονείς να διατηρήσουν και αργότερα αυτή την αλλαγή που είχε γίνει αφού ο πατέρας θα έβγαινε απ' το νοσοκομείο.

5. Αποτελέσματα

Σύμφωνα με την εκτίμηση που έγινε και τους στόχους που τέθηκαν έχουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα :

Αφού ξεπεράστηκαν οι διάφορες αντιστάσεις του κου Βασιλείου πάνω σε θέματα συνεργασίας, έγιναν κάποια θετικά βήματα

από την πλευρά του που ήταν σημαντικά αφού τον διακατείχε, ιδιαίτερο άγχος για το πρόβλημα και το μετέφερε και στα άλλα μέλη της οικογένειας.

Σταμάτησε να βλέπει σαν λύση τα βιβλία που διάβαζε και ασχολείτο μ' αυτά μόνο κάποιες από τις ελεύθερες ώρες του. Έπαψε να δίνει έτοιμες λύσεις στο γυιό του και αυτός και η σύζυγός του τον άφησαν ελεύθερο να παίρνει μόνος του πρωτοβουλίες αφού είχαν αποκτήσει εμπιστοσύνη για τις δυνατότητες του γιου τους.

Επίσης αποφάσισαν να μην αναμειγνύονται σε θέματα της προσωπικής του ζωής και δέχτηκαν την απόφασή του να μην σπουδάσει επί του παρόντος και ν' ασχοληθεί με τη δουλειά του πατέρα του.

Αποφασιστικό ρόλο για την ανεξαρτοποίηση του Γιάννη έπαιξε το ατύχημα του πατέρα του που τον κράτησε για μικρό χρονικό διάστημα μακριά από την οικογένειά του και τη δουλειά του. Το γεγονός αυτός διαμόρφωσε έτσι τις συνθήκες ώστε ο Γιάννης να αναλάβει κάποιες ευθύνες στο σπίτι και στη δουλειά κι αυτό ήταν σημαντικό για τον ίδιο και τους γονείς του.

Τα μέλη της οικογένειας έμαθαν να συνεργάζονται, να επικοινωνούν με διαφορετικό τρόπο, να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και να κατανοούν ο ένας τις ανάγκες του άλλου.

Στο συζυγικό υποσύστημα τα όρια έγιναν πιο ξεκάθαρα ο Γιάννης έπαψε να είναι το μέσο επικοινωνίας των γονέων και το ζευγάρι βρήκε πιο άμεσους τρόπους επικοινωνίας. Τα προβλήματα αυτά που αντιμετώπιζαν τους έφεραν πιο κοντά και για πρώτη φορά αυτό το καλοκαίρι πήγαν μόνοι τους διακοπές. Το ότι ο Γιάννης έμεινε μόνος του στο σπίτι και ανέλαβε κάποια θέματα από τη δουλειά του πατέρα του ήταν θετικό για όλους τους.

Οι αλλαγές που συνέβησαν στην οικογένεια φάνηκε ότι είχαν σταθεροποιηθεί, από επικοινωνία που έγινε με την οικογένεια μετά από διάστημα τεσσάρων μηνών από τη λήξη της συνεργασίας.

6. Αξιολόγηση εργασίας

Πολλοί παράγοντες ήταν καθοριστικοί στην εργασία με την οικογένεια Βασιλείου. Ο χρόνος που ήταν διαθέσιμος για την συνεργασία ήταν συγκεκριμένος και ανάλογα μπήκαν οι συγκεκριμένοι στόχοι και η συνεργασία κινήθηκε σ' αυτό το επίπεδο.

Η συνεργασία ήταν αρκετά καλή η οικογένεια βοηθήθηκε σε πολλά σημαντικά θέματα και πολλές αλλαγές έγιναν στις σχέσεις μεταξύ τους που διευκόλυναν μια πιο αρμονική συμβίωση των μελών.

Θα μπορούσαν να γίνουν κι άλλα πράγματα όπως περισσότερη δουλειά με τον κο Βασιλείου που φαινόταν να έχει κάποια ιδιαίτερα προβλήματα και χρειαζόταν ν' αλλάξει κάποια στοιχεία του εαυτού του. Πέρα από τον περιορισμένο χρόνο υπήρχε έλλειψη εμπειρίας από τη δική μου πλευρά αφού ανάλογη συνεργασία με οικογένεια σ' αυτό το επίπεδο δεν υπήρχε.

Η έλλειψη άλλης εμπειρίας περιορίζει την ελευθερία κινήσεων στην συνεργασία με την οικογένεια και δημιουργούσε διστακτικότητα σ' αυτά που προγραμματίζα να γίνουν.

Η δουλειά με την οικογένεια πέρα από την πρακτική εμπειρία χρειάζεται και μεγάλη θεωρητική κατάρτιση την οποία προσπάθησα να εμπλουτίσω μέσα από διάφορες θεωρητικές πηγές. Ο συσχετισμός θεωρίας και πράξης ήταν ένα από τα πιο δύσκολα σημεία. Για όλα αυτά απαραίτητη και πολύ βοηθητική ήταν η εποπτεία με την υπεύθυνη καθηγήτρια.

Η οικογένεια έχει τώρα ένα δοσμένο τρόπο επικοινωνίας τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει σε περίπτωση που υπάρχει παλινδρόμηση. Έχουν μάθει να συνεργάζονται με κάποιον ειδικό για τα προβλήματά τους και σε περίπτωση που μπορεί να χρειασθούν πάλι βοήθεια θα τη ζητήσουν με μεγαλύτερη ευκολία.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ*

Εδώ θα δοθούν μερικά στοιχεία για την οικογένεια όπως δόθηκαν απ' την ίδια τα οποία δεν ήταν απ' την αρχή γνωστά αλλά αποκτήθηκαν στη διάρκεια της συνεργασία με την οικογένεια.

1. Πληροφοριακά στοιχεία

Μέλη	Ηλικία	Επάγγελμα	Εκπαίδευση
Νικολάου Μαρία	34	καθαρίστρια	απόφοιτος Γ' γυμνασίου
" Γιώργος	19		φοιτητής ΤΕΙ
" Ελένη	16		μαθήτρια Β' λυκείου
" Αλέξης	14		μαθητής Α' Γυμν.
" Ηλίας	12		μαθητής Α' Γυμν.
" Δημήτρης	5		νηπιαγωγείο

2. Παρουσιαζόμενο πρόβλημα - Αίτημα

Η κα Νικολάου έκανε αίτηση προς τη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας για να επιδοτηθεί από το Πρόγραμμα Παιδικής Προστα-

Σημείωση

1. Για την εξασφάλιση του απόρρητου τα ονόματα που χρησιμοποιούνται είναι διάφορα των πραγματικών. Θεωρήθηκε προτιμότερο να δοθεί άλλο όνομα στην οικογένεια αντί να χρησιμοποιηθούν τα αρχικά του πραγματικού ονόματος. Επίσης παραλείπονται κάποιες πληροφορίες που θα έβαζαν σε κίνδυνο την διασφάλιση του απόρρητου.

2. Στην οικογένεια έγινε γνωστό ότι μέρος της συνεργασίας με την εκπαιδευόμενη Κοινωνική Λειτουργό μπορεί να αποτελέσει εκπαιδευτικό υλικό με τη διαβεβαίωση της τήρησης της εχεμύθειας.

σίας. Πρίν πέντε χρόνια είχε εγκαταλειφθεί από το σύζυγό της και μόνη της δυσκολευόταν ν' αντιμετωπίσει τις ανάγκες της οικογένειάς της. Στην επίσκεψη που έγινε στο σπίτι της κας Νικολάου για να διαπιστωθεί αν πληρούνται οι όροι για τη λήψη του επιδόματος, η ίδια ζήτησε βοήθεια "στη δυσκολία που έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις της με τα παιδιά της και οικονομικές δυσκολίες που υπάρχουν από τότε που εγκαταλείφθηκε από το σύζυγό της".

3. Σύντομο Ιστορικό της Οικογένειας

α) Σχηματισμός της οικογένειας

Η κα Νικολάου προέρχεται από διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον. Οι γονείς της χώρισαν όταν ήταν 9 μηνών και ο πατέρας της δημιούργησε δική του οικογένεια και έπαψε να ενδιαφέρεται γι' αυτή και τον αδελφό της. Την ανατροφή τους ανέλαβε η μητέρα της η οποία δούλευε σαν καθαρίστρια και ζούσαν στην Αθήνα. Όταν ήταν 4 χρόνων η μητέρα της την έδωσε να την μεγαλώσει μια θεία της που ζούσε σε κάποιο νησί, η οποία ήταν αλκοολική. Η θεία της της φερόταν πολύ άσχημα, τη χτυπούσε και την έστελνε να κλέβει κότες και κουνέλια. Όταν αρνιόταν κι έλεγε ότι φοβόταν να το κάνει αυτό η θεία της την ανάγκαζε να πίνει για να πάρει θάρος και να κάνει αυτό που της έλεγε. Με τον ίδιο τρόπο την ανάγκαζε να πηγαίνει νύχτα σε πολύ μακρινή απόσταση για να της αγοράζει ποτό.

Όταν έγινε 12 χρόνων η θεία της έφυγε για την Αμερική κι έτσι αναγκάστηκε να ξαναγυρίσει στη μητέρα της και τον αδελφό της οι οποίοι την κακομεταχειρίζονταν. Έμεινε μαζί τους 2 χρόνια και μετά γνώρισε τον κο Νικολάου και παντρεύτηκαν το

1970 όταν αυτή ήταν 14 χρόνων κι αυτός 21. Από το γάμο τους απέκτησαν πέντε παιδιά. Συνεχώς με το σύζυγό της βρίσκονταν σε διαφωνία κι εδώ και πέντε χρόνια βρίσκονται σε διάσταση. Για τον κο Νικολάου δεν υπάρχουν στοιχεία εφόσον αυτός έχει εγκαταλείψει την οικογένειά του εδώ και πέντε χρόνια και κατά αραιά χρονικά διαστήματα έρχεται και διαταράσσει την ισοροπία της οικογένειας χωρίς να δίνει στοιχεία για τη ζωή του.

β) Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο

Η οικογένεια Νικολάου ζεί σε μια σχετικά υποβαθμισμένη συνοικία της Πάτρας, μένουν σε ιδιόκτητο διαμέρισμα που αποτελείται από τρία δωμάτια τα οποία δεν είναι αρκετά για όλα τα μέλη της οικογένειας. Το σπίτι είναι αρκετά περιποιημένο και καθαρό.

Τα έσοδα της οικογένειας προέρχονται από την εργασία της κας Νικολάου η οποία δουλεύει σαν καθαρίστρια σε διάφορα σπίτια. Τα χρήματα που βγάζει είναι πολύ λίγα και προσθέτοντας κι αυτά, που παίρνει σαν επίδομα από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας δυσκολεύεται στα έξοδα που έχει να αντιμετωπίσει.

Κατά καιρούς εργάζονταν κάποια απ' τα παιδιά, πρώτα ο μεγάλος γιός πριν φύγει για σπουδές και μετά ο Αλέξης. Την οικογένεια βοηθούν κάποια άτομα της γειτονιάς δίνοντάς τους τρόφιμα και ρούχα, αφού σπάνια έχουν την οικονομική δυνατότητα ν' αγοράσουν όλα αυτά.

γ) Κατάσταση υγείας των μελών

Η κα Νικολάου αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα υγείας έχει υπερθυρεοειδισμό, πάσχει από αλλεργικό άσθμα και έχει και νεύρωση καρδιάς. Για όλα αυτά τα προβλήματα παίρνει φάρμακα αλλά

πολλές φορές αμελεί την παρακολούθησή της από γιατρό και δεν παίρνει τακτικά τα φάρμακά της. Επίσης η κα Νικολάου όπως διαπιστώθηκε στην πορεία της εργασίας, εδώ και αρκετά χρόνια κάνει αυξημένη χρήση αλκοόλ και θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι αλκοολική. Το πρόβλημα του υπερθυρεοειδισμού της δημιουργεί ψυχολογικές μεταπτώσεις και αύξηση βάρους. Από το αλλεργικό άσθμα προκαλούνται ασθματικές κρίσεις οι οποίες για να περάσουν χρειάζεται έκτακτη εισαγωγή στο νοσοκομείο και λήψη οξυγόνου. Άλλο μέλος της οικογένειας που έχει πρόβλημα υγείας είναι ο Αλέξης που έχει περιοδική ακράτεια κοπράνων. Η κα Νικολάου αναζήτησε μόνη της λύση από κάποιο γιατρό αφού ο Αλέξης δεν δεχόταν να συμβουλευθεί κάποιον. Η διάγνωση του γιατρού ήταν ότι αυτό οφείλεται σε πρόβλημα του παχέος εντέρου και συνέστησε φαρμακευτική αγωγή την οποία ο Αλέξης δεν δέχθηκε ν' ακολουθήσει.

δ) Σχέσεις στην οικογένεια - Σύστημα αξιών

Οι σχέσεις των μελών δεν είναι αρμονικές. Η κα Νικολάου είχε έντονες συγκρούσεις με το μεγαλύτερο γιό της το Γιώργο μέχρι που αυτός έφυγε για να σπουδάσει. Τώρα η ίδια κατάσταση συνεχίζεται με το γιό της τον Αλέξη και αιτίες είναι θέματα σχετικά με τον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς του με τα οποία αυτή διαφωνεί. Απαιτεί από τα παιδιά της να της μιλάνε πάντα ευγενικά παρόλο που αυτή δεν κάνει το ίδιο.

Πολλές φορές που η κα Νικολάου έχει πει δημιουργούνται καυγάδες με τα παιδιά, αυτά της φέρονται άσχημα αφού ενοχλούνται όπως λένε να την βλέπουν σ' αυτή την κατάσταση. Οι σχέσεις της οικογένειας με τον Γιώργο έχουν διακοπεί από τότε που έφυγε για σπουδές και σπάνια έρχεται να τους δει.

Οι σχέσεις μεταξύ των παιδιών είναι καλές χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Τον κυρίαρχο ρόλο μέσα στην οικογένεια έχει η μητέρα η οποία διαχειρίζεται το οικονομικά και όλα τα θέματα που αφορούν αυτή και τα παιδιά της.

Η κα Νικολάου είναι ιδιαίτερα συμπονετική με ανήμπορους ανθρώπους και θέλει να βοηθάει με όποιο τρόπο μπορεί γιατί έτσι νιώθει ότι προσφέρει κάτι στους συνανθρώπους της και ξεχνάει τα προβλήματά της. Είναι δωρητής σώματος και πρόσφατα δήλωσε την επιθυμία να βοηθάει εθελοντικά σε κάποιο ίδρυμα.

ε) Σχέσεις της οικογένειας με την κοινότητα

Η κα Νικολάου δεν έχει σχέσεις με τους συγγενείς της που ζούν σε μακρινή πόλη, ούτε με τους συγγενείς του συζύγου της που βρίσκονται κοντά. Δεν έχει κάποιες άλλες δραστηριότητες για να ασχολείται τον ελεύθερο χρόνο της.

Έχει γνωστούς και φίλους που οι περισσότεροι μένουν στη γειτονιά με τους οποίους κάνουν παρέα και συνεχώς στο σπίτι τους βρίσκονται φίλοι των παιδιών. Κάποια απογεύματα περνάει τις ώρες της με μια ηλικιωμένη κυρία της γειτονιάς η οποία είναι αλκοολική. Φροντίζει εθελοντικά αυτή την κυρία κι αυτή τη βοηθά δίνοντάς της κάποια πράγματα (τρόφιμα - ρούχα). Τα παιδιά αντιδρούν πολύ άσχημα γι' αυτή της την παρέα γιατί ξέρουν ότι η μητέρα τους πηγαίνει και πίνει μαζί της.

Εργασία με την Οικογένεια Νικολάου

Υπενθυμίζουμε ότι η εργασία με την οικογένεια Νικολάου έγινε στο διάστημα από Ιούνιο μέχρι και Ιανουάριο του 1989. Για τη συχνότητα και το είδος των συναντήσεων βλέπε παράρτημα Α.

1. Πρώτες επαφές

Η κα Νικολάου ζήτησε βοήθεια απ' την υπηρεσία για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε με τα παιδιά της και τις οικονομικές δυσκολίες που είχε να ανταπεξέλθει στις ανάγκες της οικογένειας. Ενημερώθηκε αυτή και τα παιδιά της για το ρόλο της Κοινωνικής Υπηρεσίας και τι βοήθεια μπορεί αυτή να τους προσφέρει. Έγιναν γνωστοί οι όροι της υπηρεσίας τους οποίους η οικογένεια δέχτηκε. Έτσι κλείστηκε το συμβόλαιο και ξεκίνησε η συνεργασία μαζί τους.

Στις συναντήσεις των πρώτων επαφών η κα Νικολάου είπε ότι απ' την αρχή του γάμου της αντιμετώπιζε διάφορα προβλήματα με το σύζυγό της. Με τη γέννηση των παιδιών οι δυσκολίες μεγάλωσαν. Ο κος Νικολάου δεν ενδιαφερόταν για την οικογένειά του, διατηρούσε εξωσυζυγικές σχέσεις και οικονομικά δεν συμμετείχε στα έξοδα του σπιτιού.

Αργότερα όταν ο κος Νικολάου έφυγε εγκαταλείποντας, οριστικά την οικογένειά του η κα Νικολάου ήταν αυτή που έπρεπε να αντιμετωπίσει όλες τις ανάγκες της οικογένειάς της.

Στις πρώτες επαφές η κα Νικολάου δεν ανέφερε την εξάρτησή της απ' το αλκοόλ κι αυτό έγινε γνωστό αργότερα όταν αναπτύχθηκε κάποια σχέση μεταξύ της εκπαιδευόμενης Κοινωνικού Λειτουργού και της ίδιας.

Η οικογένεια Νικολάου δεν έχει προσπαθήσει στο παρελθόν να βρει κάποιες λύσεις για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει.

2. Εκτίμηση

Με το ίδιο σκεπτικό της περίπτωσης Βασιλείου σελ.139 θεωρήθηκε ότι είναι βασικό να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τον

τρόπο λειτουργίας της οικογένειας σαν σύστημα και να εξερευνήσουμε την οικογενειακή δομή.

Την περίοδο που αναλαμβάνεται η περίπτωση η κατάσταση έχει ως εξής :

α) Υποσυστήματα

Ξεκινώντας από το υποσύστημα γονέα παιδιών θα δούμε δυαδικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ της μητέρας και των παιδιών. Κάποια ιδιαίτερη σχέση παρατηρείται ανάμεσα στη μητέρα και το Δημήτρη οι οποίοι είναι αχώριστοι και η μητέρα ιδιαίτερα προσκολλημένη σ' αυτόν. Μια άλλη δυαδική αλληλεπίδραση μέσα στην οικογένεια είναι της μητέρας με την Ελένη οι οποίες έχουν μιά πιο κοντινή σχέση.

Σαν ο μόνος γονέας των παιδιών της νιώθει βαριά την ευθύνη της γι' αυτά, έχει κουραστεί πολύ και πολλές φορές αγανακτεί και ζητά μια λύση που θα την απαλλάξει απ' αυτές τις ευθύνες.

Η σχέση μεταξύ των αδελφών είναι χαλαρή και δεν υπάρχει φανερό ενδιαφέρον μεταξύ τους. Η Ελένη με τον Αλέξη κάνουν παρέα έχουν κάποιους κοινούς φίλους αλλά δεν φαίνεται να συζητούν για προβλήματα που τους αφορούν. Ο μεγαλύτερος αδερφός όσο βρισκόταν στην οικογένεια δεν είχε καθόλου καλές σχέσεις με τα αδέρφια του και πολλές φορές τα χτυπούσε. Φαινόταν ότι προσπαθούσε να υιοθετήσει τον τρόπο συμπεριφοράς του πατέρα του. Από τότε που έφυγε για να σπουδάσει έχει ξεκοπεί από τ' αδέρφια του και σε διάστημα έξι μηνών έχει έρθει να τους δει μόνο μια φορά, παρόλο που δεν βρίσκεται πολύ μακριά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όλα τα παιδιά δείχνουν για το Δημήτρη που είναι ο μικρότερος της οικογένειας.

β) Όρια

Τα όρια της οικογένειας Νικολάου είναι αποσυνδεδεμένα και δεν λειτουργούν σωστά. Οι ενδοοικογενειακοί δεσμοί είναι χαλαροί και σχεδόν ανύπαρκτοι. Τα μέλη της οικογένειας αναζητούν σχέσεις και δραστηριότητες έξω από το οικογενειακό σύνολο έτσι ώστε να βρουν συναισθηματική και κοινωνική ικανοποίηση.

Τα παιδιά δεν ασχολούνται με τα προβλήματα της οικογένειάς τους και τις περισσότερες ώρες τις περνάνε με φίλους τους μέσα ή έξω από το σπίτι. Αποφασίζουν ατομικά ο καθένας τους για κάποια πράγματα που τους αφορούν και σπάνια αποφασίζουν συλλογικά σαν οικογένεια. Ο Αλέξης αποφάσισε μόνος του ν' αφήσει το σχολείο γιατί δεν του άρεσε και παρόλες τις αντιρρήσεις της μητέρας του δεν δέχτηκε ν' αλλάξει την απόφασή του. Πολλές φορές πριν το εγκαταλείψει έκανε σκασιαρχείο και περνούσε τις ώρες του με παρέες σε χώρους ψυχαγωγίας.

Η μητέρα προσπαθεί να ξεφύγει από τα προβλήματα αφού δεν βρίσκει υποστήριξη μέσα στην οικογένειά της, βοηθώντας κάποια ανήμπορα ηλικιωμένα άτομα της γειτονιάς ή καταφεύγοντας στο ποτό. Αυτή η ανάγκη για δραπέτευση από τα οικογενειακά προβλήματα μεταβιβάζεται και στα παιδιά της.

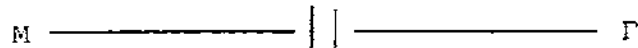
γ) Επικοινωνία

Στην οικογένεια δεν υπάρχει καθαρή και σαφής επικοινωνία. Τα μέλη δεν "ακούν" ο ένας τον άλλον και δεν λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του καθενός. Όταν προσπαθούν να συζητήσουν για κάποιο σημαντικό θέμα πάντα καταλήγουν σε διαφωνίες και καυγάδες.

Η κα Νικολάου δεν δείχνει την αγάπη της και το ενδιαφέρον της για τα παιδιά της παρόλο που κατά βάθος ενδιαφέρεται γι' αυτά. Αρκετές φορές βρίσκεται σε σύγκρουση μαζί τους και

ενοχλείται πολύ από τη συμπεριφορά τους. Πολλές φορές προσπαθεί να τους επιβάλει κάποιους περιορισμούς αλλά δεν τα καταφέρνει γιατί αυτά δεν λαμβάνουν υπόψη τους τη γνώμη της. Ο Γιώργος βρίσκεται συνέχεια σε σύγκρουση με τη μητέρα του της φέρεται και της μιλάει πολύ άσχημα αλλά και η ίδια έχει επιθετική στάση απέναντί του. Ο λόγος που βρίσκονται σε σύγκρουση είναι γιατί ο Γιώργος ακολουθεί τα πρότυπα συμπεριφοράς του πατέρα του και γιατί έχει σχέσεις μαζί του κι αυτό δεν αρέσει στη μητέρα του, αφού κανένα απ' τα άλλα παιδιά της οικογένειας δεν έχουν καμμία επικοινωνία με τον πατέρα τους. Η κα Νικολάου μιλάει με πολύ άσχημα λόγια για το γυιό της και λέει ότι "νιώθει τόση ψυχρότητα γι' αυτόν και δεν τον θέλει για παιδί της".

Σχήμα 1

————— || ————— σύγκρουση μεταξύ μητέρας και Γιώργου

Ένα θέμα που φέρνει συνεχώς σε διαφωνία τη μητέρα με τον Αλέξη είναι σχετικά με την ακράτεια κοπράνων που έχει και δεν δέχεται ν' ακούει τίποτα γι' αυτό το θέμα ούτε να επισκεφθεί γιατρό, γιατί ντρέπεται. Αυτός ήταν ένας τρόπος να κρατά ο Αλέξης τη μητέρα του απασχολημένη μαζί του. Η μητέρα επισκέφθηκε κρυφά κάποιο γιατρό ο οποίος της συνέστησε φάρμακα. Ο Αλέξης δεν δεχόταν να τα πάρει ούτε ν' ακούσει κουβέντα γι' αυτό γιατί όπως είχε πει "τα φάρμακα που του έδινε η μητέρα του ήταν για να σταματήσει η ανάπτυξή του και να μην ψηλώσει άλλο". Η μητέρα δικαιολογήθηκε γι' αυτό λέγοντας ότι το είπε για να μην πίνει αυτά τα φάρμακα ο μεγαλύτερος αδελ-

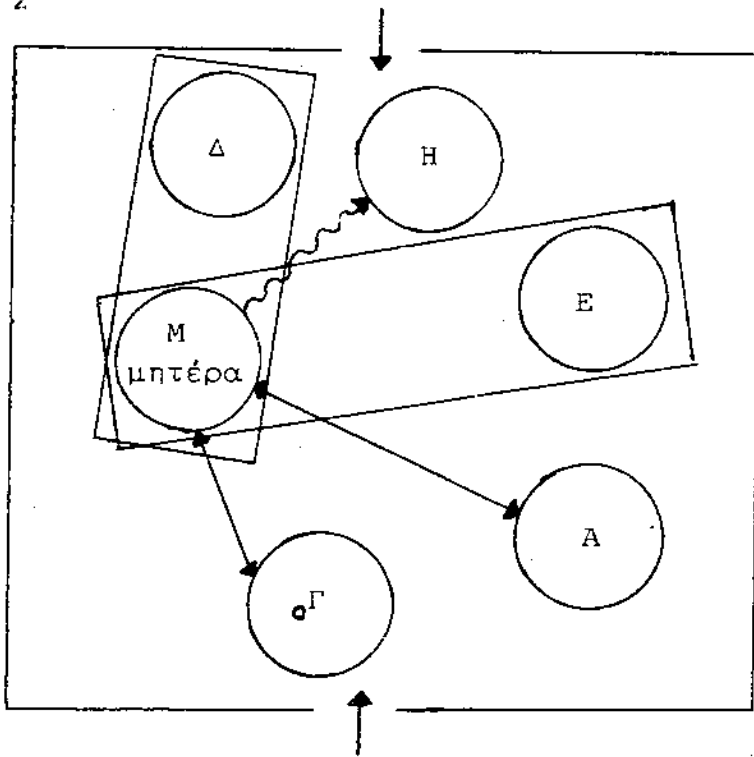
φος του ο Γιώργος, (ο οποίος τα νόμιζε για βιταμίνες). Άλλοι λόγοι διαφωνίας δεν υπάρχουν μεταξύ της μητέρας και του Αλέξη αφού απ' την πλευρά της υπάρχει κάποια συμπάθεια γι' αυτόν, γιατί μοιάζει εξωτερικά με τον πατέρα του (όπως λέει η Ελένη).

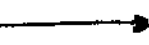
Μυστικά ανάμεσα στη μητέρα και τα παιδιά δεν υπάρχουν, κι ο καθένας τους γνωρίζει τα πάντα για τον άλλον... Τα παιδιά γνωρίζουν ακόμη και τα πιο προσωπικά θέματα της μητέρας.

Σε συναντήσεις που γίνονταν με την οικογένεια η μητέρα ήταν σαν πίνακας από τον οποίο πέρναγαν όλες οι επικοινωνίες και ήθελε να δίνει αυτή το λόγο σε κάποια από τα παιδιά για να μιλάνε λέγοντας "μίλα εσύ τώρα" και ήθελε να σχολιάζει αυτά που λέγανε .

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια απεικόνισης της δομής της Οικογένειας Νικολάου .

Σχήμα 2

- απομονωμένο μέλος
- προβληματική επικοινωνία
- σύγκρουση

- Ανοιχτό σύστημα που δέχεται επιδράσεις από τον έξω κόσμο.

δ) Προσωπικοί Ρόλοι

Η κα Νικολάου είναι ο αρχηγός της οικογένειας και έχει την ευθύνη για τα περισσότερα θέματα που την αφορούν. Αυτή έχει το ρόλο της μητέρας, της νοικοκυράς, της εργαζόμενης και είναι αυτή που πρέπει να φροντίσει για τις ανάγκες της οικογένειάς της. Παρόλες τις συγκρούσεις που έχει με τα παιδιά της φαίνεται να τ' αγαπά και ενδιαφέρεται να μην τους λείπουν όσο είναι δυνατό τα βασικά. Πέρα από το σπίτι και της δουλειά της δεν έχει άλλα ενδιαφέροντα που να της δίνουν τη δυνατότητα να αναπτύξει την ατομικότητά της.

Όταν ο πατέρας έφυγε από την οικογένεια ο μεγαλύτερος γιός ο Γιώργος ανέλαβε κάποιους από τους ρόλους του. Συμπεριφερόταν όπως αυτός και προσπαθούσε να έχει κυρίαρχο ρόλο στην οικογένεια. Στις διακοπές του από το σχολείο δούλευε και προσπαθούσε να βοηθήσει οικονομικά. Για τις σπουδές του η κα Νικολάου δεν έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει οικονομικά και ο Γιώργος ζεί με τη μητέρα της και τον αδερφό της οι οποίοι έχουν μεγάλη οικονομική άνεση και του προσφέρουν τα πάντα.

Ο Αλέξης άρχισε να δουλεύει όταν ο Γιώργος έφυγε και να παίρνει και κάποιους άλλους ρόλους σαν το μεγαλύτερο παιδί από τα αγόρια που ήταν τώρα στην οικογένεια. Εγκατέλειψε το σχολείο του για το οποίο δεν έδειχνε κανένα ενδιαφέρον και τώρα δουλεύει σαν ανιδεϊκευτος εργάτης.

Η Ελένη βοηθά στις δουλειές του σπιτιού όπως και όλα τα αδέρφια της και βοηθά τη μητέρα της πολλές φορές στη δουλειά της. Με το σχολείο της τα πηγαίνει αρκετά καλά και αργότερα σκοπεύει να σπουδάσει. Σαν το μοναδικό κορίτσι ανάμεσα στα αδέρφια αυτοί την αγαπούν ιδιαίτερα.

Ο Ηλίας είναι ένας μέτριος μαθητής και μέσα στην οικογένεια χρησιμοποιείται από τη μητέρα για να πηγαίνει να της αγοράζει ποτό. Αυτό όπως έχει πεί τον ενοχλεί ιδιαίτερα και πολλές φορές αρνείται να το κάνει και η μητέρα του τον χτυπάει.

Ο μικρός Δημήτρης είναι η ιδιαίτερη αδυναμία της κας Νικολάου και είναι ιδιαίτερα προσκολλημένη επάνω του και υπερβολικά δεμένη μαζί του, από τότε που έφυγε ο σύζυγός της κι αυτός ήταν μωρό. Του ικανοποιεί όλες του τις επιθυμίες και τον έχει συνηθίσει να είναι συνέχεια μαζί της με αποτέλεσμα κάποιες φορές να έχει πρόβλημα όταν θέλει να πάει κάπου μόνη.

ε) Κανόνες και κανονισμοί

Δεν είναι καθορισμένο το ποιός θα κάνει κάποιες συγκεκριμένες δουλειές μέσα στο σπίτι. Μπορεί κάποιο από τα μεγαλύτερα αγόρια να μαγειρέψει κάτι πρόχειρο για να φάει και όλοι βοηθούν σε θέματα καθαριότητας του σπιτιού.

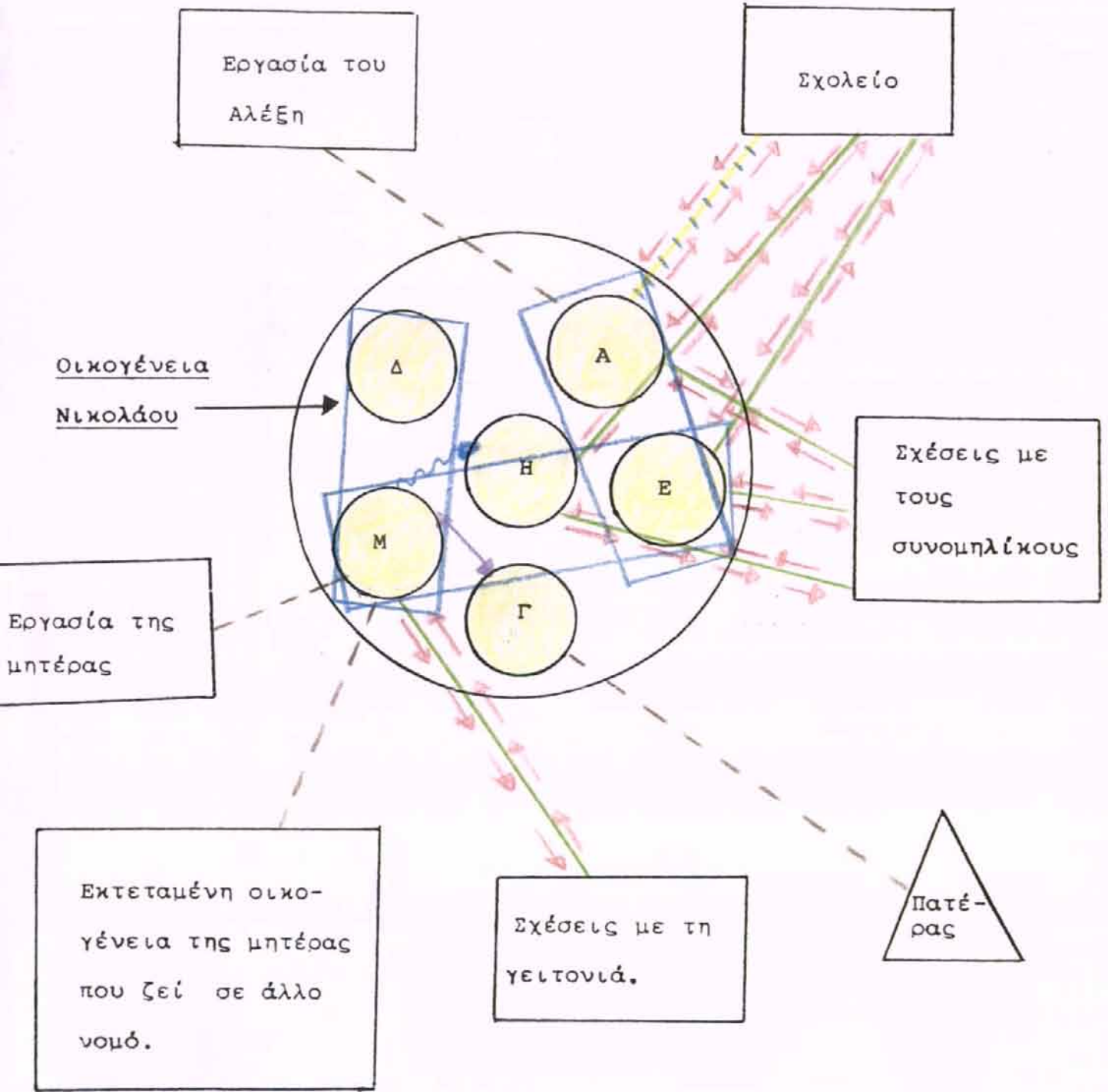
Η μητέρα ενοχλείται από κάποια σχόλια που γίνονται στη γειτονιά γι' αυτήν και τις σχέσεις της με το άλλο φύλο. Τα παιδιά ενοχλούνται πολύ από τη συνήθεια της μητέρας τους να πίνει και αποφεύγουν κάποιες φορές να φέρνουν φίλους τους στο σπίτι όταν αυτή βρίσκεται υπό την επήρεια ποτού.

Η εκτίμηση αυτή έγινε μετά από έναν αριθμό συναντήσεων. Η κατάσταση αυτή έχει γίνει χρόνια για την οικογένεια ξεκινώντας από τις κακές σχέσεις του ζευγαριού. Αργότερα όταν ο πατέρας φεύγει οριστικά από την οικογένεια τα πράγματα δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο γιατί οι συναισθηματικές και οικονομικές ανάγκες της οικογένειας δεν μπορούν να ικανοποιη-

θούν από τη μητέρα που έχει όλη την ευθύνη. Αυτό γίνεται αιτία και ζητά βοήθεια η μητέρα.

Στοιχεία της δυναμικής της οικογένειας και τις σχέσεις της με τον έξω κόσμο παρουσιάζονται συνοπτικά στο παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα

Υπόμνημα

- Προβληματική επικοινωνία
- Χαλαρή σχέση
- Ισχυρή σχέση
- Προς τα που ρέει η ενέργεια
- Σχέση που ασκεί πίεση
- Σύγκρουση

Διαδικές αλληλεπιδράσεις

Ο πατέρας απομακρυσμένος από την οικογένεια

Η οικογένεια Νικολάου είναι μια αποδιοργανωμένη οικογένεια όπως θα την χαρακτήριζε ο Minuchin, η φυγόκεντρη όπως θα την χαρακτήριζε ο Jordan. Το αποτέλεσμα της αποδιοργάνωσης της οικογένειας είναι να δυσκολεύεται πολύ στην αντιμετώπιση κρίσεων και να υπάρχει απεριόριστη επικοινωνία με το περιβάλλον έτσι ώστε η οικογένεια να κινδυνεύει να χάσει την ταυτότητά της. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει έχουν παρατηρηθεί κυρίως στις πιο φτωχές και πολυμελές οικογένειες.

3. Θεραπευτικοί στόχοι - προγραμματισμός

Έχοντας υπόψη το χρόνο που θα διαρκούσε η συνεργασία, το πως διαμορφώθηκε η συμφωνία με την οικογένεια Νικολάου και την εκτίμηση που έγινε πιο πάνω σε σχέση με τη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας διαμορφώθηκαν κάποιοι αρχικοί θεραπευτικοί στόχοι.

Γενικός σκοπός της συνεργασίας με την οικογένεια Νικολάου ήταν ν' αναπτυχθεί ένας βαθμός ενότητας ανάμεσα στα μέλη έτσι ώστε να μπορούν να ξεπερνούν τα άμεσα προβλήματά τους. Να καταφέρουν να έρθουν πιο κοντά ο ένας στον άλλον να δημιουργηθούν πιο στενές σχέσεις και να δούν ότι μέσα από την οικογένεια μπορεί να παίρνουν και ικανοποιήσεις.

Από την αρχή της συνεργασίας οι στόχοι που μπήκαν ήταν άμεσοι και μακροπρόθεσμοι. Οι άμεσοι στόχοι ήταν σχετικοί με την διαχείριση των οικονομικών της οικογένειας και τη διευθέτηση κάποιων θεμάτων υγείας των μελών της.

Άλλοι στόχοι ήταν να βελτιωθεί η επικοινωνία των μελών και ν' αυξηθεί η επίδραση που ασκεί το ένα μέλος πάνω στο άλλο και να δημιουργηθούν συνθήκες για σωστή επικοινωνία μεταξύ τους.

Να ξεκαθαριστούν οι οικογενειακοί κανόνες και αν χρειαζόταν να γίνει εισαγωγή ή επέκταση κανόνων λειτουργίας, τους οποίους θα μπορεί η οικογένεια να χρησιμοποιήσει για την αντιμετώπιση κρίσεων.

Σημαντικό ήταν ν' αυξηθεί η συναισθηματική εμπειρία των μελών της οικογένειας, "ν' ακούσουν" πως αισθάνεται ο ένας για τον άλλον και να γίνουν φανερά κάποια κρυμμένα συναισθήματα. Επίσης στόχος ήταν να γίνουν οι ρόλοι των μελών πιο σαφείς αφού μέχρι τώρα δεν ήταν και συνεχώς εναλλάσσονταν. Ενώ αυτοί οι στόχοι είχαν τεθεί αρχικά, στην πορεία της συνεργασίας ήρθε ένα άλλο θέμα. Η κα Νικολάου φάνηκε ότι ήταν αρκετά εξαρτημένη απ' το ποτό και κάθε προσπάθεια προς ικανοποίηση των άλλων στόχων θα ήταν άκαρπη αν αυτό το θέμα δεν αντιμετωπιζόταν.

Έτσι τέθηκε ένας νέος στόχος - ιδιαίτερα emphaticά - να κατευθυνθεί η κα Νικολάου να δεχθεί ειδική βοήθεια, για την απεξάρτησή της και να εμπλακούν όλα τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας θετικά σ' αυτή την προσπάθεια. Ενώ αυτό θα ήταν η κύρια κατεύθυνση, παράλληλα το γεγονός της προετοιμασίας και της εμπλοκής της οικογένειας σε συνεργασία με την Ειδική Υπηρεσία θα χρησιμοποιείτο για την επίτευξη του ευρύτερου στόχου που είχε τεθεί αρχικά, συναντήσεις θα γίνονταν με όλη την οικογένεια με κάποια μέλη της και ίσως και ατομικές συναντήσεις ανάλογα με τη σκοπιμότητα της χρονικής στιγμής και την εξέλιξη των πραγμάτων.

Ο χώρος της συνεργασίας καθορίστηκε ότι θα ήταν το σπίτι της οικογένειας αφού η υπηρεσία δεν προσφερόταν σαν χώρος για τέτοια συνεργασία. Η διάρκεια της κάθε συνάντησης θα ήταν μια ώρα με κάποια ελαστικότητα πάνω σ' αυτό ανάλογα με το περιε-

χόμενο της κάθε συνάντησης.

Οι θεραπευτικοί στόχοι έγιναν γνωστοί στην οικογένεια και το τι ακριβώς επιδιωκόταν να επιτευχθεί.

4. Παρέμβαση (Μεθοδολογία - Τεχνικές)

Υπολογίζοντας τον περιορισμένο χρόνο που είχαμε στη διάθεσή μας για συνεργασία και ακολουθώντας το δομικό μοντέλο η παρέμβαση εστιάστηκε πάνω σε ειδικά θέματα που είχαν σχέση με τη δυσλειτουργία της οικογένειας και δεν ασχοληθήκαμε με όλα τα προβλήματα της οικογένειας γιατί αυτό δεν ήταν δυνατό.

Σημαντικό από την αρχή ήταν να νιώσουν άνετα τα μέλη στις συναντήσεις για να μιλήσουν με περισσότερη ευκολία για τα προβλήματά τους. Η κα Νικολάου εύκολα αισθάνθηκε άνετα και οικεία ενώ δυσκολία να πάρουν μέρος στις συναντήσεις είχαν τα παιδιά. Την πιο θετική στάση είχε η Ελένη, η οποία ανταποκρινόταν σε κάθε συνάντηση που χρειαζόταν. Τονίστηκε σ' αυτήν πόσο βοηθητική ήταν η συμμετοχή της, και η ανταπόκρισή της αξιοποιήθηκε για να βοηθήσει τα αδέρφια της να συμμετέχουν. Συζήτησε με τα αδέρφια της για το πόσο άνετα ένιωσε στην πρώτη συνάντηση μαζί μου και τους τόνισε πόσο σημαντική ήταν και η δική τους συμμετοχή. Σε περιπτώσεις που ήταν δύσκολο να ενημερώσω τα παιδιά άμεσα για κάποιες συναντήσεις που χρειαζόνταν να είναι η κα Νικολάου είχε δυσκολία να το κάνει αυτό και ζητούσε εν αγνοία των παιδιών να πάω στο σπίτι ώρες που εκείνα θα βρίσκονταν εκεί. Εξηγήθηκε στη κα Νικολάου ότι ο τρόπος αυτός δεν ήταν βοηθητικός και υπήρχε κίνδυνος να παραποιηθούν κάποια πράγματα.

Απαραίτητο ήταν να γίνει συλλογή στοιχείων σχετικά με το πρόβλημα. Αυτό έγινε κατά τη διάρκεια των αρχικών συνεντεύξε-

ων, οι οποίες περιλάμβαναν παράπονα, το πως και το γιατί η οικογένεια έφτασε στην απόφαση ν' απευθύνει για βοήθεια τώρα, πως τα μέλη βλέπουν και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα, πως ζεί η οικογένεια μέσα στα καθημερινά θέματα και τι δρόμοι ευχαρίστησης υπάρχουν ή υπήρξαν στο παρελθόν.

Για την διαχείριση των οικονομικών θεμάτων της οικογένειας έγινε συνάντηση με την κ. Νικολάου όπου συζητήθηκε το πόσο θα πρέπει να προέχουν κάποιες αγορές σε είδη πρώτης ανάγκης για την οικογένειά της. Η ίδια εξέφρασε την ανάγκη ότι θέλει να αγοράζει κάποια πράγματα, που δεν θεωρούνται βέβαια πρώτης ανάγκης, αλλά είχαν σχέση με αλλαγές στο χώρο του σπιτιού τα οποία τη βοηθούσαν να αισθάνεται καλύτερα. Υποστηρίχθηκε η ανάγκη της να ανανεώσει το χώρο με καινούργια πράγματα αρκεί να μην παραμελούνται κάποιες άλλες βασικές ανάγκες.

Για τον άμεσο στόχο της διευθέτισης των θεμάτων υγείας της οικογένειας ενισχύθηκε η μητέρα να μην παραμελεί την υγεία της, παροτρύνθηκε να επισκευθεί το γιατρό της και ν' ακολουθεί τη φαρμακευτική αγωγή που έπρεπε. Μεγάλη προσοχή έπρεπε να δοθεί στο χειρισμό του θέματος της περιοδικής ακράτειας του Αλέξη το οποίο είχε φτάσει σε μένα από τη μητέρα του χωρίς ο ίδιος να ξέρει ότι το γνωρίζω. Έγινε προσπάθεια σε κάποια από τις οικογενειακές συναντήσεις να εκφραστεί το πρόβλημα από τον ίδιο με τη βοήθεια της μητέρας αλλά αυτή δεν ανταποκρίθηκε φοβούμενη τις αντιδράσεις του. Δυσκολεύτηκα να συζητήσω το θέμα αυτό ανοικτά με τον Αλέξη, επηρεασμένη και από τις ανησυχίες της μητέρας η οποία πρόβαλε το θέμα αυτό σαν ένα μεγάλο μυστικό που αν μαθαινόταν "θα γινόταν μεγάλη φασαρία".

Η προσέγγιση με τον Αλέξη ήταν δύσκολη γιατί δεν μιλούσε εύκολα για προσωπικά του θέματα (χαρακτηριστικό εφηβικής ηλικίας) και ειδικά γι' αυτό που τον έκανε να ντρέπεται. Η δέσμευση που προέκυψε από την αρχή της εχεμύθειας, (βλέπε κεφάλαιο : ο ρόλος του θεραπευτή), δεν επέτρεψε σε μένα εργασία σ' αυτό το κομμάτι εκείνη τη δεδομένη στιγμή.

Επόμενη ενέργεια ήταν να συνειδητοποιήσει η μητέρα ότι αυτό δεν ήταν θέμα που έπρεπε να παραμελείται και αφού η ίδια το κουβεντιάσει άνετα με το γιό της να προσπαθήσει να επισκευθούν κάποιο γιατρό.

Όταν ένα μέλος απουσίαζε από μια συνέντευξη στην οποία είχε προγραμματισθεί να είναι, αυτό ήταν απόδειξη της οικογενειακής αντίστασης και έπρεπε να γίνει θέμα για συζήτηση. Για παράδειγμα σε κάποια συνάντηση που είχε οριστεί να είναι και ο Αλέξης αυτός απουσίαζε. Όταν συζητήθηκε με τα υπόλοιπα μέλη ο λόγος της απουσίας του, είπαν ότι δεν θεωρούσε τη παρουσία του σημαντική αφού θα παρεβρίσκονταν τα υπόλοιπα μέλη. Εξηγήθηκε τότε ότι η συνάντηση είχε κάποια σκοπιμότητα και ότι η παρουσία του καθενός ήταν σημαντική και βοηθητική.

Αφού η συνεργασία με τη κ. Νικολάου ήταν εφικτή έγινε προσπάθεια να επιτευχθεί και η συνεργασία με τα παιδιά. Η κ. Νικολάου είχε κάποιες αντιρρήσεις πάνω σ' αυτό και υποστήριζε ότι τα θέματα την αφορούν προσωπικά και ότι δεν θα ήθελε να φορτώσει τα παιδιά της με προβλήματα. Γι' αυτό το σκοπό έγινε ξεχωριστή συνάντηση με τη κ. Νικολάου και χρειάστηκε να καταλάβει ότι τα θέματα που την απασχολούσαν ήταν σχετικά με όλα τα μέλη της οικογένειας και γι' αυτό ήταν αναγκαίο να εμπλακούν σαν σύνολο στην συνεργασία.

Σημαντικό ήταν να ενθαρρυνθεί η οικογένεια να παρατηρήσει το περιεχόμενο των συναισθημάτων τους και ν' αυξηθεί η έκφρασή τους. Αυτό ήταν απαραίτητο για να γίνουν φανερά κάποια κεκαλυμμένα συναισθήματα και έτσι ν' ανοιχτούν δρόμοι επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη.

Για παράδειγμα σε κάποια συνάντηση με τα παιδιά βοηθήθηκαν να εκφράσουν συναισθήματα προς τη μητέρα τους, τα οποία ήταν αρκετά θετικά. Είπαν ότι την αγαπούν και νοιάζονται γι' αυτήν και συγκεκριμένα ανησυχούσαν για την υγεία της και επιθυμούσαν να κόψει το ποτό. Επίσης και απ' τη πλευρά της μητέρας εκφράστηκαν συναισθήματα αγάπης και ενδιαφέροντος και όλη αυτή η διαδικασία ήταν βοηθητική για όλους τους.

Σημαντικό ήταν να εκπαιδευτεί η οικογένεια σε καινούργιους τρόπους επικοινωνίας και να δημιουργηθεί μεγαλύτερη αλληλεπίδραση στα μέλη της οικογένειας. Σε συναντήσεις με όλη την οικογένεια ή με μερικά μέλη έγινε προσπάθεια να διευθετηθεί η επικοινωνία μεταξύ τους και να γίνει πιο καθαρή. Σε μια συνάντηση με την οικογένεια η μητέρα συνεχώς διέκοπτε τα παιδιά όταν μιλούσαν και προσπαθούσε να κατευθύνει τη συζήτηση. Χρειάστηκε να παρέμβω έτσι ώστε να απαγορευθεί στη μητέρα να διακόπτει τα παιδιά όταν μιλούν και το ίδιο θα ίσχυε και για τα παιδιά όταν μιλούσε η μητέρα τους. Μερικές φορές τα μέλη είχαν την τάση να μεταπηδούν από το ένα θέμα στο άλλο, και χρειαζόταν επιμονή απ' την πλευρά μου, για να συνεχίζουν στο ίδιο θέμα, μέχρι να επιλυθούν οι διαφορές που είχαν, για κάποια θέματα και να καταλήξουν κάπου. Και γενικά γινόταν προσπάθεια να εισάγονται άμεσα κάποιοι κανόνες επικοινωνίας.

Τα γεγονότα που συνέβαιναν και ο τρόπος που συμπεριφέρονταν τα μέλη κατά τη διάρκεια των συναντήσεων ήταν χαρακτη-

ριστικά των άλλων στιγμών της ζωής της οικογένειας. Χρειαζόταν ν' ακούω αυτά που έλεγαν τα μέλη και να παρατηρώ τον τρόπο που ζούσαν την πραγματικότητα. Χρειαζόταν να εμβαθύνω με ερωτήσεις και άλλες μεθόδους στην δομή της οικογένειας για να εντοπίσω περιοχές πιθανής αλλαγής. Κατά τη διάρκεια συναντήσεων και όταν υπήρχαν κάποιες συγκρούσεις γινόταν διάλογος μεταξύ των μελών με άσχημους χαρακτηρισμούς κι αυτός φαινόταν ότι ήταν ο τρόπος επικοινωνίας τους.

Η συνεργασία με την οικογένεια γινόταν στο σπίτι κι αυτό ήταν βοηθητικό γιατί έτσι φαίνονταν πλιό εύκολα τα δυναμικά της οικογένειας και το στύλ της ζωής τους μέσα στο χώρο που ζούσαν. Έγινε προσπάθεια να επικοινωνήσω με όλα τα μέλη ανεξάρτητα από την ηλικία τους τις αμυντικές τους στάσεις και τη συμπεριφορά τους. Μια πολύ όμορφη και τρυφερή σχέση είχε δημιουργηθεί με το μικρότερο γυιό της οικογένειας και σε κάθε συνάντηση μ' αγκάλιαζε και με φιλούσε. Επίσης καλή επικοινωνία δημιουργήθηκε με τον Αλέξη, ο οποίος είχε δυσκολία στην αρχή να έρχεται στις συναντήσεις. Συζήτησα αρκετές φορές μαζί του εξηγώντας το σκοπό της συνεργασίας μας και τη σημασία της παρουσίας του σε κάποιες από τις συναντήσεις.

Αρκετές φορές προσπάθησα να δώσω στα μέλη να καταλάβουν ότι η αντίληψη που είχαν για την πραγματικότητα μπορεί να ήταν αμφισβητήσιμη και προσπάθησα να τους δείξω ότι μπορεί να υπήρχε και κάτι άλλο πέρα απ' αυτά που πίστευαν. Για παράδειγμα η μητέρα πίστευε ότι το πρόβλημα της ακράτειας του Αλέξη οφειλόταν σε πρόβλημα της μέσης του. Εγώ προσπάθησα να της εξηγήσω ότι αυτό πρέπει να το διαγνώσει γιατρός και μπορεί να είναι κάτι άλλο οργανικό ή και ψυχολογικό και ότι δεν πρέπει να βασίζεται για τέτοια σοβαρά θέματα σε κάποια υπόθεση.

Μετά τις αρχικές συναντήσεις έγιναν κάποια διαγράμματα για την οικογενειακή δομή και έγινε προσπάθεια να διευρυνθεί η εστία της προσοχής από τα προβλήματα της μητέρας σχετικά με το γάμο της, στις σχέσεις της με τα παιδιά και σε προβλήματα που τα απασχολούσαν. Δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις ομοιότητες και τις διαφορές που υπήρχαν στον τρόπο που η κα Νικολάου και τα παιδιά της παρουσίαζαν το πρόβλημα.

Η οργάνωση της οικογένειας σε υποσυστήματα έδωσε περισσότερες πληροφορίες και προσπάθησα να εμβαθύνω μέσα σ' αυτά και να παρατηρήσω κάποιες περιοχές διαφωνίας και δυάδες που είχαν αναπτυχθεί. Μέσα απ' τη δυάδα της μητέρας με την Ελένη φάνηκε να υπάρχει σύγκρουση που αφορούσε τις παρέες της Ελένης. Εγώ προσπάθησα να εμβαθύνω και να πάρω περισσότερες πληροφορίες παροτρύνοντας τη μητέρα και τη κόρη να συζητήσουν πάνω στο θέμα και μετά από διαφωνία που είχαν κατέληξαν σε κάποιες κοινά αποδεκτές λύσεις.

Κατά τη διάρκεια της συνεργασίας υπήρξε κίνδυνος εμπλοκής σε κάποιες παγίδες με την οικογένεια. Πολλές φορές υπήρξαν κάποιες σοβαρές διαφωνίες μεταξύ των μελλών και ζητούσαν να πάρω το μέρος του ενός ή του άλλου. Εγώ απέφευγα να παίρνω μέρος στις διαμάχες τους και προσπαθούσα περισσότερο να παίρνω πληροφορίες για το τρόπο που αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν μεταξύ τους.

Η ικανότητα της οικογένειας να μετακινηθεί από μια κατάσταση σε μια άλλη εξαρτιώταν από την υποστήριξη που δεχόταν. Η κα Νικολάου χρειαζόταν ειδική βοήθεια για το θέμα της εξάρτησής της από το αλκοόλ, και τα παιδιά για προβλήματα δικά τους και άλλα σε σχέση με τη μητέρα τους. Γι' αυτό το λόγο

θεωρήθηκε σημαντικό να συνεργαστώ με το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής. Συνεργάστηκα δύο φορές με την ψυχολόγο της υπηρεσίας που θα αναλάμβανε να ασχοληθεί με την οικογένεια και έγινε ενημέρωση και συζήτηση για τα θέματα της οικογένειας.

Αρχικά χρειάστηκε αρκετή δουλειά με την κα Νικολάου η οποία είχε δυσκολία να συνεργαστεί με άλλη υπηρεσία, κι αυτό γιατί αναβίωνε κάποια συναισθήματα που υπήρχαν στην αρχή της προηγούμενης συνεργασίας και έκαναν επώδυνη την αφήγηση των ίδιων γεγονότων. Έγινε ξεχωριστή συνάντηση με την κα Νικολάου γι' αυτό το θέμα και έγινε κατανοητό σ' αυτή ότι βρίσκονταν σε μια δύσκολη φάση σαν οικογένεια και ότι τώρα μέσω της συνεργασίας, είχαν φτάσει σ' ένα καλό επίπεδο το οποίο έπρεπε να αξιοποιήσουν έτσι ώστε να υπάρξει θετική εξέλιξη και σε άλλα θέματα που τους απασχολούσαν. Τελικά η κα Νικολάου κατάλαβε την ανάγκη για συνεργασία και δέχτηκε να ξεκινήσει στην καινούρια υπηρεσία. Έτσι έγινε η πρώτη συνάντηση με την ψυχολόγο της υπηρεσίας στην οποία συνόδευσα την κα Νικολάου.

Δυσκολία για την συνεργασία με την καινούρια υπηρεσία είχαν και τα παιδιά και γι' αυτό έγινε ξεχωριστή συνάντηση μαζί τους. Ενημερώθηκαν για το σκοπό της καινούριας συνεργασίας και το ρόλο της υπηρεσίας. Συζητήθηκαν οι φόβοι τους και οι ανησυχίες τους για το άγνωστο περιβάλλον και το πρόσωπο που θα συνεργάζονταν. Εκφράστηκαν από τα παιδιά συναισθήματα ντροπής για τη συνήθεια της μητέρας τους να πίνει και δεν ένοιωθαν άνετα να το συζητήσουν αυτό μ' ένα άγνωστο πρόσωπο. Καθυσσηχάστηκαν οι φόβοι τους και δέχτηκαν τη συνεργασία. Συγκεκριμένα ο Αλέξης ήταν πιο αρνητικός σ' αυτό λέγοντας ότι μια φορά αν χρειασθεί μπορεί να πάει και σιγά σιγά υποχώρησε

στον ισχυρισμό του και είπε ότι θα πάει και περισσότερες φορές αν χρειασθεί.

Στο τέλος όλων των συναντήσεων σημαντικό ήταν να δημιουργείται στην οικογένεια η επιθυμία για επόμενη συνάντηση. Αυτό δεν ήταν δύσκολο γιατί τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η οικογένεια ενοχλούσαν άμεσα και χρειαζόταν να γίνουν αρκετές συναντήσεις γι' αυτό, τις οποίες τα μέλη επιθυμούσαν.

Ο στόχος που είχε σχέση με την επίτευξη καινούριων ρόλων για τα μέλη της οικογένειας ήταν δύσκολο να ικανοποιηθεί απ' τη στιγμή που εμφανίστηκε το θέμα του ποτού της μητέρας και το κέντρο βάρους μετατοπίστηκε σ' αυτό αφού εκτιμήθηκε σαν πιο σημαντικό θέμα.

Απαραίτητη απ' την αρχή ήταν η συνεργασία με όλα τα μέλη της οικογένειας. Αντίσταση πάνω σ' αυτό υπήρξε από την πλευρά του Γιώργου ο οποίος αρνιόταν από την αρχή να συμμετέχει γιατί δεν τον απασχολούσαν τα οικογενειακά προβλήματα. Δεν υπήρξε χρόνος για να ξεπεραστούν αυτές του οι αντιστάσεις αφού έφυγε για τις σπουδές του και αποσυνδέθηκε από την οικογένεια.

Στις τελευταίες συναντήσεις που έγιναν με την οικογένεια τα μέλη μίλησαν για το πως νιώθουν που τελειώνει η συνεργασία μας, έκφρασαν τα συναισθήματά τους και μίλησαν για την εμπειρία τους από όλη τη συνεργασία και παρατηρήθηκαν αντιδράσεις που είναι χαρακτηριστικές της φάσης αυτής (άγχος, θυμός, λύπη, ανησυχία) που αναφέρει η Sbulman Lowrence '83 για την τελική φάση. Είπαν ότι πήραν πολλά θετικά πράγματα και ενισχύθηκαν να χρησιμοποιήσουν αυτή την εμπειρία για την επόμενη συνεργασία τους. Συναισθήματα λύπης εκφράστηκαν που θα τελείωνε η συνεργασία και ζητούσαν να συνεχιστεί αν είναι

δυνατό και να μην απευθυνθούν στην άλλη υπηρεσία. Εξηγήθηκε ότι το είδος της βοήθειας που θα έπαιρναν απ' αυτή την υπηρεσία θα ήταν διαφορετικό. Σε μια απ' αυτές τις συναντήσεις η κα Νικολάου είχε πει αρκετά βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση, έκλαιγε και ζητούσε βοήθεια για κάποια απ' τα προβλήματά της λέγοντας ότι νιώθει χαμένη. Αναγνωρίστηκαν τα συναισθήματά της και τονίστηκαν οι θετικές αλλαγές που είχαν γίνει μέχρι τώρα, επισημαίνοντας τις δυσκολίες που υπήρχαν και για τις οποίες έπρεπε να συνεχίσει την προσπάθειά της βάζοντας σε κάποια προτεραιότητα τα θέματα που την απασχολούσαν περισσότερο στην επόμενη συνεργασία της. Από την πλευρά μου εκφράστηκαν συναισθήματα λύπης για το τέλος της συνεργασίας και υποσχέθηκα ότι σε κάποια διαστήματα θα επικοινωνώ μαζί τους.

5. Αποτελέσματα

Έχοντας υπόψη μας την εκτίμηση που έγινε από την οικογένεια και τους θεραπευτικούς στόχους έχουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα, τα οποία εξέφρασαν τα μέλη της οικογένειας σε μια συνάντηση που έγινε για τη τελική φάση.

Τα μέλη αφού ένιωσαν άνετα και δέχτηκαν τη συνεργασία σιγά σιγά άρχισαν να επικοινωνούν με διαφορετικό τρόπο, συζητούσαν πιο άνετα για τα προβλήματά τους και προσπαθούσαν "να δούν" τον εαυτό τους και τις σχέσεις του επιδιώκοντας κάποιες αλλαγές .

Στα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η οικογένεια μια μικρή βοήθεια ήταν το επίδομα που άρχισαν να παίρνουν από το Πρόγραμμα Παιδικής Προστασίας και η χρηματική βοήθεια από τη δουλειά του Αλέξη.

Η κα Νικολάου άρχισε να ενδιαφέρεται για την υγεία της επικοινωνήσασε πάλι με τους γιατρούς που συνεργαζόταν για τα προβλήματα υγείας της και συνέχισε τη φαρμακευτική αγωγή που της είχαν συστήσει.

Επιτεύχθηκε κατά κάποιον τρόπο η φυσιολογική εξάρτηση των μελών από την οικογένεια αφού την είδαν σαν στήριγμα και συζητούσαν λιγώτερο υποστήριξη από εξωτερικά συστήματα .Η μητέρα μιλούσε με ποιο ωραίο τρόπο στα παιδιά της έπασε να τους φωνάζει και προσπάθεια για διάλογο γινόταν απ' την πλευρά όλων. Ο ένας ήρθε πιο κοντά στον άλλον και έμαθαν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους κάτι που μέχρι τώρα δεν είχαν την δυνατότητα να κάνουν αφού ποτέ δεν συζητούσαν τέτοια θέματα.

Τα παιδιά εξέφρασαν την επιθυμία να βοηθήσουν τη μητέρα τους στην προσπάθειά της να σταματήσει το ποτό και να της συμπαρασταθούν αφού εδώ και λίγο καιρό δεν έπινε όπως πιο πριν.

Κατά τη διάρκεια της συνεργασίας δημιουργήθηκαν κάποια και κανόνες επικοινωνίας μεταξύ των μελών τους οποίους τα μέλη έμαθαν και χρησιμοποιούσαν στις συναντήσεις οι οποίοι τους διευκόλυναν πολύ στη δυσκολία που είχαν να συζητούν κάποια επίμαχα θέματα.

Ξεπεράστηκαν οι φόβοι που είχε η κα Νικολάου για την συνεργασία που έπρεπε να ακολουθήσει με το Κέντρο Ψυχικής Υγείας και ήταν πολύ σημαντικό ότι δέχτηκε και ξεκίνησε αυτή τη συνεργασία, όπως σημαντική ήταν και η συμφωνία των παιδιών πάνω σ' αυτό. Τελειώνοντας τη συνεργασία όλα τα μέλη υποσχέθηκαν ότι θα συνεχίσουν σ' αυτή τους την προσπάθεια.

6. Αξιολόγηση εργασίας

Οι παράγοντες που ήταν σημαντικοί στην εργασία με την οικογένεια ήταν ο χρόνος που θα διαρκούσε η συνεργασία, οι συγκεκριμένοι στόχοι που τέθηκαν, τα απρόοπτα και καινούρια στοιχεία που προέκυψαν στην πορεία, όπως και η ανταπόκριση και οι δυσκολίες της οικογένειας για συνεργασία. Οι παράγοντες αυτοί καθόρισαν τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο κινήθηκε η όλη εργασία με την οικογένεια.

Η συνεργασία με την οικογένεια ήταν γενικά καλή και μερικώς από τα σημαντικά θέματα που απασχολούσαν την οικογένεια είχαν κάποια θετική εξέλιξη.

Σημαντικό ήταν ότι τα μέλη συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα κάποιων προβλημάτων τους και την εξέλιξη που θα μπορούσαν να έχουν για τη μελλοντική οικογενειακή ζωή τους.

Ο Αλέξης ενώ στην αρχή της συνεργασίας ήταν αρνητικός στη συνέχεια έγινε ένα απ' τα πιο θετικά και βοηθητικά μέλη και δημιουργήθηκε μια πολύ καλή σχέση μεταξύ μας.

Θα μπορούσαν να επιτευχθούν και κάποιοι άλλοι στόχοι που είχαν τεθεί αλλά τα πράγματα άλλαξαν όταν εμφανίστηκε το θέμα του ποτού.

Η έλλειψη άλλης ανάλογης εμπειρίας δημιουργούσε διστακτικότητα σε κάποιες ενέργειες και δεν υπήρχε μεγάλη ελευθερία κινήσεων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα κάποια πράγματα να καθυστερούν να γίνουν ή να μην επιτευχθούν καθόλου.

Η συνεργασία ήταν πολύ βοηθητική για την οικογένεια αφού αρχικά βρίσκονταν σε πολύ δύσκολη κατάσταση. Τώρα τα πράγματα έχουν βελτιωθεί και η οικογένεια έχει μια πρώτη εμπειρία συνεργασίας πάνω στα προβλήματά της και έτσι πιο εύκολα μπορεί να συνεχίσει να δουλεύει πάνω σ' αυτά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   I V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα αναφέρουμε τα συμπεράσματα που αποκομίσαμε από τη μελέτη μας και την εργασία με τις δύο περιπτώσεις.

Σκοπός μας ήταν να μελετήσουμε καθετί που υπάρχει θεωρητικά σχετικά με τη μέθοδο της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένειες και να δούμε πως αυτά μπορούν να εφαρμοσθούν στην πράξη.

Υπήρχε πλούσιο θεωρητικό υλικό. (στην ξένη βιβλιογραφία) που ήταν πολύ βοηθητικό για την κατάρτισή μας και για την πρακτική εφαρμογή η οποία ήταν το πιο δύσκολο μέρος της μελέτης μας.

Η Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες σαν μέθοδος είναι άμεση ασχολείται με τα τρέχοντα θέματα της ζωής της οικογένειας και είναι πρό δύσκολη. Είναι σημαντικό το ότι δεν βλέπει το άτομο μεμονωμένα αλλά σαν μέρος του οικογενειακού συνόλου αφού τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το κάθε άτομο είναι σχετικά με όλη την οικογένεια και είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασής τους.

Είναι δύσκολο να βοηθηθεί το άτομο ξεχωριστά και να έχουμε θετική αλλαγή αν δεν υπάρχει συνεργασία και με τα άλλα μέλη της οικογένειας του με τα οποία βρίσκεται σε στενή σχέση και επηρεάζεται.

Σαν μέθοδος απαιτεί μεγάλη επιδεξιότητα και επαγγελματική γνώση. Αντιμετωπίζεται η ανάγκη να καταλάβουμε την οικογένεια, πως τα μέλη επικοινωνούν, πως αναπτύσσουν περιοχές συ-

γκρούσεων και πως συμπληρώνει ο ένας τις άμυνες του άλλου.

Κατά τη διάρκεια των οικογενειακών συνεντεύξεων ο θεραπευτής αντιμετωπίζει το οικογενειακό σύστημα κατευθείαν και βγάζει συμπεράσματα για το εσωτερικό της οικογένειας τα οποία δεν μπορούν να βγούν μέσα από ατομικές συναντήσεις με τα μέλη της οικογένειας.

Σχετικά με την οικογενειακή θεραπεία υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις και προσανατολισμοί. Οι οικογενειακοί θεραπευτές οποιασδήποτε κατηγορίας έχουν ένα κοινό σκοπό, συμφωνούν σε κάποιες θεωρητικές απόψεις αλλά δίνουν έμφαση σε διαφορετικά πράγματα και επιδιώκουν κάποια συγκεκριμένα ενδιαφέροντα.;

Η θεραπεία της οικογένειας σαν μέθοδος είναι καινούργια και υπάρχουν αρκετές διαφορές στον τρόπο που βλέπουν τα πράγματα οι θεραπευτές. Η Κοινωνική Εργασία αντλεί υλικό από τη θεραπευτική της οικογένειας αλλά στερείται από κοινωνιολογικές προσεγγίσεις.

Οι θεωρίες που αναφέρονται στην οικογενειακή θεραπεία είχαν σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση διαφορετικών μοντέλων. Κάποια απ' αυτά τα μοντέλα όπως το συμπεριφοριστικό απομονώνουν την οικογένεια από το ευρύτερο περιβάλλον.;

Από την συνεργασία μας με τις δύο υπηρεσίες στις οποίες έγινε η πρακτική μας άσκηση είδαμε ότι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των υπηρεσιών δεν είναι ενήμεροι των καινούργιων προσεγγίσεων σχετικά με την Κοινωνική Εργασία με οικογένειες. Επιμορφωτικά σεμινάρια δεν γίνονται για τέτοια θέματα και ούτε καμμία προσπάθεια από τους ίδιους γίνεται για να αποκτήσουν γνώση αυτής της προσέγγισης. Βέβαια υπάρχουν και δυσκολίες από πλευράς δομής των υπηρεσιών και από τα καθορισμένα

προγράμματα που πρέπει να εφαρμοσθούν. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί που δεν γνωρίζουν τη μέθοδο δεν τους δίνονται κίνητρα για ν' ασχοληθούν ενώ αυτοί που έχουν γνώση της μεθόδου δυσκολεύονται να την εφαρμόσουν γιατί δεν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες (χώροι, υποστήριξη απ' τις υπηρεσίες για τέτοια προγράμματα, φόρτος εργασίας, κ.λ.π.).

Λόγω της περιορισμένης εμπειρίας μας απάνω στο θέμα της οικογενειακής θεραπείας πιστεύουμε ότι δεν είμαστε σε θέση να καταλήξουμε σε γενικότερα συμπεράσματα που έχουν σχέση με τη μέθοδο αυτή. Γι' αυτό θεωρήσαμε σκόπιμο να συμπεριλάβουμε απόψεις, συμπεράσματα και προβληματισμούς που έχουν διατυπωθεί από κάποιους συγγραφείς.

Η F. Scherz (1970) αναφέρεται στα άλυτα προβλήματα της οικογενειακής θεραπείας, τα οποία παραμένουν αν και υπάρχει συμφωνία για τις αξίες της μεθόδου και τη σημασία των οικογενειακών σχέσεων για την ανάπτυξη και λειτουργία του ατόμου ενώ έλλειψη συμφωνίας υπάρχει σε κάποιες θεωρητικές δομές, μεθόδους και στόχους.

Μερικοί ερευνητές βλέπουν πρωταρχικά την οικογένεια σαν ένα τρέχων λειτουργών σύστημα και έχουν την τάση να αρνούνται επιδράσεις από το παρελθόν. Η ψυχαναλυτική θεωρία της προσωπικότητας είναι λιγότερο σπουδαία γι' αυτούς. Στόχος της θεραπείας είναι η αλλαγή στην τρέχουσα συμπεριφορά και η μεθοδολογία είναι προτιμώτερο να κατευθύνεται προς ολόκληρη την οικογένεια πάντα.

Οι γνώσεις για τις διαστάσεις του συστήματος των οικογενειακών σχέσεων δεν είναι πλήρεις. Τα πολύπλοκα δυναμικά του οικογενειακού συστήματος σε σχέση με τα υποσυστήματά τους δεν έχουν ακόμη καθορισθεί. Πολύ δουλειά χρειάζεται να γίνει

για να κατανοηθεί το νόημα και η επίδραση των άλλων κοινωνικών συστημάτων πάνω στο σύστημα των οικογενειακών σχέσεων.

Το πρόβλημα πως να ενσωματωθούν οι θεωρίες της ψυχαναλυτικής ανάπτυξης της προσωπικότητας, της μάθησης, του ρόλου, της συμπεριφοράς, της επικοινωνίας και της θεωρίας των συστημάτων μέσα σε μια ολότητα είναι τεράστιο.

Το αν θα πρέπει να υπάρχει ταξινόμηση τύπων οικογένειας κατάλληλων για οικογενειακή θεραπεία είναι μια ανοιχτή ερώτηση. Η ταξινόμηση που βασίζεται σε τύπους είναι στατική και χωρίς νόημα γιατί δεν περιλαμβάνει τις άπειρες περιπτώσεις που υπάρχουν. Έτσι μπορούν να αδικηθούν οικογένειες και να μπούν σε στερεότυπα, πράγμα που περιορίζει το πεδίο παρέμβασης του θεραπευτή.

Άλλοι προβληματισμοί που υπάρχουν και σχετίζονται με τους προηγούμενους είναι οι παρακάτω. Σχετικά με τους ρόλους αν πρέπει να διαμορφώνονται μόνο σε σχέση με την αλλαγή στην τρέχουσα κατάσταση της ζωής ή αν θα πρέπει να περιλαμβάνουν και την εσωτερική αλλαγή στο άτομο. Αν η αλλαγή αυτή μπορεί ν' αξιολογηθεί σαν τροποποίηση ή αλλαγή της δυσλειτουργούσας συμπεριφοράς, σαν βελτίωση του παρουσιαζόμενου προβλήματος, ανακούφιση συμπτωμάτων, ή σαν εκτόνωση συγκρούσεων. Αν η έννοια της ενασχόλησης με τις τρέχουσες ανάγκες μπορεί να είναι σαν ο μόνος στόχος αλλαγής ή αν πρέπει να επιδιώξουμε στόχους για διαφορετικές ανάγκες.

Μέχρι τώρα υπάρχουν περισσότερες γνώσεις και ικανότητες για τη βοήθεια ενός ατόμου ή συζυγικού ζευγαριού ενώ οι τεχνικές του πως ν' ασχοληθούμε με το οικογενειακό σύστημα είναι υποτυπώδης. Επίσης οι αντιδράσεις μεταβίβασης μέσα στην οικογένεια είναι χοντρικά κατανοητές και χρειάζονται περισσότερη επεξεργασία και γνώση.

Και τέλος υπάρχει το πρόβλημα πως να προετοιμασθούν οι επαγγελματίες για τη μέθοδο της οικογενειακής θεραπείας. Όμως όπως υποστηρίζεται απ' τη συγγραφέα παρ' όλα τα σοβαρά άλλα προβλήματα της οικογενειακής θεραπείας, αυτή θα συνεχίσει να είναι η πρωταρχική μέθοδος βοήθειας στην εργασία με τις περιπτώσεις.

Άλλα συμπεράσματα για τη μέθοδο της οικογενειακής θεραπείας αναφέρονται και απ' το Kovel Joel. Ο συγγραφέας ειδικότερα αναφέρεται σε κάποια πλεονεκτήματα σχετικά με την οικογενειακή θεραπεία.

Η μέθοδος αυτή είναι λιγότερο ακριβή και περισσότερο σύντομη απ' την ατομική θεραπεία. Το άτομο βοηθιέται να συγκεντρώσει την προσοχή του στις πραγματικές συμπεριφορές που επηρεάζουν τη ζωή του σε συνάρτηση με τα άτομα που είναι πιο κοντά του. Κάποια συναισθήματα που μπορεί να μην είχαν προσεγγιστεί με κάποια μορφή ατομικής θεραπείας, στην οικογενειακή θεραπεία εμφανίζονται αμέσως.

Οι μεταβιβάσεις που πολλές φορές είναι πρόβλημα για τις ατομικές θεραπείες στην οικογενειακή θεραπεία μπορούν να περιοριστούν όταν το αντικείμενο του ενδιαφέροντος είναι τα μέλη της οικογένειας. Και τελικά η οικογενειακή θεραπεία έχει την τάση να υποστηρίζει περισσότερο υπεύθυνες στάσεις απέναντι στους άλλους σε αντίθεση με τις ατομικές θεραπείες οι οποίες δίνουν έμφαση στη μετατροπή της συμπεριφοράς.

Γενικά η οικογενειακή θεραπεία θεωρείται η πιο πραγματική απ' όλες τις θεραπείες.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α   Α

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕ:

	Κο Β.	Κα Β.	Κο & Κα Β.	Γιάννη	Οικογένεια Β	Ψυχίατρο	Υπεύθυνη καθηγήτρια (εποπτεία)
Μήνες							
Απρίλιος	•						• •
Μάιος	• •	●	●	•			• • • • • • • •
Ιούνιος					●	▲	• • • •
Ιούλιος*			★	•			• •
Αύγουστος					●		• • • •
Σεπτέμβριος					●		• •

• συναντήσεις στο γραφείο της Κοινωνικής Υπηρεσίας

● συναντήσεις στο σπίτι

★ συνάντηση στο νοσοκομείο

* Το μήνα αυτό άλλαξε η συχνότητα των συναντήσεων γιατί ο κος Βασιλείου μπήκε στο Νοσοκομείο από ατύχημα

▲ Συνάντηση με ειδικό

Μήνες	Κα Ν.	κα Ν. & Αλέξη	κα Ν. & Ελένη	Όλα τα παιδιά	Οικογένεια Ν.	Γιατρό Παθολόγο	Ψυχολόγο	Υπεύθυνη καθηγ. (έποπτεία)
Ιούνιος	•							• •
Ιούλιος	•							• • •
Αύγουστος		•				■		• • • • •
Σεπτέμβριος	•		•					• • • • •
Οκτώβριος	•				•		■	• • • • • •
Νοέμβριος	•			•			■	• • • • • •
Δεκέμβριος	•			•				• • • • • •
Ιανουάριος					•		■	• • • • • •

- συναντήσεις (όλες οι συναντήσεις έγιναν στο σπίτι της οικογένειας Νικολάου αφού το γραφείο της υπηρεσίας δεν ήταν κατάλληλο για τέτοιες συναντήσεις)
- συναντήσεις με άλλους ειδικούς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Για ν' ανταπεξέλθουμε στο κομμάτι της εργασίας με τις οικογένειες χρειάστηκε πέρα απ' τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στη θεραπευτική της οικογένειας, να διαβάσουμε έναν αριθμό βιβλίων που μας βοήθησαν ευρύτερα στη μελέτη μας και την εργασία με τις περιπτώσεις :

1. Barrett Michele Η αντικοινωνική οικογένεια, Εκδόσεις "Κάλβος" Αθήνα 1987.
2. Κατάκη Χαρά Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1984.
3. Μπέρν Έρικ Τα Τρελλά Τρελλά Παιχνίδια που Παίζουν οι Άνθρωποι, Εκδόσεις 'Αγκυρας , Αθήνα 1971.
4. Νήλ Α.Ε. Ελευθερία Όχι Αναρχία, Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1975.
5. Ντινκμέγιερ Ντον Το Υπεύθυνο Παιδί και πως να το Μεγαλώσουμε, Εκδόσεις "Θυμάρι", Αθήνα 1980
6. Ντράικωρ Ρούντολφ Η πρόκληση να είμαστε γονείς, Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1979
7. Ντράικωρ Ρούντολφ Το Παιδί μια νέα Αντιμετώπιση, Εκδόσεις "Ερμής", Αθήνα 1979.
8. Παρασκευόπουλος Ιωάννης Εξελικτική Ψυχολογία , (4 τόμοι) Αθήνα 1985.
9. Πιντέρης Γιώργος Αντιμετωπίζοντας το Χωρισμό: Από την Απελπισία στην Ανανέωση, 6η Έκδοση Θυμάρι, Αθήνα 1988.
10. Πιντέρης Γιώργος Συντροφικότητα και Αυτονομία , Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1987.

11. Sbulman Lowrence Η Δυναμική της Τελικής Φάσης Εργασίας με Άτομα και Ομάδες, Εκλογή Αύγουστος 1983.
12. Haensch Dietrich Η Καταπιεστική Οικογένεια, Εκδόσεις Επικούρος, Αθήνα 1976.
13. Χουρδάκη Μαρία Οικογενειακή Ψυχολογία, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1982

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Betaman L. Frances, Sherman N. Sanford, Leader L. Arthour "Current Issues in Family Treatment" Social Casework, Φεβρουάριος 1966, σελ. 75-81.
2. Birou Alain, Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, εκδοτικός οίκος Πάμισος, Αθήνα 1981, Σελ. 333.
3. Cancrini M.G.-Harrison, Δύο+Δύο δεν Κάνουν Τέσσερα, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1981.
4. Δημοπούλου - Λαγωνίκα Μ. "Κοινωνική Εργασία με τις Πολυπροβληματικές οικογένειες" Εκλογή, Αύγουστος 1983, Τόμος 61, Σελ. 83-84.
5. Gourse E. Judith, Chescheir Martha "Authority Issues in Treating Resistant Families", Social Casework, Φεβρουάριος 1981, Σελ. 67-73.
6. Gould Julius & William L. Kolb "Unesco", Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, Εκδοτικός οίκος Παιδεία, Αθήνα 1972, Τόμος 2ος, Σελ. 618.
7. Jordan William The Social Worker Family Situations, Routledge and Kegan Paul, London and Boston 1972.
8. Καραστεργίου - Κατσικά Αναστασία "Οικογενειακή Θεραπεία" Ιατρική 1982, Τεύχος 42, Σελ. 345.
9. Kovel Joel A complete quite to therapy, Εκδοτικός οίκος Πάνθεον, New York.
10. Minuchin Salvador Families and Family Therapy, Tavistock Publications, G. Britain 1983
11. Μουζακίτης Χρήστος Διδακτικές Σημειώσεις, Πάτρα 1986
12. Πρωτονοτάριος Χρήστος "Οικογενειακή Θεραπεία με Βάση τη Θεωρία των Γενικών Συστημάτων", Εκλογή, Απρίλιος 1982, Τόμος Ε, Τεύχος 57, Σελ. 34-41.

13. Scherz H. Frances Theory and Practice of Family Therapy
στο Robert W. Roberts and Robert H. Nee, Theories of Social Casework-The university of Chicago and London 1970.
14. Scherz Frances , "Η θεραπευτική της οικογένειας ,Social today", 1985, σελ. 1-2.
15. Σουρραπά Μ. Διδακτικές Σημειώσεις, Ανώτερη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας, ΧΕΝ, Αθήνα 1985.
16. Triseliotis John, "Οικογενειακή Θεραπεία ή Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες", Εκλογή, Απρίλιος 1986, Τόμος 2 , Τεύχος 69, Σελ. 5-10.
17. Triseliotis John, Διδακτικές Σημειώσεις του κύκλου σπουδών για το Diploma In Social Work, Εδιμβούργο 1986, Σελ. 1-4.
18. Wilson Adrian, Family Tavistock Publications, London and New York 1985.
19. Χαραλάμπους Μαρία - Ελένη, Μη Δημοσιευμένη Εργασία, κατατεθημένη στο Πανεπιστήμιο Εδιμβούργου στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας για το Diploma, Εδιμβούργο 1986.

